

วิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์

ปริญญานิพนธ์

ของ

จิระพล น้อยนิตย์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยวิทยา

มีนาคม 2542

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

118921

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกมานุษยวิทยาเชิงวิเทศของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์ มานพ วิสุทธิแพทย์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ กาญจนา อินทรสุวานนท์)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์ มานพ วิสุทธิแพทย์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ กาญจนา อินทรสุวานนท์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ดร. สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิชิต ชัยเสรี)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยวิทยาเชิงวิเทศของมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

วันที่ 10 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2542

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี เนื่องจากผู้วิจัยได้รับคำแนะนำเป็นอย่างดียิ่งจาก
รองศาสตราจารย์มานพ วิสุทธิแพทย์ ประธานที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์
กรรมการที่ปรึกษา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณดร. สมศักดิ์ เกตุแก่นจันทร์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ชิต ชัยเสรี
ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติมในปริญญานิพนธ์ หัวข้อเรื่องวิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์
ขอขอบพระคุณ นายจิรัส อัจฉรงค์ และนายสมาน น้อยนิคย์ ที่ได้ให้ข้อมูลประวัติศาสตร์เพลงเรื่อง
นางหงส์ และขอขอบพระคุณ นายนรินทร์ ปิฎกรัชต์ ที่ได้อนุเคราะห์ Computer Macintosh
ในการพิมพ์ปริญญานิพนธ์ นอกจากนี้ขอขอบพระคุณทุกๆ ท่าน ซึ่งมิได้กล่าวนาม ที่ได้ให้ความ
เอื้อเฟื้อและช่วยเหลือจนทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จอย่างสมบูรณ์เป็นที่น่าภูมิใจยิ่ง

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และบูรพาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา
ความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ไว้ให้ ณ โอกาสนี้ด้วย

จิระพล น้อยนิคย์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายในการวิจัย	9
ความสำคัญของการวิจัย	9
ขอบเขตการวิจัย	10
ข้อตกลงเบื้องต้น	10
นิยามศัพท์	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
เอกสารงานวิจัย	15
เอกสารตำราทางวิชาการ	16
เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ	18
ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	18
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	20
ขั้นรวบรวมข้อมูล	20
ขั้นศึกษาข้อมูล	21
ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล	22
4 การวิเคราะห์ข้อมูล	23
ประวัติที่มาเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน	24
วิเคราะห์เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ และเพลงพราหมณ์	
เก็บหัวแหวน	26

ทำนองเพลงที่แสดงการจบของท่อนเพลงที่เหมือนกันในวรรคหลัง	26
ทำนองเพลงที่เหมือนกันแต่สลับตำแหน่งวรรคเพลง	27
ทำนองเพลงวรรคหน้าเหมือนกันแต่ต่างกันที่ทำนองเพลงวรรคหลัง	27
ทำนองเพลงวรรคหลังเหมือนกันแต่ต่างกันที่ทำนองเพลงวรรคหน้า	28
ทำนองเพลงที่ใช้รูปแบบกระสวนจังหวะและทำนองเพลงที่เหมือนกันทั้งประโยค	28
ทำนองเพลงที่มีลูกตกปลายวรรคหน้าและวรรคหลังเสียงเดียวกัน	28
สรุปทำนองเพลงที่เหมือนกันและโครงสร้างที่ต่างกัน	30
ทำนองเพลงเหมือนกัน	31
โครงสร้างต่างกัน	32
การขึ้นต้นเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน	33
โน้ตเพลงเรื่องนางหงส์	34
วิวัฒนาการเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนอัตราสองชั้น	37
เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนอัตราสามชั้น	37
เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนอัตราหกชั้น	38
วิเคราะห์ลูกตกเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนอัตราสามชั้น	40
วิเคราะห์ลูกตกเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนอัตราหกชั้น	43
เพลงเทพนิมิตอัตราสามชั้น	48
วิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพนิมิตอัตราสามชั้น	49
วิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพนิมิตอัตราชั้นเดียว	52
โน้ตทำนองเพลงเทพนิมิตเถา	54
โครงสร้างเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน	55
การแบ่งทำนองเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน	56
สรุปทำนองเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน	58
กระสวนจังหวะ	59
สรุปกระสวนจังหวะ	60
กระสวนทำนองเพลง	60
บันไดเสียง	65

การเปลี่ยนบันไดเสียง	67
สรุปกระบวนทำนองเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน	67
ประวัติที่มาเพลงสาวสอด้หวาน	68
วิวัฒนาการเพลงสาวสอด้หวาน	69
เพลงสาวสอด้หวานอัตราสามชั้น ทางพื้น	69
วิเคราะห์ลูกตกเพลงสาวสอด้หวานอัตราสามชั้น ทางพื้น	69
เพลงสาวสอด้หวานอัตราสามชั้น ทางรับร้อง	73
วิเคราะห์ลูกตกเพลงสาวสอด้หวานอัตราสามชั้น ทางรับร้อง	74
วิเคราะห์ลูกตกเพลงสาวสอด้หวานอัตราชั้นเดียว ทางรับร้อง	77
โน้ตทำนองเพลงสาวสอด้หวานเถา	79
โครงสร้างเพลงสาวสอด้หวาน	80
การแบ่งทำนองเพลงสาวสอด้หวาน	80
สรุปทำนองเพลงสาวสอด้หวาน	83
กระสวนจังหวะ	83
สรุปกระสวนจังหวะ	84
กระสวนทำนองเพลง	85
บันไดเสียง	90
การเปลี่ยนบันไดเสียง	91
สรุปกระบวนทำนองเพลงสาวสอด้หวาน	91
ประวัติที่มาเพลงแสนสุดสวาท	92
วิวัฒนาการเพลงแสนสุดสวาท	95
เพลงเทพัญจวน	95
เพลงแสนสุดสวาท	99
วิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพัญจวนอัตราสามชั้น เที้ยวแรก	101
วิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพัญจวนอัตราสามชั้น เที้ยวกลับ	105
วิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพัญจวนอัตราชั้นเดียว เที้ยวแรก	111
วิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพัญจวนอัตราชั้นเดียว เที้ยวแรก	114

วิเคราะห์ลูกตกเพลงแสนสุดสวาทอัตราสามชั้น	116
วิเคราะห์ลูกตกเพลงแสนสุดสวาทอัตราชั้นเดียว	121
โน้ตทำนองเพลงเทพริญจวนเถา	123
โน้ตทำนองเพลงแสนสุดสวาทเถา	127
โครงสร้างเพลงแสนสุดสวาท	128
การแบ่งทำนองเพลงแสนสุดสวาท	129
สรุปทำนองเพลงแสนสุดสวาท	131
กระสวนจิ้งหะ	132
สรุปกระสวนจิ้งหะ	133
กระสวนทำนองเพลง	134
บันไดเสียง	138
การเปลี่ยนบันไดเสียง	139
สรุปกระสวนทำนองเพลงแสนสุดสวาท	139
ประวัติที่มาเพลงแมลงปอทอง	140
วิวัฒนาการเพลงแมลงปอทอง	143
วิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงปอทองอัตราสามชั้น	146
วิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงปอทองอัตราชั้นเดียว	150
โน้ตทำนองเพลงแมลงปอทองเถา	151
โครงสร้างเพลงแมลงปอทอง	152
การแบ่งทำนองเพลงปอทอง	153
สรุปทำนองเพลงแมลงปอทอง	155
กระสวนจิ้งหะ	155
สรุปกระสวนจิ้งหะ	156
กระสวนทำนองเพลง	157
บันไดเสียง	159
การเปลี่ยนบันไดเสียง	160
สรุปกระสวนทำนองเพลงแมลงปอทอง	160

บทที่	หน้า
ประวัติที่มาเพลงแมลงวันทอง	161
วิวัฒนาการเพลงแมลงวันทอง	164
วิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงวันทองอัตราสามชั้น	166
วิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงวันทองอัตราชั้นเดียว	170
โน้ตทำนองเพลงแมลงวันทองเถา	173
โครงสร้างเพลงแมลงวันทอง	174
การแบ่งเพลงแมลงวันทอง	174
สรุปทำนองเพลงแมลงวันทอง	176
กระสวนจังหวะ	176
สรุปกระสวนจังหวะ	176
กระสวนทำนองเพลง	178
บันไดเสียง	181
การเปลี่ยนบันไดเสียง	181
สรุปกระสวนทำนองเพลง	182
5 สรุปผลการอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	183
ผลการวิเคราะห์	183
ข้อเสนอแนะ	187
บรรณานุกรม	188
ภาคผนวก	192
ประวัติย่อของผู้วิจัย	246

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	เปรียบเทียบลูกตกเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนสามชั้น ท่อน 1 และ 2	42
2	เปรียบเทียบลูกตกเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนหกชั้น ท่อน 1	47
3	เปรียบเทียบลูกตกเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนหกชั้น ท่อน 2	48
4	เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพนิมิตสามชั้น ท่อน 1	51
5	เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพนิมิตสามชั้น ท่อน 1	52
6	เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพนิมิตชั้นเดียว ท่อน 1 และ 2	54
7	เปรียบเทียบลูกตกเพลงสาวสอดแหวนสามชั้น ท่อน 1 ทางพื้น	71
8	เปรียบเทียบลูกตกเพลงสาวสอดแหวนสามชั้น ท่อน 2 ทางพื้น	72
9	เปรียบเทียบลูกตกเพลงสาวสอดแหวนสามชั้น ท่อน 1 และ 2 ทางรับร้อง	76
10	เปรียบเทียบลูกตกเพลงสาวสอดแหวนชั้นเดียว ท่อน 1 และ 2	78
11	เปรียบเทียบลูกตกเพลงกระบอกทองและเพลงแสนสุดสวาท	94
12	เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนสามชั้น ท่อน 1 เที้ยวแรกและเที้ยวหลัง	103
13	เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนสามชั้น ท่อน 2 เที้ยวแรกและเที้ยวหลัง	104
14	เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนสามชั้น ท่อน 1 เที้ยวแรก (เที้ยวกลับ)	108
15	เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนสามชั้น ท่อน 1 เที้ยวหลัง (เที้ยวกลับ)	108
16	เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนสามชั้น ท่อน 2 เที้ยวแรก (เที้ยวกลับ)	109
17	เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนสามชั้น ท่อน 2 เที้ยวหลัง (เที้ยวกลับ)	109
18	เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนชั้นเดียว ท่อน 1 เที้ยวแรก	113
19	เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนชั้นเดียว ท่อน 1 เที้ยวกลับ	115
20	เปรียบเทียบลูกตกเพลงแสนสุดสวาทสามชั้น ท่อน 1	119
21	เปรียบเทียบลูกตกเพลงแสนสุดสวาทสามชั้น ท่อน 2	120
22	เปรียบเทียบลูกตกเพลงแสนสุดสวาทชั้นเดียว	122
23	เปรียบเทียบลูกตกเพลงฉิ่งกระบอกทองและเพลงแมลงปอทอง	143
24	เปรียบเทียบลูกตกเพลงแมลงปอทองสามชั้น	148
25	เปรียบเทียบลูกตกเพลงแมลงปอทองชั้นเดียว	151

ตาราง	หน้า
26 เปรียบเทียบลูกตกเพลงฉิ่งกระบอกทองและเพลงแมลงวันทอง _____	163
27 เปรียบเทียบลูกตกเพลงแมลงวันทองสามชั้น _____	168
28 เปรียบเทียบลูกตกเพลงแมลงวันทองชั้นเดียว _____	171

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ชาติไทยเป็นชาติที่มีอารยธรรมเก่าแก่ที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้เป็นเวลาช้านาน อาทิ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ดนตรี ฯลฯ ว่าโดยเฉพาะศิลปะที่เป็นวัฒนธรรมของชาติด้านดนตรีไทย เช่น เครื่องดนตรี ทำนองดนตรี การขับกล่อมและการร้องเพลง ล้วนเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากการคิดค้น การสั่งสมและการถ่ายทอดโดยสังคีตจารย์แต่โบราณ จะเห็นได้ว่า ศิลปะการดนตรีไทยได้ผ่านกระบวนการการพัฒนามาโดยตลอด ทั้งยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่ได้สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วัฒนธรรมไทยเป็นเครื่องบ่งชี้ความเป็นชาติไทย ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ได้ จรรโลงวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ให้คงอยู่คู่ชาติทั้งวัฒนธรรมดั้งเดิมและที่รับเข้ามาใหม่ ส่วนที่ดีก็ ดำรงไว้ ส่วนที่ไม่ดีก็สูญไปตามทฤษฎีของวัฒนธรรม ในลักษณะเช่นนี้ ชาติไทยเราจึงมีเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมอย่างสมบูรณ์ (กาญจนนา อินทรสุณานนท์. 2539 : 79)

ดนตรีในฐานะที่เป็นวิชาการหรือเป็นส่วนหนึ่งของจิตรศิลป์ ที่ได้พัฒนาเพื่อที่จะนำมา ใช้สนองตอบต่อจุดประสงค์ของตนเอง ดนตรีจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเช่นเดียวกับความเชื่อ ทางศาสนา ศิลธรรม กฎหมาย ประเพณี และศิลปะ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไทยได้กระทำให้เกิดขึ้นจน เกิดความเคยชิน (วิภา คงคากุล. 2529 : 34 - 35)

ดนตรีนั้นเป็นศาสตร์แห่งความงามที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งถ้าพูดก็ไม่รู้จบ ถ้าไม่พูดก็เหมือนพูด ต้องเข้าถึงด้วยประสบการณ์ตรงเท่านั้น ศิลปินทั้งหลายจึงนับได้ว่ามีโอกาพิเศษกว่ามนุษย์อื่นๆ ตรงที่ได้สัมผัสชั้นแรกแห่งความหลุดพ้นไปจากโลกแห่งปรากฏการณ์อันสับสน เราหวังได้ว่าดนตรี จะเป็นตัวแทนอารยธรรมของมนุษยชาติ ซึ่งสามารถค่อยคลี่คลายไปสู่ความจริงสุดท้ายได้ตลอดไป (พิชิต ชัยเสรี. 2525 : 91)

อนึ่งบทเพลงใดก็ตามที่ผู้ประพันธ์บรรจงเขียนขึ้นมาเพื่อสร้างสรรค์ มีเนื้อร้องที่ เกื้อกูลจิตใจ ชุบหลอมวิญญาณผู้ฟังให้มีความโน้มเอียงไปในทางที่ดีงามสูงส่ง ไม่เป็นไปในทาง เสื่อมโทรม มัวเมา หลงใหล เคลิบเคลิ้ม ทั้งผู้ประพันธ์เพลงและผู้ขับร้อง รวมทั้งผู้ฟังด้วย ก็ย่อม ได้รับ “ กุศล ” จากบทเพลงนั้น ๆ โดยทั่วกัน แต่ถ้าบทเพลงใดเป็นไปในทางตรงข้าม ก็ย่อมจะ ได้รับ “ อกุศล ” (สมาน กาญจนผลิน. 2538 : 63 - 65)

เพลงไทยย่อมจะเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยคนไทยมีการรวมตัวเป็นกลุ่ม หรือสังคมย่อย ๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ภาษาพูด ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ฯลฯ เป็นแบบอย่างเดียวกัน ทั้งนี้เพราะดนตรีมีบทบาทเกี่ยวข้องกับมนุษย์เกือบตลอดเวลา ไม่ว่าในด้านการทำงาน การละเล่น ศาสนา พิธีการ หรือการแสดงออกถึงอารมณ์ของมนุษย์

การเริ่มต้นคำว่าเพลงไทยเป็นของยาก เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่แน่ชัด เพราะเพลงไทยสมัยโบราณได้ตกทอดสืบต่อกันมาโดยอาศัยความจำ ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ การศึกษาถึงลักษณะของบทเพลงในสมัยเก่าๆ จึงได้แต่เพียงสันนิษฐานประกอบกับหลักฐานที่มีอยู่เท่านั้น (อรวรรณ บรรจงศิลป์ และโกวิท วัฒนศิริ. 2526 : 1)

ดนตรีและนาฏศิลป์หรือดิด สี ตี เป่า ขับลำและเต้นรำระบำฟ้อน ในยุคดึกดำบรรพ์ ยังไม่ใช่ “การแสดง” บนเวทีดังที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ แต่เป็น “การละเล่น” ในพิธีกรรมตามระบบความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งในสมัยนั้น การละเล่นในยุคแรก ๆ ก็มีได้มีขึ้นมาเพื่อความสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์เพียงด้านเดียว แต่ทั้งผู้เล่นและผู้ร่วมการละเล่น ต่างมีความมุ่งมั่นในวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับ “พิธีกรรม” ตามระบบความเชื่อ เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน พิธีกรรมที่เกี่ยวกับในราชสำนักและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน หรือสังคมส่วนรวม (ปรานี วงษ์เทศ. 2525 : 225 - 324)

จากการรวบรวมเครื่องดนตรีไทยโดยแบ่งออกเป็นเครื่องดิด สี ตี และเป่า ได้ยึดถือเป็นแบบแผนมีอยู่ 3 ประเภทคือ วงปี่พาทย์ วงเครื่องสายและวงมโหรี จากแบบแผนดังกล่าว ต่อมาได้วิวัฒนาการเป็นวงดนตรีหลายประเภท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาสและความเหมาะสมในการกิจต่างๆ เช่น วงเครื่องสายผสมกับเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์และวงปี่พาทย์นางหงส์ เป็นต้น

กล่าวถึงวงปี่พาทย์นางหงส์ เป็นลักษณะการประสมวงโดยนำ “วงกลองสี่ปีหนึ่ง” ซึ่งประกอบด้วยกลองมลายู 4 ใบ ปี่ชวา 1 เล้า และฆ้องเหม่ง 1 ลูก (ต่อมาลดกลองมลายูเหลือเพียง 2 ใบ เรียกชื่อวงนี้ว่า วงบัวลอย) ประสมกับวงปี่พาทย์ไม้แข็ง โดยนำเครื่องดำเนินทำนองและเครื่องกำกับจังหวะบางอย่างในวงปี่พาทย์ไม้แข็งออกคือ ใช้ปี่ชวาแทนปี่นอกปี่ใน และใช้กลองมลายูตีเป็นเครื่องกำกับจังหวะหน้าทับ วงปี่พาทย์นางหงส์ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเกิดขึ้นเมื่อใด เพียงแต่สันนิษฐานว่า เกิดในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นประมาณรัชกาลที่ 3 และกำหนดให้ใช้ในโอกาสเดียวคือ งานอวมงคล เท่านั้น

ดนตรีไทยสัมพันธ์กับชีวิตคนไทยในด้านพิธีกรรม นับตั้งแต่การเกิด บวช แต่งงาน และตาย ภารกิจของวงดนตรีและรูปแบบการบรรเลงดนตรี ในแต่ละประเภทจะมีหน้าที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะวัฒนธรรมและประเพณีที่เกี่ยวกับงานอวมงคลของไทยในแต่ละภาค มีความแตกต่างในรูปแบบวงดนตรีและวิธีการบรรเลง เช่น ภาคใต้ใช้วงกาหลอ ภาคอีสานใช้วงตมโหม่ง และภาคกลางใช้วงปี่พาทย์นางหงส์หรือวงบัวลอย ส่วนภาคเหนือไม่ปรากฏวงดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมอวมงคล

เพลงไทย หมายถึง เพลงสำหรับบรรเลงดนตรี ซึ่งบรรพบุรุษไทยท่านได้ประพันธ์ไว้ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยสืบทอดมาจนสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ซึ่งปัจจุบันแผลงเรียกว่าเพลงไทยเดิม ซึ่งแท้ที่จริงควรเรียกว่า “เพลงไทย” แบ่งออกเป็นหลายประเภท คือ เพลงตับ เพลงเรื่อง เพลงเถา เพลงหน้าพาทย์และเพลงโหมโรง ฯลฯ (สมภพ ภิรมย์. 2523 : 64-66)

ในบรรดาเพลงไทยประเภทต่างๆ “เพลงเรื่อง” เป็นบทเพลงที่เก่าแก่และมีความสำคัญประเภทหนึ่งที่สังคีตอาจารย์ได้เรียบเรียงร้อยกรองไว้และเป็นรากฐานการเกิดเพลงไทยประเภทต่างๆ เพลงเรื่องแบ่งออกตามลักษณะและโอกาสที่ใช้ ดังนี้

1. ลักษณะเพลงช้า ที่ใช้บรรเลงรับพระในงานมงคล เช่น
 - 1.1 เพลงช้าเรื่องสร้อยสน
 - 1.2 เพลงช้าเรื่องพระราชมเหศวร
 - 1.3 เพลงช้าเรื่องเต่ากินผักนึ่ง
2. ลักษณะเพลงเรื่องจำพวกที่มีอัตราและหน้าทับเดียวกัน เช่น
 - 2.1 เพลงเรื่องทำขวัญ (เวียนเทียน) ใช้ในโอกาสพิธีทำขวัญ
 - 2.2 เพลงเรื่องนางหงส์ ใช้ในโอกาสงานอวมงคล
3. ลักษณะเพลงฉิ่ง เช่น เรื่องเพลงฉิ่งพระฉิ่ง ใช้ในโอกาสพระฉิ่งภัตตาหาร
4. ลักษณะเพลงเร็ว เช่น
 - 4.1 เพลงเร็วเรื่องแขกบรเทศ
 - 4.2 เพลงเร็วเรื่องแขกมดดินหมู

อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้อธิบายคำว่าเพลงเรื่องในหนังสือศัพท์สังคีตว่า

... เพลงเรื่อง คือเพลงหลายๆเพลงนำมาจัดรวมบรรเลงติดต่อกันไปเพลง ทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า เพลงเรื่อง แล้วตั้งชื่อเรื่องต่างๆกันแล้วแต่กรณี การตั้งชื่อเรื่องนี้โดยปกติตั้งตามชื่อของเพลงที่บรรเลงเป็นอันดับแรก หรือเพลงที่สำคัญในเรื่องนั้น เช่นจำพวกเพลงช้าก็มีเรื่อง เต่ากินผักนึ่ง จำพวกสองไม่มีเรื่องสืบล จำพวกเพลงเร็ว

ก็มีเรื่องแขกมัตดินหมู จำพวกเพลงฉิ่งก็มี เรื่องฉิ่งมุล่ง เป็นต้น แต่บางเรื่องเรียกชื่อตามกิจการที่บรรเลงประกอบก็มีเช่น เรื่องทำขวัญ (เวียนเทียน) ซึ่งเพลงอันดับแรกเป็นเพลงนางนาค แต่ใช้ในกรณีทำขวัญหรือเวียนเทียนสมโภช และบางเรื่องก็เรียกตามหน้าทับ เช่น เพลงเรื่องนางหงส์ซึ่งใช้ประกอบศพ เพลงที่บรรเลงขึ้นต้นด้วยเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน แต่กลองมลายูที่ตีประกอบจังหวะหน้าทับ ดินหน้าทับ นางหงส์ดังนี้ เป็นต้น ...

เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน เป็นเพลงสำนวนเก่าประเภทหน้าทับปรบไก่อัตราสองชั้น ใช้บรรเลงประกอบขมด้วยวง “กลองสี่ปีหนึ่ง” มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย การบรรเลงประกอบขมประกอบด้วย วงแตรสังข์ วงปี่โกล่งชนะและวงกลองสี่ปีหนึ่ง เมื่อมีการสวรรคตตั้งแต่พระมหากษัตริย์จนถึงพระบรมวงศานุวงศ์ วงประกอบขมดังกล่าว จะมีหน้าที่ประกอบพร้อมกันในแต่ละยาม ซึ่งปรากฏเป็นพระราชพิธีประกอบขม ตามหมายกำหนดการจากพระราชสำนักมี 4 ยาม ดังนี้

ยามที่ 1 คือ เวลา 21.00 น. (ตั้งแต่เวลา 18.00 น.- 21.00 น.)

ยามที่ 2 คือ เวลา 24.00 น. (ตั้งแต่เวลา 21.00 น.- 24.00 น.)

ยามที่ 3 คือ เวลา 03.00 น. (ตั้งแต่เวลา 24.00 น.- 03.00 น.)

ยามที่ 4 คือ เวลา 06.00 น. (ตั้งแต่เวลา 03.00 น.- 06.00 น.)

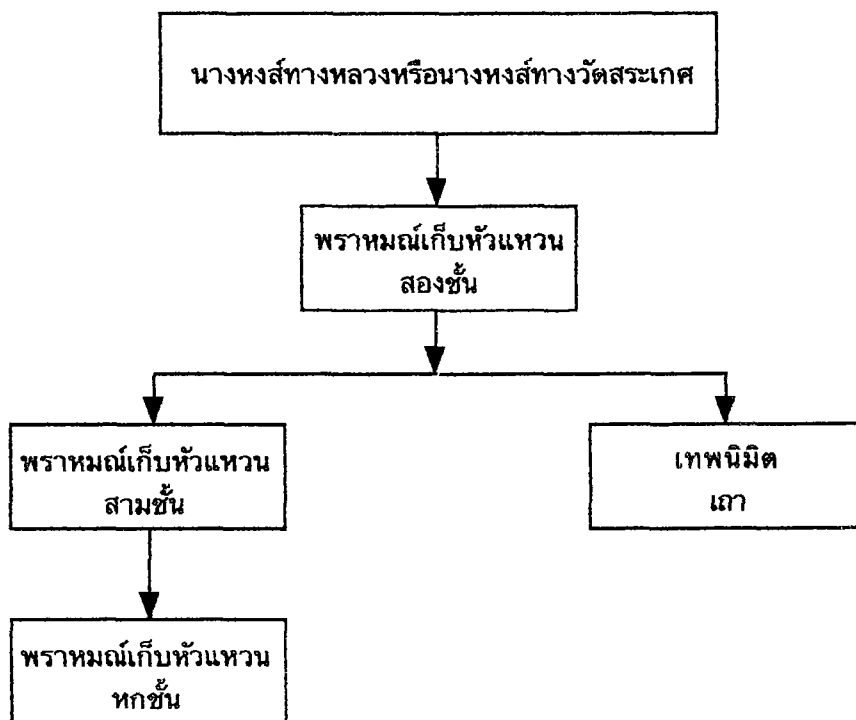
ประกอบขมเป็นอาณัติสัญญาณ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตือนหรือบอกผู้ที่มีหน้าที่ในแต่ละยามได้มาปฏิบัติภารกิจต่างๆ ของตน เช่น จุดธูปเทียน จัดดอกไม้ จัดอาหาร ทำความสะอาด และเปลี่ยนเวรยาม เป็นต้น สำหรับทำนองเพลงที่ใช้ประกอบขมในแต่ละวงประกอบ ก็เป็นไปตามกำหนดของแต่ละวง ส่วนวงกลองสี่ปีหนึ่ง จะประกอบด้วยเพลง “พราหมณ์เก็บหัวแหวน”

ต่อมาเมื่อเกิดวงปี่พาทย์นางหงส์ ได้มีผู้ประดิษฐ์ทำนองเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนจากทางปี่ชวาในวงกลองสี่ปีหนึ่ง มาเป็นทางสำหรับวงปี่พาทย์นางหงส์อีกทางหนึ่ง และได้นำเพลงที่มีสำนวนใกล้เคียงกัน อัตราจังหวะเดียวกันและหน้าทับเดียวกัน มาเรียบเรียงผูกไว้เป็นพวกเดียวกัน แล้วตั้งชื่อว่า “เพลงเรื่องนางหงส์” ประกอบด้วยเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน เพลงสาวสอด้หวาน เพลงแสนสุดสวาท เพลงแมลงปอทองและเพลงแมลงวันทอง

เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน เป็นเพลงอันดับแรกของเพลงเรื่องนางหงส์ นายโชยยะทางมี ศรีสันนิษฐานว่าน่าจะมีรากฐานการปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติมทำนองเพลงจากเพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ ที่ใช้ประกอบขมด้วยวงกลองสี่ปีหนึ่ง มี 6 ท่อน ให้เหลือเพียง 2 ท่อน และต่อมาได้มีผู้ขยายเป็นอัตราสามชั้น หกชั้น และชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถา

จากหนังสือฟังและเข้าใจเพลงไทยโดย นายวิเชียร กุลดัดดี และนายมนตรี ตราโมท ได้กล่าวว่า ครุบัว (ไม่ทราบนามสกุล) ครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงปลายสมัยรัชกาลที่ 4 ได้นำเพลง พรหมณ์เก็บหัวแหวนสองชั้นมาขยายอัตราเป็นสามชั้น ใช้สำหรับบรรเลงร้องส่งและตั้งชื่อใหม่ว่า “เพลงเทพนิมิต” ต่อมาได้มีผู้ตัดทอนเพลงเทพนิมิตลงเป็นอัตราชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถา ใช้สำหรับบรรเลงร้องส่งเช่นเดียวกัน ดังแผนภูมิที่มาและวิวัฒนาการเพลงพรหมณ์เก็บหัวแหวน ดังนี้

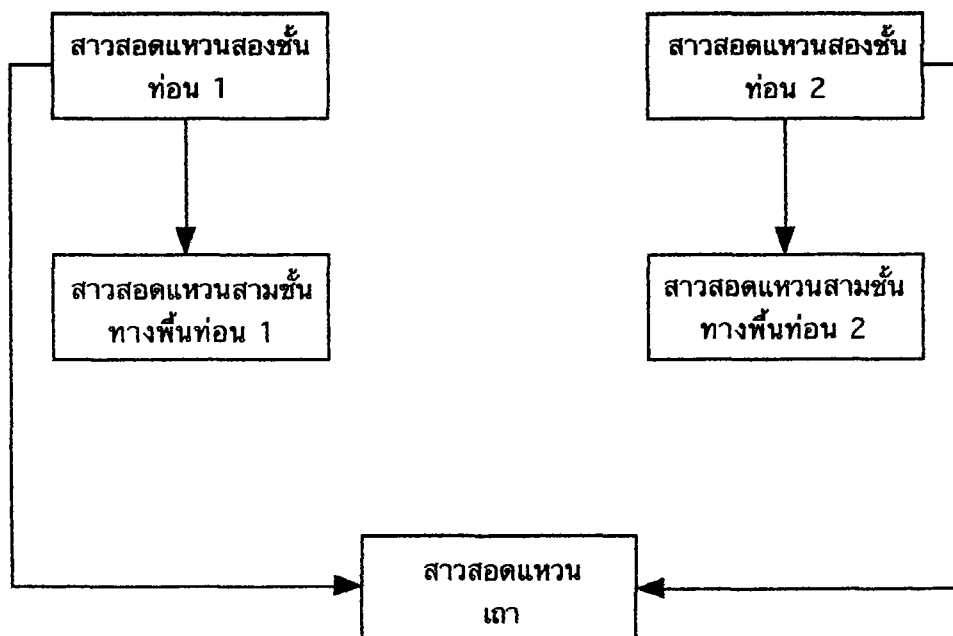
แผนภูมิที่มาและวิวัฒนาการเพลงพรหมณ์เก็บหัวแหวน

เพลงสาวสอดแหวน เป็นเพลงอันดับที่ 2 ของเพลงเรื่องนางหงส์ เพลงนี้ไม่ปรากฏที่มา เป็นเพลงอัตราสองชั้น สันนิษฐานว่ามีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ใช้บรรเลงอิสระในโอกาสต่างๆ เมื่อเกิดวงปี่พาทย์นางหงส์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จึงได้นำเพลงสาวสอดแหวนสองชั้นมาร้อยเรียงผูกไว้ในเพลงเรื่องนางหงส์

ประมาณ พ.ศ. 2474 หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ขยายเพลงสาวสอดแหวนเป็นอัตราสามชั้น โดยแทรกลูกล่อ-ลูกชัด สลับกับทางพื้น ต่อมาเพลงสาวสอดแหวนได้วิวัฒนาการโดยตัดทอนลงเป็นอัตราชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถา ดังแผนภูมิที่มาและวิวัฒนาการเพลงสาวสอดแหวน ดังนี้

แผนภูมิที่มาและวิวัฒนาการเพลงสาวสอดแนวน

เพลงแสนสุดสวาท เป็นเพลงอันดับที่ 3 ของเพลงเรื่องนางหงส์ เพลงนี้ประพันธ์โดยการขยายเป็นอัตราสองชั้นจากเพลงกระบอกทองชั้นเดียว ซึ่งรวมอยู่ในเพลงเรื่องกระบอก บางท่านเรียกเพลงแสนสุดสวาทตามรากฐานที่มาอีกชื่อหนึ่งว่า “เพลงกระบอก” จากเพลงแสนสุดสวาทหรือเพลงกระบอกอัตราสองชั้น ได้วิวัฒนาการเป็นเพลงสำหรับบรรเลงรับร้อง 2 เพลง คือ

1. เพลงแสนสุดสวาทเถา

1.1 เพลงแสนสุดสวาทอัตราสามชั้น ประพันธ์โดยหลวงเสนาะดุริยางค์ (ทองดี ทองพ็พ)

1.2 เพลงแสนสุดสวาทอัตราสองชั้นและชั้นเดียว ประพันธ์โดยนายจำเนียร - ศรีไทยพันธ์

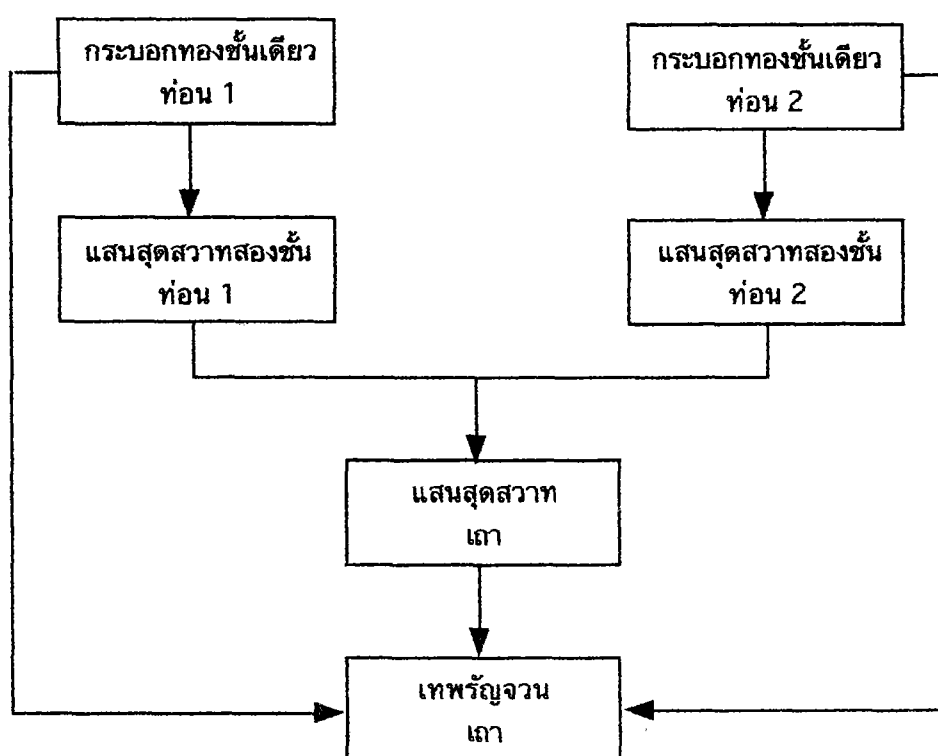
2. เพลงเทพธัญจนเถา

2.1 เพลงเทพธัญจนอัตราสามชั้น (เถียวแรก) ประพันธ์โดยพระประดิษฐ์ - ไพเราะ (มี ดุริยางกูร)

2.2 เพลงเทพริญจวนอัตราสามชั้น (เที้ยวกลับ) ประพันธ์โดยพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) และครูช้อย สุนทรวาทิน

2.3 เพลงเทพริญจวนอัตราสองชั้น และชั้นเดียว (เที้ยวแรกและเที้ยวกลับ) ประพันธ์โดยหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ดั่งแผนภูมิที่มาและวิวัฒนาการเพลงแสนสุตสวาท ดังนี้

แผนภูมิที่มาและวิวัฒนาการเพลงแสนสุตสวาท

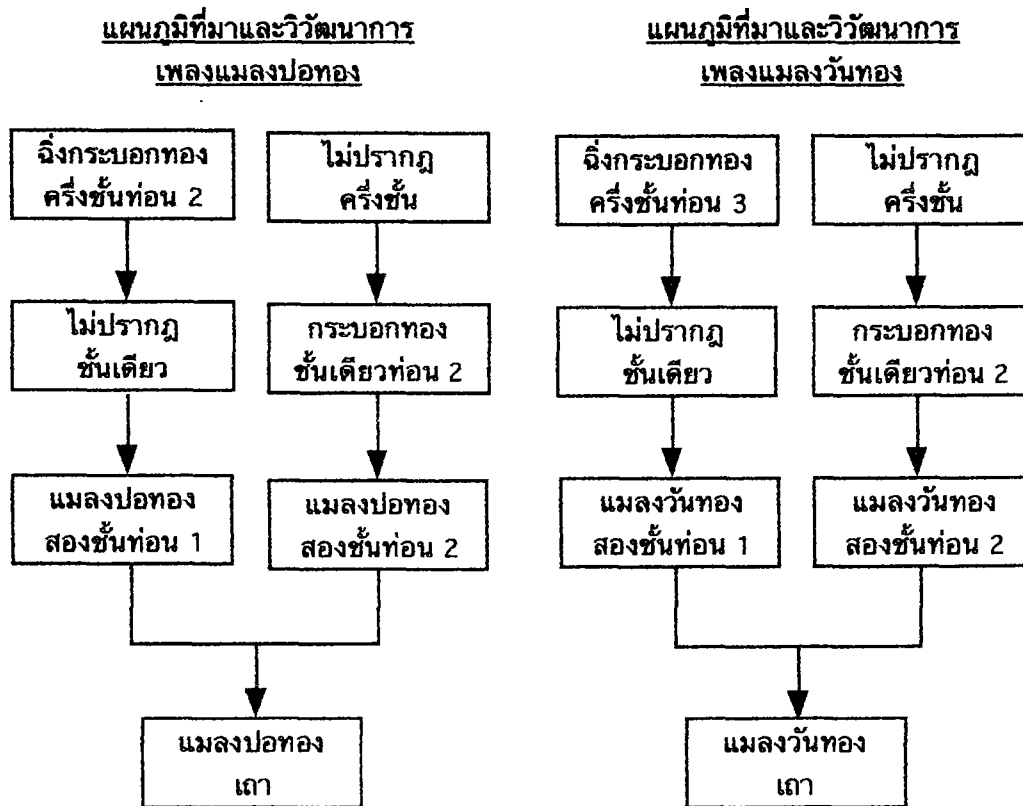
เพลงในอันดับสุดท้ายที่บรรเลงต่อจากเพลงแสนสุตสวาท เป็นเพลงที่มีรากฐานการขยายเป็นอัตราสองชั้น (ขยายเป็นสองเท่า) จากเพลงถึงกระบอกลองเครื่องชั้น โดยแบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 เรียกชื่อว่า เพลงแมลงปอทอง ขยายเป็นอัตราสองชั้น โดยการนำทำนองเพลงถึงกระบอกลองเครื่องชั้น ท่อน 2 มาขยายเป็นเพลงแมลงปอทองอัตราสองชั้น ท่อน 1

ตอนที่ 2 เรียกชื่อว่า เพลงแมลงวันทอง ขยายเป็นอัตราสองชั้น โดยการนำทำนองเพลงถึงกระบอกลองเครื่องชั้น ท่อน 3 มาขยายเป็นเพลงแมลงวันทองอัตราสองชั้น ท่อน 1

ส่วนเพลงแมลงปอทองและเพลงแมลงวันทองอัตราสองชั้นท่อน 2 มีทำนองเพลง

เช่นเดียวกับเพลงแสนสุสวาทอัตราสองชั้นท่อน 2 ต่อมาเพลงแมลงปอทองและเพลงแมลงวันทอง อัตราสองชั้น ได้วิวัฒนาการโดยตัดทอนลงเป็นอัตราชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถา ดังแผนภูมิที่มาและวิวัฒนาการเพลงแมลงปอทองและเพลงแมลงวันทองดังนี้

จากเพลงเรื่องต่างๆที่ปรากฏมาแต่โบราณ เพลงเรื่องนางหงส์เป็นเพลงเรื่องประเภทเดียวที่ใช้บรรเลงในงานอวมงคลด้วยวงปี่พาทย์นางหงส์เท่านั้น เพลงเรื่องนางหงส์ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเกิดขึ้นเมื่อใด เพียงแต่ได้สันนิษฐานจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน เช่น นายกาหลง พึ่งทองคำ นายจิรัส อัจฉรงค์ นายเชื้อ ดนตรีรส นายเดือน พาทย์กุล นายประสิทธิ์ ถาวร นายสำราญ เกิดผลและนายสังเวียร ทองคำ ว่าน่าจะเกิดขึ้นพร้อมกับวงปี่พาทย์นางหงส์ประมาณรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์โดยใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมการตายของสามัญชนมาก่อน

เพลงเรื่องนางหงส์ นอกจากจะใช้ประกอบพิธีกรรมการตายกับสามัญชน ต่อมาได้นำมาประกอบพิธีกรรมการสวรรณคดีตั้งแต่พระมหากษัตริย์ จนถึงพระบรมวงศานุวงศ์ ดังปรากฏวงปี่พาทย์นางหงส์เป็นวงพระราชพิธีวงหนึ่ง ประโคมด้วยเพลงเรื่องนางหงส์ในงานออกพระเมรุมาศ ณ ท้องสนามหลวง พระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2539 นับเป็นประวัติศาสตร์การดนตรีไทย ที่ปรากฏแก่ประชาชนชาวไทยครั้งนี้

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของเพลงเรื่องนางหงส์ ที่เป็นเพลงเรื่องประเภทเดียว ที่ใช้บรรเลงเฉพาะงานอวมงคลด้วยวงปี่พาทย์นางหงส์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่อันจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่จะศึกษาค้นคว้า พร้อมกันนี้ ผู้วิจัยได้รับข้อมูลทำนองทางฆ้องเพลงเรื่องนางหงส์ จากนายจิรัส อัจฉรงค์ มาเป็นข้อมูลในการวิจัย ซึ่งนายจิรัส อัจฉรงค์ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

1. ข้าราชการบำนาญ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร
2. ผู้เชี่ยวชาญพิเศษมหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา
3. มีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ดนตรีไทย
4. มีผลงานการประพันธ์เพลงไทย เช่น โหมโรงศรีสุขสังคีต ระบำอโยธยา ฯลฯ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติที่มาเพลงเรื่องนางหงส์
2. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการเพลงเรื่องนางหงส์
3. เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างเพลงเรื่องนางหงส์

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาเพลงเรื่องนางหงส์ สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนดนตรีไทยวิเคราะห์ ในแง่ประวัติที่มาและวิวัฒนาการของเพลงเรื่องนางหงส์
2. ผลจากการบันทึกโน้ตเพลงเรื่องนางหงส์จำนวน 5 เพลง จะเป็นข้อมูลในการศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติสืบต่อไป
3. ในการวิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์ ได้ทำการบันทึกโน้ตเพลงตามข้อมูลที่ได้จากนายจิรัส อัจฉรงค์ พร้อมทั้งได้รับการตรวจทานก่อนทำการวิจัย นับเป็นการดำรงรักษาทเพลงประเภทเพลงเรื่อง เสนอผู้สนใจในการศึกษาค้นคว้าต่อไป
4. ลักษณะการวิเคราะห์และข้อมูลที่เก็บบันทึกในครั้งนี้ สามารถนำไปใช้อ้างอิงในหัวข้อการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงไทยในแง่มุมอื่น และเป็นแนวทางในการศึกษาเพลงเรื่องนางหงส์อื่นๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

๕
๗

1. เพลงเรื่องนางหงส์ที่จะนำมาศึกษาและวิเคราะห์ในครั้งนี้ มีจำนวน 5 เพลง ดังมีรายชื่อเพลงดังต่อไปนี้

- 1.1 เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน (สองชั้น)
- 1.2 เพลงสาวสอดแหวน (สองชั้น)
- 1.3 เพลงแสนสุดสวาท (สองชั้น)
- 1.4 เพลงแมลงปอทอง (สองชั้น)
- 1.5 เพลงแมลงวันทอง (สองชั้น)

2. ข้อมูลเพลงเรื่องนางหงส์ มุ่งเน้นศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับองค์ประกอบทางดนตรี ดังข้อมูลต่อไปนี้

- 2.1 ประวัติที่มาเพลงเรื่องนางหงส์
- 2.2 วิวัฒนาการของเพลงเรื่องนางหงส์
- 2.3 โครงสร้างเพลงเรื่องนางหงส์ ประกอบด้วย
 - 2.3.1 รูปแบบทำนองเพลง
 - 2.3.2 กระสวนจังหวะ
 - 2.3.3 กระสวนทำนองเพลง
 - 2.3.4 บันไดเสียง
 - 2.3.5 การเปลี่ยนบันไดเสียง

3. มุ่งศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านทำนองดนตรีที่อยู่ในเพลงเรื่องนางหงส์เท่านั้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ทำนองเพลงที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ให้ถือว่าทางฆ้องเพลงเรื่องนางหงส์อัตราสองชั้นของนายจิรัส อัจฉรงค์ เป็นตัวแทนของทำนองเพลงเรื่องนางหงส์

2. การบันทึกทำนองเพลงใช้การบันทึกด้วยโน้ตไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

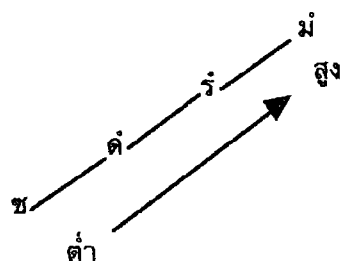
กระสวนจังหวะ หมายถึง รูปแบบของจังหวะที่ได้จากทำนองเพลง ซึ่งจะใช้สัญลักษณ์ X แทนเสียงของทำนองเพลง ดังนี้

ทำนองเพลง	กระสวนจังหวะ
-ช-ด ^๑ -ร ^๑ -ม ^๑ -ช ^๑ -ม ^๑ -ร ^๑ -ด ^๑	-X-X -X-X -X-X -X-X

กระสวนทำนองเพลง หมายถึง รูปแบบทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้าง อาจดำเนินทำนองเพลงจาก เสียงต่ำ-เสียงสูง หรือจาก เสียงสูง-เสียงต่ำ ดังนี้

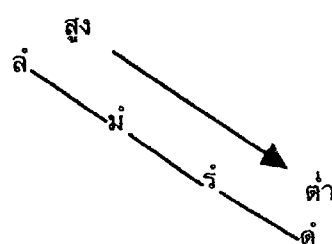
เสียงต่ำ-เสียงสูง

ทำนองเพลง	-ล-ช	ชช-ด ^๑	ด ^๑ ด ^๑ -ร ^๑	ร ^๑ ร ^๑ -ม ^๑
โครงสร้าง	ช	ด ^๑	ร ^๑	ม ^๑

เสียงสูง-เสียงต่ำ

ทำนองเพลง	-ช ^๑ -ล ^๑	-ช ^๑ -ม ^๑	ม ^๑ ม ^๑ -ร ^๑	ร ^๑ ร ^๑ -ด ^๑
โครงสร้าง	ล ^๑	ม ^๑	ร ^๑	ด ^๑

โครงสร้าง หมายถึง โน้ตที่ปรากฏอยู่เป็นตัวสุดท้ายในแต่ละห้อง ซึ่งจะอยู่แนวล่างของทำนองเพลง ดังนี้

ทำนองเพลง	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'-ร'	ร'-ด'
โครงสร้าง	ช	ด'	ร'	ม'	ล'	ม'	ร'	ด'

ทำนองฆ้อง หมายถึง ทำนองเพลงที่ได้จากการบรรเลงด้วยฆ้องวงใหญ่ดังนี้

-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
-------	--------	--------	--------	------	-------	-------	-------

โน้ตจร หมายถึง

- เสียงหรือตัวโน้ตที่นอกเหนือไปจากบันไดเสียงนั้น และเป็นตัวเชื่อมทำนองเพลง

---ด'	-ด'-ด'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	รมฟช
-------	--------	-------	--------	------	------	------	------

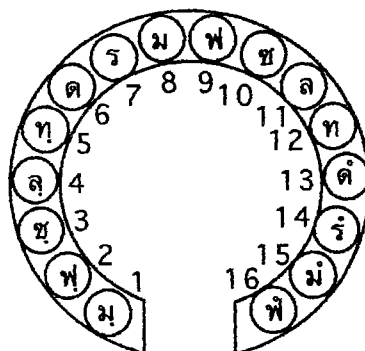
- เสียงหรือตัวโน้ตที่ทำให้ทำนองเพลงมีทิศทางและบันไดเสียงเปลี่ยนไป

-รรร	-ม-ด	-ร-ม	-ฟ-ช	-ท-ร'	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
------	------	------	------	-------	------	------	------

โน้ตประจุ หมายถึง ตำแหน่งแสดงระดับเสียงสูงและเสียงต่ำของฆ้องวงใหญ่ ซึ่งจะใช้สัญลักษณ์ (') อยู่แนวนบนตัวโน้ต จะเป็นเสียงสูง และแนวล่างตัวโน้ต จะเป็นเสียงต่ำ ดังนี้

แนวนบน ตั้งแต่ลูกที่ 14 ของฆ้องวงใหญ่ (ขวามือผู้บรรเลง) เป็นต้นไป

แนวล่าง ตั้งแต่ลูกที่ 1 ถึงลูกที่ 5 ของฆ้องวงใหญ่ (ขวาช้ายผู้บรรเลง)

หน้าทับ หมายถึง ทำนองกลองทัดที่ดีกำกับจังหวะกับเพลงเรื่องนางหงส์ จะใช้อักษร ค แทนเสียงกลองทัด (ครี๊ม ครี๊ม) ดังนี้

เสียงกลองทัด

-ครึ่ม-ครึ่ม

อักษร ค

-ค-ค

บันไดเสียง หมายถึง กลุ่มเสียงที่ใช้ในบทเพลงไทย ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างอันเป็นเสียงสำคัญหรือเสียงหลัก 5 เสียง และเสียงรอง 2 เสียง ดังนี้

เสียงชั้นที่

1	2	3
---	---	---

 และ

5	6
---	---

 เป็นเสียงหลัก เสียงชั้นที่ 4 และ 7 เป็นเสียงรอง เสียงแต่ละเสียงจากชั้นที่ 1 ถึงชั้นที่ 7 มีความห่างของระดับเสียงเท่ากัน เสียงที่สูงขึ้นไปจากชั้นที่ 7 เป็นเสียงเดียวกับเสียงชั้นที่ 1 แต่มีระดับเสียงสูงกว่าเป็นคู่ 8 ในที่นี้คือ บันไดเสียงตามลักษณะบทเพลงซึ่งมีบันไดเสียงหลักต่างๆ ดังนี้

บันไดเสียง โด คือ ทำนองเพลงที่ใช้กลุ่มเสียง

ด	ร	ม	ช	ล
---	---	---	---	---

 เป็นเสียงหลัก เสียง

ฟ	ท
---	---

 เป็นเสียงรอง

บันไดเสียง ฟา คือ ทำนองเพลงที่ใช้กลุ่มเสียง

ฟ	ช	ล	ด	ร
---	---	---	---	---

 เป็นเสียงหลัก เสียง

ท	ม
---	---

 เป็นเสียงรอง

บันไดเสียง ซอล คือ ทำนองเพลงที่ใช้กลุ่มเสียง

ซ	ล	ท	ร	ม
---	---	---	---	---

 เป็นเสียงหลัก เสียง

ด	ฟ
---	---

 เป็นเสียงรอง

ประโยคเพลง หมายถึง ทำนองเพลงที่บันทึกเป็นโน้ตไทยได้ 8 ห้อง ดังนี้

1	2	3	4	5	6	7	8
-ช-ดํ	-รํ-มํ	-ซํ-มํ	-รํ-ดํ	-ล-ช	ชช-ดํ	ดํดํ-รํ	รํรํ-มํ

ลูกตก หมายถึง ตัวโน้ตหรือเสียงสุดท้ายของวรรคเพลง (ห้องที่ 4) และประโยคเพลง (ห้องที่ 8) จะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงตำแหน่งลูกตกวรรคเพลง และประโยคเพลง ดังนี้

ลูกตกวรรคเพลง

1	2	3	4
-ช-ดํ	-รํ-มํ	-ซํ-มํ	-รํ-ดํ

ลูกตกประโยคเพลง

1	2	3	4	5	6	7	8
-ช-ดํ	-รํ-มํ	-ซํ-มํ	-รํ-ดํ	-ล-ช	ชช-ดํ	ดํดํ-รํ	รํรํ-มํ ○

ลูกล้อ-ลูกขัด หมายถึง ทำนองเพลงที่แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มหน้า เรียกว่า ลูกล้อ ประกอบด้วยโน้ต 2 ห้อง หรือ 4 ห้อง

กลุ่มหลัง เรียกว่า ลูกชั๊ด ประกอบด้วยโน้ต 2 ห้อง หรือ 4 ห้อง
จะใช้สัญลักษณ์ () แสดงตำแหน่งลูกล่อ-ลูกชั๊ด ดังนี้

ลูกล่อ				ลูกชั๊ด			
1	2	3	4	1	2	3	4
(-ดรม	รมชล	ชลคั้ว	คัลคัช)	(-ดรม	ชรมช	รมชล	คัชลคั)

วรรคเพลง หมายถึง ทำนองเพลงที่แบ่งแยกออกจากประโยคเพลง เป็นวรรคหน้า
4 ห้อง และวรรคหลัง 4 ห้อง

วรรคหน้า				วรรคหลัง			
1	2	3	4	1	2	3	4
-ช-คั	-ร-ม่	-ช-ม่	-ร-คั	-ล-ช	ชช-คั	คัคั-ร	ร-ม่

วรรคถาม หมายถึง ทำนองเพลงที่อยู่กลุ่มหน้าของประโยคเพลง บันทึกเป็นโน้ตไทยได้
4 ห้อง

วรรคตอบ หมายถึง ทำนองเพลงที่อยู่กลุ่มหลังของประโยคเพลง บันทึกเป็นโน้ตไทย
ได้ 4 ห้อง

วรรคถาม				วรรคตอบ			
1	2	3	4	1	2	3	4
-ช-คั	-ร-ม่	-ช-ม่	-ร-คั	-ล-ช	ชช-คั	คัคั-ร	ร-ม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. รู้ประวัติที่มาและวิวัฒนาการเพลงเรื่องนางหงส์
2. เข้าใจโครงสร้างเพลงเรื่องนางหงส์
3. เป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่เพลงเรื่องนางหงส์
4. เป็นข้อมูลพื้นฐาน แก่ผู้สนใจที่จะทำการวิจัยเกี่ยวกับเพลงเรื่องนางหงส์ในแง่มุม

อื่นๆ ต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาและวิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์ครั้งนี้ ได้ใช้ข้อมูลจากทฤษฎีดนตรีไทย ตำราทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ มาเป็นส่วนประกอบในการวิเคราะห์ ดังจะได้กล่าวสรุป ดังนี้

เอกสารการวิจัย

วงดนตรีที่ใช้บรรเลงเฉพาะงานศพมีปรากฏในสังคมไทยแต่ละภาค ภัทรารวรรณ จันทิ-
ราช (2539) ได้กล่าวถึงวงกาหลอในอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ว่าเป็นวงดนตรีที่
ใช้ในพิธีกรรมศพแบ่งออกเป็น 2 แนวคิด แนวคิดแรกกล่าวว่า กาหลอเป็นวัฒนธรรมของอินเดีย
ที่แพร่กระจายเข้ามายังแหลมมลายูแต่ครั้งโบราณกาล แนวคิดที่สอง เชื่อว่ากาหลอเป็นดนตรีที่เกิด
ขึ้นในสมัยพระพุทธกาล ใช้เป็นเครื่องประโคมหน้าเคียวของท้าวมหาพรหม

ด้วยวงกาหลอมียู่หลายพื้นที่ในจังหวัดภาคใต้ จรินทร์ เทพสงเคราะห์ (2540 : -
320) ได้กล่าวถึงวงกาหลอในจังหวัดสงขลา แตกต่างจากวงกาหลอในอำเภอทุ่งสง จังหวัดนคร
ศรีธรรมราชโดยมุ่งเน้น 2 ประเด็นหลักได้แก่ วัฒนธรรมดนตรีกาหลอ และองค์ประกอบรูปแบบ
ของดนตรี

อารีรัตน์ เรืองกำเนิด (2538 : 1) ได้กล่าวถึงวงกาหลอบ้านคอกกระบือ อำเภอปะ-
นอระ จังหวัดปัตตานีว่า เป็นดนตรีวิถีชีวิตของชาวภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งถือกันว่าเป็นการประโคม
ที่ขลังศักดิ์สิทธิ์ เต็มไปด้วยความเชื่อและพิธีกรรมมากมาย คำว่ากาหลอ เป็นดนตรีชนิดหนึ่งใช้
ประโคมงานศพ ซึ่งการบรรเลงจะมีทำนองคล้ายกับการสวดคฤหัสถ์หรือสวดมาลัยนอกจากนี้ยังได้
กล่าวถึงวงตุ้มโหม่ง ซึ่งเป็นวงดนตรีวงหนึ่งที่ใช้บรรเลงประโคมศพของชาวอีสานได้ว่า วงดนตรีนี้
น่าจะเคยเป็นวงดนตรีที่ใช้ประโคมศพในประเทศเขมรโบราณ ในส่วนที่นับถือศาสนาพุทธมาก่อน
ต่อมาถึงยุคที่ศาสนาพราหมณ์รุ่งเรือง และปริมลทลในเขมรโบราณที่นับถือศาสนาอิสลาม พิธีกรรม
ฝ่ายพราหมณ์จึงแปรมาเป็นแบบอย่างของฝ่ายอิสลาม การประโคมศพด้วยวงตุ้มโหม่ง จึงไม่มีเหลือ
อยู่ในดินแดนประเทศเขมรโดยทั่วไป แต่ยังคงมีเหลืออยู่ในอีสานใต้ ส่วนที่เคยใกล้ชิดกับแดน
เขมรอันดั้งเดิม เช่น บางส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ และทุกส่วนของจังหวัดสุรินทร์

จากวรรณคดีพิธีกรรมงานศพที่กล่าวข้างต้น เป็นส่วนประกอบอันเกี่ยวข้อง และเป็นประโยชน์ในกรอบความคิดกับการศึกษาเพลงเรื่องนางหงส์ ส่วนการวิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์ ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์ (2534 : 139) ได้ศึกษาทางม้องเพลงสาธการ โดยเปรียบเทียบวิธีดำเนินทำนองและการใช้มือฆ้องของนักดนตรีไทย 10 ท่าน เพื่อมุ่งเน้นสำนวนเพลงและการดำเนินทำนองฆ้องวงใหญ่ บทบาทสำคัญของเพลงสาธการต่อวัฒนธรรมการดนตรีและพิธีกรรม ผลของการวิเคราะห์บางข้อเกี่ยวกับจำนวนของประโยคเพลงสาธการ ประโยคหน้า และระดับเสียงลูกตกท้ายประโยคเพลง ซึ่งเพลงสาธการทุกทางจะมีรูปแบบ และทำนองทางม้องกำหนดไว้อย่างมีกฎเกณฑ์

จากการวิเคราะห์เนื้อทำนองหลักของเพลงแขกมอญบางขุนพรหม บุญช่วย โสวัตร (2538 : 110-139) เป็นงานวิเคราะห์เพื่อศึกษาระเบียบกฎเกณฑ์ในการประพันธ์เพลงเถา และบทบาทเพลงแขกมอญบางขุนพรหมที่มีต่อสังคมไทย ได้สรุปผลของการวิเคราะห์ในด้านทฤษฎีการประพันธ์เพลงเถา เชิงการจำแนกประโยควรรคตอนไว้ว่า เพลงแขกมอญบางขุนพรหมมีลักษณะเป็นเพลงสามท่อน 14 จังหวะหน้าทับ ท่อน 1 มี 32 วรรค 16 ประโยค 4 จังหวะหน้าทับ ท่อน 2 มี 32 วรรค 16 ประโยค 4 จังหวะหน้าทับ ท่อน 3 มี 48 วรรค 24 ประโยค 6 จังหวะหน้าทับ จากผลของการวิเคราะห์เพลงแขกมอญบางขุนพรหม จะได้นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์

ถาวร ศรีม่อง (2540) ได้ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างเพลงซ้ำเรื่องเพลงยาวสำนวนถาม-ตอบของทำนองเพลง ทิศทางการเคลื่อนย้ายของเสียง การขึ้น-ลงในทิศทางเดียวกันและสวนทางกัน ลักษณะสำนวนทำนองสัมพันธ์เชิงคล้อยคลึงและเชิงคล้อยคลาย ผลการวิเคราะห์สามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์โครงสร้างเพลงเรื่องนางหงส์

บุญเชิด พินพาพย์ (2540 : 147-150) ได้ศึกษาเพลงเดี่ยวกราวในสามชั้นทางระนาดเอกในลักษณะบันไดเสียง ส่วนที่เป็นลูกโยน บันไดเสียงส่วนที่เป็นเนื้อเพลง บันไดเสียงลูกนำ และลูกจบ ผลการวิเคราะห์สรุปว่าเพลงเดี่ยวกราวในสามชั้นประกอบด้วย องค์ประกอบของบทเพลง การเปรียบเทียบทำนองเพลงทางม้องวงใหญ่กับทางเดี่ยวระนาดเอกเพลงกราวในสามชั้นสามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์บันไดเสียงเพลงเรื่องนางหงส์

เอกสารตำราทางวิชาการ

พระยาอนุนามราชธน (2513 : 2) ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ในฐานะของนักมานุษยวิทยาว่า วัฒนธรรมหมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นโดยอาศัยการเรียนรู้และสืบต่อเนื่อง

เป็นความเจริญก้าวหน้าหรืออาจจะกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นคำสมาส คือการรวมคำ 2 คำเข้าด้วยกันได้แก่ วัฒนธรรมหมายถึง ความเจริญงอกงามรุ่งเรือง ธรรมหมายถึง กฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ เมื่อรวมแล้ว วัฒนธรรมจึงหมายถึงความเป็นระเบียบ ความมีวินัย

วิมาลา ศิริพงษ์ (2534 : 1-2) ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมในชีวิตของคนไทย พิธีกรรมที่ถูกกลืนคือพิธีกรรมที่ไม่สอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เช่น พิธีการโกนผมไฟหรือพิธีโกนจุก ส่วนพิธีกรรมที่ยังคงอยู่ก็มีการรวบรัดตัดขั้นตอนลง เพื่อเป็นการประหยัดด้านเศรษฐกิจและเวลา รวมถึงดนตรีที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมด้วย โดยสังเกตได้ว่าพิธีกรรมในชีวิตที่จัดขึ้นไม่นิยมใช้ดนตรีประกอบอีกต่อไป คงนิยมใช้ดนตรีประกอบพิธีศพเท่านั้น

นอกจากนี้จากการศึกษาบทเพลงดนตรีกาหลอของ ณรงค์ชัย ปิฎกักรัตน์ (2536 :- 14-15) ในพื้นที่อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง วงกาหลอของนายผอม ชูทอง และวัดภูมิ จังหวัดสงขลา วงกาหลอนายนำ ณ วาโย โดยเขียนไว้ในจุลสารวิชาการเรื่อง วัฒนธรรมดนตรีกาหลอ ปรากฏว่าวงกาหลอแต่ละคณะจะบรรเลงเพลงไหว้ครูไม่เหมือนกัน เพลงไหว้ครู ซึ่งบางคณะเรียกชื่อว่าเพลงแม่บ่บ้าง แม่เพลงบ้าง ซึ่งวงนายผอม ชูทองมี 3 เพลง วงนายนำ ณ วาโย มี 5 เพลง

มานพ วิสุทธิแพทย์ (2533) ได้อธิบายในตำราดนตรีไทยวิเคราะห์ จำนวน 4 บท ในเชิงทฤษฎีวิเคราะห์ดนตรีไทยในเรื่องต่างๆ ประกอบด้วยลักษณะโดยทั่วไปของดนตรีไทย ทำนองหลัก ทำนองแปร จังหวะ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนประกอบสำคัญของเพลงไทยทั้งสิ้น ทฤษฎีดังกล่าวนับเป็นหลักสำคัญที่ช่วยให้เกิดแนวคิดในการวิเคราะห์อย่างมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนและสมบูรณ์

จากทฤษฎีและหลักเกณฑ์ในการเคลื่อนย้ายบันไดเสียง สงัด ภูเขาทอง (2532 : 102) ได้อธิบายว่า เพลงไทยส่วนมากมักใช้เพียงบันไดเสียงเดียว สำหรับการเคลื่อนย้ายทำนองของเพลงในเพลงเดี่ยวกราวใน จะเปลี่ยนบันไดเสียงที่ลูกโยนคือ เริ่มต้นด้วยโยน เสียง โด เสียง เร เสียง มี เสียง ลา และจบด้วยเสียง ฟา จากนั้นจะลดเสียงลงมาที่เสียง โด นับเป็นข้อมูลอันจะเป็นประโยชน์ในการเคลื่อนย้ายบันไดเสียงของเพลงเรื่องนางหงส์

อุทิศ นาคสวัสดิ์ (2530) กล่าวถึงศิลปแห่งการดนตรีไทยว่า มีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ชาวไทยมีน้อยนักที่จะเข้าถึงดนตรีไทย และเข้าใจในคุณค่าอันล้ำเลิศ ได้สรุปถึงมาตรฐานเสียงดนตรีไทย ระดับเสียงดนตรีไทย เทคนิคการบรรเลงเพลงไทย หน้าทับ อัตราของเพลงไทย การแบ่งวรรคตอนของเพลงไทยและลักษณะของการผสมวงดนตรีไทย ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์

มนตรี ตราโมท (2527) ได้อธิบายถึงการใช่วงดนตรีเพื่องานศพและเหตุของความเปลี่ยนแปลงระหว่างปีพาทย์มอญกับปีพาทย์นางหงส์ ในลักษณะที่เป็นค่านิยมและยึดถือในสังคมปัจจุบัน ผลของข้อมูลดังกล่าว เป็นประโยชน์ต่อเพลงเรื่องนางหงส์นางหงส์

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2537) ได้อธิบายถึงเรื่องดนตรีที่ใช้เป็นเครื่องประโคมยามตัวขวงปีกลอง และความเปลี่ยนแปลงที่นิยมนำวงปีพาทย์มอญมาใช้บรรเลงในงานศพ จากข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาวิเคราะห์ในเรื่องการประโคมยามตัวขวงปีกลองและวงปีพาทย์นางหงส์

สมาน น้อยนิธย์ (2529 : 97) ได้ให้ความหมายเกี่ยวหน้าทับพิเศษว่า วิธีการตีเครื่องหนังที่นักปราชญ์ทางดุริยางคศาสตร์ ได้ประดิษฐ์คิดขึ้นมาเพื่อใช้แทนหน้าทับปรบไก่ และหน้าทับสองไม้ โดยยึดมูลฐานจากหน้าทับทั้ง 2 มาเป็นหลักพร้อมกับได้ตั้งชื่อเรียกใหม่ตามความหมายของชื่อเพลงนั้นๆ และใช้บรรเลงเฉพาะกับเพลงหรือความหมายนั้นๆ เช่น หน้าทับสมิงทอง ใช้บรรเลงกับเพลงสมิงทอง หน้าทับลงสร ใช้บรรเลงกับเพลงลงสร หน้าทับนางหงส์ ใช้บรรเลงกับเพลงเรื่องนางหงส์ เป็นต้น ข้อมูลดังกล่าว สามารถนำมาวิเคราะห์ และประยุกต์ใช้กับเพลงเรื่องนางหงส์

เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ

ฝ่ายการแสดง กรมศิลปากร (2539) กำหนดการร่างแนวปฏิบัติดนตรีในพระราชพิธีออกพระเมรุมาศ ณ ท้องสนามหลวง พระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เรื่องวงบัวลอยและวงปีพาทย์นางหงส์ที่ใช้ในการบรรเลงพระราชพิธีประโคมยาม

ข้อมูลการสัมภาษณ์

ศิลปินดนตรีไทยหลายท่าน ได้ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยเฉพาะในด้านประวัติศาสตร์เพลงเรื่องนางหงส์ รายละเอียดของรายนามผู้ให้สัมภาษณ์ เวลาและสถานที่ที่ให้สัมภาษณ์ มีดังนี้

นายกาหลง พึ่งทองคำ	5 ตุลาคม 2539	จังหวัดนนทบุรี
นายจิรัส อัจฉรงค์	4 พฤศจิกายน 2539	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายไชยยะ ทางมีศรี	13 ธันวาคม 2539	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายเชื้อ ดนตรีรส	25 ธันวาคม 2539	สถาบันราชภัฏพระนคร

นายเดือน พาทยกุล	3 มกราคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายประสิทธิ์ ถาวร	6 มีนาคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายปิ่น คงลายทอง	14 มีนาคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายพินิจ ฉายสุวรรณ	20 เมษายน 2540	กรุงเทพมหานคร
นายมนัส ขาวปลื้ม	14 มีนาคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายสังเวียร ทองคำ	6 ตุลาคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
พ.จ.อ. วินัย หริมพานิช	27 เมษายน 2540	กองดุริยางค์ทหารเรือ
ม.ล.สุรักษ์ สวัสดิ์กุล	14 มีนาคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายสมาน น้อยนิคย์	10 พฤษภาคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายสำราญ เกิดผล	17 มิถุนายน 2540	จังหวัดอยุธยา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การค้นคว้าและวิจัยเรื่องเพลงเรื่องนางหงส์ ผู้วิจัยดำเนินงานด้วยวิธีการสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับเพลงเรื่องนางหงส์ทั้งได้ศึกษาค้นคว้าจากตำราวิชาการเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงเรื่องนางหงส์ โดยนำมาวิเคราะห์หาข้อสรุปในด้านประวัติที่มา วิวัฒนาการ และโครงสร้างเพลงเรื่องนางหงส์

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

- 1.1 รวบรวม ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงเรื่องนางหงส์
- 1.2 บันทึกแถบเสียงเพลงเรื่องนางหงส์จำนวน 5 เพลง โดยนายจิรัส อัจฉรงค์

ดังนี้

- 1.2.1 เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน
- 1.2.2 เพลงสาวสอดแหวน
- 1.2.3 เพลงแสนสุดสวาท
- 1.2.4 เพลงแมลงปอทอง
- 1.2.5 เพลงแมลงวันทอง

1.3 ทำนองเพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ ผู้วิจัยได้ข้อมูลจาก นายไชยยะ ทางมีศรี

1.4 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเพลงเรื่องนางหงส์จำนวน 5 เพลง ที่บรรเลงโดยนายจิรัส อัจฉรงค์ จากประสบการณ์ตรง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้เกี่ยวกับเพลงเรื่องนางหงส์ อันได้แก่บุคคลต่อไปนี้

- 1.3.1 นายกาหลง ฟิงทองคำ ข้าราชการบำนาญ
- 1.3.2 นายจิรัส อัจฉรงค์ ข้าราชการบำนาญ
- 1.3.3 นายไชยยะ ทางมีศรี ศิลปิน 5 สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์
- 1.3.4 นายเชื้อ ดนตรีรส อาจารย์พิเศษสถาบันราชภัฏพระนคร
- 1.3.5 นายเดือน พาทยกุล ศิลปินแห่งชาติ สาขาดนตรีไทย
- 1.3.6 นายประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ สาขาดนตรีไทย

- 1.3.7 นายبيب คงลาทอง ศิลปิน 6 สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์
- 1.3.8 นายพินิจ ฉายสุพรรณ ศิลปินแห่งชาติสาขาศาสนาวัฒนธรรมไทย
- 1.3.9 นายมนัส ขาวปลื้ม (ปัจจุบันเสียชีวิต)
- 1.3.10 พ.จ.อ. วินัย หริมพานิช กองดุริยางค์ทหารเรือ
- 1.3.11 นายสังเวียร ทองคำ ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยสถาบันนาฏ-
ดุริยางคศิลป์
- 1.3.12 ม.ล.สุรักษ์ สวัสดิกุล ข้าราชการบำนาญ กรมศิลปากร
- 1.3.13 นายสมาน น้อยนิคย์ อาจารย์ 2 ระดับ 7 วิทยาลัยนาฏศิลป์
- 1.3.14 นายสำราญ เกิดผล ผู้ควบคุมวงดนตรีคณะพาทยรัตน์ จังหวัด
อยุธยา

2. ชั้นศึกษาข้อมูล

- 2.1 นำข้อมูลทางการศึกษาจากข้อ 1.1 มาลำดับเนื้อหาสาระ และจัดเป็น
หมวดหมู่ ตามความสำคัญ พร้อมกับเรียงขั้นตอนให้เป็นระเบียบอย่างต่อเนื่อง
- 2.2 นำข้อมูลที่ได้จากแถบบันทึกเสียง ในข้อ 1.2 มาศึกษาดังนี้
 - 2.2.1 คัดลอกเพลงเรื่องนางหงส์จำนวน 5 เพลง ที่บรรเลงโดยนายจิรัส
อาจณรงค์ มาบันทึกเป็นโน้ตไทย โดยบันทึกเป็นทำนองฆ้อง
 - 2.2.2 นำทำนองเพลงเรื่องนางหงส์ทั้ง 5 เพลง มาวิเคราะห์ลูกตกการ
วิวัฒนาการเป็นเพลงเถา
- 2.3 ศึกษาทำนองเพลงเรื่องนางหงส์ ที่ได้บันทึกไว้มาวิเคราะห์ แบ่งเป็น 3
หัวข้อใหญ่
 - 2.3.1 ประวัติที่มา
 - 2.3.2 วิวัฒนาการ
 - 2.3.3 โครงสร้าง
- 2.4 ข้อมูลการสัมภาษณ์ มุ่งศึกษาตามข้อ 2.3 ทั้งหมด โดยนำมาเรียบเรียง
เป็นบทความเพื่อใช้อ้างอิงประกอบในการวิเคราะห์

3. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพลงเรื่องนางหงส์ ในการนำเสนอจะใช้รูปแบบ ดังนี้

3.1 แผนภูมิประวัติที่มาและวิวัฒนาการเพลงเรื่องนางหงส์

3.2 วิเคราะห์ลูกตลกการวิวัฒนาการเพลงเรื่องนางหงส์

3.2.1 ในการเปรียบเทียบลูกตลกจะใช้อัตราชั้นที่น้อยกว่าอยู่แนวบน (1 วรรค) และอัตราชั้นที่มากกว่าอยู่แนวล่าง (1 ประโยค)

3.2.2 ในการเปรียบเทียบลูกตลก จะใช้อัตราสองชั้นในเพลงเถา เป็นต้นแบบ

3.3 โครงสร้างเพลงเรื่องนางหงส์ วิเคราะห์เฉพาะเพลงเรื่องนางหงส์สองชั้นเท่านั้น โดยวิเคราะห์ในหัวข้อต่อไปนี้

3.3.1 รูปแบบทำนองเพลง

3.3.2 กระสวนจังหวะ

3.3.3 กระสวนทำนองเพลง

3.3.4 บันไดเสียง

3.3.5 การเปลี่ยนบันไดเสียง

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

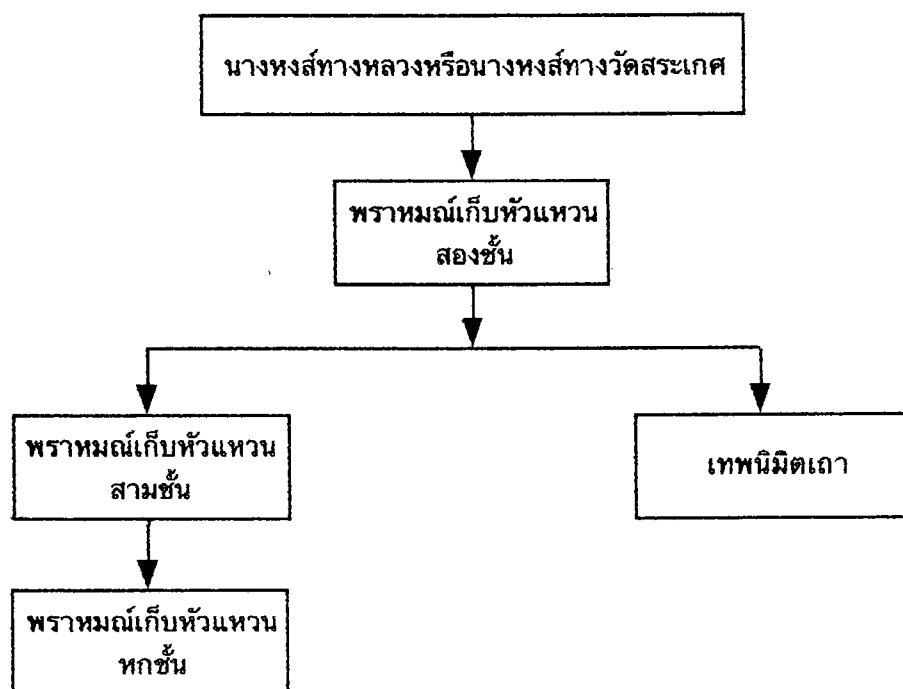
จากการศึกษาข้อมูลเพลงเรื่องนางหงส์ครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลทางวิชาการจากแถบบันทึกเสียงและจากผู้มีประสบการณ์โดยตรง เพื่อให้การวิเคราะห์บรรลุถึงวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เพลงต่างๆในเพลงเรื่องนางหงส์ เป็นรายเพลง โดย

1. ประวัติที่มา
2. วิวัฒนาการ
3. โครงสร้าง

เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน

เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน ผู้วิจัยได้สรุปประวัติที่มาและวิวัฒนาการตามแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่มาและวิวัฒนาการเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน

1. ประวัติที่มาเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวาน มีที่มาจากเพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ เป็นเพลงหนึ่งซึ่งนายหนูดำ (ไม่ทราบนามสกุล และวัน เดือน ปีเกิด) สันนิษฐานว่า เป็นนักดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย จนถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งยังเป็นครูปี่ของพระยาประสาน (แปลก ประสานศัพท์) มีความสามารถในการเป่าปี่ขลุ่ยได้แต่งเพลงไว้หลายเพลง เพลงโหมโรงเรื่อง ชมสมุทร เป็นบทเพลงที่ใช้บรรเลงด้วยวงเครื่องสายปี่ขลุ่ย และแต่งเพลงนางหงส์ ใช้สำหรับบรรเลงประโคมยามด้วยวงกลองสี่ปี่หนึ่ง ต่อมาเมื่อเกิดวงบัลลวย จึงได้นำเพลงนางหงส์มาบรรจุเป็นเพลงในอันดับสุดท้ายของเพลงเรื่องบัลลวย

ม.ล.สุรักษ์ สวัสดิทูล นายมนัส ชาวป้อม และนายبيب คงลายทอง มีทัศนะตรงกันว่า การเรียกชื่อเพลงนี้ว่า “เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ” เนื่องด้วยนายหนูดำ (ไม่ทราบนามสกุล และวัน เดือน ปีเกิด) ได้ถือศีลนุ่งขาวห่มขาวอยู่ในถ้ำใต้ภูเขาทองในบริเวณวัดสระเกศ และเป็นสถานที่แต่งเพลง และนายสมาน น้อยนิคย์ได้ให้ข้อมูลคำว่า “ทางหลวง” ว่าน่าจะจะเป็นเพลงที่แต่งไว้สำหรับใช้ในพระราชพิธี และพิธีในพระราชสำนัก จึงเรียกเพลงนางหงส์อีกชื่อหนึ่งว่า “นางหงส์ทางหลวง” มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงนางหงส์ทางหลวงหรือทางวัดสระเกศ

ท่อน 1	---ด'	-ด'-ด'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'
	----	-ด'ร'ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	-ม'-ซ'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ซ'-ด'

ท่อน 2	---ร'	-ร'-ร'	-ลลล	-ด'-ซ	---ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล
	-ซ-ด'	-ร'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	-ม'-ซ'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ซ-ด'

ท่อน 3	---ด'	-ด'-ด'	-ม'ม'ม'	-ซ'-ร'	-ด'-ท	-ด'-ร'	-ม'ม'ม'	-ซ'-ร'
	-ด'-ท	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ซ	-ท-ร'	-ท-ล	-ซ-ม	-ร-ซ

ท่อน 4	-ม-ร	ร-ร-ม	ม-ม-ซ	ซซ-ล	-ท-ร'	-ท-ล	ลล-ซ	ซซ-ม
	-ซซซ	-ล-ร	-ท--	ด'ร-ม-ซ	-ท-ร'	-ท-ล	-ซ-ม	-ร-ซ

ท่อน 5	---ซ	-ซ-ซ	-ลลล	-ด'-ซ	-ฟ-ม	-ฟ-ซ	-ลลล	-ด'-ซ
	-ฟ-ม	-ฟ-ซ	-ฟ-ม	-ร-ด	-ม'-ซ'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ซ-ด'

ท่อน 6

-ล-ช	ชช-ล	ลล-ค้	ค้ค้-ร้	-ม้-ช้	-ม้-ร้	ร้ร้-ค้	ค้ค้-ล
-ค้ค้ค้	-ร้-ช	-ม--	ฟ้ชล-ค้	-ม้-ช้	-ม้-ร้	-ค้-ล	-ช-ค้

คำว่า “นางหงส์” นายจิรัส อัจฉรงค์ ได้กล่าวว่า นางหงส์เป็นชื่อเรียกหน้าทับที่ดีด้วยกลองมลายู เป็นหน้าทับเก่าแก่หน้าทับหนึ่งซึ่งสังคีตจารย์ได้ประดิษฐ์ไว้เฉพาะดังนี้

หน้าทับนางหงส์

----	----	-โจ๊ะ-จะ	-โจ๊ะ-จะ	----	----	-โจ๊ะ-จะ	-โจ๊ะ-จะ
----	-โจ๊ะ-จะ	----	ดิงทั้งดิงทั้ง	----	ดิงทั้งดิงทั้ง	----	ดิงทั้งดิงทั้ง

ภายหลังจึงมีผู้นำหน้าทับนางหงส์มาติดกับเพลง จึงเรียกชื่อเพลงเป็นชื่อเดียวกับหน้าทับว่า “เพลงนางหงส์” แม้กระทั่งวงปี่พาทย์นางหงส์ ก็เรียกชื่อตามหน้าทับทั้งสิ้น หากแต่ทำนองเพลงมีชื่อเรียกมาแต่เดิมว่า “เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน” ดังนั้นทำนองเพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศก็คือ เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน ซึ่งเป็นสำนวนเพลงทางหนึ่งที่นายหนูดำได้ประดิษฐ์ไว้สำหรับปี่ชวาเป่าประโคมยามในวงบัวลอย มี 6 ท่อน

ส่วนเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนอัตราสองชั้น ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีผู้นำเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน 6 ท่อน หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ มาปรับปรุงแก้ไข และเพิ่มเติมจากทางปี่ชวา มาเป็นทางสำหรับวงปี่พาทย์นางหงส์ มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะหน้าทับปรบโก้อัตราสองชั้นอีกทางหนึ่ง และคงชื่อเดิมว่า เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน ปัจจุบันเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนสองชั้นมีอยู่หลายทาง ซึ่งแต่ละทางมีสำนวนเพลงแตกต่างกันบ้าง แต่ก็มีลูกตกอันเป็นเสียงเดียวกันทั้งสิ้น ทางที่จะนำเสนอนี้ ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากนายจิรัส อัจฉรงค์ มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนสองชั้น

ท่อน 1

---ค้	-ค้-ค้	-ช-ค้	-ร้-ม้	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช
-รรร	-ม-ค	-ร-ม	-ฟ-ช	-ท-ร้	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
---ช	-ช-ช	-ช-ค้	-ร้-ม้	---ม้	-ม้-ม้-	-ค้ค้ค้	-ร้-ม้
-ช้-ล้	-ช้-ม้	ม้-ร้	ร้-ค้	-ม้-ช้	-ม้-ร้	-ค้-ล	-ช-ค้

ท่อน 2	---ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟซล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล
	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
	---ร'	-ม'-ม'	---ช'	-ม'-ม'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟซล	-ด'-ร'
	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

1.1 วิเคราะห์เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ และเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานสองชั้น พบว่าเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานได้ปรับปรุง แก้ไขและเพิ่มเติมจากเพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ โดยจะวิเคราะห์ทั้ง 2 เพลงดังนี้

1.1.1 ทำนองเพลงที่แสดงการจบของท่อนเพลงเหมือนกันในวรรคหลัง

เพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานสองชั้น ท่อน 1 ประโยคที่ 4 วรรคหลัง

				แสดงการจบของท่อนเพลงเหมือนกัน			
-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ ท่อน 1 ประโยคที่ 2 วรรคหลัง

				แสดงการจบของท่อนเพลงเหมือนกัน			
----	-ด'-ร'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

เพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานสองชั้น ท่อน 2 ประโยคที่ 4 วรรคหลัง

				แสดงการจบของท่อนเพลงเหมือนกัน			
-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ ท่อน 2 ประโยคที่ 2 วรรคหลัง

				แสดงการจบของท่อนเพลงเหมือนกัน			
-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ ท่อน 6 ประโยคที่ 2 วรรคหลัง

				แสดงการจบของท่อนเพลงเหมือนกัน			
-ด'-ด'	-ร'-ช	-ม--	ฟซล-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

1.1.2 ทำนองเพลงที่เหมือนกันแต่สลับตำแหน่งวรรคเพลง

เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนสองชั้น ท่อน 2 ประโยคที่ 1 วรรคหน้า							
เหมือนกันแต่สลับตำแหน่งวรรคเพลง							
---ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟ'ช'ล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล
เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ ท่อน 2 ประโยคที่ 1 วรรคหลัง							
				เหมือนกันแต่สลับตำแหน่งวรรคเพลง			
---ร'	-ร'-ร'	-ลลล	-ด'-ช	---ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล

1.1.3 ทำนองเพลงวรรคหน้าเหมือนกัน แต่ต่างกันที่ทำนองเพลงวรรคหลัง

เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนสองชั้น ท่อน 2 ประโยคที่ 2 และ 4 วรรคหน้า							
ประโยคที่ 2	วรรคหน้าเหมือนกัน				วรรคหลังต่างกัน		
	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ร'
ประโยคที่ 4	วรรคหน้าเหมือนกัน				วรรคหลังต่างกัน		
	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล
เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ ท่อน 2 ประโยคที่ 2 วรรคหน้า							
ประโยคที่ 2	วรรคหน้าเหมือนกัน				วรรคหลังต่างกัน		
	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล

1.1.4 ทำนองเพลงวรรคหลังเหมือนกันแต่ต่างกันที่ทำนองวรรคหน้า

เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนสองชั้น ท่อน 1 ประโยคที่ 2 วรรคหลัง								
ประโยคที่ 2	วรรคหน้าต่างกัน				วรรคหลังเหมือนกัน			
	-ร-ร-ร	-ม-ด	-ร-ม	-ฟ-ช	-ท-ร'	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ ท่อน 3 และ 4 ประโยคที่ 2 วรรคหลัง								
ท่อน 3	วรรคหน้าต่างกัน				วรรคหลังเหมือนกัน			
	-ด'-ท	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-ท-ร'	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
ท่อน 4	วรรคหน้าต่างกัน				วรรคหลังเหมือนกัน			
	-ชชช	-ล-ร	-ท--	ดริม-ช	-ท-ร'	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช

1.1.5 ทำนองเพลงที่ใช้รูปแบบกระสวนจังหวะ และกระสวนทำนองเพลงเหมือนกันทั้งประโยค

เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนสองชั้น ท่อน 2 ประโยคที่ 4 เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ ท่อน 2 ประโยคที่ 2								
-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'	

1.1.6 ทำนองเพลงที่มีลูกตกปลายวรรคหน้าและวรรคหลังเสียงเดียวกัน ลูกตกเสียง โด

พราหมณ์เก็บหัวแหวน ท่อน 1 ประโยคที่ 4 วรรคหน้า

-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'-ม'-ร'	ร'- (ด')
--------	--------	----------	-----------------

ประโยคที่ 4 วรรคหลัง

-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช- (ด')
--------	--------	-------	-----------------

พราหมณ์เก็บหัวหวาน ท่อน 2 ประโยคที่ 4 วรรคหน้า

-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-(ด')
--------	--------	-------	---------

นางหงส์ทางวัดสระเกศ ท่อน 1 ประโยคที่ 1 วรรคหน้า

---ด'	-ด'-ด'	-ช'-ม'	-ร'(ด')
-------	--------	--------	---------

ประโยคที่ 2 วรรคหน้า

----	-ด'ร'ม'	-ช'-ม'	-ร'(ด')
------	---------	--------	---------

ลูกตกเสียงเร

นางหงส์ทางวัดสระเกศ ท่อน 3 ประโยคที่ 1 วรรคหน้า

---ด'	-ด'-ด'	-ม'ม'ม'	-ช'(ร')
-------	--------	---------	---------

ประโยคที่ 1 วรรคหลัง

-ด'-ท	-ด'-ร'	-ม'ม'ม'	-ช'(ร')
-------	--------	---------	---------

ลูกตกเสียงมี

นางหงส์ทางวัดสระเกศ ท่อน 1 ประโยคที่ 1 วรรคหลัง

-ช'-ม'	-ร'-ด'	ด'ด'-ร'	ร'(ม')
--------	--------	---------	--------

ท่อน 4 ประโยคที่ 1 วรรคหลัง

-ท-ร'	-ท-ล	ลล-ช	ชช(ม)
-------	------	------	-------

พราหมณ์เก็บหัวหวาน ท่อน 1 ประโยคที่ 1 วรรคหน้า

---ด'	-ด'-ด'	-ช-ด'	-ร'(ม')
-------	--------	-------	---------

ประโยคที่ 3 วรรคหน้า

---ช	-ช-ช	-ช-ด'	-ร'(ม')
------	------	-------	---------

ประโยคที่ 3 วรรคหลัง

---ม'	-ม'-ม'-	-ด'ด'ด'	-ร'(ม')
-------	---------	---------	---------

ท่อน 2 ประโยคที่ 2 วรรคหลัง

-ล-ช	ชช-ด'	ด'ด'-ร'	ร'(ม')
------	-------	---------	--------

ประโยคที่ 3 วรรคหน้า

---ร'	-ม'ม'ม'	---ช'	-ม'ม'(ม')
-------	---------	-------	-----------

ลูกตกเสียง ซอล

นางหงส์ทางวัดสระเกศ ท่อน 3 ประโยคที่ 2 วรรคหน้า

-ด'-ท	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล- <u>ซ</u>
-------	--------	-------	--------------

ท่อน 4 ประโยคที่ 2 วรรคหน้า

-ซซซ	-ล-ร	-ท--	ดรม- <u>ซ</u>
------	------	------	---------------

ท่อน 5 ประโยคที่ 1 วรรคหน้า

---ซ	-ซ-ซ	-ลลล	-ด'- <u>ซ</u>
------	------	------	---------------

ประโยคที่ 1 วรรคหลัง

-ฟ-ม	-ฟ-ซ	-ลลล	-ด'- <u>ซ</u>
------	------	------	---------------

พราหมณ์เก็บหัวแหวน ท่อน 1 ประโยคที่ 1 วรรคหลัง

-ฟ-ซ	ลซฟม	รดรม	รมฟ <u>ซ</u>
------	------	------	--------------

ประโยคที่ 1 วรรคหน้า

-รรร	-ม-ด	-ร-ม	-ฟ- <u>ซ</u>
------	------	------	--------------

ลูกตกเสียง ลา

นางหงส์ทางวัดสระเกศ ท่อน 2 ประโยคที่ 1 วรรคหลัง

---ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'- <u>ล</u>
-------	--------	--------	---------------

ท่อน 4 ประโยคที่ 1 วรรคหน้า

-ม-ร	รร-ม	มม-ซ	ซซ- <u>ล</u>
------	------	------	--------------

พราหมณ์เก็บหัวแหวน ท่อน 2 ประโยคที่ 1 วรรคหน้า

---ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'- <u>ล</u>
-------	--------	--------	---------------

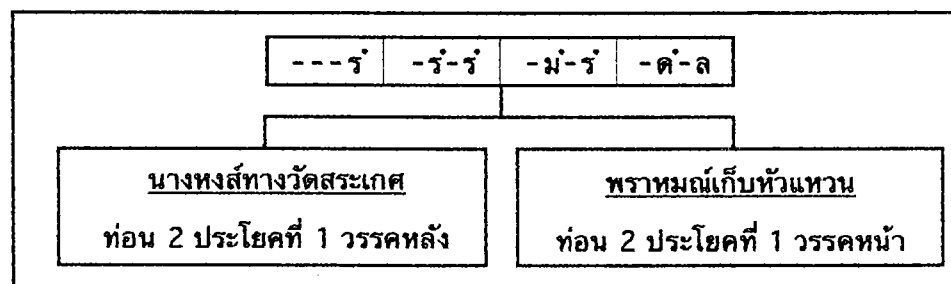
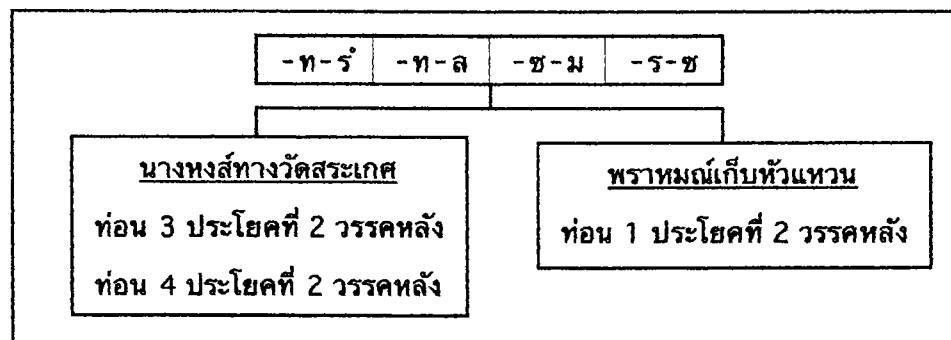
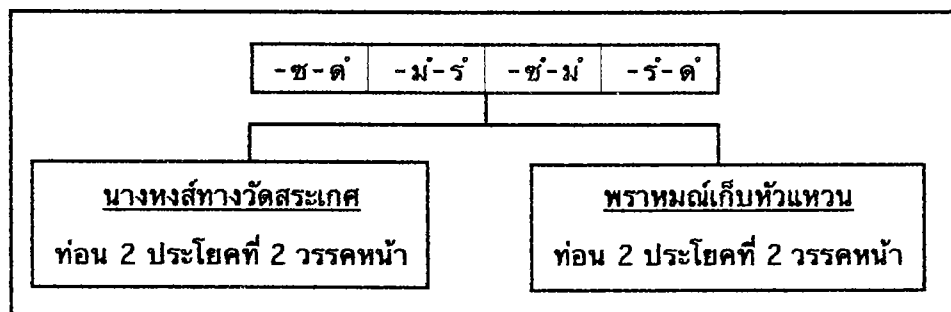
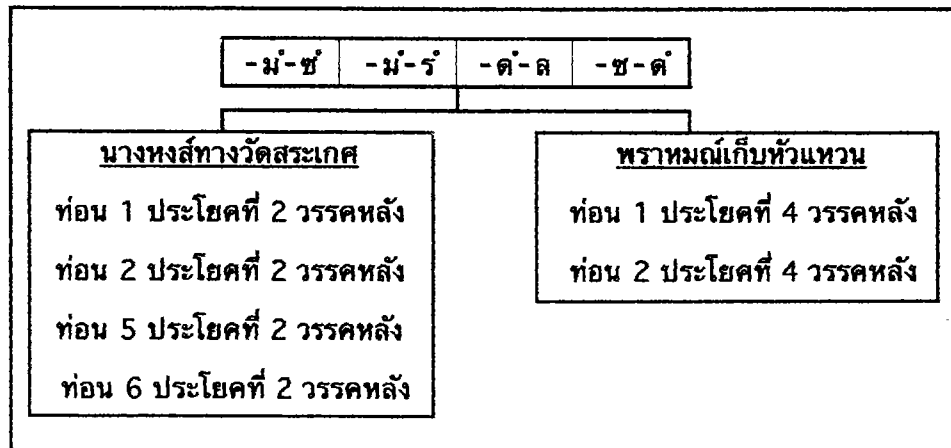
ประโยคที่ 1 วรรคหลัง

-ฟ <u>ซ</u> ล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'- <u>ล</u>
---------------	--------	--------	---------------

1.1.7 สรุปทำนองเพลงที่เหมือนกันและโครงสร้างที่ต่างกัน

ทำนองเพลงนางหงส์ทางหลวงหรือทางวัดสระเกศและทำนองเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน มีทำนองเพลงที่เหมือนกันและโครงสร้างที่ต่างกัน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ทำนองเพลงเหมือนกัน

โครงสร้างที่ต่างกัน จำแนกความแตกต่างได้เป็น 2 ลักษณะคือ

- ท่อนเพลง

เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือทางวัดสระเกศ มีจำนวนทำนองเพลง 6 ท่อน

เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนมีจำนวนทำนองเพลง 2 ท่อน

- วรรคเพลง ดังจะจำแนกให้เห็นวรรคเพลงส่วนที่แตกต่างดังนี้

เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือทางวัดสระเกศ

ท่อน 1 วรรคที่ 1-2-3

1	--- ต'	- ต'- ต'	- ช'- ม'	- ร'- ต'
2	- ช'- ม'	- ร'- ต'	ด'- ร'	ร'- ม'
3	---	- ต'- ร'	- ช'- ม'	- ร'- ต'

เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน

ท่อน 1 วรรคที่ 1-2-3-4-5-6

1	--- ต'	- ต'- ต'	- ช'- ต'	- ร'- ม'
2	- ฟ- ช	ลชฟม	รตรม	รฟช
3	- รรร	- ม- ด	- ร- ม	- ฟ- ช
4	--- ช	- ช- ช	- ช- ต	- ร'- ม'
5	--- ม'	- ม'- ม'	- ต'- ต'	- ร'- ม'
6	- ช'- ล	- ช'- ม'	ม'- ร'	ร'- ต'

เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือทางวัดสระเกศ

ท่อน 2 วรรคที่ 1

1	--- ร'	- ร'- ร'	- ลลล	- ต'- ช
---	--------	----------	-------	---------

เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน

ท่อน 2 วรรคที่ 2-4-5-6

2	- ฟชล	- ต'- ร'	- ม'- ร'	- ต'- ล
4	- ล- ช	ชช- ต'	ด'- ร'	ร'- ม'
5	--- ร'	- ม'- ม'	--- ช'	- ม'- ม'
6	- ม'- ร'	- ต'- ล	- ฟชล	- ต'- ร'

การวิเคราะห์โดยยกตัวอย่างประกอบทั้งหมดนี้ จะเห็นว่าทั้งเพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศและเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน เป็นทำนองทางพื้นมีการใช้กระสวนจังหวะและกระสวนทำนองเพลงเหมือนกันและใกล้เคียงกัน แตกต่างกันบ้างในทำนองตอนต้นวรรคและสลับวรรคเพลงจากวรรคหน้าอยู่วรรคหลังหรือจากวรรคหลังอยู่วรรคหน้า ทั้งยังมีทำนองเพลงที่มีลูกตกปลายวรรคเป็นเสียงเดียวกัน อันเป็นเสียงหลักที่สำคัญมีอยู่ 5 เสียง คือ โด เร มี ซอลและลา

ครุฑนตรีไทยเข้าใจว่าเพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศเป็นอัตราชั้นเดียวของเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนสองชั้น เมื่อวิเคราะห์ตามหลักการประพันธ์เพลงไทยที่ว่าแต่งโดยขยายอัตราหรือตัดทอนอัตรา พบว่าทั้ง 2 เพลงมิได้มีการขยายหรือตัดทอนอัตรา เพราะสำนวนเพลงเป็นลักษณะอัตราสองชั้นเช่นเดียวกันและลูกตกก็มีได้ถูกต้องตามกัน เพียงแต่เพลงนางหงส์ทางหลวง

เป็นทางที่นายหนูดำแต่งสำหรับปี่ชวาเป่าในวงบัวลอยทางหนึ่งมี 6 ท่อน ส่วนเพลงพราหมณ์เก็บหัว
แหวนเป็นอีกทางหนึ่ง ที่ได้ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมจากเพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทาง
วัดสระเกษมี 2 ท่อน ใช้บรรเลงในวงปี่พาทย์นางหงส์

1.2 การขึ้นต้นเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนมีวิธี
การขึ้นต้นบทเพลงคือ นำทำนองเพลงในท่อน 1 ประโยคที่ 2 ทั้งประโยค มาเป็นทำนองขึ้นต้นบท
เพลงพร้อมทั้งตกแต่งทำนองในวรรคหน้า แล้วต่อด้วยทำนองในประโยคที่ 3-4 จากนั้นบรรเลง
กลับต้นในประโยคที่ 1-4 อีกครั้งหนึ่งจึงจบท่อน 1 ดังจะแสดงวิธีการขึ้นต้นเพลงพราหมณ์เก็บ
หัวแหวนดังนี้

ทำนองขึ้นต้นเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน

ประโยคที่ 2	-ร-ร-ร	-ม-ด	-ร-ม	-ฟ-ช	-ท-ร'	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
-------------	--------	------	------	------	-------	------	------	------

ประโยคที่ 2	ทำนองตกแต่งวรรคหน้า				-ท-ร'	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
	-ด'ร'ม'	-ช'-ม'	-ช'-ร'	-ม'-ช'				

ต่อด้วยประโยคที่ 3-4

ประโยคที่ 3	---ช	-ช-ช	-ช-ด'	-ร'-ม'	---ม'	-ม'-ม'	-ด'ด'ด'	-ร'-ม'
ประโยคที่ 4	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

กลับต้นประโยคที่ 1-4

ประโยคที่ 1	---ด'	-ด'-ด'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	รมฟช
ประโยคที่ 2	-ร-ร-ร	-ม-ด	-ร-ม	-ฟ-ช	-ท-ร'	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
ประโยคที่ 3	---ช	-ช-ช	-ช-ด'	-ร'-ม'	---ม'	-ม'-ม'	-ด'ด'ด'	-ร'-ม'
ประโยคที่ 4	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

จากการศึกษาข้อมูลบทเพลงในเพลงเรื่องนางหงส์สองชั้น นายสำราญ เกิดผล นายเชื้อ ดนตรีรสและนายเดือน พาทย์กุล ได้กล่าวว่าประมาณปลายรัชกาลที่ 3 พระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางค์กูร) เป็นผู้นำเพลงที่มีอัตราจังหวะเดียวกัน และสำนวนใกล้เคียงกัน 4 เพลง มาร้อยเรียงบรรเลงติดต่อกันเป็นชุดเดียวกัน แล้วให้ชื่อเพลงชุดนี้ตามชื่อหน้าทับเดิมว่า เพลงเรื่องนางหงส์ และเป็นต้นกำเนิดเพลงเรื่องประเภทอวมงคล ที่ใช้บรรเลงในงานศพ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงจนปัจจุบัน ดังจะบันทึกเป็นโน้ตเพลงเรื่องนางหงส์สองชั้นตามลำดับดังนี้

โน้ตเพลงเรื่องนางหงส์

เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน

ขั้นต้น	-ตรี-มี	-ช-มี	-ช-ร	-มี-ช	-ท-ร	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
---------	---------	-------	------	-------	------	------	------	------

ท่อน 1	---ช	-ช-ช	-ช-ด	-ร-มี	---มี	-มี-มี	-ด-ด	-ร-มี
	-ช-ล	-ช-มี	มี-มี-ร	มี-มี-ด	-มี-ช	-มี-ร	-ด-ล	-ช-ด
	---ด	-ด-ด	-ช-ด	-ร-มี	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	รฟช
	-ร-ร	-มี-ด	-ร-มี	-ฟ-ช	-ท-ร	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
	---ช	-ช-ช	-ช-ด	-ร-มี	---มี	-มี-มี	-ด-ด	-ร-มี
	-ช-ล	-ช-มี	มี-มี-ร	มี-มี-ด	-มี-ช	-มี-ร	-ด-ล	-ช-ด

ท่อน 2	---ร	-ร-ร	-มี-ร	-ด-ล	-ฟ-ช	-ด-ร	-มี-ร	-ด-ล
	-ช-ด	-ร-มี	-ช-มี	-ร-ด	-ล-ช	ชช-ด	ด-ด-ร	มี-มี-ร
	---ร	-มี-มี	---ช	-มี-มี	-มี-ร	-ด-ล	-ฟ-ช	-ด-ร
	-ช-ด	-ร-มี	-ช-มี	-ร-ด	-มี-ช	-มี-ร	-ด-ล	-ช-ด

เพลงสาวสอดแหวน

ท่อน 1	---มี	-มี-มี	-ช-มี	-ร-ด	-ล-ช	ชช-ด	ด-ด-ร	มี-มี-ร
	-ล-ช	ชมร	-ช-ด	-ด-ร	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	รฟช
	-ร-ช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ด-ร	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
	-ล-ช	ชมร	ด-ด-ร	มี-มี-ร	-ช-ล	-ช-มี	-มี-มี-ร	มี-มี-ด

ท่อน 2

---ม'	-ม'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'
-ด'รม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ด'-ร'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'	ด'-ด'-ล
---ท	-ท-ท	-ร'-ท	-ล-ช	-พ'ม'ร	-ม-ช	-ม--	พ'ช'ล-ด'

เพลงแสนสุดสวาท

ท่อน 1

-พ'ล'ช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'	---ช	-ช-ช	-ด'-ล	-ช-ม
-ล'ช'ม	ช'ม'ร'ด	-ช-ด	-ด'ร'ม	-พ'-ช	ล'ช'พ'ม	ร'ด'ร'ม	ร'ม'พ'ช
---ร'ช	พ'ม'พ'ช	พ'ม'ล'ช	พ'ม'พ'ช	-ด'ร'ม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
-ล'ช'ม	ช'ม'ร'ด	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'

ท่อน 2

-พ'ช'ล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-พ'ม'ร	-ม-ช	-ม--	พ'ช'ล-ด'
-ม'-ร'	-ด'-ล	-พ'ช'ล	-ด'-ร'	-ด'--	ร'-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'
-พ'ช'ล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-พ'ม'ร	-ม-ช	-ม--	พ'ช'ล-ด'
-ม'-ร'	-ด'-ล	-พ'ช'ล	-ด'-ร'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

เพลงแมลงปอทอง

ท่อน 1

-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'	-ด'--	ร'-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'
-ช'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'	-ด'--	ร'-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'
--ด'-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'	ม'-ม'-ช'	--ด'ล	ด'ช'ล'ม	ช'ม'ล'ช	ล'ม'ช'ร
-พ'ช'ล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

ท่อน 2

-พ'ช'ล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-พ'ม'ร	-ม-ช	-ม--	พ'ช'ล-ด'
-ม'-ร'	-ด'-ล	-พ'ช'ล	-ด'-ร'	-ด'--	ร'-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'
-พ'ช'ล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-พ'ม'ร	-ม-ช	-ม--	พ'ช'ล-ด'
-ม'-ร'	-ด'-ล	-พ'ช'ล	-ด'-ร'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

เพลงแมลงวันทอง

ท่อน 1

---ด'	-ด'-ด'	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มด-ร
---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มด-ร
---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	รร-ม	มม-ฟ
-ด-ฟ	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ฟ	-ฟชล	-ด'-ร'	-ด'-ร'	ร'-ด'

ท่อน 2

-ฟชล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด'
-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟชล	-ด'-ร'	-ด'--	ร'-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'
-ฟชล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด'
-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟชล	-ด'-ร'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

สำหรับเพลงแมลงวันทองท่อน 2 เมื่อบรรเลงถึงเที่ยวที่ 2 ประโยคที่ 3 ให้บรรเลงต่อด้วยทำนองจบที่เรียกว่า “ท่ายาว” เนื่องจากเพลงเรื่องนางหงส์ เป็นเพลงบรรเลงเริ่มแรกก่อนเพลงอื่นใด เสมือนหนึ่งเป็นเพลงโหมโรง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดนตรีไทยอย่างหนึ่ง มักจะลงจบด้วยทำนอง “ท่ายาว”

ทำนองท่ายาว

-ล'ช'ม'	-ร'-ช'	---ม'	---ร'	---ด'	---ท	---ล	---ช
---------	--------	-------	-------	-------	------	------	------

นายสมาน น้อยนิตย ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหน้าทับนางหงส์ว่า เป็นหน้าทับพิเศษที่ใช้ตีระโคมยามด้วยกลองมลายูในวงกลองสี่ปีหนึ่งซึ่งเป็นวงดนตรีในราชสำนักมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เนื่องจากผู้ตีกลองมลายูต้องใช้ไม้เป็นอุปกรณ์ในการตีกลอง และต้องใช้ความสามารถในการฝึกฝนเป็นพิเศษ จึงเป็นการยากสำหรับชาวชนบทที่จะเรียนรู้ได้ ต่อมาเมื่อเกิดวงปี่พาทย์นางหงส์ จึงได้ใช้กลองทัดตีเป็นเครื่องประกอบจังหวะหน้าทับแทนกลองมลายูในเพลงเรื่องนางหงส์ ดังจะยกตัวอย่างการตีหน้าทับนางหงส์กับเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนท่อน 1 โดยใช้อักษร ค แทนเสียงกลองทัด ครึ่ม-ครึ่ม ดังนี้

โน้ตหน้าทับนางหงส์และเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน

ทำนองเพลง หน้าทับ	--- ค'	- ค' - ค'	- ช - ค'	- ร' - ม'	- ฟ - ช	ลชฟม	รตรม	รμφช
ทำนองเพลง หน้าทับ	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ทำนองเพลง หน้าทับ	- รร -	- ม - ค	- ร - ม	- ฟ - ช	- ท - ร'	- ท - ล	- ช - ม	- ร - ช
ทำนองเพลง หน้าทับ	-----	-----	-----	- ค - ค	-----	- ค - ค	-----	- ค - ค
ทำนองเพลง หน้าทับ	--- ช	- ช - ช	- ช - ค'	- ร' - ม'	--- ม'	- ม' - ม'	- ค' - ค'	- ร' - ม'
ทำนองเพลง หน้าทับ	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
ทำนองเพลง หน้าทับ	- ช' - ล'	- ช' - ม'	ม' - ร'	ร' - ค'	- ม' - ช'	- ม' - ร'	- ค' - ล'	- ช - ค'
ทำนองเพลง หน้าทับ	-----	-----	-----	- ค - ค	-----	- ค - ค	-----	- ค - ค

2. วิวัฒนาการเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนอัตราสองชั้น สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ศิลปะการดนตรีมีความเจริญรุ่งเรืองและวิวัฒนาการตามลำดับ เช่น เกิดวงปี่พาทย์เครื่องคู่ วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ วงปี่พาทย์เสภาและวงปี่พาทย์นางหงส์ ฯลฯ และมีการขยายบทเพลงจากอัตราสองชั้นเป็นอัตราสามชั้น ทั้งมีครูดนตรีที่ถือกำเนิดในยุคนี้หลายท่าน พระประดิษฐไพเราะ (มีตริยางค์กูร) ครูปิ่น บัวทอง ครูสิน ศิลปบรรเลง ครูช้อย สุนทรวาทินและครูเพ็ง แต่ละท่านล้วนเป็นผู้มีอัจฉริยะ และสร้างผลงานอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมดนตรีไทย โดยเฉพาะเพลงประเภทอัตราสามชั้นได้ประพันธ์ไว้หลายเพลง มีทั้งเพลงสำหรับบรรเลงรับร้องและเพลงบรรเลงอิสระ

เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนสองชั้น เป็นบทเพลงหนึ่งที่มีการวิวัฒนาการตามลำดับจากอัตราสองชั้นเป็นสามชั้น หกชั้นและเป็นเพลงเถา ดังนี้

2.1 เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนอัตราสามชั้น นายสำราญ เกิดผล นายจิรัส - อาจนรงค์และนายไชยยะ ทางมีศรี มีทัศนะตรงกันว่า เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนอัตราสามชั้น พระประดิษฐไพเราะ (มีตริยางค์กูร) เป็นผู้ขยายจากอัตราสองชั้นเป็นสามชั้น ใช้สำหรับบรรเลงอิสระในงานอวมงคล ไม่มีร้องและไม่ประกอบการแสดงใด ๆ คงใช้บรรเลงประกอบศพเช่นเดียวกับอัตราสองชั้น หากแต่เรียบเรียงเป็นเพลงเรื่องนางหงส์อีกประเภทหนึ่ง มีสำนวนเพลงเป็นทำนองทางพื้นไม่มีลูกล่อลูกชด

ปัจจุบันเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนอัตราสามชั้นมีอยู่หลายทาง สำหรับทางที่จะนำเสนอ ผู้วิจัยได้รับการถ่ายทอดจาก ครูพริ้ง กาญจนผลิน อดีตผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์ มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานสามชั้น

ขั้นต้น

----	-ดํ-รํ	-ร-ล	-ช-ด	---ร	---ม	---ฟ	---ช
---ร	---ม	---ช	---ล	---ร	---ด	---ล	---ช

ท่อน 1

-ลดช	ลขฟม	รตรม	รμφช	-ลขม	ชมรด	ดัด-ร	รร์-ม
-ช-ล	-ช-ม	มม-ร	รร์-ด	-ล-ช	ชช-ด	ดัด-ร	รร์-ม
-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม	-ช-ด	-ร-ม	--ช-ม	-ร-ด
-ด--	รํ-ช	-ล-ช	-ม-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ด-ร	รร์-ด
---ล	-ดัด	---ร	-ดัด	-ลขม	ชมรด	-ช-ด	-ดรัม
-มขล	ดลขม	ลขมร	ชมรด	-ทลช	-มรด	-ช-ด	-ดรัม
-ดรัม	รμφช	-ลดช	ลขฟม	ชมรด	รรม	รตรม	รμφช
-ร-ท	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ท	-ร-ม	-ร-ท	ทท-ล	ลล-ช
-ลดช	ลขฟม	รตรม	รμφช	-ลขม	ชมรด	ดัด-ร	รร์-ม
-ช-ล	-ช-ม	มม-ร	รร์-ด	-ล-ช	ชช-ด	ดัด-ร	รร์-ม
-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม	-ช-ด	-ร-ม	--ช-ม	-ร-ด
-ด--	รํ-ช	-ล-ช	-ม-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ด-ร	รร์-ด

ท่อน 2

-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ดัด-ร	-ม-ช	-ม-ร	รร์-ด	ดัด-ล
-ลขล	ชมขม	ลขมช	มรมร	ชมรม	รตรด	มรดร	ดลุดล
---ด	-ด-ด	-ร-ด	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด
-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด	-ช-ม	-ร-ด	ดัด-ร	รร์-ม
-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ล	-ด-ร	-ด-ล	ลล-ช	ชช-ม
-ร-ด	ดด-ร	รร-ม	มม-ช	--ดล	ดลขม	ชมลช	ลมขร
-ลขม	ชมรด	ดัด-ร	รร์-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม-ร	รร์-ด
-ด--	รํ-ช	-ล-ช	-ม-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ด-ร	รร์-ด

2.2 เพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานอัตรากชั้น ในรัชการที่ 4-6 ประเทศไทยเริ่มมีความสัมพันธ์ไมตรีกับชาวต่างชาติในด้านการค้าขาย การทูต และมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมากขึ้น ส่วนพระมหากษัตริย์ได้ทำนุบำรุงบ้านเมือง และทรงสนพระทัย ต่อศิลปการดนตรีไทย และขับร้อง ครูดนตรีส่วนใหญ่มักจะถวายตัวเป็นข้าราชการ เป็นครูสอนปี่พาทย์ประจำตามกรม และวัง แต่ละท่านได้สร้างผลงานอันเป็นวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย จนมีชื่อเสียงดังปรากฏราชทินนามพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยา พระ หลวง ชุน หมื่น และจางวาง

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นครุคนตรีไทยท่านหนึ่ง ได้ขยายเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานอัตราสามชั้นเป็นอัตราหกชั้น เรียบเรียงเป็นเพลงเรื่องนางหงส์อีกประเภทหนึ่ง มีรูปแบบวิธีการขึ้นต้นบทเพลงเช่นเดียวกับเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานอัตราสองชั้นและสามชั้นดังนี้

โน้ตทำนองเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานหกชั้น

ขั้นต้น	----	-ด ^{ริ} ม [ิ]	---ร	---ล	----	-ร [ิ] ด [ิ] ล	---ช	---ด
	---ช	---ด	----	-ด ^{ริ} ม [ิ]	---ร	---ม	---ฟ	---ช
	----	---ร	-ช ^ล ท [ิ]	-ร-ม	----	---ช	-ด ^{ริ} ม [ิ]	-ช-ล
	---ม	---ช	---ล	---ด [ิ]	-ม [ิ] -ร [ิ]	-ด [ิ] -ล	-ม [ิ] ร [ิ] ด [ิ]	-ล-ช

ท่อน 1

รมฟช	ฟมฟช	ฟมฟช	ลชฟม	ชมรด	รรม	รตรม	รมฟช
-ช-ด [ิ]	-ร [ิ] -ม [ิ]	-ช [ิ] -ม [ิ]	-ร [ิ] -ด [ิ]	-ล-ช	ชช-ด [ิ]	ด [ิ] ด [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ม [ิ]
-ด ^{ริ} ม [ิ]	-ช-ล	-ด [ิ] -ล	-ช-ม	-ช-ด [ิ]	-ร [ิ] -ม [ิ]	-ช [ิ] -ม [ิ]	-ร [ิ] -ด [ิ]
-ท ^ล ช	-ล-ช	-ช-ช	---ด [ิ]	-ช [ิ] -ม [ิ]	-ร [ิ] -ด [ิ]	ด [ิ] ด [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ม [ิ]
-ด ^{ริ} ม	รชรม	รตรม	รมชล	ชลท ^ด	ร [ิ] ด [ิ] ท ^ล	ร [ิ] ท ^ล ช	ท ^ล ชม
-ลชม	ชมรด [ิ]	ด [ิ] ด [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ม [ิ]	-ช [ิ] -ล [ิ]	-ช [ิ] -ม [ิ]	ม [ิ] ม [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ด [ิ]
-ด ^{ริ} ม	รชรม	รตรม	รมฟช	ลฟชล	ด [ิ] ลชฟ	ชลชฟ	ชฟมร
-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด [ิ]	ด [ิ] ด [ิ] -ร [ิ]	-ฟ [ิ] ชล	-ด [ิ] -ร [ิ]	-ด [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ด [ิ]
----	-ด [ิ] ด [ิ] ด [ิ]	---ร [ิ]	-ด [ิ] ด [ิ] ด [ิ]	-ฟ [ิ] ชล	-ด [ิ] -ร [ิ]	-ด [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ด [ิ]
-ท ^ล ช	-ล-ช	-ช-ช	---ด [ิ]	-ช [ิ] -ม [ิ]	-ร [ิ] -ด [ิ]	ด [ิ] ด [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ม [ิ]
-ด ^{ริ} ม [ิ]	-ช-ล	-ด [ิ] -ล	-ช-ม	-ช-ด [ิ]	-ร [ิ] -ม [ิ]	-ช [ิ] -ม [ิ]	-ร [ิ] -ด [ิ]
-ท ^ล ช	-ล-ช	-ช-ช	---ด [ิ]	-ช [ิ] -ม [ิ]	-ร [ิ] -ด [ิ]	ด [ิ] ด [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ม [ิ]
-ด ^{ริ} ม	รชรม	รตรม	รมฟช	ฟชลท	ด [ิ] ท ^ล ช	ด [ิ] ลชฟ	ลชฟม
-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ด ^{ริ} ม	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	รมฟช
-ร [ิ] -ม [ิ]	-ร [ิ] -ท	ทท-ล	ลล-ช	-ม-ร	รร-ช	ชช-ล	ลล-ท
-ช ^ล ท	-ร [ิ] -ม [ิ]	-ช [ิ] -ม [ิ]	-ร [ิ] -ท	-ร [ิ] -ม [ิ]	-ร [ิ] -ท	ทท-ล	ลล-ช
รมฟช	ฟมฟช	ฟมฟช	ลชฟม	ชมรด	รรม	รตรม	รมฟช
-ช-ด [ิ]	-ร [ิ] -ม [ิ]	-ช [ิ] -ม [ิ]	-ร [ิ] -ด [ิ]	-ล-ช	ชช-ด [ิ]	ด [ิ] ด [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ม [ิ]
-ด ^{ริ} ม [ิ]	-ช-ล	-ด [ิ] -ล	-ช-ม	-ช-ด [ิ]	-ร [ิ] -ม [ิ]	-ช [ิ] -ม [ิ]	-ร [ิ] -ด [ิ]
-ท ^ล ช	-ล-ช	-ช-ช	---ด [ิ]	-ช [ิ] -ม [ิ]	-ร [ิ] -ด [ิ]	ด [ิ] ด [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ม [ิ]
-ด ^{ริ} ม	รชรม	รตรม	รมชล	ชลท ^ด	ร [ิ] ด [ิ] ท ^ล	ร [ิ] ท ^ล ช	ท ^ล ชม
-ลชม	ชมรด [ิ]	ด [ิ] ด [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ม [ิ]	-ช [ิ] -ล [ิ]	-ช [ิ] -ม [ิ]	ม [ิ] ม [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ด [ิ]
-ด ^{ริ} ม	รชรม	รตรม	รมฟช	ลฟชล	ด [ิ] ลชฟ	ชลชฟ	ชฟมร
-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด [ิ]	ด [ิ] ด [ิ] -ร [ิ]	-ฟ [ิ] ชล	-ด [ิ] -ร [ิ]	-ด [ิ] -ร [ิ]	ร [ิ] ร [ิ] -ด [ิ]

ท่อน 2

-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ดัด-ล	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ดัด-ร
-ด--	รรม-ช	-ล-ช	-ม-ร	-ม-ช	-ม-ร	รรม-ด	ดัด-ล
-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ดัด-ล	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ดัด-ร
-ด--	รรม-ช	-ล-ช	-ม-ร	-ม-ช	-ม-ร	รรม-ด	ดัด-ล
---ล	-ดัด	---ร	-ดัด	-รรร	-ม-ร	-ด-ท	-ล-ช
-ลช	ลชฟม	รตรม	รรมฟช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด
-ล-ช	ชช-ด	ดัด-ร	รรม-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม-ร	รรม-ด
-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด	-ช-ม	-ร-ด	ดัด-ร	รรม-ม
-ม-ร	รรม-ม	มม-ช	ชช-ม	-ม-ร	รรม-ม	มม-ช	ชช-ล
-ฟชล	-ด-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ด-ร	-ด-ล	ลล-ช	ชช-ม
-ร-ด	ดด-ร	รรม-ม	มม-ร	-ร-ด	ดด-ร	รรม-ม	มม-ช
-รัด	ดลชฟ	-ด-ฟ	-ฟชล	-รัด	ดลชฟ	-ลชฟ	ชฟมร
-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด	-ล-ช	ชช-ด	ดัด-ร	รรม-ม
-ลชม	ชมรด	ดัด-ร	รรม-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม-ร	รรม-ด
-ตรม	รชรม	รตรม	รรมฟช	ลฟชล	ดลชฟ	ชลชฟ	ชฟมร
-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ดัด-ร	-ฟชล	-ด-ร	-ด-ร	รรม-ด

2.2.1 วิเคราะห์ลูกตกเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานอัตราสามชั้น ในการ

วิเคราะห์ลูกตกเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานอัตราสามชั้น จะใช้เพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานอัตราสองชั้นทั้ง 2 ท่อนเป็นต้นแบบ ดังจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราสองชั้นและสามชั้น ดังนี้

ท่อน 1

$$1 \quad \left| \begin{array}{c} \text{---ด} \\ \text{---ล} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{ด-ด} \\ \text{ดัด} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{-ช-ด} \\ \text{---ร} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{-ร-ม} \\ \text{ดัด} \end{array} \right| \rightarrow \text{-ลชม} \mid \text{ชมรด} \mid \text{-ช-ด} \mid \text{-ตรม} \mid$$

$$2 \quad \left| \begin{array}{c} \text{-ฟ-ช} \\ \text{-มชล} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{ลชฟม} \\ \text{ดลชม} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{รตรม} \\ \text{ลชมร} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{รรมฟช} \\ \text{ชมรด} \end{array} \right| \rightarrow \text{-ทลช} \mid \text{-มรด} \mid \text{-ช-ด} \mid \text{-ตรม} \mid$$

$$3 \quad \left| \begin{array}{c} \text{-รรร} \\ \text{-ตรม} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{-ม-ด} \\ \text{รรมฟช} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{-ร-ม} \\ \text{-ลช} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{-ฟ-ช} \\ \text{ลชฟม} \end{array} \right| \rightarrow \text{ชมรด} \mid \text{รรม} \mid \text{รตรม} \mid \text{รรมฟช} \mid$$

$$4 \quad \left| \begin{array}{c} \text{-ท-ร} \\ \text{-ร-ท} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{-ท-ล} \\ \text{-ล-ช} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{-ช-ม} \\ \text{ชช-ล} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{-ร-ช} \\ \text{ลล-ท} \end{array} \right| \rightarrow \text{-ร-ม} \mid \text{-ร-ท} \mid \text{ทท-ล} \mid \text{ลล-ช} \mid$$

5 | ---ช | -ช-ช | -ช-ด | -ร-ม | |
 | -ลคช | ลขพม | รดรม | รพพช | -ลขม | ขมรด | ดค-ร | ร-ม |

6 | ---ม | -ม-ม | -คคค | -ร-ม | |
 | -ช-ล | -ช-ม | ม-ม-ร | ร-ค | -ล-ช | ชช-ค | คค-ร | ร-ม |

7 | -ช-ล | -ช-ม | ม-ม-ร | ร-ค | |
 | -ดรม | -ช-ล | -ค-ล | -ช-ม | -ช-ค | -ร-ม | -ช-ม | -ร-ค |

8 | -ม-ช | -ม-ร | -ค-ล | -ช-ค | |
 | -ค- | -ม-ช | -ล-ช | -ม-ร | -ม-ร | -ค-ล | -ค-ร | ร-ค |

ท่อน 2

1 | ---ร | -ร-ร | -ม-ร | -ค-ล | |
 | -ล-ช | ชช-ล | ลล-ค | คค-ร | -ม-ช | -ม-ร | ร-ค | ค-ล |

2 | -พชล | -ค-ร | -ม-ร | -ค-ล | |
 | -ลชล | ชมชม | ลชชช | มมมร | ชมม | รดรด | มรดร | คคคค |

3 | -ช-ค | -ร-ม | -ช-ม | -ร-ค | |
 | ---ค | -ค-ค | -ร-ค | -ล-ช | -พม | -ม-ช | -ม- | พชล-ค |

4 | -ล-ช | ชช-ค | คค-ร | ร-ม | |
 | -ทลช | -ล-ช | -ช-ช | ---ค | -ช-ม | -ร-ค | คค-ร | ร-ม |

5 | ---ร | -ม-ม | ---ช | -ม-ม | |
 | -ม-ร | รร-ม | มม-ช | ชช-ล | -ค-ร | -ค-ล | ลล-ช | ชช-ม |

6 | -ม-ร | -ค-ล | -พชล | -ค-ร | |
 | -ร-ค | คค-ร | รร-ม | มม-ช | --ค | คชล | ชมช | ลมช |

- 7 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ช}-\text{ด}^{\flat} & -\text{ร}^{\flat}-\text{ม}^{\flat} & -\text{ช}^{\flat}-\text{ม}^{\flat} & -\text{ร}^{\flat}-\text{ด}^{\flat} \\ \hline -\text{ลขม} & \text{ขมรด}^{\flat} & \text{ด}^{\flat}\text{ด}^{\flat}-\text{ร}^{\flat} & \text{ร}^{\flat}\text{ร}^{\flat}-\text{ม}^{\flat} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ช}^{\flat}-\text{ล}^{\flat} & -\text{ช}^{\flat}-\text{ม}^{\flat} & \text{ม}^{\flat}\text{ม}^{\flat}-\text{ร}^{\flat} & \text{ร}^{\flat}\text{ร}^{\flat}-\text{ด}^{\flat} \\ \hline \end{array}$
- 8 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ม}^{\flat}-\text{ช}^{\flat} & -\text{ม}^{\flat}-\text{ร}^{\flat} & -\text{ด}^{\flat}-\text{ล}^{\flat} & -\text{ช}-\text{ด}^{\flat} \\ \hline -\text{ด}^{\flat}- & \text{ร}^{\flat}\text{ม}^{\flat}-\text{ช}^{\flat} & -\text{ล}^{\flat}-\text{ช}^{\flat} & -\text{ม}^{\flat}-\text{ร}^{\flat} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ม}^{\flat}-\text{ร}^{\flat} & -\text{ด}^{\flat}-\text{ล}^{\flat} & -\text{ด}^{\flat}-\text{ร}^{\flat} & \text{ร}^{\flat}\text{ร}^{\flat}-\text{ด}^{\flat} \\ \hline \end{array}$

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนสามชั้น โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราสองชั้นและสามชั้น พบว่าการขยายอัตราเป็นสามชั้นทั้ง 2 ท่อน มีเสียงลูกตกดังนี้

ตาราง 1 เปรียบเทียบลูกตกเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนสามชั้นท่อน 1 และ 2

สองชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	มี	1	1	มี
2		ซอล	2		มี
3		ซอล	3		ซอล
4		ซอล	4		ซอล
5		มี	5		มี
6		มี	6		มี
7		โด	7		โด
8		โด	8		โด
1	2	ลา	1	2	ลา
2		ลา	2		ลา
3		โด	3		โด
4		มี	4		มี
5		มี	5		มี
6		เร	6		เร
7		โด	7		โด
8		โด	8		โด

4

-ทลช	-มรด	-ช-ด	-ดรม
-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'

-ช'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'
--------	--------	----------	----------

5

-ดรม	รมฟช	-ลดช	ลชฟม
-ดรม	รชรม	รดรม	รมฟช

ฟชลา	ด'ทลช	ด'ลชฟ	ลชฟม
------	-------	-------	------

6

ชมรด	รมรม	รดรม	รมฟช
-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ดรม

-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช
------	------	------	------

7

-ร'-ท	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ท
-ร'-ม'	-ร'-ท	ทท-ล	ลล-ช

-ม-ร	รร-ช	ชช-ล	ลล-ท
------	------	------	------

8

-ร'-ม'	-ร'-ท	ทท-ล	ลล-ช
-ชลา	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ท

-ร'-ม'	-ร'-ท	ทท-ล	ลล-ช
--------	-------	------	------

9

-ลดช	ลชฟม	รดรม	รมฟช
รมฟช	ฟมฟช	ฟมฟช	ลชฟม

ชมรด	รมรม	รดรม	รมฟช
------	------	------	------

10

-ลชม	ชมรด	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'
-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'
------	-------	----------	----------

11

-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'
-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม

-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
-------	--------	--------	--------

12

-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'
-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'

-ช'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'
--------	--------	----------	----------

13

-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
-ดรม	รชรม	รดรม	รมชล

ชลา	ด'ทล	ร'ทลช	ทลชม
-----	------	-------	------

14

-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
-ลชม	ชมรด	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'

-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'
--------	--------	----------	----------

15	-ด'-	ร'-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'	ลฟชล	ดลชฟ	ชลชฟ	ชฟมร
	-ดรม	รชรม	รดรม	รมฟช				
16	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ด'-ร'	ร'-ร'-ด'	-ฟชล	-ด'-ร'	-ด'-ร'	ร'-ร'-ด'
	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ด'-ร'				

ท่อน 2

1	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ด'-ร'	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ด'-ร'
	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ด'-ล				
2	-ม'-ช'	-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'	ด'-ด'-ล	-ม'-ช'	-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'	ด'-ด'-ล
	-ด'-	ร'-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'				
3	-ลชล	ชมชม	ลชมช	มรอม	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ด'-ร'
	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ด'-ล				
4	ชมอม	รดรด	มรดร	ดลดล	-ม'-ช'	-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'	ด'-ด'-ล
	-ด'-	ร'-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'				
5	-ด'-	-ด'-ด'	-ร'-ด'	-ล-ช	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช
	-ด'-ล	-ด'-ด'	-ร'-	-ด'-ด'				
6	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด'	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด'
	-ลดช	ลชฟม	รดรม	รมฟช				
7	-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	-ด'-	-ช'-ล	-ช'-ม'	ม'-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'
	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'				
8	-ช'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'
	-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	-ด'-				
9	-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ล	-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ล
	-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ม				

- 10

-ด'-ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
-ฟชล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล

-ด'-ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
--------	-------	------	------
- 11

-ร-ด	ดด-ร	รร-ม	มม-ช
-ร-ด	ดด-ร	รร-ม	มม-ร

-ร-ด	ดด-ร	รร-ม	มม-ช
------	------	------	------
- 12

-ด'-ล	ด'ชลม	ชมลช	ลมชร
-ร'ดล	ดลชฟ	-ด-ฟ	-ฟชล

-ร'ดล	ดลชฟ	-ลชฟ	ฟฟมร
-------	------	------	------
- 13

-ลชม	ชมรต	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'
-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

-ล-ช	ชช-ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'
------	-------	---------	---------
- 14

-ช'-ล	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'
-ลชม	ชมรต	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'

-ช'-ล	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'
-------	--------	---------	---------
- 15

-ด'-	ร'ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'
-ด'ร	ร'ช'ร	ร'ด'ร	ร'ม'ฟ

ลฟชล	ดลชฟ	ชลชฟ	ฟฟมร
------	------	------	------
- 16

-ม'-ร'	-ด'-ล	-ด'-ร'	ร'ร'-ด'
-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'ด'-ร'

-ฟชล	-ด'-ร'	-ด'-ร'	ร'ร'-ด'
------	--------	--------	---------

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานอัตราหกชั้น โดยบันทึกเป็นโน้ต
เปรียบเทียบอัตราสามชั้นและหกชั้น พบว่าการขยายอัตราเป็นหกชั้นทั้ง 2 ท่อน ยังคงลูกตกเป็นเสียง
เดียวกับเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานอัตราสามชั้นดังนี้

ตาราง 2 เปรียบเทียบลูกตกเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานหกชั้นท่อน 1

สามชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	หกชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	โด	1	1	โด
2		มี	2		มี
3		โด	3		โด
4		มี	4		มี
5		มี	5		มี
6		ซอล	6		ซอล
7		ที	7		ที
8		ซอล	8		ซอล
9		ซอล	9		ซอล
10		มี	10		มี
11		โด	11		โด
12		มี	12		มี
13		มี	13		มี
14		โด	14		โด
15		เร	15		เร
16		โด	16		โด

ตาราง 3 เปรียบเทียบลูกตกเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานหกชั้นท่อน 2

สามชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	หกชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	2	เร	1	2	เร
2		ลา	2		ลา
3		เร	3		เร
4		ลา	4		ลา
5		ขอล	5		ขอล
6		โด	6		โด
7		โด	7		โด
8		มี	8		มี
9		ลา	9		ลา
10		มี	10		มี
11		ขอล	11		ขอล
12		เร	12		เร
13		มี	13		มี
14		โด	14		โด
15		เร	15		เร
16		โด	16		โด

2.3 เพลงเทพนิมิตอัตราสามชั้น ครุบัว (ไม่ทราบนามสกุล) เป็นนักระนาดที่มีชื่อเสียงในสมัยรัชกาลที่ 4-5 ได้นำเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานอัตราสองชั้น มาขยายเป็นอัตราสามชั้น ใช้สำหรับบรรเลงรับร้องเป็นส่วนหนึ่งของเพลงอีกท่วงหนึ่ง เรียกชื่อใหม่ว่า “เพลงเทพนิมิต” มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ ท่วงทำนองเพลงมีการสอดแทรกลูกล้อ-ลูกขัดสลับกับทำนองทางพื้นมีทำนองดังนี้

3 | -ร-ร | -ม-ด | -ร-ม | -ฟ-ช | | | | | |
 | -ร้ดล | ด้ชลด | ร้ดม้ร | ม้ดร้ล | | | | | |

4 | -ท-ร | -ท-ล | -ช-ม | -ร-ช | | | | | |
 | -มชล | ชลด้ช | -ลชม | ชรมช | | | | | |

5 | ---ช | -ช-ช | -ช-ด | -ร-ม | | | | | |
 | -ม-ร | รร-ม | มม-ช | ชช-ล | | | | | |

6 | ---ม | -ม-ม | -ด-ด | -ร-ม | | | | | |
 | -ม-ม | ร้ด-ร | ม-ด-ร | ด-ด-ล | | | | | |

7 | -ช-ล | -ช-ม | ม-ร | ร-ด | | | | | |
 | -ลชม | ชมรด | ด-ร | ร-ม | | | | | |

8 | -ม-ช | -ม-ร | -ด-ล | -ช-ด | | | | | |
 | -ด- | -ร-ช | -ล-ช | -ม-ร | | | | | |

ท่อน 2

1 | ---ร | -ร-ร | -ม-ร | -ด-ล | | | | | |
 | -ชช | -ลล | -ด- | -ร-ร | | | | | |

2 | -ฟ-ล | -ด-ร | -ม-ร | -ด-ล | | | | | |
 | -ร-ม | ชลชม | -ร-ม | ชลชม | | | | | |

3 | -ช-ด | -ร-ม | -ช-ม | -ร-ด | | | | | |
 | (ลชมช | ลชดล) (ลชมช | ลชดล) (ด-ด | ด-ล) (ด-ด | ด-ล) |

4 | -ล-ช | ชช-ด | ด-ร | ร-ม | | | | | |
 | (ลชช | ชมรด) (ลชช | ชมรด) --ทท | --ลล | --ชช | --มม |

5 | ---ร | -ม-ม | ---ช | -ม-ม | | | | | |
 | -ร-ร | --มม | --ชช | --ลล | | | | | |

- 6 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ม}-\text{ร} & -\text{ด}-\text{ล} & -\text{ฟ}-\text{ล} & -\text{ด}-\text{ร} \\ \hline -\text{ฟ}-\text{ล} & -\text{ด}-\text{ร} & -\text{ม}-\text{ร} & -\text{ด}-\text{ล} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ล}-\text{ช} & \text{ชช}-\text{ล} & \text{ลล}-\text{ด} & \text{ด}-\text{ร} \\ \hline \end{array}$
- 7 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ช}-\text{ด} & -\text{ร}-\text{ม} & -\text{ช}-\text{ม} & -\text{ร}-\text{ด} \\ \hline -\text{ล}-\text{ม} & \text{ม}-\text{ร} & \text{ด}-\text{ร} & \text{ร}-\text{ม} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ช}-\text{ล} & -\text{ช}-\text{ม} & \text{ม}-\text{ร} & \text{ร}-\text{ด} \\ \hline \end{array}$
- 8 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ม}-\text{ช} & -\text{ม}-\text{ร} & -\text{ด}-\text{ล} & -\text{ช}-\text{ด} \\ \hline -\text{ด}-\text{ร} & \text{ร}-\text{ม} & -\text{ล}-\text{ช} & -\text{ม}-\text{ร} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ม}-\text{ร} & -\text{ด}-\text{ล} & -\text{ด}-\text{ร} & \text{ร}-\text{ด} \\ \hline \end{array}$

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพนิมิตอัตราสามชั้น โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราสองชั้นและสามชั้น พบว่าการขยายอัตราเป็นสามชั้นทั้ง 2 ท่อน ยังคงลูกตกเป็นเสียงเดียวกับเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวนอัตราสองชั้นดังนี้

ตาราง 4 เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพนิมิตสามชั้นท่อน 1

สองชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	มี	1	1	มี
2		ซอล	2		ซอล
3		ซอล	3		ซอล
4		ซอล	4		ซอล
5		มี	5		มี
6		มี	6		มี
7		โด	7		โด
8		โด	8		โด

ตาราง 5 เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพนิมิตสามชั้นท่อน 2

สองชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	2	ลา	1	2	ลา
2		ลา	2		ลา
3		โด	3		โด
4		มี	4		มี
5		มี	5		มี
6		เร	6		เร
7		โด	7		โด
8		โด	8		โด

ส่วนเพลงเทพนิมิตอัตราสองชั้น ยังคงทำนองเช่นเดียวกับเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวาน อัตราสองชั้น ต่อมาได้มีผู้นำมาดัดทอนเป็นอัตราชั้นเดียว แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผู้ใดแต่ง ทางที่จะนำเสนอนี้ ผู้วิจัยได้ข้อมูลเพลงเทพนิมิตอัตราชั้นเดียวจากนายกาหลง ฟังทองคำ อติศัพท์ ราชการกองดุริยางค์กรมตำรวจ มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงเทพนิมิตชั้นเดียว

ท่อน 1	-- ค'-ค'	-ค'-ค'	-ลค'ร'	ค'ลค'ช	-มชล	ค'ลชม	ชมชร	-ม-ช
	-ลค'ร'	ม'รค'ล	ค'ลชค'	-ร'-ม'	-มชล	ชลค'ร'	ม'รค'ล	ค'ร'-ค'

ท่อน 2	-ร'ร'ร'	-ค'-ล	ค'ลชม	-ช-ล	-ร'ร'ร'	-ค'-ล	-ช-ค'	-ร'-ม'
	-ม'ม'ม'	-ม'ม'ม'	ร'ค'ลค'	ร'ม'-ร'	-ม'-ร'	-ค'-ล	ค'ลชล	ค'ร'-ค'

2.3.2 วิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพนิมิตอัตราชั้นเดียว ในการวิเคราะห์ลูกตก เพลงเทพนิมิตอัตราชั้นเดียว พบว่ายังคงลูกตกเป็นเสียงเดียวกับเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานอัตราสองชั้น ซึ่งจะวิเคราะห์โดยบันทึกโน้ตเปรียบเทียบอัตราชั้นเดียวและสองชั้นให้เห็นชัดเจนดังนี้

ท่อน 1

1 | -- ต' ต' | - ต' - ต' | - ล ต' ร' | ต' ล ต' ช | ← | - ฟ - ช | ล ช ฟ ม | ร ต ร ม | ร ม ฟ ช |

2 | - ม ช ล | ต' ล ช ม | ช ม ช ร | - ม - ช | ← | - ท - ร' | - ท - ล | - ช - ม | - ร - ช |

3 | - ล ต' ร' | ม' ร' ต' ล | ต' ล ช ต' | - ร' - ม' | ← | - - - ม' | - ม' - ม' | - ต' ต' ต' | - ร' - ม' |

4 | - ม ช ล | ช ล ต' ร' | ม' ร' ต' ล | ต' ร' - ต' | ← | - ม' - ช' | - ม' - ร' | - ต' - ล | - ช - ต' |

ท่อน 2

1 | - ร' ร' ร' | - ต' - ล | ต' ล ช ม | - ช - ล | ← | - ฟ ช ล | - ต' - ร' | - ม' - ร' | - ต' - ล |

2 | - ร' ร' ร' | - ต' - ล | - ช - ต' | - ร' - ม' | ← | - ล - ช | ช ช - ต' | ต' ต' - ร' | ร' ร' - ม' |

3 | - ม' ม' ม' | - ม' ม' ม' | ร' ต' ล ต' | ร' ม' - ร' | ← | - ม' - ร' | - ต' - ล | - ฟ ช ล | - ต' - ร' |

4 | - ม' - ร' | - ต' - ล | ต' ล ช ล | ต' ร' - ต' | ← | - ม' - ช' | - ม' - ร' | - ต' - ล | - ช - ต' |

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพนิมิตอัตราชั้นเดียว โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบ
อัตราชั้นเดียวและสองชั้น พบว่าการตัดทอนเป็นอัตราชั้นเดียวชั้นเดียว ยังคงลูกตกเป็นเสียงเดียวกับ
เพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานอัตราสองชั้นดังนี้

ตาราง 6 เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพนิมิตชั้นเดียวท่อน 1 และ 2

ชั้นเดียว วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สองชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	ซอล	1	1	ซอล
2		ซอล	2		ซอล
3		มี	3		มี
4		โด	4		โด
1	2	ลา	1	2	ลา
2		มี	2		มี
3		เร	3		เร
4		โด	4		โด

ไม่ว่าจะเป็นการขยายหรือตัดทอนอัตราเพลงเทพนิมิต จะเห็นว่าแต่ละวรรคและประโยคของทำนองเพลง มีการสัมผัสและสอดคล้องตามหลักการประพันธ์เพลงไทย ทั้งยังมีเสียงลูกตกเป็นเสียงเดียวกัน ซึ่งจะบันทึกเป็นทำนองเพลงเทพนิมิตที่สมบูรณ์ดังนี้

โน้ตทำนองเพลงเทพนิมิตเถา

สามชั้น ท่อน 1	---ล	-ดัดัด	---ร	-ดัดัด	-ล-ช	ชช-ด	ดัด-ร	ร-ร-ม
	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม	-ชชช	-ล-ร	-ท- --	ดรัม-ช
	-รัดล	ดชลด	รัดมร	มดร์ล	ดลรัด	รลดช	-ลชม	ชรมช
	-มชล	ชลดช	-ลชม	ชรมช	--รช	ฟมฟช	--ลช	ฟมฟช
	-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ล	-ด-ร	-ด-ล	ลล-ช	ชช-ม
	-ม-ร-ม	รัดรัด	มรัดร	ดลลด	รัดลัด	ลชลช	ดลชล	ชมชม
	-ลชม	ชมรัด	ดัด-ร	ร-ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	ม-ม-ร	ร-ร-ด
	-ด- --	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ด-ร	ร-ร-ด

สามชั้น
ท่อน 2

--ชช	--ลล	--คัค	--รรร	--ม่ม	--รรร	--คัค	--ลล
--รม	ชลชม	--รม	ชลชม	-ม-ล	ชม-ช	ลชมช	ลชคค
(ลชชช	ลชคค)	(ลชชช	ลชคค)	(คัคคค	คคชคค)	(คัคคค	คคชคค)
(ชลชช	ชมรค)	(ชลชช	ชมรค)	--ทท	--ลล	--ชช	--มม
--รร	--มม	--ชช	--ลล	--ชช	--คัค	--รรร	--ม่ม
-ฟชล	-คัค-ร	-ม่ม-ร	-คัค-ล	-ล-ช	ชช-ล	ลล-คัค	คัค-ร
-ลชม	ชมรค	คัค-ร	รรร-ม	-ช-ล	-ช-ม	ม่ม-ร	รรร-คัค
-คัค-	รรร-ช	-ล-ช	-ม่ม-ร	-ม่ม-ร	-คัค-ล	-คัค-ร	รรร-คัค

สองชั้น
ท่อน 1

---คัค	-คัค-คัค	-ช-คัค	-ร-ม	-ฟ-ช	ลชฟม	รคคค	รคฟช
-รรร	-ม-ค	-ร-ม	-ฟ-ช	-ท-ร	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
---ช	-ช-ช	-ช-คัค	-ร-ม	---ม	-ม-ม	-คัคคัค	-ร-ม
-ช-ล	-ช-ม	ม่ม-ร	รรร-คัค	-ม-ช	-ม-ร	-คัค-ล	-ช-คัค

สองชั้น
ท่อน 2

---ร	-ร-ร	-ม-ร	-คัค-ล	-ฟชล	-คัค-ร	-ม-ร	-คัค-ล
-ช-คัค	-ร-ม	-ช-ม	-ร-คัค	-ล-ช	ชช-คัค	คัค-ร	รรร-ม
---ร	-ม่ม	---ช	-ม่ม	-ม-ร	-คัค-ล	-ฟชล	-คัค-ร
-ช-คัค	-ร-ม	-ช-ม	-ร-คัค	-ม-ช	-ม-ร	-คัค-ล	-ช-คัค

ชั้นเดียว
ท่อน 1

--คัค	-คัค-คัค	-ลคัค	คัคคัค	-มชล	คัคชม	ชมชค	-ม-ช
-ลคัค	มรรคัค	คัคคัค	-ร-ม	-มชล	ชลคัค	มรรคัค	คัค-คัค

ชั้นเดียว
ท่อน 2

-รรร	-คัค-ล	คัคชม	-ช-ล	-รรร	-คัค-ล	-ช-คัค	-ร-ม
-ม่ม	-ม่ม	คัคคัค	รรร-ร	-ม-ร	-คัค-ล	คัคชล	คัค-คัค

3. โครงสร้างเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน เป็นเพลงประเภทหน้าทับปรบไก่อัตราสองชั้น มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ ใช้สำหรับบรรเลงประโคมยามในเพลงเรื่องนางหงส์มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน

ท่อน 1

---คัค	-คัค-คัค	-ช-คัค	-ร-ม	-ฟ-ช	ลชฟม	รคคค	รคฟช
-รรร	-ม-ค	-ร-ม	-ฟ-ช	-ท-ร	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
---ช	-ช-ช	-ช-คัค	-ร-ม	---ม	-ม-ม	-คัคคัค	-ร-ม
-ช-ล	-ช-ม	ม่ม-ร	รรร-คัค	-ม-ช	-ม-ร	-คัค-ล	-ช-คัค

ท่อน 2	---ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟซล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล
	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'
	---ร'	-ม'-ม'	---ช'	-ม'-ม'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟซล	-ด'-ร'
	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

ในการวิเคราะห์โครงสร้างเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวาน แยกเป็นหัวข้อในการวิเคราะห์ดังนี้

3.1 การแบ่งทำนองเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวาน เป็นลักษณะทำนองเพลงทางพื้น

ประกอบด้วย

3.1.1 แบ่งเป็นประโยคเพลงได้ 4 ประโยค

ประโยคที่		ท่อน 1							
1	---	ด'	-ด'-ด'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ฟ-ช	ลขฟม	รตรม	รμφช
2	-รรร	-ม-ด	-ร-ม	-ฟ-ช	-ท-ร'	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช	
3	---	ช	-ช-ช	-ช-ด'	-ร'-ม'	---	ม'	-ม'-ม'	-ด'ด'
4	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'	

ประโยคที่		ท่อน 2								
1	---	ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟซล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	
2	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ล-ช	ชช-ด'	ดต'-ร'	ร'ร'-ม'		
3	---	ร'	-ม'ม'	---	ช'	-ม'ม'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟซล	-ด'-ร'
4	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'		

3.1.2 แบ่งเป็นวรรคเพลงได้ 8 วรรค

ท่อน 1

วรรคที่

1	---ด'	-ด'-ด'	-ช-ด'	-ร'-ม'
2	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	รมฟช
3	-รรร	-ม-ด	-ร-ม	-ฟ-ช
4	-ท-ร'	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช

วรรคที่

5	---ช	-ช-ช	-ช-ด'	-ร'-ม'
6	---ม'	-ม'-ม'	-ด'ด'ด'	-ร'-ม'
7	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม่ม'-ร'	ร'ร'-ด'
8	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

ท่อน 2

วรรคที่

วรรคที่

1	---ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	5	---ร'	-ม่ม'	---ช'	-ม่ม'
2	-ฟชล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	6	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟชล	-ด'-ร'
3	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	7	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
4	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'	8	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

3.1.3 แบ่งเป็นวรรคถามและวรรคตอบ

ท่อน 1

วรรคถามที่

วรรคตอบที่

1	---ด'	-ด'-ด'	-ช-ด'	-ร'-ม'	1	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช
2	-รรร	-ม-ด	-ร-ม	-ฟ-ช	2	-ท-ร'	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
3	---ช	-ช-ช	-ช-ด'	-ร'-ม'	3	---ม'	-ม'-ม'	-ด'-ด'	-ร'-ม'
4	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม่ม'-ร'	ร'-ร'-ด'	4	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

ท่อน 2

วรรคถามที่

วรรคตอบที่

1	---ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	1	-ฟชล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล
2	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	2	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'
3	---ร'	-ม่ม'	---ช'	-ม่ม'	3	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟชล	-ด'-ร'
4	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	4	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'

3.1.4 ลูกตก แบ่งเป็น ลูกตกปลายประโยค และลูกตกปลายวรรค

ท่อน 1

ลูกตกปลายประโยค

ท่อน	ลูกตก ปลายประโยคที่	เสียง
1	1	ชอล
	2	ชอล
	3	มี
	4	โด

ลูกตกปลายวรรค

ท่อน	ลูกตก ปลายวรรคที่	เสียง
1	1	มี
	2	ชอล
	3	ชอล
	4	ชอล
	5	มี
	6	มี
	7	โด
	8	โด

ท่อน 2

ลูกตกปลายประโยค

ท่อน	ลูกตก ปลายประโยคที่	เสียง
2	1	ลา
	2	มี
	3	เร
	4	โด

ลูกตกปลายวรรค

ท่อน	ลูกตก ปลายวรรคที่	เสียง
2	1	ลา
	2	ลา
	3	โด
	4	มี
	5	มี
	6	เร
	7	โด
	8	โด

3.1.5 สรุปทำนองเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวาน ประกอบด้วย

- ทำนองเพลงแบ่งเป็น 2 ท่อน
- ทำนองเพลงแบ่งเป็น 4 ประโยค 8 วรรค
- ในแต่ละประโยคแบ่งเป็น 2 วรรค คือ วรรคถามและวรรคตอบ

3.2 กระสวนจิ้งหะ เป็นรูปแบบของจิ้งหะที่ได้จากทำนองเพลงพราหมณ์
เก็บหัวแหวนดังนี้

3.2.1 กระสวนจิ้งหะของทำนองเพลง แบ่งเป็น 4 ประโยค

ท่อน 1
ประโยคที่

1	---X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	XXXX	XXXX	XXXX
2	-XXX	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X
3	---X	-X-X	-X-X	-X-X	---X	-X-X	-XXX	-X-X
4	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X

ท่อน 2
ประโยคที่

1	---X	-X-X	-X-X	-X-X	-XXX	-X-X	-X-X	-X-X
2	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X	XX-X
3	---X	-XXX	---X	-XXX	-X-X	-X-X	-XXX	-X-X
4	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X

3.2.2 กระสวนจิ้งหะของทำนอง แบ่งเป็น 8 วรรค

ท่อน 1
วรรคที่

1	---X	-X-X	-X-X	-X-X
2	-X-X	XXXX	XXXX	XXXX
3	-XXX	-X-X	-X-X	-X-X
4	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X
5	---X	-X-X	-X-X	-X-X
6	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X
7	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X
8	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X

ท่อน 2
วรรคที่

1	---X	-X-X	-X-X	-X-X
2	-XXX	-X-X	-X-X	-X-X
3	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X
4	-X-X	XX-X	XX-X	XX-X
5	---X	-XXX	---X	-XXX
6	-X-X	-X-X	-XXX	-X-X
7	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X
8	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X

3.2.3 สรุปรูปแบบกระสวนจิ้งหะ

เพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน ใช้กระสวนจิ้งหะรูปแบบต่างๆ มาเป็นทำนองเพลง ดังนี้

ท่อน 1

--- X	- X - X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองเริ่มต้นของบทเพลง
- X - X	- X - X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองหลักของบทเพลง
XXXX	XXXX	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองกระชั้นของบทเพลง
- X - X	XXXX	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกับทำนองกระชั้น
- XXX	- X - X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกับทำนองหลัก
XX - X	XX - X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกับทำนองหลักและเป็นทำนองจบ

ท่อน 2

--- X	- X - X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองเริ่มต้นของบทเพลง
- X - X	- X - X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองหลักของบทเพลง
- XXX	- X - X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองสับกับทำนองหลัก
- X - X	XX - X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองร่วมกัน
XX - X	XX - X	
--- X	- XXX	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองลูกเท่า

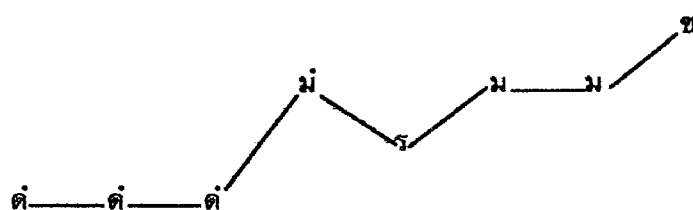
3.3 กระสวนทำนองเพลง เพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานมีรูปแบบทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง ดังจะแยกวิเคราะห์เป็นประโยคเพลงดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 1 โครงสร้าง	--- ตั้	- ตั้ - ตั้	- ช - ตั้	- ร้ - มั	- ฟ - ช	ลขฟม	รตรม	รμφช
	ตั้	ตั้	ตั้	มั	ช	ม	ม	ช

ประโยคที่ 1 เป็นทำนองเริ่มต้นท่อน 1 โครงสร้างของทำนองเพลงจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคถามเริ่มต้นทำนองเพลงด้วยเสียงโด อันเป็นเสียงขั้นที่ 1 เคลื่อนที่สูงขึ้นด้วยกลุ่มเสียง

ในบันไดเสียงเดียวกัน เชื่อมทำนองไปยังเสียงมี อันเป็นเสียงชั้นที่ 3 และเป็นลูกตกปลายวรรคตาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอ เคลื่อนที่รองรับวรรคตามในลักษณะเรียงเสียง โดยใช้เสียงฟาเป็นตัวเชื่อมและตกแต่งทำนองเพลงผ่านไปยังเสียงซอล อันเป็นเสียงชั้นที่ 5 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอ ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

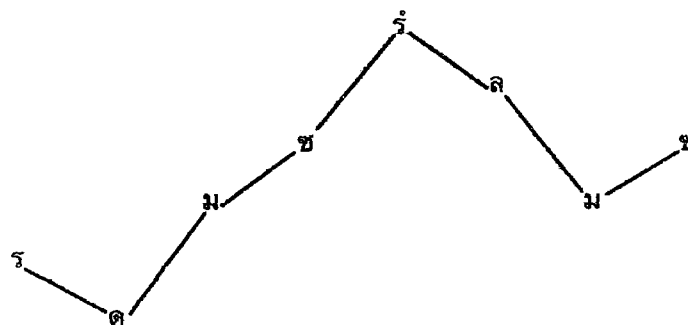

ท่อน 1

ประโยคที่ 2
โครงสร้าง

-รรร	-ม-ด	-ร-ม	-ฟ-ช	-ท-ร'	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช
ร	ด	ม	ช	ร'	ล	ม	ช

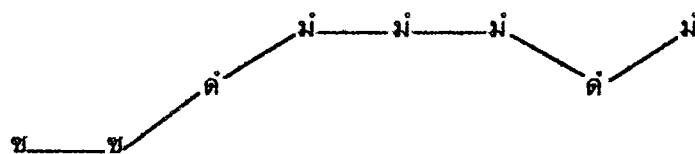
ประโยคที่ 2 โครงสร้างของทำนองเพลงในวรรคตามจะอยู่ในบันไดเสียงโด ส่วนวรรคตอจะอยู่ในบันไดเสียงซอล โดยในวรรคตามเริ่มดำเนินทำนองเพลงด้วยเสียงเร อันเป็นเสียงชั้นที่ 2 ของบันไดเสียงโด เคลื่อนที่สูงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน เพียงแต่ใช้เสียงฟาเชื่อมทำนองผ่านไปยังเสียงซอล อันเป็นเสียงชั้นที่ 5 และเป็นลูกตกปลายวรรคตาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอซึ่งเป็นทำนองเด่นของเพลงนี้ เคลื่อนที่รองรับวรรคตามด้วยการเปลี่ยนเป็นบันไดเสียงซอล โดยเสียงซอลซึ่งเป็นลูกตกปลายวรรคตาม และเป็นเสียงบ่งบอกการเปลี่ยนบันไดเสียง เชื่อมวรรคตอด้วยการดำเนินทำนองเพลงในห้องแรกด้วยเสียงที่ อันเป็นเสียงชั้นที่ 3 ของบันไดเสียงซอล เคลื่อนที่ด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน กลับมายังเสียงซอลอันเป็นเสียงชั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอ ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 3	---ช	-ช-ช	-ช-ด'	-ร'-ม'	---ม'	-ม'-ม'	-ด'ด'	-ร'-ม'
โครงสร้าง	ช	ช	ด'	ม'	ม'	ม'	ด'	ม'

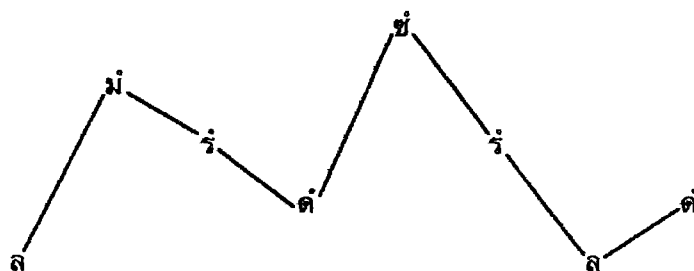
ประโยคที่ 3 โครงสร้างของทำนองเพลงจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคสามของทำนองเพลงเปลี่ยนเสียงจากโดในวรรคสามของประโยคที่ 1 เป็นเสียงซอลในวรรคสามประโยคที่ 3 เคลื่อนที่ด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกันไปยังเสียงมี อันเป็นเสียงขั้นที่ 3 และเป็นลูกตกปลายวรรคสาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอบ เคลื่อนที่รองรับวรรคสามด้วยการดำเนินทำนองในลักษณะใช้กระสวนจังหวะเดียวกับวรรคสามประโยคที่ 1 เหมือนเป็นการกล่าวลูกตกในวรรคสามซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ด้วยเสียงมี ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 4	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'
โครงสร้าง	ล'	ม'	ร'	ด'	ช'	ร'	ล	ด'

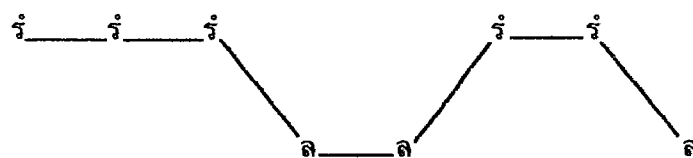
ประโยคที่ 4 เป็นประโยคแสดงทำนองการจบเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานท่อน 1 ซึ่งมีโครงสร้างของทำนองเพลงอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคสามของทำนองเพลง เคลื่อนที่จากซอลสูง ตกต่ำด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน เคลื่อนที่ลงมายังเสียงโดอันเป็นเสียงขั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคสาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอบซึ่งเป็นทำนองเด่น และแสดงการจบวรรคและท่อนเพลง เคลื่อนที่รองรับวรรคสามด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน กลับมาตกเสียงโด ซึ่งเป็นลูกตกปลายวรรคสามเหมือนกับวรรคสามอีกครั้งหนึ่งจึงจบท่อน ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 2

ประโยคที่ 1	--- รั	- รั- รั	- มี- รั	- ต- ล	- พซล	- ต- รั	- มี- รั	- ต- ล
โครงสร้าง	รั	รั	รั	ล	ล	รั	รั	ล

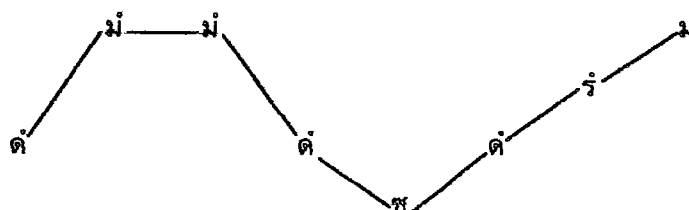
ประโยคที่ 1 โครงสร้างของทำนองเพลงทั้งประโยคจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคแรกเริ่มดำเนินทำนองเพลงด้วยเสียงเร อันเป็นเสียงขั้นที่ 2 เคลื่อนที่จากสูงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ลงมายังเสียงลาอันเป็นเสียงขั้นที่ 6 และเป็นลูกตกปลายวรรคแรก จากนั้นทำนองเพลงในวรรคต่อไป เคลื่อนที่รองรับวรรคแรกด้วยกลุ่มโน้ตสับด โดยใช้เสียงฟาเชื่อมทำนอง แล้วเคลื่อนที่สูงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน กลับมายังลูกตกเสียงลาซึ่งเป็นเสียงขั้นเดียวกับลูกตกปลายวรรคแรกอีกครั้งหนึ่งจึงจบประโยค ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 2

ประโยคที่ 2	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
โครงสร้าง	ด'	ม'	ม'	ด'	ช	ด'	ร'	ม'

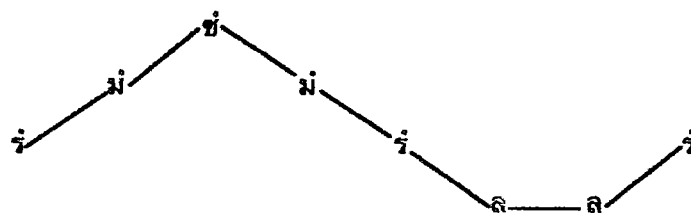
ประโยคที่ 2 โครงสร้างของทำนองเพลงจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคสามเริ่มดำเนินทำนองเพลงด้วยเสียงซอล อันเป็นเสียงชั้นที่ 5 เคลื่อนที่สูงโดยใช้เสียงเรและมีซึ่งอยู่ในบันไดเสียงเดียวกัน เชื่อมทำนองไปยังเสียงโดอันเป็นเสียงชั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคสาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอเคลื่อนที่รองรับวรรคสาม โดยเริ่มดำเนินทำนองเพลงในท่อนแรกด้วยเสียงลา อันเป็นเสียงชั้นที่ 6 เชื่อมทำนองด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน เคลื่อนที่สูงไปยังเสียงมี อันเป็นเสียงชั้นที่ 3 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอ ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 2

ประโยคที่ 3	---ร'	-ม'ม'	---ช'	-ม'ม'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟซล	-ด'-ร'
โครงสร้าง	ร'	ม'	ช'	ม'	ร'	ล	ล	ร'

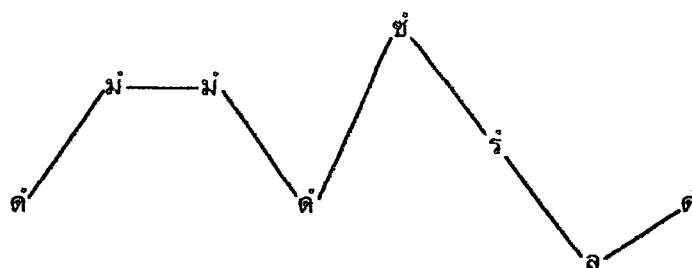
ประโยคที่ 3 โครงสร้างของทำนองเพลงจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคสามเริ่มดำเนินทำนองเพลงด้วยเสียงเรอันเป็นเสียงชั้นที่ 2 เคลื่อนที่เป็นทำนองลูกเท่า โดยใช้กลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน เชื่อมทำนองไปยังเสียงมีอันเป็นเสียงชั้นที่ 3 และเป็นลูกตกปลายวรรคสาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอเคลื่อนที่รองรับวรรคสาม โดยใช้เสียงฟาเชื่อมทำนองเพลงในกลุ่มโน้ตสับด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงโด เคลื่อนที่ไปยังเสียงเรอันเป็นลูกตกปลายวรรคตอ ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 2

ประโยคที่ 4	-ช-ด'	-ร'-มี	-च्-มี	-ร'-ด'	-มี-च्	-มี-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'
โครงสร้าง	ด'	มี	มี	ด'	च्	ร'	ล	ด'

ประโยคที่ 4 เป็นประโยคแสดงท่า้องการจบเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานท่อน 2 ซึ่งมีโครงสร้างของท่า้องเพลงอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคถามเริ่มต้นทำนองเพลงด้วยเสียงซอลอันเป็นเสียงชั้นที่ 5 เคลื่อนที่สูงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน เชื่อมท่า้องไปยังเสียงโดอันเป็นเสียงชั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคถามจากนั้นท่า้องเพลงในวรรคตอบซึ่งเป็นท่า้องเด่นและแสดงการจบวรรคและท่อนเพลง เคลื่อนที่รองรับวรรคถามด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน กลับมาตกเสียงโดเหมือนกับวรรคถาม ซึ่งเป็นลูกตกปลายวรรคตอบเหมือนกับวรรคถามอีกครั้งหนึ่ง จึงจบท่อน ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของท่า้องเพลงตามโครงสร้างดังนี้

3.4 บันไดเสียง ในการวิเคราะห์บันไดเสียงเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวาน พบว่าท่า้องเพลงทั้ง 2 ท่อน มีการใช้บันไดเสียงดังนี้

3.4.1 บันไดเสียงโด

ท่อน 1
ประโยคที่

1	---ดํ	-ดํ-ดํ	-ช-ดํ	-รํ-มํ	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	รมฟช
	เฉพาะวรรคถาม							
2	-รรร	-ม-ด	-ร-ม	ฟ-ช	----	----	----	----
3	---ช	-ช-ช	-ช-ดํ	-รํ-มํ	---มํ	-มํ-มํ	-ดํดํ	-รํ-มํ
4	-ชํ-ลํ	-ชํ-มํ	มํมํ-รํ	รํรํ-ดํ	-มํ-ชํ	-มํ-รํ	-ดํ-ล	ช-ดํ

ท่อน 2
ประโยคที่

1	---รํ	-รํ-รํ	-มํ-รํ	-ดํ-ล	-ฟชล	-ดํ-รํ	-มํ-รํ	-ดํ-ล
2	-ช-ดํ	-รํ-มํ	-ชํ-มํ	-รํ-ดํ	-ล-ช	ชช-ดํ	ดํดํ-รํ	รํรํ-มํ
3	---รํ	-มํมํ	---ชํ	-มํมํ	-มํ-รํ	-ดํ-ล	-ฟชล	-ดํ-รํ
4	-ช-ดํ	-รํ-มํ	-ชํ-มํ	-รํ-ดํ	-มํ-ชํ	-มํ-รํ	-ดํ-ล	-ช-ดํ

3.4.2 บันไดเสียงซอล พบว่า เพลงพราหมณ์เก็บหัวหวานประโยคที่ 2

วรรคตอนเปลี่ยนเป็นบันไดเสียงซอล ดังนี้

ท่อน 1
ประโยคที่

	วรรคถาม บันไดเสียงโด				วรรคตอน บันไดเสียงซอล			
2	-รรร	-ม-ด	-ร-ม	ฟ-ช	-ท-รํ	-ท-ล	-ช-ม	-ร-ช

3.5 การเปลี่ยนบันไดเสียง พบว่า ในท่อน 1 ประโยคที่ 2 มีการเปลี่ยนบันไดเสียงจากบันไดเสียงโดในวรรคถาม เป็นบันไดเสียงซอลในวรรคตอบ

เนื่องจากในประโยคที่ 2 ท่อน 1 วรรคถาม ทำนองเพลงจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยเริ่มดำเนินทำนองเพลงในห้องแรกด้วยเสียงเร อันเป็นเสียงชั้นที่ 2 เคลื่อนที่สูงขึ้นไปยังเสียงซอล ซึ่งเป็นเสียงลูกตกปลายวรรคถาม แม้เสียงฟาจะปรากฏในห้องที่ 4 เสียงฟามีได้เป็นเสียงหลักของบันไดเสียงโด หากแต่เป็นเสียงรองหรือเสียงชั้นที่ 4 ทำหน้าที่เป็นโน้ตจร

การเปลี่ยนบันไดเสียงจากบันไดเสียงโดในวรรคถาม เป็นบันไดเสียงซอลในวรรคตอบ เป็นการเปลี่ยนบันไดเสียง โดยวรรคถามปรากฏเสียงซอลในห้องที่ 4 อันเป็นเสียงชั้นที่ 5 และเป็นเสียงลูกตกปลายวรรค ซึ่งเป็นเสียงบ่งบอกการเปลี่ยนบันไดเสียง จากนั้นวรรคตอบเคลื่อนที่รองรับวรรคถามด้วยการเปลี่ยนบันไดเสียงเป็นบันไดเสียงซอล โดยเริ่มดำเนินทำนองในห้องแรกด้วยเสียงที่อันเป็นเสียงชั้นที่ 3 ตกแต่งทำนองเพลงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงซอลอันเป็นเสียงชั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอบ ดังจะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็นดังนี้

ท่อน 1
ประโยคที่

2	วรรคถาม บันไดเสียงโด				วรรคตอบ บันไดเสียงซอล			
	-ร-ร-ร	-ม-ด	-ร-ม	ฟ- ซ	-ท-ร'	-ท-ล	-ซ-ม	-ร- ซ

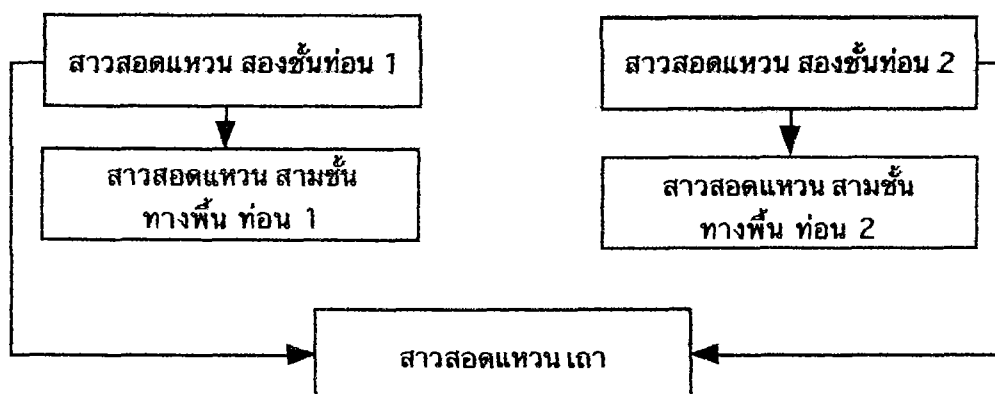
3.6 สรุปกระสวนทำนองเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน

จากการวิเคราะห์โครงสร้างกระสวนทำนองเพลง พบว่าเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน มีทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง โดยเคลื่อนที่จากเสียงสูงลงมายังเสียงต่ำ และจากเสียงต่ำขึ้นไปยังเสียงสูง ส่วนใหญ่จะเป็นทำนองทางพื้น การกระโดดของเสียงจากเสียงหนึ่งไปยังอีกเสียง มักจะห่าง 3-4 เสียงบ้าง และเรียงเสียงบ้าง ซึ่งการเคลื่อนที่ดังกล่าว มักจะเคลื่อนที่ไปตามลำดับชั้นของบันไดเสียง

เพลงสาวสอด้หวน

เพลงสาวสอด้หวน ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประวัติที่มาและวิวัฒนาการ ตามแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่มาและวิวัฒนาการเพลงสาวสอด้หวน

1. จากการศึกษาประวัติที่มาเพลงสาวสอด้หวน เป็นเพลงในอันดับที่ 2 ของเพลงเรื่องนางหงส์ไม่ปรากฏนามผู้แต่งและมีที่มาจากเพลงใด เพียงแต่สันนิษฐานว่าเป็นเพลงสำนวนเก่า มาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ใช้บรรเลงอิสระในโอกาสต่างๆ ต่อมาพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ได้นำมาเรียบเรียงไว้ในเพลงเรื่องนางหงส์ สำนวนเพลงเป็นทำนองทางพื้นประเภทหน้าทับปรบไก่อัตราสองชั้น มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ เช่นเดียวกับเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวน มีทำนองเพลงดังนี้

โน้ตทำนองเพลงสาวสอด้หวน

ท่อน 1	--- ม'	- ม'- ม'	- ช'- ม'	- ร'- ด'	- ล- ช	ชช- ด'	ด'- ร'	ร'- ม'
	- ลขม	ขมรด	- ช- ด'	- ดรม	- ฟ- ช	ลขฟม	รดรม	รมฟช
	-- รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	- ดรม	- ช- ล	- ด'- ล	- ช- ม
	- ลขม	ขมรด	ด'- ร'	ร'- ม'	- ช'- ล'	- ช'- ม'	- ม'- ร'	ร'- ด'

ท่อน 2	--- ม'	- ม'- ม'	- ช'- ม'	- ร'- ด'	- ล- ช	ชช- ด'	ด'- ร'	ร'- ม'
	- ดรม	- ช- ล	- ด'- ล	- ช- ม	- ช- ด'	- ร'- ม'	- ช'- ม'	- ร'- ด'
	- ล- ช	ชช- ล	ลล- ด'	ด'- ร'	- ม'- ช'	- ม'- ร'	ร'- ด'	ด'- ล
	--- ท	- ท- ท	- ร'- ท	- ล- ช	- ฟมร	- ม- ช	- ม- --	ฟชล- ด'

2. วิวัฒนาการเพลงสาวสอด้หวน ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ประมาณรัชกาลที่ 3-4 มีผู้นำเพลงสาวสอด้หวนอัตราสองชั้น มาขยายเป็นอัตราสามชั้น 2 ทาง คือเป็นทำนองเพลง ทางพื้น บรรเลงติดต่อกับเพลงพราหมณ์เก็บหัวหวนอัตราสามชั้น เรียบเรียงเป็นเพลงเรื่องนางหงส์ ทางหนึ่ง และเป็นทางสำหรับบรรเลงรับร้องอีกทางหนึ่ง

2.1 เพลงสาวสอด้หวนอัตราสามชั้น (ทางพื้น) เป็นทางหนึ่งที่ขยายมาจาก เพลงสาวสอด้หวนอัตราสองชั้น มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงสาวสอด้หวน สามชั้น (ทางพื้น)

ท่อน 1

---ร'	-ม่ม'	---ช'	-ม่ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม่ม'-ร'	ร'-ร'-ด'
-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'
ร'-ดลช	ดลชม	ลชมร	ชมรด	-ทลช	-มรด	-ช-ด	-ดรม
-ดรม	รมฟช	-ลช	ลชฟม	ชมรด	รมรม	รดรม	รมฟช
--รช	ฟมฟช	--ลช	ฟมฟช	-ชลท	ลทวล	ทลชม	ชล-ช
-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ล	-ด'-ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
-ช-ด	-ดรม	-ลชม	ชมรด	-ทลช	-มรด	-ช-ด	-ดรม
-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

ท่อน 2

---ร'	-ม่ม'	---ช'	-ม่ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม่ม'-ร'	ร'-ร'-ด'
-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'
-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ล	-ด'-ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
-ลชม	ชมรด	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม่ม'-ร'	ร'-ร'-ด'
-ฟชล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ด'-ร'
-ดรม	รมฟช	ฟลชฟ	ชฟมร	ดลชม	ลชมร	ชมรด	มรดท
-ร'-ท	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ท	-ร'-ม'	-ร'-ท	ทท-ล	ลล-ช
-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด'

วิเคราะห์เพลงสาวสอด้หวนอัตราสามชั้น (ทางพื้น) เมื่อนำมาวิเคราะห์ลูกตก พบว่า ทั้ง 2 ท่อนมีลูกตก ดังจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราสองชั้นและสามชั้นให้เห็นชัดเจนดังนี้

ท่อน 1

1

---ม'	-ม'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
---ร'	-ม'ม'	---ช'	-ม'ม'

-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'
--------	--------	---------	---------

2

-ล-ช	ชช-ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'
-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'

-ช'-ม'	-ร'-ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'
--------	--------	---------	---------

3

-ลชม	ชมรต	-ช-ด	-ดรม
ร'ด'ลช	ด'ลชม	ลชมร	ชมรต

-ทลช	-มรต	-ช-ด	-ดรม
------	------	------	------

4

-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	รมฟช
-ดรม	รมฟช	-ลด'ช	ลชฟม

ชมรต	รมรม	รตรม	รมฟช
------	------	------	------

5

--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช
--รช	ฟมฟช	--ลช	ฟมฟช

-ชลท	ลทรล	ทลชม	ชล-ช
------	------	------	------

6

-ด'รม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ล

-ด'-ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
--------	-------	------	------

7

-ลชม	ชมรต	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'
-ช-ด	-ดรม	-ลชม	ชมรต

-ทลช	-มรต	-ช-ด	-ดรม
------	------	------	------

8

-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'
-ด'รม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม

-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
-------	--------	--------	--------

ท่อน 2

1

---ม'	-ม'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
---ร'	-ม'ม'	---ช'	-ม'ม'

-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'
--------	--------	---------	---------

2

-ล-ช	ชช-ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'
-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'

-ช'-ม'	-ร'-ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'
--------	--------	---------	---------

3

-ด'รม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ล

-ด'-ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
--------	-------	------	------

- 4 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ช}-\text{ด} & -\text{ร}-\text{ม} & -\text{ช}-\text{ม} & -\text{ร}-\text{ด} \\ \hline -\text{ลชม} & \text{ชมรด} & \text{ดต-ร} & \text{รร-ม} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ช}-\text{ล} & -\text{ช}-\text{ม} & \text{มม-ร} & \text{รร-ด} \\ \hline \end{array}$
- 5 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ล}-\text{ช} & \text{ชช-ล} & \text{ลล-ด} & \text{ดต-ร} \\ \hline -\text{ฟชล} & -\text{ด-ร} & -\text{ม-ร} & -\text{ด-ล} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ล}-\text{ช} & \text{ชช-ล} & \text{ลล-ด} & \text{ดต-ร} \\ \hline \end{array}$
- 6 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ม}-\text{ช} & -\text{ม}-\text{ร} & \text{รร-ด} & \text{ดต-ล} \\ \hline -\text{ดรม} & \text{รมฟช} & \text{ฟลชฟ} & \text{ชฟมร} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline \text{ดลชม} & \text{ลชมร} & \text{ชมรด} & \text{มรดท} \\ \hline \end{array}$
- 7 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{---ท} & -\text{ท-ท} & -\text{ร-ท} & -\text{ล-ช} \\ \hline -\text{ร-ท} & -\text{ล-ช} & \text{ชช-ล} & \text{ลล-ท} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ร}-\text{ม} & -\text{ร}-\text{ท} & \text{ทท-ล} & \text{ลล-ช} \\ \hline \end{array}$
- 8 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ฟมร} & -\text{ม-ช} & -\text{ม---} & \text{ฟชล-ด} \\ \hline -\text{ฟ-ช} & \text{ลชฟม} & \text{รดรม} & \text{รมฟช} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ฟมร} & -\text{ม-ช} & -\text{ม---} & \text{ฟชล-ด} \\ \hline \end{array}$

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงสาวสอดแนวนอัตราสามชั้น โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบ
อัตราสองชั้นและสามชั้น พบว่าการขยายเป็นอัตราสามชั้นทั้ง 2 ท่อน มีลูกตกดังนี้

ตาราง 7 เปรียบเทียบลูกตกเพลงสาวสอดแนวนสามชั้นท่อน 1 (ทางพื้น)

สองชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	โด	1	1	โด
2		มี	2		มี
3		ซอล	3		ซอล
4		ซอล	4		ซอล
5		ซอล	5		ซอล
6		มี	6		มี
7		มี	7		มี
8		โด	8		โด

ตาราง 8 เปรียบเทียบลูกตกเพลงสาวสอดแนวนสามชั้น ท่อน 2 (ทางพื้น)

สองชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	2	โด	1	2	โด
2		มี	2		มี
3		มี	3		มี
4		โด	4		โด
5		เร	5		เร
6		ลา	6		ที
7		ซอล	7		ซอล
8		โด	8		โด

เมื่อเปรียบเทียบเป็นตารางลูกตกทั้ง 2 อัตรา พบว่าในท่อน 2 มีเสียงลูกตกต่างกันคือ

วรรคที่ 6 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง ลา
ประโยคที่ 6 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ที

ผลการวิเคราะห์ เนื่องจากผู้ประพันธ์เพลงมีเจตนาให้ลูกตกปลายประโยคที่ 6 ของอัตราสามชั้นตกเสียงที ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้เสียงที ไปสัมผัสกับลูกตกปลายวรรคแรกของประโยคที่ 7 ซึ่งปรากฏเสียงที เช่นเดียวกัน ดังจะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็นชัดเจนดังนี้

ประโยคที่ 6

-ดรม	รมฟช	ฟลชฟ	ชฟมร	คัลชม	ลชมร	ชมรด	มรด○ท
------	------	------	------	-------	------	------	-------

สัมผัสประโยคที่ 7 วรรคแรก

-ร้-ท	-ล-ช	ชช-ล	ลล○ท	-ร้-ม'	-ร้-ท	ทท-ล	ลล-ช
-------	------	------	------	--------	-------	------	------

2.2 เพลงสาวสอดแหวนอัตราสามชั้น (ทางรับร้อง) นายประสิทธิ์ ถาวร
ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการดนตรีไทย ได้ให้ข้อมูลเพลงสาวสอดแหวนทางนี้ว่า ประมาณปี
พ.ศ. 2480 หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้นำเพลงสาวสอดแหวนอัตราสองชั้นเดิม
มาขยายเป็นอัตราสามชั้นใช้สำหรับบรรเลงรับร้องมีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงสาวสอดแหวน สามชั้น (ทางรับร้อง)

ท่อน 1	--- ต'	- ต'-ล	--- ช	--- ม	--- ช	- ช-ม	--- ร	--- ด
	-- ม.ม	- ช-ล	ดลุดช	- ล-ด	- ม.ช.ล	ดช.ลุด	ช.ลุดร	ม.ด.ร.ม
	--- ต'	- ต'-ล	--- ช	--- ม	--- ร	--- ม	--- ช	--- ล
	--- ม	--- ร	--- ด	--- ล	--- ร	--- ด	--- ล	--- ช
	-- ร.ม	ช.ล-ช	ดล.ช.ม	ช.ล-ช	ร.ด.ม.ร	ม.ด.ร.ล	ดล.ร.ด	ร.ล.ด.ช
	ร.ด.ล.ช	ดล.ช.ม	ล.ช.ม.ร	ช.ม.ร.ด	- ท.ล.ช	- ม.ร.ด	- ช-ด	- ด.ร.ม
	- ม-ร	ร.ร-ม	ม.ม-ช	ช.ช-ล	- ต'-ร	- ต'-ล	ล.ล-ช	ช.ช-ม
	- ล.ช.ม	ช.ม.ร.ด	ด.ด-ร	ร.ร-ม	- ช'-ล	- ช'-ม	ม.ม-ร	ร.ร-ด

ท่อน 2	--- ต'	- ต'-ล	--- ช	--- ม	--- ช	- ช-ม	--- ร	--- ด
	-- ม.ม	- ช-ล	ดลุดช	- ล-ด	- ม.ช.ล	ดช.ลุด	ช.ลุดร	ม.ด.ร.ม
	-- ร.ร	-- ม.ม	-- ช.ช	-- ล.ล	-- ต'.ต'	-- ล.ล	-- ช.ช	-- ม.ม
	- ม.ร.ด	ม.ร.ด.ล	ร.ด.ล.ช	ดล.ช.ม	ร.ด.ล.ช	ดล.ช.ม	ล.ช.ม.ร	ช.ม.ร.ด
	(- ม.ช.ล	ช.ด.ช.ล	ช.ม.ช.ล	ช.ล-ล)	(- ม.ช.ล	ช.ด.ช.ล	ช.ม.ช.ล	ช.ล.ด.ร)
	(ม.ร.ด.ล	ร.ด.ล.ช	ดล.ช.ม	ล.ช.ม.ร)	(ดล.ช.ม	ล.ช.ม.ร	ช.ม.ร.ด	ม.ร.ด.ล)
	(ฟ.ร.ม.ฟ	ช.ม.ฟ.ช	ล.ฟ.ช.ล	ท.ช.ล.ท)	(ล.ช.ม.ร	ช.ม.ร.ท	ม.ร.ท.ล	ร.ท.ล.ช)
	(ร.ม.ฟ.ช	ล.ช.ฟ.ม	ร.ด.ร.ม	ร.ม.ฟ.ช)	(- ด.ร.ม	- ร.ม.ช	- ม.ช.ล	- ช.ล.ด)

ต่อมามีผู้นำเพลงสาวสอดแหวนอัตราสองชั้น มาดัดทอนเป็นอัตราสองชั้นเดียว ใช้บรรเลง
ร่วมกับอัตราสามชั้นทางหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เพลงสาวสอดแหวนอัตราสอง
ชั้นเดียวที่จะนำเสนอนี้ ผู้วิจัยได้รับการถ่ายทอดจาก พ.จ.อ. วินัย หริมพานิช ปัจจุบันรับราชการกอง
ดุริยางค์ทหารเรือ มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงสาวสอด้หวาน ชั้นเดี่ยว

ท่อน 1

-ม่ม่ม	-ม-ม	-ช-ด	-ดรม	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รμφช
-ชชช	-ช-ช	-มชล	ดลชม	-มชล	ดลชม	ลชมร	ชมรด

ท่อน 2

-ม่ม่ม	-ม่ม่ม	-ดัดด	-ร-ม	-มชล	ดลชม	ลชมร	ชมรด
-รรร	-ร-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ร-ด	-ล-ช	ลชมช	-ล-ด

2.2.1 วิเคราะห์ลูกตกเพลงสาวสอด้หวานอัตราสามชั้น (ทางรับร้อง)

เมื่อนำมาวิเคราะห์ลูกตก พบว่าทั้ง 2 ท่อน มีลูกตก ดังนี้

ท่อน 1

1

---	ม	-ม-ม	-ช-ม	-ร-ด	---	ช	-ช-ม	---	ร	---	ด	
---	ด	-ด-ล	---	ช	---	ม	---	ช	---	ม	---	ด

2

-ล-ช	ชช-ด	ดัด-ร	ร-ม	---	ช	-ช-ม	---	ร	---	ด	
-ม-ม	-ช-ล	ดลชช	-ล-ด	-ม-ช	ดชล	ชลช	มด	---	ช	---	ด

3

-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ดรม	---	ช	-ช-ม	---	ร	---	ด
---	ด	-ด-ล	---	ช	---	ม	---	ร	---	ด

4

-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รμφช	---	ช	-ช-ม	---	ร	---	ด	
---	ม	---	ร	---	ด	---	ล	---	ช	---	ด

5

-รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	---	ช	-ช-ม	---	ร	---	ด	
-รรม	ชล-ช	ดลชม	ชล-ช	---	ม	---	ร	---	ด	---	ล

6

-ดรม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม	---	ช	-ช-ม	---	ร	---	ด
รัดลช	ดลชม	ลชมร	ชมรด	---	ช	-ช-ม	---	ร	---	ด

7

-ลชม	ชมรด	ดัด-ร	ร-ม	---	ช	-ช-ม	---	ร	---	ด	
-ม-ร	ร-ม	ม-ช	ชช-ล	---	ม	---	ร	---	ด	---	ล

8

-ช-ล	-ช-ม	ม-ม-ร	ร-ร-ด
-ลขม	ขมรด	ด-ด-ร	ร-ร-ม

-ช-ล	-ช-ม	ม-ม-ร	ร-ร-ด
------	------	-------	-------

ท่อน 2

1

---ม	-ม-ม	-ช-ม	-ร-ด
---ด	-ด-ล	---ช	---ม

---ช	-ช-ม	---ร	---ด
------	------	------	------

2

-ล-ช	ชช-ด	ด-ด-ร	ร-ร-ม
--ม.ม	-ช-ล	ดลลช	-ล-ด

-ม.ช	ดชลล	ชลลร	มดรม
------	------	------	------

3

-ด-ร	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
--ร.ร	--ม.ม	--ช.ช	--ล.ล

--ด-ด	--ล.ล	--ช.ช	--ม.ม
-------	-------	-------	-------

4

-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด
-ม-ร	ม-ร-ด	ร-ด-ล	ด-ล-ม

ร-ด-ล	ด-ล-ม	ล-ม-ร	ม-ร-ด
-------	-------	-------	-------

5

-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ด-ด-ร
(-ม.ช)	ชด-ล	ชม.ล	ชล-ล

(-ม.ช)	ชด-ล	ชม.ล	ชล-ด
--------	------	------	------

6

-ม-ช	-ม-ร	ร-ร-ด	ด-ด-ล
(ม-ร-ด)	ร-ด-ล	ด-ล-ม	ล-ม-ร

(ด-ล-ม)	ล-ม-ร	ม-ร-ด	ม-ร-ด
---------	-------	-------	-------

7

---ท	-ท-ท	-ร-ท	-ล-ช
(ฟ-ร-ม)	ช-ม-ฟ	ล-ฟ-ล	ท-ช-ล

(ล-ช-ม)	ช-ม-ร	ม-ร-ล	ร-ล-ช
---------	-------	-------	-------

8

-ฟ-ม	-ม-ช	-ม--	ฟ-ช-ด
(ร-ม-ฟ)	ล-ช-ม	ร-ด-ม	ร-ม-ฟ

(-ด-ร)	-ร-ม	-ม-ล	-ล-ด
--------	------	------	------

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงสาวสอดแหวนอัตราสามชั้น โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบ
อัตราสองชั้นและสามชั้น พบว่าการขยายอัตราเป็นสามชั้นทั้ง 2 ท่อน มีลูกตกดังนี้

ตาราง 9 เปรียบเทียบลูกตกเพลงสาวสอดแหวนสามชั้น ท่อน 1 และ 2 (ทางรับร้อง)

สองชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	โด	1	1	โด
2		มี	2		มี
3		มี	3		ลา
4		ซอล	4		ซอล
5		ซอล	5		ซอล
6		มี	6		มี
7		มี	7		มี
8		โด	8		โด
1	2	โด	1	2	โด
2		มี	2		มี
3		มี	3		มี
4		โด	4		โด
5		เร	5		เร
6		ลา	6		ลา
7		ซอล	7		ซอล
8		โด	8		โด

เมื่อเปรียบเทียบเป็นตารางลูกตกทั้ง 2 อัตรา ในท่อน 1 มีเสียงลูกตกต่างกันคือ

วรรคที่ 3 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง มี ประโยคที่ 3 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ลา
--

ผลการวิเคราะห์ เนื่องจากผู้ประพันธ์มีเจตนาให้ลูกตกปลายประโยคที่ 3 ของอัตราสามชั้นตกเสียง ลา ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ลูกตกเสียง ลา ไปสัมผัสกับลูกตกปลายวรรคแรกของประโยคที่ 4 ซึ่งปรากฏลูกตกเสียง ลา เช่นเดียวกัน ดังจะใช้สัญลักษณ์ แสดงให้เห็นดังนี้

3

-ร-ร-ร	-ร-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ม-ช	-ม-ร	ร-ร-ด	ด-ด-ล
-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ด-ด-ร				

4

-ร-ด	-ล-ช	ลชมช	-ล-ด	-พ-ม-ร	-ม-ช	-ม--	พชล-ด
---	-ท-ท	-ร-ท	-ล-ช				

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงสาวสอดแนวนอัตราชั้นเดียว โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบ อัตราชั้นเดียวและสองชั้นพบว่าการตัดทอนชั้นเดียวทั้ง 2 ท่อน ยังคงลูกตกเป็นเสียงเดียวกันดังนี้

ตาราง 10 เปรียบเทียบลูกตกเพลงสาวสอดแนวนชั้นเดียว ท่อน 1 และ 2

ชั้นเดียว วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สองชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	มี	1	1	มี
2		ชอล	2		ชอล
3		มี	3		มี
4		โด	4		โด
1	2	มี	1	2	มี
2		โด	2		โด
3		ลา	3		ลา
4		โด	4		โด

ไม่ว่าจะเป็นการขยายหรือตัดทอนอัตราเพลงสาวสอดแนวน จะเห็นว่าท่วงทำนองเพลง และลูกตกมีความสัมพันธ์และสอดคล้องตามหลักการประพันธ์เพลงไทย เว้นแต่เพลงสาวสอดแนวน อัตราสามชั้น ประโยคที่ 6 (ทางพื้น) และเพลงสาวสอดแนวนอัตราสามชั้นประโยคที่ 3 ทางหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มีลูกตกแตกต่างกับอัตราสองชั้น อย่างไรก็ตาม เพลงนี้ได้วิวัฒนาการมาตามลำดับดังกล่าวข้างต้น ซึ่งจะบันทึกเป็นทำนองเพลงสาวสอดแนวนเถา ที่สมบูรณ์ดังนี้

โน้ตทำนองเพลงสาวสอดแหวน แภา

สามชั้น
ท่อน 1

--- ค'	-ค'-ล	---ช	---ม	---ช	-ช-ม	---ร	---ด
--ม.ม.	-ช-ล	ดลุดช	-ล-ด	-ม.ช.ล	ดช.ลุด	ช.ลุดร	มดรม
--- ค'	-ค'-ล	---ช	---ม	---ร	---ม	---ช	---ล
---ม	---ร	---ด	---ล	---ร	---ด	---ล	---ช
--รม	ชล-ช	คัลชม	ชล-ช	รคัมร	มคัมล	คัลรค	รคัลช
รคัลช	คัลชม	ลชมร	ชมรด	-ทล.ช	-ม.รค	-ช-ด	-ดรม
-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ล	-ค'-ร	-ค'-ล	ลล-ช	ชช-ม
-ลชม	ชมรค	คค'-ร	รร์-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม'-ร	รร์-ค

สามชั้น
ท่อน 2

--- ค'	-ค'-ล	---ช	---ม	---ช	-ช-ม	---ร	---ด
--ม.ม.	-ช-ล	ดลุดช	-ล-ด	-ม.ช.ล	ดช.ลุด	ช.ลุดร	มดรม
--รร	--มม	--ชช	--ลล	--คค'	--ลล	--ชช	--มม
-ม'รค	ม'รค	รคัลช	คัลชม	รคัลช	คัลชม	ลชมร	ชมรด
(-มชล	ชคัลช	ชมชล	ชล-ล)	(-มชล	ชคัลช	ชมชล	ชลค'
(ม'รค	รคัลช	คัลชม	ลชมร)	(คัลชม	ลชมร	ชมรด	มรดล)
(ฟรมฟ	ชมฟช	ลฟชล	ทชลท)	(ลชมร	ชมรท	มรทล	รทลช)
(รมฟช	ลชฟม	รดรม	รมฟช)	(-ดรม	-รมช	-มชล	-ชลค'

สองชั้น
ท่อน 1

--- ม'	-ม'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ค'	-ล-ช	ชช-ค'	คค'-ร	รร์-ม'
-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ดรม	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช
--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ดรม	-ช-ล	-ค'-ล	-ช-ม
-ลชม	ชมรด	คค'-ร	รร์-ม'	-ช-ล	-ช-ม	-มม'-ร	รร์-ค'

สองชั้น
ท่อน 2

--- ม'	-ม'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ค'	-ล-ช	ชช-ค'	คค'-ร	รร์-ม'
-ดรม	-ช-ล	-ค'-ล	-ช-ม	-ช-ค'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ค'
-ล-ช	ชช-ล	ลล-ค'	คค'-ร	-ม'-ช	-ม'-ร	รร์-ค'	คค'-ล
--- ท	-ท-ท	-ร'-ท	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ค'

ชั้นเดียว
ท่อน 1

-มม'ม'	-ม'-ม'	-ช-ค'	-ดรม	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช
-ชชช	-ช-ช	-มชล	คัลชม	-มชล	คัลชม	ลชมร	ชมรด

ชั้นเดียว
ท่อน 2

-มม'ม'	-มม'ม'	-คค'ค'	-ร'-ม'	-มชล	คัลชม	ลชมร	ชมรด
-รร์ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ค'-ล	-ร'-ค'	-ล-ช	ลชมช	-ล-ค'

3. โครงสร้างเพลงสาวสอดแหวน เป็นเพลงประเภทหน้าทับปรบไก่อัตราสองชั้น มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ ใช้สำหรับบรรเลงระบำในเพลงเรื่องนางหงส์ มีทำนองเพลงดังนี้

โน้ตทำนองเพลงสาวสอดแหวน

ท่อน 1	--- ม'	- ม'-ม'	- ช'-ม'	- ร'-ด'	- ล-ช	ชช-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
	-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ดรม	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช
	--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
	-ลชม	ชมรด	ด'-ร'	ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	-ม'-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'

ท่อน 2	--- ม'	- ม'-ม'	- ช'-ม'	- ร'-ด'	- ล-ช	ชช-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
	-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ร'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'	ด'-ด'-ล
	--- ท	-ท-ท	-ร'-ท	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด'

ในการวิเคราะห์โครงสร้างเพลงสาวสอดแหวน แยกเป็นหัวข้อในการวิเคราะห์ดังนี้

3.1 การแบ่งทำนองเพลงสาวสอดแหวน เป็นลักษณะทำนองเพลงทางพื้น
ประกอบด้วย

3.1.1 แบ่งเป็นประโยคเพลงได้ 4 ประโยค

ท่อน 1

ประโยคที่

1	--- ม'	- ม'-ม'	- ช'-ม'	- ร'-ด'	- ล-ช	ชช-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
2	-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ดรม	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช
3	--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
4	-ลชม	ชมรด	ด'-ร'	ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	-ม'-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'

ท่อน 2

ประโยคที่

1	--- ม'	- ม'-ม'	- ช'-ม'	- ร'-ด'	- ล-ช	ชช-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
2	-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
3	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ร'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	ร'-ร'-ด'	ด'-ด'-ล
4	--- ท	-ท-ท	-ร'-ท	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด'

3.1.2 แบ่งเป็นวรรคเพลงได้ 8 วรรค

ท่อน 1	
วรรคที่	วรรคที่
1	5
2	6
3	7
4	8

ท่อน 2	
วรรคที่	วรรคที่
1	5
2	6
3	7
4	8

3.1.3 แบ่งเป็นวรรคถาม และวรรคตอบ

ท่อน 1	
วรรคถามที่	วรรคตอบที่
1	1
2	2
3	3
4	4

ท่อน 2

วรรคถามที่

วรรคตอบที่

1	---ม'	-ม'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
2	-ด'ร'ม'	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
3	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'ด'-ร'
4	---ท	-ท-ท	-ร'-ท	-ล-ช

1	-ล-ช	ชช-ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'
2	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
3	-ม'-ช'	-ม'-ร'	ร'ร'-ด'	ด'ด'-ล
4	-พ'ม'ร	-ม-ช	-ม--	พ'ช'ล-ด'

3.1.4 ลูกตก แบ่งเป็น ลูกตกปลายประโยค และลูกตกปลายวรรค

ท่อน 1

ลูกตกปลายประโยค

ท่อน	ลูกตก ปลายประโยคที่	เสียง
1	1	มี
	2	ชอล
	3	มี
	4	โต

ลูกตกปลายวรรคที่

ท่อน	ลูกตก ปลายวรรค	เสียง
1	1	โต
	2	มี
	3	มี
	4	ชอล
	5	ชอล
	6	มี
	7	มี
	8	โต

ท่อน 2

ลูกตกปลายประโยค

ท่อน	ลูกตก ปลายประโยค	เสียง
2	1	มี
	2	โต
	3	ลา
	4	โต

ลูกตกปลายวรรคที่

ท่อน	ลูกตก ปลายวรรค	เสียง
2	1	โต
	2	มี
	3	มี
	4	โต
	5	เร
	6	ลา
	7	ชอล
	8	โต

3.1.5 สรุปรูปแบบทำนองเพลงสาวสอดแหวน ประกอบด้วย

- ทำนองเพลงแบ่งเป็น 2 ท่อน
- ทำนองเพลงแบ่งเป็น 4 ประโยค 8 วรรค
- ในแต่ละประโยคแบ่งเป็น 2 วรรค คือ วรรคถามและวรรคตอบ

3.2 กระสวนจังหวะ เป็นรูปแบบของจังหวะที่ได้จากทำนองเพลงพราหมณ์เก็บ

หัวแหวนดังนี้

ท่อน 1
ประโยคที่

3.2.1 รูปแบบกระสวนจังหวะของทำนองเพลง แบ่งเป็น 4 ประโยค

1	---X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X	XX-X
2	-XXX	XXXX	-X-X	-XXX	-X-X	XXXX	XXXX	XXXX
3	--XX	XXXX	XXXX	XXXX	-XXX	-X-X	-X-X	-X-X
4	-XXX	XXXX	XX-X	XX-X	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X

ท่อน 2
ประโยคที่

1	---X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X	XX-X
2	-XXX	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X
3	-X-X	XX-X	XX-X	XX-X	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X
4	---X	-X-X	-X-X	-X-X	-XXX	-X-X	-X--	XXXX-X

3.2.2 รูปแบบกระสวนจังหวะของทำนองเพลง แบ่งเป็น 8 วรรค

ท่อน 1
วรรคที่

1	---X	-X-X	-X-X	-X-X
2	-X-X	XX-X	XX-X	XX-X
3	-XXX	XXXX	-X-X	-XXX
4	-X-X	XXXX	XXXX	XXXX
5	--XX	XXXX	XXXX	XXXX
6	-XXX	-X-X	-X-X	-X-X
7	-XXX	XXXX	XX-X	XX-X
8	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X

ท่อน 2
วรรคที่

1	---X	-X-X	-X-X	-X-X
2	-X-X	XX-X	XX-X	XX-X
3	-XXX	-X-X	-X-X	-X-X
4	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X
5	-X-X	XX-X	XX-X	XX-X
6	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X
7	---X	-X-X	-X-X	-X-X
8	-XXX	-X-X	-X--	XXX-X

3.2.3 สรุปรูปแบบกระสวนจังหวะ เพลงสาวสอดแหวนใช้กระสวนจังหวะ

รูปแบบต่างๆ ดังจะสรุปแยกเป็นวรรคกระสวนจังหวะทั้ง 2 ท่อนดังนี้

ท่อน 1

---X	-X-X
------	------

เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองเริ่มต้นของบทเพลง

-X-X	-X-X
------	------

เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองหลัก

-X-X	XX-X
------	------

XX-X	XX-X
------	------

-X-X	XXXX
------	------

-XXX	-X-X
------	------

เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกับทำนองหลัก

--XX	XXXX
------	------

XXXX	XXXX
------	------

เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกันเป็นทำนองลูกทำตกแต่ง

-XXX	XXXX
------	------

เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองกระชั้น

XX-X	XX-X
------	------

เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกับทำนองหลักและเป็นที่จบ

ท่อน 2

---X	-X-X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองเริ่มต้นของบทเพลง
-X-X	-X-X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองหลัก
-X-X	XX-X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกับทำนองหลัก
XX-X	XX-X	
-XXX	-X-X	
-XXX	-X-X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกันและเป็นทำนองจบ
-X--	XXX-X	

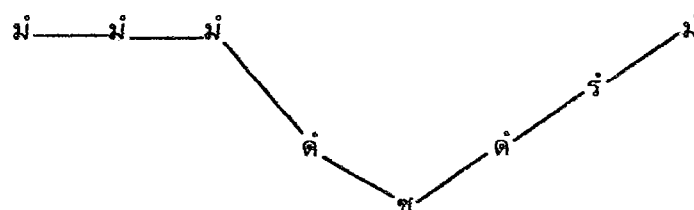
3.3 กระสวนทำนองเพลง เพลงสาวสอดแหวนมีรูปแบบทิศทางการเคลื่อนย้าย

ทำนองเพลง ดังจะแยกวิเคราะห์เป็นประโยคเพลงดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 1	---ม'	-ม'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
โครงสร้าง	ม'	ม'	ม'	ด'	ช	ด'	ร'	ม'

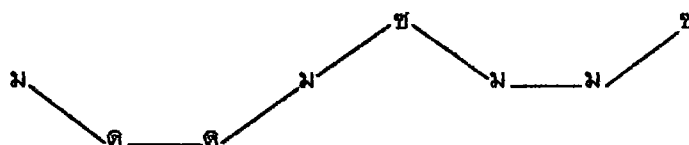
ประโยคที่ 1 เป็นทำนองเด่นและเริ่มต้นบทเพลงท่อน 1 โครงสร้างของทำนองเพลงจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคแรกเริ่มดำเนินทำนองเพลงด้วยเสียงมี อันเป็นเสียงขั้นที่ 3 เคลื่อนที่สูงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน เชื่อมทำนองไปยังเสียงโด อันเป็นเสียงขั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคแรก จากนั้นทำนองเพลงในวรรคต่อไป เคลื่อนที่รองรับวรรคแรกโดยเริ่มดำเนินทำนองเพลงด้วยเสียงลา อันเป็นเสียงขั้นที่ 6 เคลื่อนที่ด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน เชื่อมทำนองกลับไปยังเสียงมี อันเป็นเสียงเริ่มต้นของท่อนและเป็นลูกตกปลายวรรคต่อไป ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 2	-ลขม	ขมรด	-ช-ด	-ดรม	-ฟ-ช	ลขฟม	รดรม	รฟช
โครงสร้าง	ม	ด	ด	ม	ช	ม	ม	ช

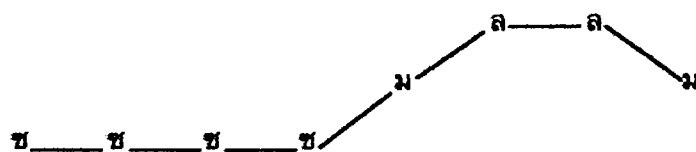
ประโยคที่ 2 โครงสร้างของทำนองเพลงในวรรณคดีจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรณคดีเริ่มดำเนินทำนองเพลงด้วยเสียงลา อันเป็นเสียงชั้นที่ 6 เคลื่อนที่ต่ำด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน เชื่อมทำนองไปยังเสียงมีอันเป็นเสียงชั้นที่ 3 และเป็นลูกตกปลายวรรณคดี จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอ เคลื่อนที่รองรับวรรณคดีในลักษณะเรียงเสียง โดยใช้เสียงฟาเป็นโน้ตจรตกแต่งทำนองเพลงผ่านไปยังเสียงซอล อันเป็นเสียงชั้นที่ 5 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอ และเป็นทำนองเพลงที่เหมือนกับวรรคตอของเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนประโยคที่ 1 ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 3	--รช	ฟมฟช	--ลช	ฟมฟช	-ดรม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
โครงสร้าง	ช	ช	ช	ช	ม	ล	ล	ม

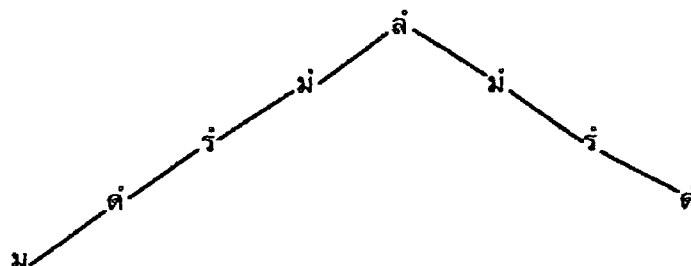
ประโยคที่ 2 โครงสร้างของทำนองเพลงในวรรณคดีจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรณคดีเริ่มดำเนินทำนองเพลงด้วยเสียงเร อันเป็นเสียงชั้นที่ 2 เคลื่อนที่เป็นทำนองลูกเท่าตกแต่ง โดยใช้เสียงฟาเป็นโน้ตจร ผ่านทำนองไปยังเสียงซอล อันเป็นเสียงชั้นที่ 3 และเป็นลูกตกปลายวรรณคดี จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอเคลื่อนที่รองรับวรรณคดี โดยเริ่มดำเนินทำนองในท้องแรกด้วยกลุ่มโน้ตสับด เคลื่อนที่ด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกันไปยังเสียงมี อันเป็นเสียงชั้นที่ 3 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอ ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 4	-ลชม	ชมรด	ดัด-ร	รร์-ม	-ซ-ล	-ซ-ม	มม-ร	รร์-ด
โครงสร้าง	ม	ด	ร	ม	ล	ม	ร	ด

ประโยคที่ 4 เป็นประโยคแสดงท่า้องการจบเพลงสาวสอดหวานท่อน 1 ซึ่งมีโครงสร้างของท่า้องเพลงอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคถามเริ่มต้นทำนองด้วยเสียงลา อันเป็นเสียงชั้นที่ 6 เคลื่อนที่ด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงมีอันเป็นเสียงชั้นที่ 3 และเป็นลูกตกปลายวรรคถาม จากนั้นท่า้องเพลงในวรรคตอบเคลื่อนที่รองรับวรรคถามด้วยกลุ่มเสียง ในบันไดเสียงเดียวกัน ตกแต่งท่า้องไปยังเสียงโดอันเป็นเสียงชั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอบ ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของท่า้องเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 2

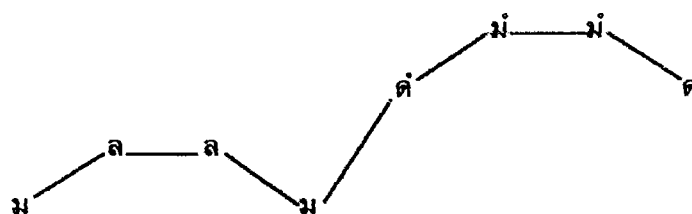
ประโยคที่ 1	---ม	-ม'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	-ล-ซ	ซซ-ด'	ดัด-ร	รร์-ม
โครงสร้าง	ม	ม	ม	ด	ซ	ด	ร	ม

ประโยคที่ 1 เป็นท่า้องเริ่มต้นของเพลงสาวสอดหวานท่อน 2 ทั้งวรรคถามและวรรคตอบ มีลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของท่า้องเพลงเช่นเดียวกับประโยคที่ 1 ของท่อน 1 ซึ่งอยู่ในบันไดเสียงเดียวกัน

ท่อน 2

ประโยคที่ 2	-ตรม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด
โครงสร้าง	ม	ล	ล	ม	ด	ม	ม	ด

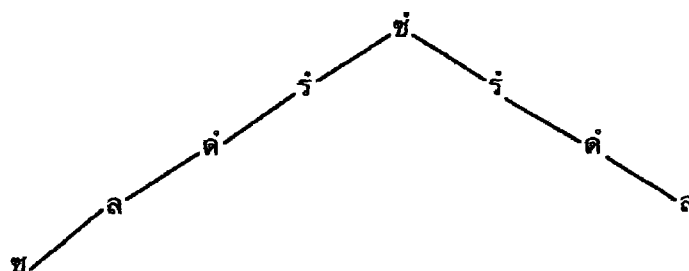
ประโยคที่ 2 โครงสร้างของทำนองเพลงจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคสามเริ่มต้นทำนองในห้องแรกด้วยโน้ตกลุ่มสเปค ตกแต่งทำนองด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน เคลื่อนที่ต่ำลงมายังเสียงมีอันเป็นเสียงขั้นที่ 3 และเป็นลูกตกปลายวรรคสาม จากนั้นวรรคสองเคลื่อนที่รองรับวรรคสาม โดยเริ่มต้นทำนองในห้องแรกด้วยเสียงซอลอันเป็นเสียงขั้นที่ 5 เคลื่อนที่สูงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงโดอันเป็นเสียงขั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคสอง ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 2

ประโยคที่ 3	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ด-ร	-ม-ช	-ม-ร	ร-ด	ด-ล
โครงสร้าง	ช	ล	ด	ร	ช	ร	ด	ล

ประโยคที่ 3 โครงสร้างของทำนองจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคสามเริ่มต้นทำนองเพลงด้วยเสียงลาอันเป็นเสียงขั้นที่ 6 ตกแต่งทำนองด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน เคลื่อนที่สูงไปยังเสียงเร อันเป็นเสียงขั้นที่ 2 และเป็นลูกตกปลายวรรคสาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคสองเคลื่อนที่รองรับวรรคสาม โดยเริ่มต้นทำนองในห้องแรกด้วยเสียงมี อันเป็นเสียงขั้นที่ 3 เคลื่อนที่จากสูงแล้วลงต่ำด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงลาซึ่งเป็นลูกตกปลายวรรคสอง ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

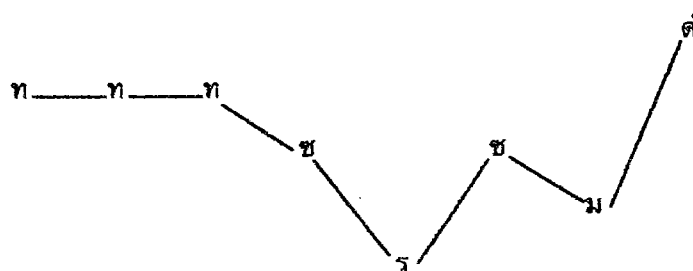
ท่อน 2

ประโยคที่ 4	---ท	-ท-ท	-ร'-ท	-ล-ช	-พมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ค'
โครงสร้าง	ท	ท	ท	ช	ร	ช	ม	ค'

ประโยคที่ 4 เป็นประโยคแสดงการจบเพลงสาวสอดแหวนท่อน 2 โดยในวรรคตามมีการเปลี่ยนบันไดเสียงเป็นบันไดเสียงซอลทันที ซึ่งเริ่มดำเนินทำนองในห้องแรกด้วยเสียงที่ อันเป็นเสียงชั้นที่ 3 ตกแต่งทำนองด้วยกลุ่มเสียงโนบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงซอลอันเป็นเสียงชั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคตาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอนเคลื่อนที่รองรับวรรคตาม ด้วยการเปลี่ยนบันไดเสียง จากบันไดเสียงซอลในวรรคตามเป็นบันไดเสียงโดในวรรคตอน

การเปลี่ยนเป็นบันไดเสียงโดในวรรคตอน เนื่องจากวรรคตอนปรากฏเสียงซอลในห้องที่ 2 อันเป็นเสียงสัมผัสกับเสียงซอลซึ่งเป็นลูกตกปลายวรรคตาม จึงทำให้ทำนองเพลงในวรรคตอนเป็นบันไดเสียงโดด้วยเสียงสัมผัสดังกล่าว

แม้ในวรรคตอนจะมีเสียงฟาปรากฏอยู่ในโน้ตกลุ่มสับดีห้องที่ 1 เสียงฟามีได้เป็นเสียงหลักของบันไดเสียงโด หากแต่เป็นเสียงรองหรือเสียงชั้นที่ 4 ทำหน้าที่เป็นโน้ตจร ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

3.4 บันไดเสียง ในการวิเคราะห์บันไดเสียงเพลงสวดสดแหวน พบว่าทำนองเพลงทั้ง 2 ท่อน มีการใช้บันไดเสียงดังนี้

3.4.1 บันไดเสียงโด พบว่าท่อน 1 และ 2 ทั้งวรรคถามและวรรคตอบ ใช้บันไดเสียงโด ดังนี้

ท่อน 1
ประโยคที่

1	---	ม'	-ม'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
2	-ลชม	ชมรด	-ซ'-ด	-ดรม	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช	
3	--รช	ฟมฟช	--ลช	ฟมฟช	-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม	
4	-ลชม	ชมรด	ด'-ร'	ร'-ม'	-ซ'-ล'	-ซ'-ม'	ม'-ร'	ร'-ด'	

ท่อน 2
ประโยคที่

1	---	ม'	-ม'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	-ล-ช	ชช-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
2	-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	
3	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ร'	-ม'-ซ'	-ม'-ร'	ร'-ด'	ด'-ล	
4	----	----	----	----	เฉพาะวรรคตอบ				
	----	----	----	----	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด'	

3.4.2 บันไดเสียงซอล พบว่าท่อน 2 ประโยคที่ 4 วรรคถาม เป็นบันไดเสียงซอล ดังนี้

ท่อน 2 ประโยคที่ 4

วรรณคดี เป็นบันไดเสียงซอล							
---ท	-ท-ท	-ร-ท	-ล-ซ	-พ-ม	-ม-ซ	-ม--	พ-ซล-ด

3.5 การเปลี่ยนบันไดเสียง พบว่า ในท่อน 2 ประโยคที่ 4 มีการเปลี่ยนเป็นบันไดเสียงซอลในวรรณคดีแล้วกลับมาเป็นบันไดเสียงโดในวรรณคดีตอบดังนี้

เนื่องจากในประโยคที่ 3 ทั้งวรรณคดีและวรรณคดีตอบ เป็นทำนองเพลงที่ใช้กลุ่มเสียงในบันไดเสียงโดเป็นหลัก และเป็นประโยคเพลงที่ไม่ปรากฏโน้ตแสดงถึงการเปลี่ยนบันไดเสียงหรือเสียงสัมผัสใด ดังนั้นในวรรณคดีของประโยคที่ 4 ซึ่งทำนองเพลงประกอบด้วยโน้ตเสียง ซอล ลา ที และเร อันเป็นกลุ่มเสียงที่อยู่ในบันไดเสียงซอล ทำนองดังกล่าวจึงเปลี่ยนเป็นบันไดเสียงซอล จากนั้นวรรณคดีเคลื่อนที่รองรับวรรณคดีด้วยการเปลี่ยนบันไดเสียงจากบันไดเสียงซอลในวรรณคดี เป็นบันไดเสียงโดในวรรณคดีตอบ โดยในวรรณคดีของประโยคนี้ ปรากฏลูกตกปลายวรรคด้วยเสียงซอล ซึ่งเป็นเสียงบ่งบอกถึงการเปลี่ยนบันไดเสียง และเป็นเสียงขั้นที่ 5 ของบันไดเสียงโด ที่ส่งสัมผัสกับเสียงซอลในท่อนที่ 2 ของวรรณคดีตอบ จึงทำให้เสียงสัมผัสดังกล่าวเปลี่ยนเป็นบันไดเสียงโดดังจะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็นดังนี้

ประโยคที่ 4

วรรคที่ 1

สัมผัสวรรคที่ 2

บันไดเสียงซอล วรรณคดี				บันไดเสียงโด วรรณคดีตอบ			
---ท	-ท-ท	-ร-ท	-ล-○	-พ-ม	-ม-○	-ม--	พ-ซล-ด

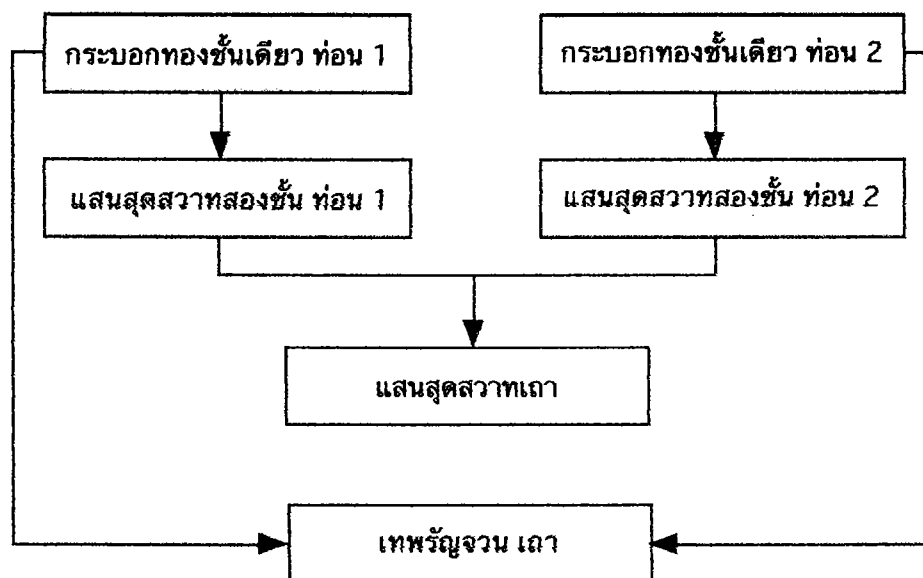
3.6 สรุปกระบวนทำนองเพลงแสนสุตสวาท

จากการวิเคราะห์โครงสร้างกระบวนทำนองเพลง พบว่าเพลงแสนสุตสวาท มีทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง โดยเคลื่อนที่จากเสียงสูงลงมายังเสียงต่ำ และจากเสียงต่ำขึ้นไปยังเสียงสูง ซึ่งการเคลื่อนที่ดังกล่าว มักจะเคลื่อนที่ไปตามลำดับขั้นของบันไดเสียง

เพลงแสนสุดสวาท

เพลงแสนสุดสวาท ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประวัติที่มาและวิวัฒนาการ ตามแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่มาและวิวัฒนาการเพลงแสนสุดสวาท

1. จากการศึกษาประวัติที่มาเพลงแสนสุดสวาท เป็นเพลงในอันดับที่ 3 ของเพลงเรื่องนางหงส์ ส่วนวนเพลงเป็นทำนองทางพื้นประเภทหน้าทับปรบไก่อัดตราสองชั้น มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง สันนิษฐานว่าเป็นเพลงส่วนวนเก่ามาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ต่อมาพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ได้นำมาเรียบเรียงไว้ในเพลงเรื่องนางหงส์มีทำนองเพลงดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแสนสุดสวาท

ท่อน 1	-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'	---ช	-ช-ช	-ด'-ล	-ช-ม
	-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ดรม	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช
	--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
	-ลชม	ชมรด	ด'-ร'	ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'-ร'	ร'-ด'
ท่อน 2	-ฟชล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด'
	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟชล	-ด'-ร'	-ด'--	ร'-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'
	-ฟชล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด'
	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟชล	-ด'-ร'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

เพลงแสนสุดสวาท ปราภฏที่มำอันมีรากฐานมาจากเพลงกระบอกทองชั้นเดียว มี 2 ท่อน รวมอยู่ในเพลงเรื่องกระบอก หรือที่เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า “เพลงเรื่องฉิ่งพระฉันท” ใช้สำหรับบรรเลง ในพิธีพระฉันทภัตตาหารเพล เนื่องจากเพลงแสนสุดสวาทขยายเป็นอัตราสองชั้นจากเพลง กระบอกทองชั้นเดียว จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เพลงกระบอก” มีทำนองเพลงดังนี้

โน้ตทำนองเพลงกระบอกทองชั้นเดียว

ท่อน 1	---ช.	---ด	---ช	---ม	--รด	-ร-ม	-ร-ม	-ฟ-ช
	---ช	-ช-ช	-ด'-ล	-ช-ม	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

ท่อน 2	-ร'-ร'-ร'	-ม'-ช	-ม---	ฟชล-ด'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ร'-ม'	ม'-ม'-ร'
	-ร'-ร'-ร'	-ม'-ช	-ม---	ฟชล-ด'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

ในการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแสนสุดสวาท พบว่ามีลูกตกเป็นเสียงเดียวกับเพลง กระบอกทองชั้นเดียว ดังจะวิเคราะห์โดยการบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราชั้นเดียวและสองชั้น ดังนี้

ท่อน 1

---ช.	---ด	---ช	---ม	→				
-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'					

--รด	-ร-ม	-ร-ม	-ฟ-ช	→				
-ลขม	ขมรด	-ช-ด	-ดรม					

---ช	-ช-ช	-ด'-ล	-ช-ม	→				
--รช	ฟมฟช	--ลช	ฟมฟช					

-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'	→				
-ลขม	ขมรด	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'					

ท่อน 2

$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -ร-ร-ร- & -ม-ช & -ม-- & \text{ฟิชล-ด} \\ \hline -ฟิชล & -ด-ร & -ด-ท & -ล-ช \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -ฟมร & -ม-ช & -ม-- & \text{ฟิชล-ด} \\ \hline \end{array}$

$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -ช-ด & -ร-ม & -ร-ม & \text{มม-ร} \\ \hline -ม-ร & -ด-ล & -ฟิชล & -ด-ร \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -ด-- & \text{ร-ม-ช} & -ล-ช & -ม-ร \\ \hline \end{array}$

$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -ร-ร-ร- & -ม-ช & -ม-- & \text{ฟิชล-ด} \\ \hline -ฟิชล & -ด-ร & -ด-ท & -ล-ช \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -ฟมร & -ม-ช & -ม-- & \text{ฟิชล-ด} \\ \hline \end{array}$

$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -ช-ด & -ร-ม & -ช-ม & -ร-ด \\ \hline -ม-ร & -ด-ล & -ฟิชล & -ด-ร \\ \hline \end{array}$
 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -ช-ด & -ร-ม & -ช-ม & -ร-ด \\ \hline \end{array}$

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแสนสุดสวาท โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบชั้นเดียว และอัตราสองชั้นพบว่าเมื่อนำมาขยายเป็นเพลงแสนสุดสวาทอัตราสองชั้น ยังคงลูกตกเป็นเสียงเดียวกับเพลงกระบอกทองชั้นเดียวดังนี้

ตาราง 11 เปรียบเทียบลูกตกเพลงกระบอกทองและเพลงแสนสุดสวาท

กระบอกทอง ชั้นเดียว วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	แสนสุดสวาท สองชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	มี	1	1	มี
2		ชอล	2		ชอล
3		มี	3		มี
4		โด	4		โด
1	2	โด	1	2	โด
2		เร	2		เร
3		โด	3		โด
4		โด	4		โด

2. วิวัฒนาการเพลงแสนสุตสวาทจากการศึกษาข้อมูลเพลงแสนสุตสวาท นอกจากจะใช้บรรเลงในเพลงเรื่องนางหงส์ เพลงนี้ได้วิวัฒนาการ โดยการขยายและตัดทอนอัตรามาเป็นเพลงสำหรับบรรเลงรับร้อง 2 เพลง คือ เพลงเทพรัญจวน และเพลงแสนสุตสวาท

2.1 เพลงเทพรัญจวน ประมาณปลายรัชกาลที่ 3 พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางค์กูร) ได้นำเพลงแสนสุตสวาทในเพลงเรื่องนางหงส์ทั้ง 2 ท่อน มาขยายเป็นอัตราสามชั้น (เที้ยวแรก) โดยคงลูกตกท่อน 1 เป็นเสียงเดียวกับเพลงแสนสุตสวาทในเพลงเรื่องนางหงส์ ส่วนท่อน 2 ได้แก้ไขลูกตกในวรรคที่ 1 จากเสียงซอลเป็นเสียงโด ในวรรคที่ 3 จากเสียงเรเป็นเสียงลา ในวรรคที่ 5 จากเสียงซอลเป็นเสียงเร ในวรรคที่ 6 จากเสียงโด เป็นเสียงมี และในวรรคที่ 7 จากเสียงเรเป็นเสียงมี ดังจะวิเคราะห์เปรียบเทียบการแก้ไขลูกตกโดยใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็นชัดเจนดังนี้

เพลงแสนสุตสวาท

เพลงเทพรัญจวน

วรรคที่

วรรคที่

1	-ฟซล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล- ซ
2	-พมร	-ม-ซ	-ม--	ฟซล-ด'
3	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟซล	-ด'- ร'
4	-ด'--	ร'-ม'-ซ'	-ล'-ซ'	-ม'-ร'
5	-ฟซล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล- ซ
6	-พมร	-ม-ซ	-ม--	ฟซล-ด'
7	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟซล	-ด'- ร'
8	-ซ-ด'	-ร'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'

1	---ล	-ด'ด'ด'	---ร'	-ด'ด'ด'
2	-ด'ร'ม	-ซ-ล	-ด'-ซ	-ล-ด'
3	---ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'- ล
4	-ล-ซ	ซซ-ล	ลล-ด'	ด'ด'-ร'
5	---ด'	-ร'ร'ร'	---ม'	-ร'ร'ร' ร'
6	-ด'ร'ม	-ซ-ล	-ด'-ล	-ซ-ม
7	-ลซม	ซมร'ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'- ม
8	-ซ'-ล'	-ซ'-ม'	ม'-ม'-ร'	ร'ร'-ด'

การแก้ไขลูกตกเพลงเทพรัญจวนดังกล่าว พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางค์กูร) จึงได้ขยายเป็นอัตราสามชั้น (เที้ยวแรก) อัตราสามชั้น (เที้ยวแรก) ที่จะนำเสนอนี้ ผู้วิจัยได้แปลจากโน้ตสากลเป็นโน้ตไทย จากหนังสือโน้ตเพลงไทยเล่ม 2 กรมศิลปากรจัดพิมพ์ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี พุทธศักราช 2539 มีทำนองเพลงดังนี้

โน้ตทำนองเพลงเทพธิดาสามชั้น (เทียวแรก)

ท่อน 1

---ล	ดัดดัด	---ร	ดัดดัด	รฆล	-ด-ร	ชล์ชม	-ร-ด
---ร	มรดร-ม	---ช	ลชดล	-ด-ร	ม-รดล	---ช	---ม
-ช-ด	--รม	-ลชม	-ร-ด	-ม-ช	-ล-ด	---ร	---ม
-ลชม	-ร-ด	-ช-ด	--รม	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	-ฟ-ช
--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ฟชฟ	มรดช	-ดชด	รмฟช
---ร	---ม	---ช	---ล	-ด-ร	ม-รดล	ดชลช	ดลชม
-ช-ด	--รม	ชล์ชม	-ร-ด	-ม-ช	-ล-ด	---ร	---ม
---ช	---ล	ด-ร	-ช-ม	-ช-ด	--รม	-ช-ม	-ร-ด

ท่อน 2

---ล	ดัดดัด	---ร	ดัดดัด	-มชล	-ด-ร	-ช-ม	-ร-ด
-ด-ร	-ช-ล	-ช-ล	-ด-ช	-ล-ช	-ม-ช	---ล	---ด
-ชลช	รฆล	-ด-ร	ชลด-ร	-ม-ช	-ม-ร	ช-ม	ม-ร
-ด-ล	-ช-ม	รตรม	-ช-ล	--ด	ดชลม	ชมลช	ลมช
ช-ร	ช-ฟ	ช-ร	ช-ฟ	-ด-ร	ร-ฟ	ฟ-ฟ	ช-ฟ
-ด-ร	-ช-ล	-ม-ร	-ล-ช	-ล-ช	-ม-ช	---ล	---ด
---ช	---ล	--ร	ล-ด-ร	-ม-ช	-ม-ร	ช-ม	ม-ร
ดลชม	-ร-ด	-ช-ด	--รม	-ช-ล	-ช-ม	-ร-ด	-ช-ด

ต่อมาประมาณต้นรัชกาลที่ 5 พระยาอินทราธิปัตย์เสนาบดีราชองครักษ์ เจ้าของโรงละครนอก และมีวงปี่พาทย์ประจำบ้าน ต้องการที่จะให้เพลงเทพธิดาสามชั้นมีทำนองเพลงพริ้วเพลงจากเดิม จึงได้ให้ครูช้อย สุนทรวาทิน และพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ซึ่งเป็นครูสอนปี่พาทย์ประจำวง ร่วมกันแต่งเพลงเทพธิดาสามชั้นเพื่อบรรเลงเป็นเทียวกลับ มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงเทพธิดาสามชั้น (เทียวกลับ)

ท่อน 1
เทียวแรก

---ล	ดัดดัด	---ร	ดัดดัด	-มชล	-ด-ร	-ช-ม	-ร-ด
---ร	---ม	---ช	---ล	-ด-ร	ม-ร	ช-ม	ดลชม
-ช-ด	--รม	-ลชม	-ร-ด	-ม-ช	-ล-ด	---ร	---ม
-ช-ม	-ร-ด	-ช-ด	--รม	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	-ฟ-ช

เที่ยวหลัง	--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ฟชฟ	มรคช	-คชค	รмฟช
	-รмร	ชมรм	ลชмч	ลชคค	-ค'-ร'	ม'ร'คค	ร'คคч	คคчм
	-ช-ค'	--ร'ม'	ชค'чм'	-ร'-ค'	-мชл	ค'м'ร'ค'	ทลчร	млчм
	-ค'รм	-ช-ล	ค'ร'คค	คคчм	чмรค	-ร-м	члчм	-ร-ค
	---мм	чмрค	--л.л.	คчл.ค	---м м	чмрค	--л.л.	คчл.ค
	--รร	мчрм	--чч	лмчл	--р'р'	м'р'คค	--л.л	คคчм
	--л.л	คคчм	--м м	чмрค	--ч.л	ท.คท.ค	--ท.ค	รмрм
	--รร	--мм	--чч	--л.л	--р'р'	--ค'ค'	--л.л	--чч
	(ร'м'ร' ค'ทลч)	(ร'м'ร' ค'ทลч)	(ค'р'м' ค'ทลч)	(ค'р'м' ค'ทลч)	(ค'р'м' ค'ทลч)	(ค'р'м' ค'ทลч)	(ค'р'м' ค'ทลч)	(ค'р'м' ค'ทลч)
	--รร	--мм	--чч	--л.л	--ค'ค'	--л.л	--чч	--м м
	-ช-ค'	--ร'м'	-ч'-м'	-р'-ค'	-мчл	ค'м'ร'ค'	ทлчр	млчм
	-ค'рм	-ช-л	-ค'-л	-ч-м	-ч-ค'	--р'м'	-ч'-м'	-р'-ค'

ก่อน 2 เที่ยวแรก	--- ล	คัคคัค	- ล- ร	คัคคัค	- มชล	- ค- ร	- ช- ม	- ร- ค
	- ร- ม	-- ชล	- ช- ล	- ค- ช	ลชคัค	ชม- ช	- มชล	คัมรค
	-- มร	มคัค	คัลค	คัคค	ลชคัค	คัชลม	ชมลช	ลมชร
	คัคคัค	มคัค	คัลค	คัคค	ลชคัค	คัชลม	ชมลช	ลมชร
	(ชรมร	ครมช)	(ลชคัค	ชมลช)	(ชรมร	ครมช)	(ลชคัค	ชมลช)
	(คัคคัค	คัคค)	(คัลค	คัคค)	(คัคค	คัคค)	(คัคค	คัคค)
	-- ชช	-- ลล	-- คค	-- รร	-- มม	-- รร	-- คค	-- ลล
	คัคค	ชมลช	- ช- ค	- ค- ร	รมลช	คัคค	ชมลช	ชมลช
	(ทชลท	ลท- ท)	(ทชลท	ลท- ท)	(รมลช	ลท- ท)	(คัคค	คัคค)
	(รมลช	ลชค)	(คัคค	คัคค)	(คัคค	คัคค)	(คัคค	คัคค)
เที่ยวหลัง	-- มช	รมลช	-- ลค	ชลค	- คัค	- ลค	- ชลค	- มชล
	- คัค	- ช- ม	คัคค	- ช- ล	-- คค	คัคค	ชมลช	ลมชร
	(ทชลท	ลท- ท)	(ทชลท	ลท- ท)	(คัคค	คัคค)	(คัคค	คัคค)
	(รมลช	ลชค)	(คัคค	คัคค)	(คัคค	คัคค)	(คัคค	คัคค)
	-- มช	รมลช	-- ลค	ชลค	- คัค	- ลค	- ชลค	- มชล
	- คัค	- ช- ม	คัคค	- ช- ล	-- คค	คัคค	ชมลช	ลมชร
	(ทชลท	ลท- ท)	(ทชลท	ลท- ท)	(คัคค	คัคค)	(คัคค	คัคค)
	(รมลช	ลชค)	(คัคค	คัคค)	(คัคค	คัคค)	(คัคค	คัคค)
	-- มช	รมลช	-- ลค	ชลค	- คัค	- ลค	- ชลค	- มชล
	- คัค	- ช- ม	คัคค	- ช- ล	-- คค	คัคค	ชมลช	ลมชร

นายประสิทธิ์ ถาวร นายจิรุต อัจฉรงค์ และนายสังเวียร ทองคำ มีทัศนคติตรงกันว่า เพลงเทพธิดาจวนอัตราสองชั้น ทั้งเที่ยวแรกและเที่ยวกลับ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้แต่ง มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงเทพธิดาสองชั้น (เที้ยวแรก)

ท่อน 1	--- ล	-ดัดัด	--- ร	-ดัดัด	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
	-ลขม	ขมรด	-ช-ด	-ดรัม	-ฟ-ช	ลขฟม	รดรัม	รμφช
	--- ม	-ชชช	--- ล	-ชชช	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
	-ลขม	ขมรด	ดัด-ร	ร-ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม	-ร-ร-ด

ท่อน 2	--- ล	-ดัดัด	--- ร	-ดัดัด	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ช	-ล-ด
	--- ร	-ร-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ดัด-ร
	--- ด	-ร-ร	--- ม	-ร-ร	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
	-ลขม	ขมรด	ดัด-ร	ร-ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม	-ร-ร-ด

สำหรับเพลงเทพธิดาสองชั้นเที้ยวกลับ จะบันทึกเฉพาะเที้ยวหลัง มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงเทพธิดาสองชั้น (เที้ยวกลับ)

ท่อน 1	--ดด	--ดด	--มม	ขมรด	--ลล	ดชลด	--รร	มดรัม
เที้ยวหลัง	--ลล	ดลขม	--ลล	ดลขม	--ลล	ดลขม	-มชล	ชลดช
	--มร	ดลดช	--มร	ดลดช	-มรด	มรดล	รดลช	ดลขม
	-ลขม	ขมรด	ดัด-ร	ร-ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม	-ร-ร-ด

ท่อน 2	(ลฟชล	ทด-ด)	(ลฟชล	ทด-ด)	(ลฟชล	ทด-ด)	(ลฟชล	ทด-ด)
เที้ยวหลัง	--ร-ร	มรดล	--ด-ด	รดลช	--ลล	ดลขม	--ชช	ลขมร
	--รร	--รร	--มด	รμφช	--ชช	--ชช	--ลฟ	ชลทด
	--ชช	--ลล	--ด-ด	--ร-ร	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด

ต่อมามีผู้นำเพลงเทพธิดาสองชั้น มาตัดทอนเป็นอัตราชั้นเดียว มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงเทพธิดาสองชั้น (ชั้นเดียว) (เที้ยวแรก)

ท่อน 1	-ดดด	-ด-ด	-ช-ด	-ดรัม	-ฟ-ช	ลขฟม	รดรัม	รμφช
	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด

ท่อน 2	-ร้-ร้	-ม้-ช	-ม--	ฟ้ชล-ด้	-ช-ด้	-ร้-ม้	-ร้-ม้	ม้-ร้
	-ร้-ร้	-ม้-ช	-ม--	ฟ้ชล-ด้	-ฟ้ชล	-ด้-ร้	-ด้-ร้	ร้-ด้

สำหรับเพลงเทพริฎจวนอัตรารชั้นเดียวเที่ยวกลับ ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงเทพริฎจวน ชั้นเดียว (เที่ยวกลับ)

ท่อน 1	--ชล	ทุตทุต	--ทุต	รรม	--มด	รรม	--รม	ฟฟฟ
เที่ยวหลัง	--ด้ด้	--ลล	--ชช	--มม	-ช-ด้	-ร้-ม้	-ช-ม้	-ร้-ด้

ท่อน 2	--ม้	ด้ทลช	--ลช	ฟมรด	--ชด	รฟฟ	--ชล	ชฟมร
เที่ยวหลัง	--ม้	ด้ทลช	--ลช	ฟมรด	-มชล	ชลด้	ม้ด้ล	ด้-ด้

2.2 เพลงแสนสุตสวาท หลวงเสนาะดุริยางค์ (ทองดี ทองทิพ) ครูดนตรีไทย สังกัดกรมพิณพาทย์หลวงสมัยต้นรัชกาลที่ 5 จนถึงปลายรัชกาล (พ.ศ.2445) ได้นำเพลงเทพริฎจวนอัตราสองชั้นท่อน 1 ซึ่งมี 4 จังหวะ มาขยายเป็นอัตราสามชั้น แล้วนำทำนองเพลงเทพริฎจวนท่อน 2 (2 จังหวะแรก) มาขยายเป็นอัตราสามชั้นรวมกับ ท่อน 1 ดังนั้นเมื่อนับจังหวะ เพลงแสนสุตสวาทอัตราสามชั้นท่อน 1 จึงมี 6 จังหวะ ส่วนท่อน 2 ได้แก้ไขลูกตกจากเพลงแสนสุตสวาทในเพลงเรื่องนางหงส์ โดยในวรรคที่ 4 จากเสียงเรเป็นเสียงโด และในวรรคที่ 8 จากเสียงโดเป็นเสียงเร ดังจะวิเคราะห์เปรียบเทียบการแก้ไขลูกตกโดยใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็นชัดเจนดังนี้

เพลงแสนสุตสวาท (ในเรื่องนางหงส์)	เพลงแสนสุตสวาท (แก้ไขลูกตก)
วรรคที่	วรรคที่
1 -ฟ้ชล -ด้-ร้ -ด้-ท -ล-ช	1 -ฟ้ชล -ด้-ร้ -ด้-ท -ล-ช
2 -ฟ้มร -ม-ช -ม-- ฟ้ชล-ด้	2 -ฟ้มร -ม-ช -ม-- ฟ้ชล-ด้
3 -ม้-ร้ -ด้-ล -ฟ้ชล -ด้-ร้	3 -ม้-ร้ -ด้-ล -ฟ้ชล -ด้-ร้
4 -ด้-- ร้-ม-ช -ล-ช -ม- <u>ร้</u>	4 -ช-ด้ -ร้-ม้ -ช-ม้ -ร้- <u>ด้</u>
5 -ฟ้ชล -ด้-ร้ -ด้-ท -ล-ช	5 -ฟ้ชล -ด้-ร้ -ด้-ท -ล-ช
6 -ฟ้มร -ม-ช -ม-- ฟ้ชล-ด้	6 -ฟ้มร -ม-ช -ม-- ฟ้ชล-ด้
7 -ม้-ร้ -ด้-ล -ฟ้ชล -ด้-ร้	7 -ม้-ร้ -ด้-ล -ฟ้ชล -ด้-ร้
8 -ช-ด้ -ร้-ม้ -ช-ม้ -ร้- <u>ด้</u>	8 -ด้-ร้ -ม-ช -ล-ช -ม- <u>ร้</u>

การแก้ไขลูกตกเพลงแสนสุดสวาทดังกล่าว หลวงเสนาะดุริยางค์ (ทองดี ทองทิพย์)
ได้ขยายเป็นอัตราสามชั้น มีทำนองเพลงดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแสนสุดสวาท (สามชั้น)

ท่อน 1	-ดรัม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม	-ม-ร	รร-ม	-ชชช	-ล-ด'
	-ฟชล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ด'-ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
	-ช-ด	-ดรัม	-ลชม	ชมรต	-ฟลช	-มรต	-ช-ด	-ดรัม
	-ร'-ท	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ท	-ร'-ม'	-ร'-ท	ทท-ล	ลล-ช
	---ม	-ชชช	---ล	-ชชช	--ม'ร'	ม'ด'รล	ด'ลร'ด'	ร'ลด'ช
	ร'ด'ลช	ด'ลชม	ลชมร	ชมรต	-ฟลช	-มรต	-ช-ด	-ดรัม
	-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ล	-ด'-ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
	-ลชม	ชมรต	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'
	---ล	-ด'ด'ด'	---ร'	-ด'ด'ด'	--ม'ร'	ม'ด'รล	ด'ลร'ด'	ร'ลด'ช
	(-ดรัม	รมชล	ชลด'ร'	ด'ลล'ช)	(-ดรัม	ชมชช	รมชล	ด'ชลล')
สองจังหวะ แรกขยาย จากเพลง เทพริญจวน	(-มชล	ด'ชลล'	ชลล'ร'	ด'ม'ร'ล')	(-มชล	ด'ชลล'	ชลล'ร'	ม'ด'ร'ม')
	--ดต	--รร	--มม	--ชช	--ลล	--ชช	--มม	--รร
ท่อน 2								

ท่อน 2	(ร'ร'ม'ร'	ด'ร'ม'ร'	ด'ร'ม'ช	ลทด'ร')	(ร'ร'ม'ร'	ด'ร'ม'ร'	ด'ร'ม'ร'	ด'ทลช)
	(ชชลช	ฟชลช	ฟชลล	รรมฟช)	(ชชลช	ฟชลช	ฟชลช	ฟมรต)
	(ชชลช	ลชลช)	(ชชลช	ลชลช)	(มมชม	ชมชม)	(มมชม	ชมชม)
	(รวมร	มรวมร)	(รวมร	มรวมร)	(ดครด	รครด)	(ดครด	รครด)
	(ลมลช	ลด'ลช	ลมลช	ลด'ลช)	(ลมลช	ลด'ลช	-ร'ด'ล	ด'ลชม)
	-ลชม	ชมรต	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'
	---ช	-ชชช	--มช	รมชล	---ด'	-ด'ด'ด'	--ลด'	ชลล'ร'
	--ชช	--ฟฟ	--ชช	--ลล	--ชช	--ฟฟ	--มม	--รร

นายพินิจ ฉายสุวรรณ และนายไชยะ ทางมีศรี มีทัศนะตรงกันว่า เพลงแสนสุดสวาท
อัตราสองชั้นและชั้นเดียว นายจำเนียร ศรีไทยพันธ์ เป็นผู้แต่ง มีทำนองเพลงดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแสนสุตสวาท (สองชั้น)

ท่อน 1	---ม	-ม-ม	-ชชช	-ล-ด'	---ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
	-ลขม	ชมรด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'	-ร-ช	-ล-ท	-ร'-ท	-ล-ช
	---ม	-ชชช	---ล	-ชชช	-ล-ช	ชช-ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'
	-ด'รม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
	---ด'	-ด'-ด'	-ร'-ด'	-ล-ช	-พมร	-ม-ช	-ม--	พชล-ด'
	-ล-ช	ชช-ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'	-ด'-ร'	-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'

ท่อน 2	-พชล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-พมร	-ม-ช	-ม--	พชล-ด'
	-ม'-ร'	-ด'-ล	-พชล	-ด'-ร'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
	-พชล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-พมร	-ม-ช	-ม--	พชล-ด'
	-ม'-ร'	-ด'-ล	-พชล	-ด'-ร'	-ด'-ร'	-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'

โน้ตทำนองเพลงแสนสุตสวาท (ชั้นเดียว)

ท่อน 1	-ม-ช	-ล-ด'	-ร'ดล	ดลขม	-ร-ช	-ล-ท	-ม'รท	รทลช
	----	รมชล	-ร'ดล	ดลขม	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
	-ลลล	-ด'-ช	ลขมช	-ล-ด'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ร'-ม'	มม'-ร'

ท่อน 2	--ม'ร'	ดทลช	--ลช	พมรด	-ชลช	-มขม	-รมร	-ดรด
	---ด'	-ด'-ช	--ลช	พมรด	-รมช	-มชล	-ชลด'	-ลด'ร'

2.3 วิเคราะห์ลูกตก แยกวิเคราะห์ลูกตกโดยแบ่งออกเป็น 2 เพลง คือเพลง เทพรัญจวนอัตราสามชั้นและชั้นเดียว จะใช้ลูกตกเพลงเทพรัญจวนอัตราสองชั้น (เพลงเถา) และเพลงแสนสุตสวาทอัตราสามชั้นและชั้นเดียว จะใช้ลูกตกเพลงแสนสุตสวาทอัตราสองชั้น (เพลงเถา) เป็นต้นแบบ

2.3.1 วิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพรัญจวนอัตราสามชั้น (เที้ยวแรก) เมื่อนำมาวิเคราะห์ลูกตกพบว่าทั้ง 2 ท่อน มีลูกตกดั่งจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราสองชั้น และสามชั้นให้เห็นชัดเจนดังนี้

ท่อน 1

1

---ล	-ดัดัด	---ร	-ดัดัด
---ล	ดัดัด	---ร	ดัดัด

รมชล	-ด-ร	ชล์ชมี	-ร-ด
------	------	--------	------

2

-ดรม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
---ร	มรดร-ม	---ช	ลชดล

-ด-ร	มี-รดล	---ช	---ม
------	--------	------	------

3

-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ดรม
-ช-ด	---รม	-ลชม	-ร-ด

-ม-ช	-ล-ด	---ร	---ม
------	------	------	------

4

-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช
-ลชม	-ร-ด	-ช-ด	---รม

-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	-ฟ-ช
------	------	------	------

5

---ม	-ชชช	---ล	-ชชช
---ร	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช

-ฟชฟ	มรดช	-ดชด	รมฟช
------	------	------	------

6

-ดรม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
---ร	---ม	---ช	---ล

-ด-ร	มี-รดล	ดชลช	ดลชม
------	--------	------	------

7

-ลชม	ชมรด	ดัด-ร	ร-ม
-ช-ด	---รม	ชล์ชมี	-ร-ด

-ม-ช	-ล-ด	---ร	---ม
------	------	------	------

8

-ช-ล	-ช-ม	มี	-ร-ร-ด
---ช	---ล	ดัดล	-ช-ม

-ช-ด	---รม	-ช-ม	-ร-ด
------	-------	------	------

ท่อน 2

1

---ล	-ดัดัด	---ร	-ดัดัด
---ล	ดัดัด	---ร	ดัดัด

-มชล	-ด-ร	-ช-ม	-ร-ด
------	------	------	------

2

-ดรม	-ช-ล	-ด-ช	-ล-ด
-ดรม	-ช-ล	-ช-ล	-ด-ช

-ล-ช	-ม-ช	---ล	---ด
------	------	------	------

3

---ร	-ร-ร	-มี-ร	-ด-ล
-ชลช	รมชล	-ด-ร	ชลด

-มี-ช	-มี-ร	ชมี-ร	มี-ร
-------	-------	-------	------

- 4
-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ดต-ร				
-ด-ล	-ช-ม	รตรม	-ช-ล	--ดล	ดชลม	ชมลช	ลมชร
- 5
---ด	-รรร	---ม	-รรร				
ชรมร	ชฟมร	ชรมร	ชฟมร	-ดรม	รมฟช	ฟลชฟ	ชฟมร
- 6
-ดรม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม				
-ดรม	-ช-ล	-มรด	-ล-ช	-ล-ช	-ม-ช	---ล	---ด
- 7
-ลชม	ชมรด	ดต-ร	รร-ม				
---ช	---ล	--รด	ลต-ร	-ม-ช	-ม-ร	ชมรด	มรดล
- 8
-ช-ล	-ช-ม	มม-ร	-รร-ด				
ดลชม	-ร-ด	-ช-ด	--รม	-ช-ล	-ช-ม	-รดล	-ช-ด

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพริญจวนอัตราสามชั้น (เทียวแรกและเทียวหลัง) โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราสองชั้นและสามชั้น พบว่าการขยายเป็นอัตราสามชั้นทั้ง 2 ท่อนมีลูกตกดังนี้

ตาราง 12 เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนสามชั้นท่อน 1 (เทียวแรกและเทียวหลัง)

สองชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	โต	1	1	โต
2		มี	2		มี
3		มี	3		มี
4		ชอล	4		ชอล
5		ชอล	5		ชอล
6		มี	6		มี
7		มี	7		มี
8		โต	8		โต

ตาราง 13 เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนสามชั้นท่อน 2 (เที้ยวแรกและเที้ยวหลัง)

สองชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	2	โด	1	2	โด
2		โด	2		โด
3		ลา	3		ลา
4		เร	4		เร
5		เร	5		เร
6		มี	6		โด
7		มี	7		ลา
8		โด	8		โด

เมื่อเปรียบเทียบเป็นตารางลูกตกทั้ง 2 อัตรา พบว่าเพลงเทพริญจวนสามชั้น ท่อน 2 (เที้ยวแรก) มีเสียงลูกตกต่างกันคือ

เพลงเทพริญจวนสามชั้นท่อน 2 (เที้ยวแรกและเที้ยวหลัง)

วรรคที่ 6 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง มี
ประโยคที่ 6 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง โด

วรรคที่ 7 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง มี
ประโยคที่ 7 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ลา

2.3.2 วิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพริญจวนอัตราสามชั้น (เที้ยวกลับ)

เมื่อนำมาวิเคราะห์ลูกตก พบว่าทั้ง 2 ท่อน มีลูกตกดังจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราสองชั้น และสามชั้นให้เห็นชัดเจนทั้งเที้ยวแรกและเที้ยวหลังดังนี้

- 3
--ลล	ดัลลขม	--ลล	ดัลลขม	→
--ลล	ดัลลขม	--มม	ขมรด	
- ขล | ทดทต | --ทต | รมรม |
- 4
--ลล	ดัลลขม	-มขล	ขลลข	→
--รร	--มม	--ชช	--ลล	
- รร์ | --ดัด | --ลล | --ชช |
- 5
--ม'ร'	ดัลลข	--ม'ร'	ดัลลข	→
(ร'ม'ร')	ดัลลข	(ร'ม'ร')	ดัลลข	
- (ด'ร'ม'ร' | ดัลลข) (ด'ร'ม'ร' | ดัลลข) |
- 6
-ม'ร'ด'	ม'ร'ด'	ร'ด'ล	ดัลลขม	→
--รร	--มม	--ชช	--ลล	
- ดัด | --ลล | --ชช | --มม |
- 7
-ลขม	ขมรด	ดัด-ร'	ร'ร'-ม'	→
-ช-ด'	--ร'ม'	-ช-ม'	-ร'-ด'	
- มขล | ด'ม'ร'ด' | ทลขร | มลขม |
- 8
-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'	-ร'ร'-ด'	→
-ด'ร'ม'	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม	
- ช-ด' | --ร'ม' | -ช'-ม' | -ร'-ด' |

ท่อน 2 (เทียวแรก)

- 1
---ล	-ดัดด'	---ร'	-ดัดด'	→
---ล	ดัดดัด	-ล-ร'	ดัดดัด	
- มขล | -ด'-ร' | -ช'-ม' | -ร'-ด' |
- 2
-ด'ร'ม'	-ช-ล	-ด'-ช	-ล-ด'	→
-ร-ม'	--ชล	-ช-ล	-ด'-ช	
- ลขดล | ขม-ช | -มขล | ด'ม'ร'ด' |
- 3
---ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	→
--ม'ร'	ม'ด'ร'ล	ดัลลร'ด'	ร'ลลข	
- ลขดล | ดัลลขม | ขมลข | ลมขร |
- 4
-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ดัด-ร'	→
ร'ด'ม'ร'	ม'ด'ร'ล	ดัลลร'ด'	ร'ลลข	
- ลขดล | ดัลลขม | ขมลข | ลมขร |
- 5
---ด'	-ร'ร'ร'	---ม'	-ร'ร'ร'	→
(ขร'ม'ร'	ด'ร'ม'ข)	(ลขดล	ขมขร)	
- (ขร'ม'ร' | ด'ร'ม'ข) (ลขดล | ขมขร) |

- 6 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ดรม} & -\text{ช-ล} & -\text{ด-ล} & -\text{ช-ม} \\ \hline (\text{วัดมว}) & (\text{มวัดว}) & (\text{ดวัดว}) & (\text{รวัดช}) \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|} \hline (\text{มดรม} | \text{ชรมช}) \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|} \hline (\text{รมชล} | \text{ดชลด}) \\ \hline \end{array}$
- 7 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ลชม} & \text{ชมรด} & \text{ดัด-ร} & \text{รวิ-ม} \\ \hline --\text{ชช} & --\text{ลล} & --\text{ดัด} & --\text{รวิ} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline --\text{มม} & --\text{รวิ} & --\text{ดัด} & --\text{ลล} \\ \hline \end{array}$
- 8 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ช-ล} & -\text{ช-ม} & \text{มม} & -\text{รวิ-ด} \\ \hline \text{ดลชม} & \text{ชมรด} & -\text{ช-ด} & -\text{ดรม} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline \text{รมชล} & \text{ดลชม} & \text{ชลชม} & \text{ชมรด} \\ \hline \end{array}$

ท่อน 2 (เพ็ชรวหลัง)

- 1 $\begin{array}{|c|c|} \hline (\text{ลฟชล} | \text{ทด-ด}) \\ \hline (\text{ทชลท} | \text{ลท-ท}) \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|} \hline (\text{ลฟชล} | \text{ทด-ด}) \\ \hline (\text{ทชลท} | \text{ลท-ท}) \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|} \hline (\text{รมฟช} | \text{ลท-ท}) \\ \hline (\text{รวิวิท} | \text{วิทลช}) \\ \hline \end{array}$
- 2 $\begin{array}{|c|c|} \hline (\text{ลฟชล} | \text{ทด-ด}) \\ \hline (\text{รมฟช} | \text{ลชฟม}) \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|} \hline (\text{ลฟชล} | \text{ทด-ด}) \\ \hline (\text{รดรม} | \text{รมฟช}) \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|} \hline (\text{มดรม} | \text{ชรมช}) \\ \hline (\text{รมชล} | \text{ดชลด}) \\ \hline \end{array}$
- 3 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline --\text{รวิ} & \text{มวัดล} & --\text{ดัด} & \text{รวัดช} \\ \hline --\text{มช} & \text{รมชล} & --\text{ลล} & \text{ชลดร} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ดรัม} & -\text{ลดร} & -\text{ชลด} & -\text{มชล} \\ \hline \end{array}$
- 4 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline --\text{ลล} & \text{ดลชม} & --\text{ชช} & \text{ลชมร} \\ \hline -\text{รวัดล} & -\text{ช-ม} & \text{รดรม} & -\text{ช-ล} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline --\text{ดัด} & \text{ดชลด} & \text{ชมชช} & \text{ลมชร} \\ \hline \end{array}$
- 5 $\begin{array}{|c|c|} \hline --\text{รร} & --\text{รร} \\ \hline (\text{ทชลท} | \text{ลท-ท}) & (\text{ทชลท} | \text{ลท-ท}) \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|} \hline (\text{ฟมรม} | \text{ฟชลท}) \\ \hline (\text{รวิวิท} | \text{วิทลช}) \\ \hline \end{array}$
- 6 $\begin{array}{|c|c|} \hline --\text{ชช} & --\text{ชช} \\ \hline (\text{รมฟช} | \text{ลชฟม}) & (\text{รดรม} | \text{รมฟช}) \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|} \hline (\text{มดรม} | \text{ชรมช}) \\ \hline (\text{รมชล} | \text{ดชลด}) \\ \hline \end{array}$
- 7 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline --\text{ชช} & --\text{ลล} & --\text{ดัด} & --\text{รวิ} \\ \hline --\text{มช} & \text{รมชล} & --\text{ลล} & \text{ชลดร} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ดรัม} & -\text{ลดร} & -\text{ชลด} & -\text{มชล} \\ \hline \end{array}$
- 8 $\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ช-ด} & -\text{ร-ม} & -\text{ช-ม} & -\text{ร-ด} \\ \hline \text{ดลชม} & \text{ชมรด} & -\text{ช-ด} & --\text{รม} \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline -\text{ช-ล} & \text{ดลชม} & \text{ชลชม} & \text{ชมรด} \\ \hline \end{array}$

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพธิดาสามชั้น (เที้ยวกลับ) โดยบันทึกเป็นโน้ต
เปรียบเทียบอัตราสองชั้นและสามชั้น พบว่าการขยายอัตราสามชั้นทั้ง 2 ท่อน มีลูกตกดังนี้

ตาราง 14 เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพธิดาสามชั้นท่อน1 เที้ยวแรก (เที้ยวกลับ)

สองชั้น เที้ยวแรก วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น เที้ยวแรก ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	โด	1	1	โด
2		มี	2		มี
3		มี	3		มี
4		ซอล	4		ซอล
5		ซอล	5		ซอล
6		มี	6		มี
7		มี	7		มี
8		โด	8		โด

ตาราง 15 เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพธิดาสามชั้นท่อน 1 เที้ยวหลัง (เที้ยวกลับ)

สองชั้น เที้ยวหลัง วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น เที้ยวหลัง ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	โด	1	1	โด
2		มี	2		มี
3		มี	3		มี
4		ซอล	4		ซอล
5		ซอล	5		ซอล
6		มี	6		มี
7		มี	7		มี
8		โด	8		โด

ตาราง 16 เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนสามชั้นท่อน 2 เที้ยวแรก (เที้ยวกลับ)

สองชั้น เที้ยวแรก วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น เที้ยวแรก ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	2	โด	1	2	โด
2		โด	2		โด
3		ลา	3		เร
4		เร	4		เร
5		เร	5		ซอล
6		มี	6		โด
7		มี	7		ลา
8		โด	8		โด

ตาราง 17 เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนสามชั้นท่อน 2 เที้ยวหลัง (เที้ยวกลับ)

สองชั้น เที้ยวหลัง วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น เที้ยวหลัง ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	2	โด	1	2	ซอล
2		โด	2		โด
3		ซอล	3		ลา
4		เร	4		เร
5		ซอล	5		ซอล
6		โด	6		โด
7		เร	7		ลา
8		โด	8		โด

เมื่อเปรียบเทียบเป็นตารางลูกตกทั้ง 2 อัตรา พบว่าเพลงเทพริญจวนสามชั้นท่อน 2 เที้ยวแรก (เที้ยวกลับ) มีเสียงลูกตกต่างกันคือ

เพลงเทพธิดาจวนสามชั้น (เที้ยวกลับ) ท่อน 2 (เที้ยวแรก)

วรรคที่ 3 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง ลา
ประโยคที่ 3 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง เร

วรรคที่ 5 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง เร
ประโยคที่ 5 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ขอล

ผลการวิเคราะห์เนื่องจากผู้ประพันธ์มีเจตนาให้ลูกตกปลายประโยคที่ 5 ของอัตราสาม
ชั้นตกเสียง ขอล ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ลูกตกเสียงขอล ไปสัมผัสกับลูกตกปลายวรรคแรกของประโยค
ที่ 6 ซึ่งปรากฏเสียง ขอล เช่นเดียวกัน ดังจะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็นชัดเจนดังนี้

ประโยคที่ 5

(ชรมร	ดรมช)	(ลชดัล	ชมชร)	(ชรมร	ดรมช)	(ลชดัล	ชมล ช
-------	-------	--------	-------	-------	-------	--------	-------

สัมพัทธ์ประโยคที่ 6

(รต์มร์	มต์รล)	(คล์รด์	รล์ดข	(มตรม	ขรมข)	(รมชล	ค์ชลค์)
---------	--------	---------	-------	-------	-------	-------	---------

วรรคที่ 6 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง มี
ประโยคที่ 6 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง โด

วรรคที่ 7 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง มี
ประโยคที่ 7 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียงลา

เมื่อเปรียบเทียบเป็นตารางลูกตกทั้ง 2 อัตรา พบว่าเพลงเทพริญจวนสามชั้นท่อน 2 เทียวหลัง (เทียวกลับ) มีเสียงลูกตกต่างกันคือ

เพลงเทพริญจวนสามชั้นท่อน 2 เทียวหลัง (เทียวกลับ)

วรรคที่ 3 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง ซอล
ประโยคที่ 3 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ลา

ผลการวิเคราะห์ เนื่องจากผู้ประพันธ์มีเจตนาให้ลูกตกปลายประโยคที่ 3 ของอัตราสามชั้นตกเสียง ลา ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ลูกตกเสียง ลา ไปสัมผัสกับลูกตกปลายวรรคแรกของประโยคที่ 4 ซึ่งปรากฏเสียง ลา เช่นเดียวกัน ดังจะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็นชัดเจนดังนี้

ประโยคที่ 3

--มข	รวมขล	--ลค	ขลคร์	-คร์ม	-ลคร์	-ขลค	-มข ○
------	-------	------	-------	-------	-------	------	-------

สัมผัสประโยคที่ 4

-รค	-ข-ม	รตรม	-ข ○	--ค	คขลม	ขมลข	ลมขร
-----	------	------	------	-----	------	------	------

วรรคที่ 7 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง เร
ประโยคที่ 7 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ลา

2.3.3 วิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพริญจวนอัตราชั้นเดียว (เทียวแรก)

จะใช้อัตราสองชั้นในเพลงเถาทั้ง 2 ท่อนเป็นต้นแบบ ดังจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราชั้นเดียวและสองชั้นให้เห็นชัดเจนดังนี้

ท่อน 1 เที้ยวแรก

- 1
-ด-ด-ด	-ด-ด	-ช-ด	-ด-ด-ด	-ด-ด-ด	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
-ล	-ด-ด-ด	-ร	-ด-ด-ด	-ด-ด-ด	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
- 2
-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช
-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ด-ด-ด	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รมฟช
- 3
-ด-ด-ด	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม	-ด-ด-ด	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
-ล	-ช-ช-ช	-ล	-ช-ช-ช	-ด-ด-ด	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
- 4
-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด	-ช-ล	-ช-ม	มม	-ร-ร-ด
-ลชม	ชมรด	ด-ด-ร	ร-ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม	-ร-ร-ด

ท่อน 2 เที้ยวแรก

- 1
-ร-ร-ร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด	-ด-ด-ด	-ช-ล	-ด-ช	-ล-ด
-ล	-ด-ด-ด	-ร	-ด-ด-ด	-ด-ด-ด	-ช-ล	-ด-ช	-ล-ด
- 2
-ช-ด	-ร-ม	-ร-ม	มม-ร	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ด-ด-ร
-ร	-ร-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ด-ด-ร
- 3
-ร-ร-ร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด	-ด-ด-ด	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
-ด	-ร-ร-ร	-ม	-ร-ร-ร	-ด-ด-ด	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
- 4
-ฟชล	-ด-ร	-ด-ร	ร-ร-ด	-ช-ล	-ช-ม	มม	-ร-ร-ด
-ลชม	ชมรด	ด-ด-ร	ร-ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม	-ร-ร-ด

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพริญจวนอัคราชั้นเดียว (เที้ยวแรก) โดยบันทึกเป็นโน้ต
เปรียบเทียบอัคราชั้นเดียวและสองชั้น พบว่าการตัดทอนอัคราเป็นชั้นเดียวทั้ง 2 ท่อน มีลูกตกดังนี้

ตาราง 18 เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพธัญจน ชั้นเดี่ยว (เที้ยวแรก)

ชั้นเดี่ยว เที้ยวแรก วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สองชั้น เที้ยวแรก ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	มี	1	1	มี
2		ชอล	2		ชอล
3		มี	3		มี
4		โด	4		โด
1	2	โด	1	2	โด
2		เร	2		เร
3		โด	3		มี
4		โด	4		โด

เมื่อเปรียบเทียบเป็นตารางลูกตกทั้ง 2 อัตรา พบว่าการตัดทอนอัตราเพลงเทพธัญจน
อัตราชั้นเดี่ยวท่อน 2 (เที้ยวแรก) มีเสียงลูกตกต่างกันคือ

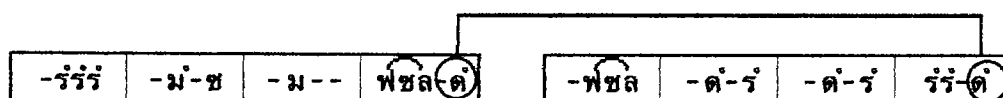
เพลงเทพธัญจนชั้นเดี่ยวท่อน 2 (เที้ยวแรก)

วรรคที่ 3 อัตราชั้นเดี่ยว ลูกตกเสียง โด
ประโยคที่ 3 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง มี

ผลการวิเคราะห์ เนื่องจากผู้ประพันธ์มีเจตนาให้ลูกตกปลายวรรคที่ 1 ของประโยคที่ 2
อัตราชั้นเดี่ยวตกเสียง โด ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ลูกตกเสียง โด ไปสัมพันธ์กับลูกตกปลายวรรคที่ 2
ของประโยคเดียวกัน ซึ่งปรากฏลูกตกเสียง โด เช่นเดียวกัน ดังจะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็น
ชัดเจนดังนี้

ประโยคที่ 2 ววรรคที่ 1

สัมผัสประโยคที่ 2 ววรรคที่ 2

2.3.4 วิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพริญจวนอัคราชั้นเดียว (เที้ยวกลับ)

ในการวิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพริญจวนอัคราชั้นเดียว (เที้ยวกลับ) จะใช้อัตราสองชั้นในเพลงเถา ทั้ง 2 ท่อนเป็นต้นแบบ และบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัคราชั้นเดียวและสองชั้น ให้เห็นชัดเจน ดังนี้

ท่อน 1 เที้ยวกลับ

1

--ช.ล	ทุตทุต	--ทุต	รรมม	←	-ด-ร	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
---ล	-ด-ด-ด	---ร	-ด-ด-ด					

2

--มด	รรมม	--รม	ฟชฟช	←	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รรมฟช
-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ด-ร					

3

--ด-ด	--ลล	--ชช	--มม	←	-ด-ร	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
---ม	-ชชช	---ล	-ชชช					

4

-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด	←	-ช-ล	-ช-ม	มม	-รวิ-ด
-ลชม	ชมรด	ด-ด-ร	รวิ-ม					

ท่อน 2 เที้ยวกลับ

1

--ม'ร'	ด'พลช	--ลช	พมรด	←	-ด'รม	-ช-ล	-ด'-ช	-ล-ด'
---ล	-ด'ด'ด'	---ร'	-ด'ด'ด'					

2

--ช.ด	รมพช	--ชล	ชพมร	←	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'ด'-ร'
---ร'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล					

3

--ม'ร'	ด'พลช	--ลช	พมรด	←	-ด'รม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
---ด'	-ร'ร'ร'	---ม'	-ร'ร'ร'					

4

-มชล	ชลด'ร'	ม'ร'ดล	ด'ร'-ด'	←	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'	-ร'ร'-ด'
-ลชม	ชมรต'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'					

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงเทพริญจวนอัตราชั้นเดียว (เที้ยวกลับ) โดยบันทึกเป็นโน้ต
เปรียบเทียบอัตราชั้นเดียวและสองชั้น พบว่าการตัดทอนอัตราเป็นชั้นเดียวทั้ง 2 ท่อน มีลูกตกดังนี้

ตาราง 19 เปรียบเทียบลูกตกเพลงเทพริญจวนชั้นเดียว (เที้ยวกลับ)

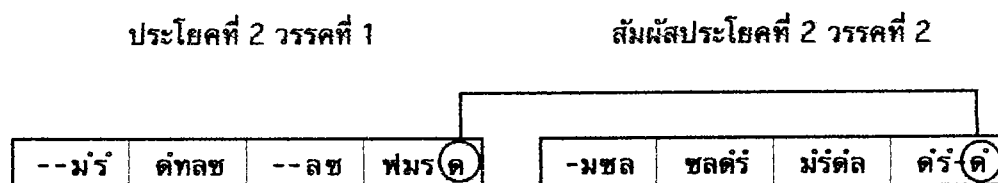
ชั้นเดียว วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สองชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	มี	1	1	มี
2		ชอล	2		ชอล
3		มี	3		มี
4		โด	4		โด
1	2	โด	1	2	โด
2		เร	2		เร
3		โด	3		มี
4		โด	4		โด

เมื่อเปรียบเทียบเป็นตารางลูกตกทั้ง 2 อัตรา พบว่าการตัดทอนอัตราเพลงเทพธัญจวน
อัตราชั้นเดียว (เที่ยวกลับ) ท่อน 2 มีเสียงลูกตกต่างกันคือ

เพลงเทพธัญจวนชั้นเดียวท่อน 2 (เที่ยวกลับ)

วรรคที่ 3 อัตราชั้นเดียวลูกตกเสียง โด
ประโยคที่ 3 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง มี

ผลการวิเคราะห์ เนื่องจากผู้ประพันธ์มีเจตนาให้ลูกตกปลายวรรคที่ 1 ของประโยคที่ 2
อัตราชั้นเดียวตกเสียง โด ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ลูกตกเสียง โด ไปสัมผัสกับลูกตกปลายวรรคที่ 2
ของประโยคเดียวกัน ซึ่งปรากฏลูกตกเสียง โด เช่นเดียวกัน ดังจะใช้สัญลักษณ์ แสดงให้เห็น
ชัดเจนดังนี้

2.3.5 วิเคราะห์ลูกตกเพลงแสนสุดสวาทอัตราสามชั้น พบว่าทั้ง 2 ท่อน
มีลูกตกดังจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราสองชั้นและสามชั้นให้เห็นชัดเจนดังนี้

ท่อน 1

1	---ม └─┘ ด-ร -ม-ม └─┘ -ช-ล -ชชช └─┘ -ด'-ล -ล-ด' └─┘ -ช-ม	-ม-ร └─┘ ร-ม -ชชช └─┘ -ล-ด'
---	--	---

2	---ร' └─┘ -พชล -ด'-ล └─┘ -ด'-ร' ลล-ช └─┘ -ม'-ร' ชช-ม └─┘ -ด'-ล	-ด'-ร' └─┘ -ด'-ล ลล-ช └─┘ ชช-ม
---	--	--

3	-ลชม └─┘ -ช-ด ชมร'ด' └─┘ -ด-ร ด'ด'-ร' └─┘ -ลชม ร'ร'-ม' └─┘ ชมร'ด'	-ทลช └─┘ -มร'ด' -ช-ด └─┘ -ด-ร
---	---	---

- 4

-ร-ช	-ล-ท	-ร-ท	-ล-ช
-ร-ท	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ท

-ร-ม	-ร-ท	ทท-ล	ลล-ช
------	------	------	------
- 5

---ม	-ชชช	---ล	-ชชช
---ม	-ชชช	---ล	-ชชช

--มร	มร-ล	ล-ร	ร-ล
------	------	-----	-----
- 6

-ล-ช	ชช-ด	ด-ร	ร-ม
ร-ล	ล-ช	ช-ม	ม-ร

-ล-ช	-ม-ร	-ช-ด	-ด-ร
------	------	------	------
- 7

-ด-ร	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
-ม-ร	ร-ล	ล-ช	ช-ม

-ด-ร	-ด-ล	ล-ช	ช-ม
------	------	-----	-----
- 8

-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด
-ล-ช	ช-ม	ม-ร	ร-ด

-ช-ล	-ช-ม	ม-ร	ร-ด
------	------	-----	-----
- 9

---ด	-ด-ด	-ร-ด	-ล-ช
---ล	-ด-ด	---ร	-ด-ด

--มร	มร-ล	ล-ร	ร-ล
------	------	-----	-----
- 10

-ฟ-ม	-ม-ช	-ม-ช	-ฟ-ด
(-ด-ร)	ร-ล	ล-ช	(-ด-ร)

-ด-ร	ร-ล	ล-ช	-ด-ร
------	-----	-----	------
- 11

-ล-ช	ชช-ด	ด-ร	ร-ม
(-ม-ล)	ล-ช	ช-ม	ม-ร

-ม-ล	ล-ช	ช-ม	ม-ร
------	-----	-----	-----
- 12

-ด-ร	-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร
--ด	--ร	--ม	--ช

--ล	--ช	--ม	--ร
-----	-----	-----	-----

ท่อน 2

- 1

-ฟ-ล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ช
(-ร-ม)	ม-ล	ล-ช	(-ด-ร)

-ร-ม	ม-ล	ล-ช	-ด-ร
------	-----	-----	------
- 2

-ฟ-ม	-ม-ช	-ม-ช	-ฟ-ด
(-ช-ล)	ล-ช	ช-ม	(-ด-ร)

-ช-ล	ล-ช	ช-ม	-ด-ร
------	-----	-----	------

- 3 $\left| \begin{array}{c} -\text{ม้-ร้} \\ (\text{ชชลช}) \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ด้-ล} \\ (\text{ลชลช}) \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ฟ้ชล} \\ (\text{ชชลช}) \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ด้-ร้} \\ (\text{ลชลช}) \end{array} \right| \xrightarrow{\hspace{1.5cm}} (\text{มมชม} \mid \text{ชมชม}) (\text{มมชม} \mid \text{ชมชม})$
- 4 $\left| \begin{array}{c} -\text{ช-ด้} \\ (\text{รรมร}) \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ร้-ม้} \\ (\text{มรמר}) \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ช้-ม้} \\ (\text{รรมร}) \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ร้-ด้} \\ (\text{มรמר}) \end{array} \right| \xrightarrow{\hspace{1.5cm}} (\text{ดครด} \mid \text{รครด}) (\text{ดครด} \mid \text{รครด})$
- 5 $\left| \begin{array}{c} -\text{ฟ้ชล} \\ (\text{ลมลช}) \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ด้-ร้} \\ (\text{ลดลช}) \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ด้-ท} \\ (\text{ลมลช}) \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ล-ช} \\ (\text{ลดลช}) \end{array} \right| \xrightarrow{\hspace{1.5cm}} (\text{ลมลช} \mid \text{ลดลช} \mid -\text{ร้ด้ล} \mid \text{ดลชม})$
- 6 $\left| \begin{array}{c} -\text{ฟ้มร} \\ (\text{ลชม}) \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ม-ช} \\ (\text{ชมรด}) \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ม--} \\ (\text{ดด้-ร้}) \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} \text{ฟ้ชล-ด้} \\ (\text{ร้-ม้}) \end{array} \right| \xrightarrow{\hspace{1.5cm}} -\text{ช้-ล} \mid -\text{ช้-ม} \mid \text{ม้-ร้} \mid \text{ร้-ด้}$
- 7 $\left| \begin{array}{c} -\text{ม้-ร้} \\ ---\text{ช} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ด้-ล} \\ -\text{ชชช} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ฟ้ชล} \\ ---\text{มช} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ด้-ร้} \\ \text{รมลล} \end{array} \right| \xrightarrow{\hspace{1.5cm}} ---\text{ด้} \mid -\text{ด้ด้ด้} \mid ---\text{ลด้} \mid \text{ชลด้ร้}$
- 8 $\left| \begin{array}{c} -\text{ด้-ร้} \\ ---\text{ชช} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ม้-ช้} \\ ---\text{ฟฟ} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ล้-ช้} \\ ---\text{ชช} \end{array} \right| \left| \begin{array}{c} -\text{ม้-ร้} \\ ---\text{ลล} \end{array} \right| \xrightarrow{\hspace{1.5cm}} ---\text{ชช} \mid ---\text{ฟฟ} \mid ---\text{มม} \mid ---\text{รร}$

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแสนสุดสวาทอัตราสามชั้น โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบ
อัตราสองชั้นและสามชั้น พบว่าการขยายอัตราสามชั้นทั้ง 2 ท่อน มีลูกตกดังนี้

ตาราง 20 เปรียบเทียบลูกตกเพลงแสนสุตสวาทสามชั้น ท่อน 1

สองชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	โต	1	1	โต
2		มี	2		มี
3		มี	3		มี
4		ชอล	4		ชอล
5		ชอล	5		ชอล
6		มี	6		มี
7		มี	7		มี
8		โต	8		โต
9		ชอล	9		ชอล
10		โต	10		โต
11		มี	11		มี
12		เร	12		เร

ตาราง 21 เปรียบเทียบลูกตกเพลงแสนสุทสามชั้น ท่อน 2

สองชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	2	ซอล	1	2	ซอล
2		โด	2		โด
3		เร	3		มี
4		โด	4		โด
5		ซอล	5		มี
6		โด	6		โด
7		เร	7		เร
8		เร	8		เร

เมื่อเปรียบเทียบเป็นตารางลูกตกทั้ง 2 อัตรา ในท่อน 2 มีเสียงลูกตกต่างคือ

วรรคที่ 3 อัตราสองชั้น มีลูกตกเสียง เร
ประโยคที่ 3 อัตราสามชั้น มีลูกตกเสียง มี

วรรคที่ 5 อัตราสองชั้น มีลูกตกเสียง ซอล
ประโยคที่ 5 อัตราสามชั้น มีลูกตกเสียง มี

ผลการวิเคราะห์ เนื่องจากผู้ประพันธ์มีเจตนาให้ลูกตกปลายประโยคที่ 5 ของอัตราสามชั้นตกเสียง มี ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ลูกตกเสียง มี ไปสัมผัสกับลูกตกปลายวรรคแรกของประโยคที่ 6 ซึ่งปรากฏเสียง มี เช่นเดียวกัน ดังจะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็นชัดเจนดังนี้

ประโยคที่ 5

(	ลมลช	ลคัลช	ลมลช	ลคัลช	)	(	ลมลช	ลคัลช	-รคัล	คัลช	)
---	------	-------	------	-------	---	---	------	-------	-------	------	---

สัมผัสประโยคที่ 6

-ลชม	ชมรด	คคัล-ร	รคัล-ม	-ช-ล	-ช-ม	มคัล-ร	รคัล-ค
------	------	--------	--------	------	------	--------	--------

2.3.6 วิเคราะห์ลูกตกเพลงแสนสุทสวาทอัตรารชั้นเดียว เมื่อนำมา

วิเคราะห์ลูกตกพบว่าทั้ง 2 ท่อน มีลูกตกตั้งจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตรารชั้นเดียวและสองชั้น
ให้เห็นชัดเจนดังนี้

ท่อน 1

- 1

-ม-ช	-ล-ค	-รคัล	คัลชม						
---	ม	ม-ม	ชชช	-ล-ค	---	ร	-ค-ล	ลล-ช	ชช-ม
- 2

-ร-ช	-ล-ท	-มคัล	รคัลช				
-ลชม	ชมรด	คคัล-ร	รคัล-ม	-ร-ช	-ล-ท	-ร-ท	-ล-ช
- 3

---	รชช	-รคัล	คัลชม						
---	ม	ชชช	---	ล	ชชช	-ล-ช	ชช-ค	คคัล-ร	รคัล-ม
- 4

-ช-ค	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ค				
-ค-ร	ช-ล	-ค-ล	-ช-ม	-ช-ค	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ค
- 5

-ลลล	-ค-ช	ลชชช	-ล-ค					
---	ค	-ค-ค	-ร-ค	-ล-ช	-ค-ม	-ม-ช	-ม-	ค-ล-ค
- 6

-ช-ค	-ร-ม	-ร-ม	มคัล-ร				
-ล-ช	ชช-ค	คคัล-ร	รคัล-ม	-ค-ร	-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร

ท่อน 2

1

--ม'ร'	ด'ทลช	--ลช	พมรด				
-พ'ชล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-พ'มร	-ม-ช	-ม--	พ'ชล-ด'

2

-ชลช	-มชม	-รמר	-ดรด				
-ม'-ร'	-ด'-ล	-พ'ชล	-ด'-ร'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

3

---ด'	-ด'-ช	--ลช	พมรด				
-พ'ชล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ช	-พ'มร	-ม-ช	-ม--	พ'ชล-ด'

4

-รมช	-มชล	-ชลด'	-ลด'ร'				
-ม'-ร'	-ด'-ล	-พ'ชล	-ด'-ร'	-ด'-ร'	-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแสนสุดสวาทอัตราชั้นเดียว โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบ อัตราชั้นเดียวและสองชั้น พบว่าการตัดทอนอัตราเป็นชั้นเดียวทั้ง 2 ท่อน คงลูกตกเป็นเสียงเดียวกัน ดังนี้

ตาราง 22 เปรียบเทียบลูกตกเพลงแสนสุดสวาท ชั้นเดียว

ชั้นเดียว วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สองชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	มี	1	1	มี
2		ชล	2		ชล
3		มี	3		มี
4		โด	4		โด
5		โด	5		โด
6		เร	6		เร
1	2	โด	1	2	โด
2		โด	2		โด
3		โด	3		โด
4		เร	4		เร

ไม่ว่าจะเป็นการขยายหรือตัดทอนอัตราเพลงเพรียจวน และเพลงแสนสุตสวาท
จะเห็นว่า แต่ละวรรคและประโยคของท่านองเพลง มีเสียงลูกตกตรงกันบ้างและแตกต่างกันบ้าง
ซึ่งได้วิเคราะห์ให้เห็นดังกล่าวข้างต้น ดังจะบันทึกเป็นโน้ตท่านองเพลงเถาทั้ง 2 เพลงที่สมบูรณ์ดังนี้

โน้ตท่านองเพลงเพรียจวน เถา

สามชั้น เที้ยวแรก

ท่อน 1

--- ล	ดัดดัด	--- ร	ดัดดัด	รวมชล	- ด-ร	ชลล์ม	- ร-ด
--- ร	ม-รตรม	--- ช	-ลชดล	- ด-ร	ม-รดล	--- ช	--- ม
-ช-ด	--รม	-ลชม	-ร-ด	-ม-ช	-ล-ด	--- ร	--- ม
-ลชม	-ร-ด	-ช-ด	--รม	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	-ฟ-ช
--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ฟชฟ	มรคช	-คชค	รмฟช
--- ร	--- ม	--- ช	--- ล	- ด-ร	ม-รดล	ดชลช	ดลชม
-ช-ด	--รม	ชลล์ม	-ร-ด	-ม-ช	-ล-ด	--- ร	--- ม
--- ช	--- ล	ด-ร	-ช-ม	-ช-ด	--รม	-ช-ม	-ร-ด

ท่อน 2

--- ล	ดัดดัด	--- ร	ดัดดัด	-มชล	- ด-ร	-ช-ม	- ร-ด
-ตรม	-ช-ล	-ช-ล	-ด-ช	-ล-ช	-ม-ช	--- ล	--- ด
-ชลช	รวมชล	-ด-ร	ชลด-ร	-ม-ช	-ม-ร	ช-ม-ร	ม-ร-ด
-ด-ล	-ช-ม	รตรม	-ช-ล	--ดล	ดชลม	ชมลช	ลมช-ร
ช-ม-ร	ช-ฟ-ม	ช-ม-ร	ช-ฟ-ม	-ตรม	ร-ม-ฟ	ฟ-ล-ช	ช-ฟ-ม
-ตรม	-ช-ล	-ม-ร	-ล-ช	-ล-ช	-ม-ช	--- ล	--- ด
--- ช	--- ล	--ร-ด	ล-ด-ร	-ม-ช	-ม-ร	ช-ม-ร	ม-ร-ด
ดลชม	-ร-ด	-ช-ด	--รม	-ช-ล	-ช-ม	-ร-ด	-ช-ด

สามชั้น เที้ยวกลับ

ท่อน 1
เที้ยวแรก

---ล	ดัดดัด	---ร	ดัดดัด	-มชล	-ด-ร	-ช-ม	-ร-ด
---ร	---ม	---ช	---ล	-ด-ร	มวัดล	ชลลช	ดลชม
-ช-ด	--รม	-ลชม	-ร-ด	-ม-ช	-ล-ด	---ร	---ม
-ช-ม	-ร-ด	-ช-ด	--รม	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	-ฟ-ช
--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ฟชฟ	มรคช	-คชค	รмฟช
-รมร	ชมรม	ลชมช	ลชดล	-ด-ร	มวัดล	รดลช	ดลชม
-ช-ด	--รม	ชลชม	-ร-ด	-มชล	ดมวัด	ทลชร	มลชม
-ดรม	-ช-ล	ดวัดล	ดลชม	ชมรค	-ร-ม	ชลชม	-ร-ด

ท่อน 1
เที้ยวหลัง

---มม	ชมรค	--ลล	คชลค	---มม	ชมรค	--ลล	คชลค
--รร	มตรม	--ชช	ลมชล	--รร	มวัดล	--ลล	ดลชม
--ลล	ดลชม	--مم	ชมรค	--ชล	ทคทค	--ทค	รмรม
--รร	--مم	--ชช	--ลล	--รร	--ดัด	--ลล	--ชช
(รรมร)	(คทลช)	(รรมร)	(คทลช)	(ดรมร)	(คทลช)	(ดรมร)	(คทลช)
--รร	--مم	--ชช	--ลล	--ดัด	--ลล	--ชช	--مم
-ช-ด	--รม	-ช-ม	-ร-ด	-มชล	ดมวัด	ทลชร	มลชม
-ดรม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม	-ช-ด	--รม	-ช-ม	-ร-ด

ท่อน 2
เที้ยวแรก

---ล	ดัดดัด	-ล-ร	ดัดดัด	-มชล	-ด-ร	-ช-ม	-ร-ด
-ร-ม	--ชล	-ช-ล	-ด-ช	ลชดล	ชม-ช	-มชล	ดมวัด
--มร	มวัดล	ดลรค	รลคช	ลชดล	ดชลม	ชลลช	ลมชว
รคมร	มวัดล	ดลรค	รลคช	ลชดล	ดชลม	ชลลช	ลมชว
(ชมร)	(คทลช)	(ลชดล)	(ชมชว)	(ชมร)	(คทลช)	(ลชดล)	(ชมลช)
(รคมร)	(มวัดล)	(ดลรค)	(รลคช)	(มตรม)	(ชมชว)	(รмชล)	(คชลค)
--ชช	--ลล	--ดัด	--รร	--مم	--รร	--ดัด	--ลล
ดลชม	ชมรค	-ช-ด	-ดรม	รмชล	ดลชม	ชลชม	ชมรค

ท่อน 2 เที่ยวหลัง	(ทชลท	ลท-ท)	(ทชลท	ลท-ท)	(รมฟช	ลท-ท)	(ร้มร้ท	ร้ทลช)
	(รมฟช	ลชฟม)	(รตรม	รฟฟช)	(มตรม	ชรมช)	(รมชล	ด้ชลด์
	--มช	รชชล	--ลด์	ชลด์ร้	-ด้ร้ม	-ลด์ร้	-ชลด์	-มชล
	-ร้ดล	-ช-ม	รตรม	-ช-ล	--ดล	ด้ชลม	ชมลช	ลมชร
	(ทชลท	ลท-ท)	(ทชลท	ลท-ท)	(ฟมรม	ฟชลท)	(ร้มร้ท	ร้ทลช)
	(รมฟช	ลชฟม)	(รตรม	รฟฟช)	(มตรม	ชรมช)	(รมชล	ด้ชลด์
	--มช	รชชล	--ลด์	ชลด์ร้	-ด้ร้ม	-ลด์ร้	-ชลด์	-มชล
	ดลชม	ชมรค	-ช-ค	--รм	-ช-ล	ดลชม	ชลชม	ชมรค

สองชั้น เที่ยวแรก

ท่อน 1	---ล	-ด้ด้ด	---ร	-ด้ด้ด	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
	-ลชม	ชมรค	-ช-ค	-ดรัม	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	รฟฟช
	---ม	-ชชช	---ล	-ชชช	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
	-ลชม	ชมรค	ด้ด-ร	ร้ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม	-ร้ร-ด

ท่อน 2	---ล	-ด้ด้ด	---ร	-ด้ด้ด	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ช	-ล-ด
	---ร	-ร-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ด้ด-ร
	---ด	-ร้ร้ร	---ม	-ร้ร้ร	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
	-ลชม	ชมรค	ด้ด-ร	ร้ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม	-ร้ร-ด

สองชั้น เที่ยวกลับ

ท่อน 1 เที่ยวแรก	---ล	-ด้ด้ด	---ร	-ด้ด้ด	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
	-ลชม	ชมรค	-ช-ค	-ดรัม	-ฟ-ช	ลชฟม	รตรม	รฟฟช
	---ม	-ชชช	---ล	-ชชช	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
	-ลชม	ชมรค	ด้ด-ร	ร้ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม	-ร้ร-ด
ท่อน 1 เที่ยวหลัง	--คค	--คค	--มม	ชมรค	--ลล	คชลค	--รร	มตรม
	--ลล	ดลชม	--ลล	ดลชม	--ลล	ดลชม	-มชล	ชลด์ช
	--มร	ดลด์ช	--มร	ดลด์ช	-มรด์	มรด์ล	ร้ดลช	ดลชม
	-ลชม	ชมรค	ด้ด-ร	ร้ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม	-ร้ร-ด

ท่อน 2 เที่ยวแรก	---ล	-ดัดัด	---ร	-ดัดัด	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ช	-ล-ด
	---ร	-ร-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ดัด-ร
	---ด	-ร-ร	---ม	-ร-ร	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
	-ลชม	ชมรด	ดัด-ร	ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	มม	-ร-ร-ด
ท่อน 2 เที่ยวหลัง	(ลฟชล	ทด-ด)	(ลฟชล	ทด-ด)	(ลฟชล	ทด-ด)	(ลฟชล	ทด-ด)
	--ร-ร	มรดล	--ด-ด	รดลช	--ล-ล	ดลชม	--ชช	ลชมร
	--รร	--รร	--มด	รรมฟช	--ชช	--ชช	--ลฟ	ชลทด
	--ชช	--ลล	--ด-ด	--ร-ร	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด

ชั้นเดี่ยว เที่ยวแรก

ท่อน 1	-ดดด	-ด-ด	-ช-ด	-ดรัม	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรัม	รรมฟช
	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด

ท่อน 2	-ร-ร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด	-ช-ด	-ร-ม	-ร-ม	มม-ร
	-ร-ร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด	-ฟชล	-ด-ร	-ด-ร	ร-ร-ด

ชั้นเดี่ยว เที่ยวกลับ

ท่อน 1 เที่ยวแรก	-ดดด	-ด-ด	-ช-ด	-ดรัม	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรัม	รรมฟช
	-ดรัม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด
ท่อน 1 เที่ยวหลัง	--ชล	ทดทด	--ทด	รรม	--มด	รรม	--รม	ฟชฟช
	--ด-ด	--ลล	--ชช	--มม	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด

ท่อน 2 เที่ยวแรก	-ร-ร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด	-ช-ด	-ร-ม	-ร-ม	มม-ร
	-ร-ร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด	-ฟชล	-ด-ร	-ด-ร	ร-ร-ด
ท่อน 2 เที่ยวหลัง	--ม-ร	ดลช	--ลช	ฟมรด	--ชด	รรมฟช	--ชล	ชฟมร
	--ม-ร	ดลช	--ลช	ฟมรด	-มชล	ชลด-ร	มรดล	ด-ร-ด

โน้ตทำนองเพลงแสนสุดสวาท เกา

สามชั้น
ท่อน 1

-ดรัม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม	-ม-ร	รร-ม	-ชชช	-ล-ด'
-ฟซล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ด'-ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
-ช-ด	-ดรัม	-ลชม	ชมรต	-ทลช	-มรต	-ช-ด	-ดรัม
-ร'-ท	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ท	-ร'-ม'	-ร'-ท	ทท-ล	ลล-ช
---ม	-ชชช	---ล	-ชชช	--ม'	มด'รล	ดล'รล	รล'ดช
ร'ดลช	ดล'ชม	ลชมร	ชมรต	-ทลช	-มรต	-ช-ด	-ดรัม
-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ล	-ด'-ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
-ลชม	ชมรต	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'
---ล	-ด'ด'ด'	---ร'	-ด'ด'ด'	--ม'	มด'รล	ดล'รล	รล'ดช
(-ดรัม	รชล	ชล'ด'	ดล'ดช)	(-ดรัม	ชมช	รชล	ด'ชล)
(-มชล	ด'ชล	ชล'ด'	ด'ม'รล)	(-มชล	ด'ชล	ชล'ด'	ม'ด'รล)
--ด	--ร	--ม	--ช	--ล	--ช	--ม	--ร

ท่อน 2

(ร'ร'ม'	ด'ร'ม'	ด'ร'ม'	ลทด')	(ร'ร'ม'	ด'ร'ม'	ด'ร'ม'	ด'ทลช)
(ชชช	ฟชช	ฟชล	รชฟช)	(ชชช	ฟชช	ฟชช	ฟมรต)
(ชชช	ลชช)	(ชชช	ลชช)	(มมชม	ชมชม)	(มมชม	ชมชม)
(รรม	มรม)	(รรม	มรม)	(ดตรด	รตรด)	(ดตรด	รตรด)
(ลมลช	ลดลช	ลมลช	ลดลช)	(ลมลช	ลดลช	-ร'ดล	ดล'ชม)
-ลชม	ชมรต	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'
---ช	-ชชช	--มช	รชล	---ด'	-ด'ด'ด'	--ล'	ชล'ด'
--ชช	--ฟฟ	--ชช	--ลล	--ชช	--ฟฟ	--มม	--รร

สองชั้น
ท่อน 1

---ม	-ม-ม	-ชชช	-ล-ด'	---ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
-ลชม	ชมรต	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'	-ร-ช	-ล-ท	-ร'-ท	-ล-ช
---ม	-ชชช	---ล	-ชชช	-ล-ช	ชช-ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'
-ดรัม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
---ด'	-ด'-ด'	-ร'-ด'	-ล-ช	-ฟม'	-ม-ช	-ม--	ฟซล-ด'
-ล-ช	ชช-ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'	-ด'-ร'	-ม'-ช	-ล'-ช	-ม'-ร'

สองชั้น	-พชล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ช	-พมร	-ม-ช	-ม--	พชล-ด
ท่อน 2	-ม-ร	-ด-ล	-พชล	-ด-ร	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด
	-พชล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ช	-พมร	-ม-ช	-ม--	พชล-ด
	-ม-ร	-ด-ล	-พชล	-ด-ร	-ด-ร	-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร

ชั้นเดียว	-ม-ช	-ล-ด	-ร-ด	ดลชม	-ร-ช	-ล-ท	-ม-ร	รทลช
ท่อน 1	----	รชล	-ร-ด	ดลชม	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด
	-ลลล	-ด-ช	ลชมช	-ล-ด	-ช-ด	-ร-ม	-ร-ม	ม-ม-ร

ท่อน 2	--ม-ร	ดทลช	--ลช	พมรด	-ชลช	-มชม	-รอม	-ดรด
	---ด	-ด-ช	--ลช	พมรด	-รอม	-มชล	-ชลด	-ลด-ร

3. โครงสร้างเพลงแสนสุดสวาท เป็นเพลงประเภทหน้าทับปรบไก่อัตราสองชั้น
มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ ใช้สำหรับบรรเลงประโคมขามในเพลงเรื่องนางหงส์มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแสนสุดสวาท

ท่อน 1	-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	----	---ช	-ช-ช	-ด-ล	-ช-ม
	-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ดรม	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รฟช
	--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ดรม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
	-ลชม	ชมรด	ด-ด-ร	ร-ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	ม-ม-ร	ร-ร-ด

ท่อน 2	-พชล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ช	-พมร	-ม-ช	-ม--	พชล-ด
	-ม-ร	-ด-ล	-พชล	-ด-ร	-ด--	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร
	-พชล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ช	-พมร	-ม-ช	-ม--	พชล-ด
	-ม-ร	-ด-ล	-พชล	-ด-ร	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด

ในการวิเคราะห์โครงสร้างเพลงแสนสุตสวาท แยกเป็นหัวข้อในการวิเคราะห์ดังนี้

3.1 การแบ่งทำนองเพลงแสนสุตสวาท เป็นลักษณะทำนองเพลงทางพื้น
ประกอบด้วย

3.1.1 แบ่งเป็นประโยคเพลงได้ 4 ประโยค

ท่อน 1

ประโยคที่

1	-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'	---ช	-ช-ช	-ด'-ล	-ช-ม
2	-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ดรม	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รмฟช
3	--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
4	-ลชม	ชมรด	ด'-ร	ร'-ม	-ช'-ล	-ช'-ม	ม'-ร	ร'-ด'

ท่อน 2

ประโยคที่

1	-ฟชล	-ด'-ร	-ด'-ท	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด'
2	-ม'-ร	-ด'-ล	-ฟชล	-ด'-ร	-ด'--	ร'-ม-ช	-ล'-ช	-ม'-ร
3	-ฟชล	-ด'-ร	-ด'-ท	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด'
4	-ม'-ร	-ด'-ล	-ฟชล	-ด'-ร	-ช-ด'	-ร'-ม	-ช'-ม	-ร'-ด'

3.1.2 แบ่งเป็นวรรคได้ 8 วรรค

ท่อน 1

วรรคที่

วรรคที่

1	-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'	5	--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช
2	---ช	-ช-ช	-ด'-ล	-ช-ม	6	-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
3	-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ดรม	7	-ลชม	ชมรด	ด'-ร	ร'-ม
4	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รмฟช	8	-ช'-ล	-ช'-ม	ม'-ร	ร'-ด'

ท่อน 2

วรรคที่

วรรคที่

1	-พชล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ช	5	-พชล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ช
2	-พมร	-ม-ช	-ม--	พชล-ด	6	-พมร	-ม-ช	-ม--	พชล-ด
3	-ม-ร	-ด-ล	-พชล	-ด-ร	7	-ม-ร	-ด-ล	-พชล	-ด-ร
4	-ด--	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร	8	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด

3.1.3 แบ่งเป็นวรรคถามและวรรคตอบ

ท่อน 1

วรรคถามที่

วรรคตอบที่

1	-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด	1	---ช	-ช-ช	-ด-ล	-ช-ม
2	-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ดรม	2	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รμφช
3	--รช	พมฟช	พมลช	พมฟช	3	-ดรม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
4	-ลชม	ชมรด	ด-ด-ร	ร-ร-ม	4	-ช-ล	-ช-ม	ม-ม-ร	ร-ร-ด

ท่อน 2

วรรคถามที่

วรรคตอบที่

1	-พชล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ช	1	-พมร	-ม-ช	-ม--	พชล-ด
2	-ม-ร	-ด-ล	-พชล	-ด-ร	2	-ด--	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร
3	-พชล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ช	3	-พมร	-ม-ช	-ม--	พชล-ด
4	-ม-ร	-ด-ล	-พชล	-ด-ร	4	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด

3.1.4 ลูกตก แบ่งเป็น ลูกตกปลายประโยค และลูกตกปลายวรรค

ท่อน 1

ลูกตกปลายประโยค

ท่อน	ลูกตก ปลายประโยคที่	เสียง
1	1	มี
	2	ชอล
	3	มี
	4	โต

ลูกตกปลายวรรค

ท่อน	ลูกตก ปลายวรรคที่	เสียง
1	1	โต
	2	มี
	3	มี
	4	ชอล
	5	ชอล
	6	มี
	7	มี
	8	โต

ท่อน 2

ลูกตกปลายประโยค

ท่อน	ลูกตก ปลายประโยคที่	เสียง
2	1	โต
	2	เร
	3	โต
	4	โต

ลูกตกปลายวรรค

ท่อน	ลูกตก ปลายวรรคที่	เสียง
2	1	ชอล
	2	โต
	3	เร
	4	เร
	5	ชอล
	6	โต
	7	เร
	8	โต

3.1.5 สรุปรูปแบบทำนองเพลงแสนสุดสวาท ประกอบด้วย

- ทำนองเพลงแบ่งเป็น 2 ท่อน
- ทำนองเพลงแบ่งเป็น 4 ประโยค 8 วรรค
- ในแต่ละประโยคแบ่งเป็น 2 วรรค คือ วรรคถามและวรรคตอบ

3.2 กระสวนจิ้งหะ เป็นรูปแบบของจิ้งหะที่ได้จากทำนองเพลงแสนสุดสาวาท

ดังนี้

3.2.1 รูปแบบกระสวนจิ้งหะของทำนองเพลง แบ่งเป็น 4 ประโยค

ท่อน 1

ประโยคที่

1	- <u>XXX</u>	-X-X	-X-X	---X	---X	-X-X	-X-X	-X-X
2	-XXX	XXXX	-X-X	-XXX	-X-X	XXXX	XXXX	XXXX
3	--XX	XXXX	XXXX	XXXX	- <u>XXX</u>	-X-X	-X-X	-X-X
4	-XXX	XXXX	XX-X	XX-X	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X

ท่อน 2

ประโยคที่

1	- <u>XXX</u>	-X-X	-X-X	-X-X	- <u>XXX</u>	-X-X	-X--	<u>XXX</u> -X
2	-X-X	-X-X	- <u>XXX</u>	-X-X	-X--	XX-X	-X-X	-X-X
3	- <u>XXX</u>	-X-X	-X-X	-X-X	- <u>XXX</u>	-X-X	-X--	<u>XXX</u> -X
4	-X-X	-X-X	- <u>XXX</u>	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X

3.2.2 รูปแบบกระสวนจิ้งหะของทำนอง แบ่งเป็น 8 วรรค

ท่อน 1

ท่อน 2

ท่อน 1

ท่อน 2

วรรคที่

วรรคที่

1	- <u>XXX</u>	-X-X	-X-X	---X	1	- <u>XXX</u>	-X-X	-X-X	-X-X
2	---X	-X-X	-X-X	-X-X	2	- <u>XXX</u>	-X-X	-X--	<u>XXX</u> -X
3	-XXX	XXXX	-X-X	-XXX	3	-X-X	-X-X	- <u>XXX</u>	-X-X
4	-X-X	XXXX	XXXX	XXXX	4	-X--	XX-X	-X-X	-X-X
5	--XX	XXXX	XXXX	XXXX	5	- <u>XXX</u>	-X-X	-X-X	-X-X
6	- <u>XXX</u>	-X-X	-X-X	-X-X	6	- <u>XXX</u>	-X-X	-X--	<u>XXX</u> -X
7	-XXX	XXXX	XX-X	XX-X	7	-X-X	-X-X	- <u>XXX</u>	-X-X
8	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X	8	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X

3.2.3 สรุปรูปแบบกระสวนจังหวะ เพลงแสนสุขสวาทใช้กระสวนจังหวะ รูปแบบต่างๆ มาเป็นทำนองเพลง ดังนี้

ท่อน 1

	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองเริ่มต้นบทเพลง
	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกับทำนองเริ่มต้นบทเพลง
	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกัน
	เป็นรูปแบบเช่นเดียวกับเพลงสาวสอดแหวนท่อน 1
	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกันเป็นทำนองลูกเท่า
	เป็นรูปแบบเช่นเดียวกับเพลงสาวสอดแหวนท่อน 1

ท่อน 2

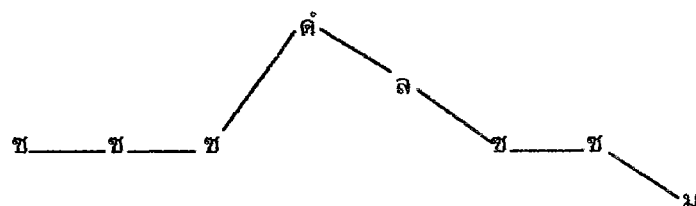
-XXX	-X-X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกัน และเป็นทำนองเด่น
-X-X	-X-X	
-XXX	-X-X	
-X--	XXX-X	
-X-X	-X-X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกันเป็นทำนองพื้นฐาน
-XXX	-X-X	
-X--	XX-X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นจังหวะยกของทำนอง
-X-X	-X-X	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองจบเพลง

3.3 กระสวนทำนองเพลง เพลงแสนสุตสวามีรูปแบบทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง ดังจะแยกวิเคราะห์เป็นประโยคเพลงดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 1	-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'	---ช	-ช-ช	-ด'-ล	-ช-ม
โครงสร้าง	ช	ช	ช	ด'	ช	ช	ล	ม

ประโยคที่ 1 เป็นทำนองเริ่มต้นของท่อน 1 โครงสร้างของทำนองเพลงจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคสามเริ่มดำเนินทำนองเพลงด้วยกลุ่มโน้ตสับดี โดยใช้เสียงที่เป็นโน้ตจรเคลื่อนที่สูงขึ้นด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกันไปยังเสียงโด อันเป็นเสียงขั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคสาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคสอง เคลื่อนที่รองรับวรรคสามในห้องแรกด้วยเสียงซอล อันเป็นเสียงขั้นที่ 5 เชื่อมทำนองเพลงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงมีอันเป็นเสียงขั้นที่ 3 และเป็นลูกตกปลายวรรคสอง ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 2	-ลขม	ขมรด	-ช-ด	-ดรม	-ฟ-ช	ลขฟม	รดรม	รขฟช
โครงสร้าง	ม	ด	ด	ม	ช	ม	ม	ช

ประโยคที่ 2 ลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง เช่นเดียวกับเพลงสาวสอด-
แหวน ท่อน 1 ประโยคที่ 2

ท่อน 1

ประโยคที่ 3	--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ดรม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม
โครงสร้าง	ช	ช	ช	ช	ม	ล	ล	ม

ประโยคที่ 3 ลักษณะทิศทางการเคลื่อนย้ายทำนองเพลง เช่นเดียวกับเพลงสาวสอด-
แหวน ท่อน 1 ประโยคที่ 3

ท่อน 1

ประโยคที่ 4	-ลขม	ขมรด	ดัด-ร	ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	ม-ร	ร-ด
โครงสร้าง	ม	ด	ด	ม	ช	ม	ม	ช

ประโยคที่ 4 ลักษณะทิศทางการเคลื่อนย้ายทำนองเพลง เช่นเดียวกับเพลงสาวสอด-
แหวนท่อน 1 ประโยคที่ 4

ท่อน 2

ประโยคที่ 1	-ฟขล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟขล-ด
โครงสร้าง	ล	ร	ท	ช	ร	ช	ม	ด

ประโยคที่ 1 เป็นทำนองเริ่มต้นของท่อน 2 มีการเปลี่ยนบันไดเสียง จากทำนองเพลงใน
ประโยคนี สามารถเป็นได้ทั้งบันไดเสียงโด บันไดเสียงฟาและบันไดเสียงซอล

วิเคราะห์ในบันไดเสียงโด

ในวรรคถามเริ่มต้นทำนองเพลงในห้องแรกด้วยกลุ่มโน้ตสับด โดยใช้เสียงฟาอันเป็น
เสียงชั้นที่ 4 หรือโน้ตจรร ผ่านทำนองด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงโด ไปยังเสียงซอลอันเป็นเสียงชั้นที่
5 และเป็นลูกตกปลายวรรคถาม แม้ในวรรคถามจะมีเสียงที่ ปรากฏอยู่ในห้องที่ 3 เสียงที่มีได้เป็น

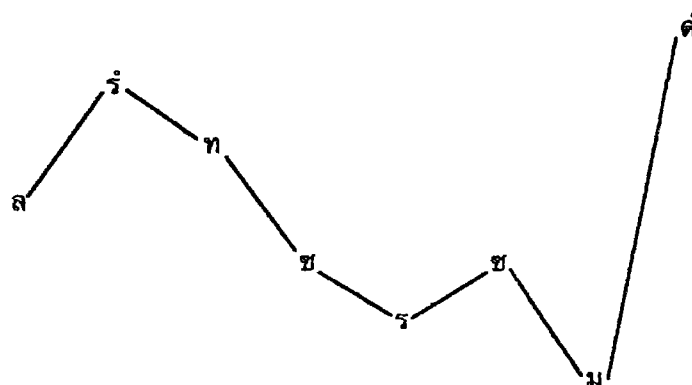
เสียงหลักของบันไดเสียงนี้ หากแต่เป็นเสียงรองชั้นที่ 7 ทำหน้าที่เป็นโน้ตจร จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอบ เคลื่อนที่รองรับวรรคถามในห้องแรกด้วยกลุ่มโน้ตสับัด โดยใช้เสียงฟาเป็นโน้ตจร เคลื่อนที่สูงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงโดอันเป็นเสียงชั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอบ แม้ในวรรคตอบจะมีเสียงฟาปรากฏในห้องที่ 4 ก็ทำหน้าที่เป็นโน้ตจรเช่นเดียวกับเสียงฟาในห้องแรก

วิเคราะห์ในบันไดเสียงฟา

ในวรรคถามเริ่มดำเนินทำนองเพลงในห้องแรกด้วยเสียงฟาในกลุ่มโน้ตสับัด และเป็นเสียงชั้นที่ 1 ตกแต่งทำนองด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงซอล อันเป็นเสียงชั้นที่ 2 และเป็นลูกตกปลายวรรคถาม แม้ในวรรคถามจะมีเสียงที่ปรากฏอยู่ในห้องที่ 3 เสียงที่มีได้เป็นเสียงหลักของบันไดเสียงนี้ หากแต่เป็นเสียงรองชั้นที่ 4 ทำหน้าที่เป็นโน้ตจร จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอบ เคลื่อนที่รองรับวรรคถามในห้องแรกด้วยกลุ่มโน้ตสับัด เคลื่อนที่สูงไปยังเสียงโดอันเป็นเสียงชั้นที่ 5 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอบ แม้ในวรรคตอบจะมีเสียงมีปรากฏในห้องที่ 1 2 และ 3 เสียงที่มีได้เป็นเสียงหลักของบันไดเสียงนี้ หากแต่เป็นเสียงรองชั้นที่ 7 ทำหน้าที่เป็นโน้ตจร

วิเคราะห์ในบันไดเสียงซอล

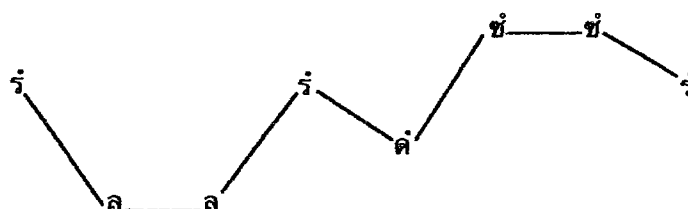
ในวรรคถามเริ่มดำเนินทำนองเพลงในห้องแรกด้วยกลุ่มโน้ตสับัด โดยใช้เสียงฟาอันเป็นเสียงชั้นที่ 7 หรือโน้ตจร ผ่านทำนองด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงซอล ไปยังเสียงซอลอันเป็นเสียงชั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคถาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอบ เคลื่อนที่รองรับวรรคถามในห้องแรกด้วยกลุ่มโน้ตสับัด โดยใช้เสียงฟาเป็นโน้ตจร ผ่านทำนองด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงโด อันเป็นลูกตกปลายวรรคตอบ แม้ในวรรคตอบจะมีเสียงโดปรากฏในห้องที่ 4 เสียงโดมิได้เป็นเสียงหลักของบันไดเสียงนี้ หากแต่เป็นเสียงรองชั้นที่ 4 ทำหน้าที่เป็นโน้ตจร ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 2

ประโยคที่ 2	-ม-ร	-ด-ล	-ฟซล	-ด-ร	-ด--	ร-ม-ซ	-ล-ซ	-ม-ร
โครงสร้าง	ร	ล	ล	ร	ด	ซ	ซ	ร

ประโยคที่ 2 โครงสร้างของทำนองเพลงจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคถามเริ่มดำเนินทำนองเพลงในห้องแรกด้วยเสียงมี อันเป็นเสียงชั้นที่ 3 ตกแต่งทำนองด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน เคลื่อนที่สูงไปยังเสียงเร อันเป็นเสียงชั้นที่ 2 และเป็นลูกตกปลายวรรคถาม แม้ในวรรคถามจะมีเสียงฟาปรากฏในห้องที่ 3 และร่วมกับกลุ่มโน้ตสับด เสียงฟามีได้เป็นเสียงหลักของบันไดเสียงนี้ หากแต่เป็นเสียงรองชั้นที่ 4 ทำหน้าที่เป็นโน้ตจร จากนั้นวรรคตอบเคลื่อนที่รองรับวรรคถาม โดยเริ่มดำเนินทำนองในห้องแรกด้วยเสียงโด อันเป็นเสียงชั้นที่ 1 เคลื่อนที่สูงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงเร ซึ่งเป็นลูกตกปลายวรรคตอบเหมือนกับปลายวรรคถามอีกครั้งหนึ่ง ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 2

ประโยคที่ 3	-ฟซล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ซ	-ฟมร	-ม-ซ	-ม--	ฟซล-ด
โครงสร้าง	ล	ร	ท	ซ	ร	ซ	ม	ด

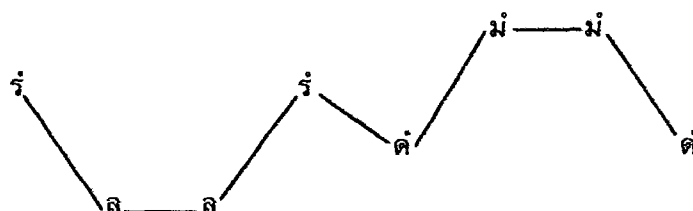
ประโยคที่ 3 ลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง เช่นเดียวกับประโยคที่ 1

ท่อน 2

ประโยคที่ 4	-ม-ร	-ด-ล	-ฟซล	-ด-ร	-ซ-ด	-ร-ม	-ซ-ม	-ร-ด
โครงสร้าง	ร	ล	ล	ร	ด	ม	ม	ด

ประโยคที่ 4 เป็นประโยคแสดงทำนองการจบเพลงแสนสุดสวาทท่อน 2 ซึ่งมีโครงสร้างของทำนองเพลงอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคถามของทำนองเพลง เคลื่อนที่เหมือนกับวรรคถาม

ในประโยคที่ 2 จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอ ซึ่งเป็นทำนองแสดงการจบวรรคและทำนองเพลงนี้ เคลื่อนที่รองรับวรรคตามด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ตกแต่งทำนองไปยังเสียงโด อันเป็นเสียงชั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอ ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

3.4 บันไดเสียง ในการวิเคราะห์บันไดเสียงเพลงแสนสุดสวาท พบว่าทำนองเพลงทั้ง 2 ท่อน มีการใช้บันไดเสียงดังนี้

3.4.1 บันไดเสียงโด พบว่าท่อน 1 และ 2 ใช้บันไดเสียงโด ดังนี้

ท่อน 1
ประโยคที่

1	-ทลช	-ล-ช	-ช-ช	---ด'	---ช	-ช-ช	-ด'-ล	-ช-ม
2	-ลชม	ชมรด	-ช-ด	-ดรม	-ฟ-ช	ลชฟม	รดรม	รмฟช
3	--รช	ฟมฟช	ฟมลช	ฟมฟช	-ดรม	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
4	-ลชม	ชมรด'	ด'-ร'	ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'-ร'	ร'-ด'

ท่อน 2
ประโยคที่

2	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟชล	-ด'-ร'	-ด'-	ร'-ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'
4	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟชล	-ด'-ร'	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

3.4.2 บันไดเสียงฟา และบันไดเสียงซอล พบว่าในท่อน 2 ประโยคที่ 1

และ 3 ซึ่งมีทำนองเพลงเหมือนกัน เป็นได้ทั้ง 2 บันไดเสียง ดังนี้

ท่อน 2

ประโยคที่

3 และ 4

-ฟัซล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ซ	-ฟัมร	-ม-ซ	-ม--	ฟัซล-ด'
-------	--------	-------	------	-------	------	------	---------

3.5 การเปลี่ยนบันไดเสียง เพลงแสนสุดสวาทท่อน 1 และท่อน 2 ไม่พบการเปลี่ยนบันไดเสียง

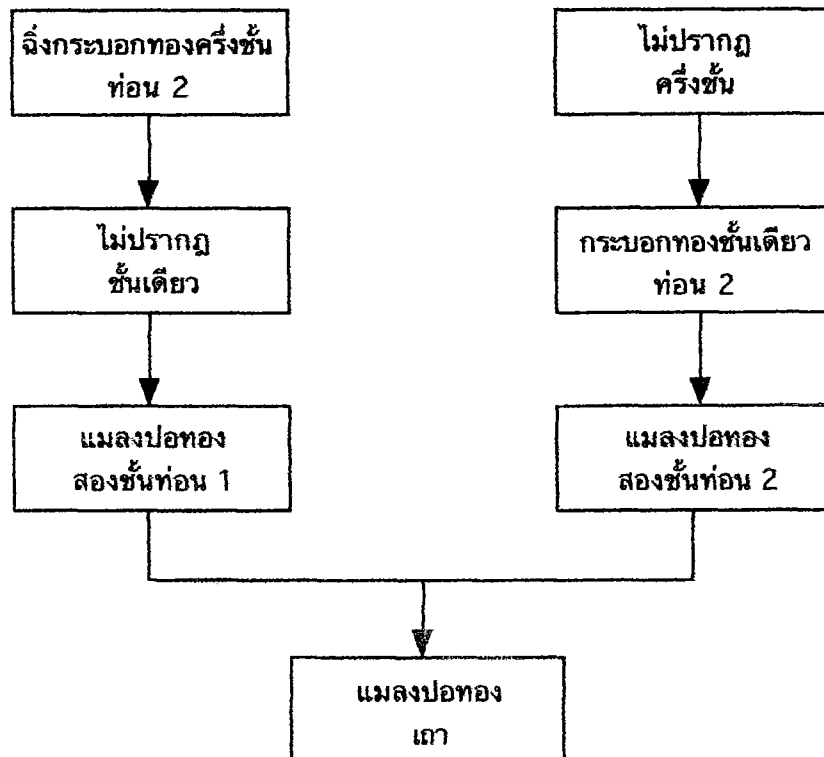
3.6 สรุปกระสวนทำนองเพลงแสนสุดสวาท

จากการวิเคราะห์โครงสร้างกระสวนทำนองเพลง พบว่าเพลงแสนสุดสวาท มีทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง โดยเคลื่อนที่จากเสียงสูงลงมายังเสียงต่ำ และจากเสียงต่ำขึ้นไปยังเสียงสูง ส่วนใหญ่จะเป็นทำนองทางพื้น บางประโยคบางวรรคมีเสียงห่างกัน 3-4 เสียง ซึ่งการเคลื่อนที่ดังกล่าว มักจะเคลื่อนที่ไปตามลำดับขั้นของบันไดเสียง

เพลงแมลงปอทอง

เพลงแมลงปอทอง มีประวัติที่มาและวิวัฒนาการ ตามแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่มาและวิวัฒนาการเพลงแมลงปอทอง

1. จากการศึกษาประวัติที่มาเพลงแมลงปอทอง บทเพลงสุดท้ายที่บรรเลงต่อจากเพลงแสนสุดสาวทในเพลงเรื่องนางหงส์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 มีชื่อว่า เพลงแมลงปอทอง และตอนที่ 2 มีชื่อว่า เพลงแมลงวันทอง แต่ละตอนแบ่งออกเป็น 2 ท่อน โดยท่อน 2 ดำเนินทำนองเพลงเหมือนกันแต่ต่างกันвт่อน 1

เพลงแมลงปอทอง เป็นเพลงในอันดับที่ 4 ของเพลงเรื่องนางหงส์ ส่วนเพลงเป็นทำนองทางพื้นประเภทหน้าทับปาวไก่อัฒราสองชั้น มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง สันนิษฐานว่าเป็นเพลงสำนวนเก่า มาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ต่อมาพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ได้นำมาเรียบเรียงไว้ในเพลงเรื่องนางหงส์มีทำนองเพลงดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแมลงปอทอง

ท่อน 1	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'	-ด'-	ร'-ม'-ซ'	-ล'-ซ'	-ม'-ร'
	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'	-ด'-	ร'-ม'-ซ'	-ล'-ซ'	-ม'-ร'
	--ด'-ด'	ด'-ด'-ร'	ร'-ร'-ม'	ม'-ม'-ซ'	--ด'-ล'	ด'-ซ'ล'ม'	ซ'ม'ล'ซ'	ล'ม'ซ'ร'
	-ฟ'ซ'ล'	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล'	-ซ'-ด'	-ร'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'

ท่อน 2	-ฟ'ซ'ล'	-ด'-ร'	-ด'-ท'	-ล'-ซ'	-ฟ'ม'ร'	-ม'-ซ'	-ม'-	ฟ'ซ'ล'-ด'
	-ม'-ร'	-ด'-ล'	-ฟ'ซ'ล'	-ด'-ร'	-ด'-	ร'-ม'-ซ'	-ล'-ซ'	-ม'-ร'
	-ฟ'ซ'ล'	-ด'-ร'	-ด'-ท'	-ล'-ซ'	-ฟ'ม'ร'	-ม'-ซ'	-ม'-	ฟ'ซ'ล'-ด'
	-ม'-ร'	-ด'-ล'	-ฟ'ซ'ล'	-ด'-ร'	-ซ'-ด'	-ร'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'

ในการศึกษาข้อมูลประวัติที่มาเพลงแมลงปอทอง พบว่าเพลงนี้มีรากฐานมาจากเพลงฉิ่งกระบอกทองอัตราครึ่งชั้น มี 3 ท่อน ดังนี้

โน้ตทำนองเพลงฉิ่งกระบอกทองครึ่งชั้น

ท่อน 1	-ซซซ	-ล-ด'	-ม'-ซ'	-ม'-ร'	-ซซซ	-ล-ด'	-ด'-ร'	ร'-ร'-ด'
	-ซซซ	-ล-ด'	-ม'-ซ'	-ม'-ร'	-ซซซ	-ล-ด'	-ด'-ร'	ร'-ร'-ด'
	-ซ'-ด'	-ด'ร'ม'	ร'ด'ร'ม'	ร'ม'ฟ'ซ'	-ซ'-ด'	-ร'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'
	-ซ'-ด'	-ด'ร'ม'	ร'ด'ร'ม'	ร'ม'ฟ'ซ'	-ซ'-ด'	-ร'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'

ท่อน 2	-ซซซ	-ล-ด'	-ม'-ซ'	-ม'-ร'	-ซซซ	-ล-ด'	-ด'-ร'	ร'-ร'-ด'
	-ซซซ	-ล-ด'	-ม'-ซ'	-ม'-ร'	-ซซซ	-ล-ด'	-ด'-ร'	ร'-ร'-ด'
	--ม'-ม'	ร'ด'-ร'	--ม'-ม'	ร'ด'-ร'	--ม'-ม'	ร'ด'-ร'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'
	--ม'-ม'	ร'ด'-ร'	--ม'-ม'	ร'ด'-ร'	--ม'-ม'	ร'ด'-ร'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'

ท่อน 3	-ซซซ	-ล-ด'	-ม'-ซ'	-ม'-ร'	-ซซซ	-ล-ด'	-ด'-ร'	ร'-ร'-ด'
	-ซซซ	-ล-ด'	-ม'-ซ'	-ม'-ร'	-ซซซ	-ล-ด'	-ด'-ร'	ร'-ร'-ด'
	--ซ'ฟ'	ม'ร'ด'ร'	--ซ'ฟ'	ม'ร'ด'ร'	--ซ'ฟ'	ม'ร'ด'ฟ'	ม'ร'ซ'ฟ'	ม'ร'ซ'ด'
	--ซ'ฟ'	ม'ร'ด'ร'	--ซ'ฟ'	ม'ร'ด'ร'	--ซ'ฟ'	ม'ร'ด'ฟ'	ม'ร'ซ'ฟ'	ม'ร'ซ'ด'

จากโน้ตทำนองเพลงฉิ่งกระบอทองครึ่งซันดังกล่าว มีผู้นำท่อน 2 ประโยคที่ 3 มาขยายเป็นเพลงแมลงปอทองอัตราสองซันท่อน 1 ข้อสังเกตประการหนึ่ง การขยายเพลงแมลงปอทองอัตราสองซัน เป็นการขยายอัตราเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าคือ จากอัตราครึ่งซันเป็นอัตราสองซัน ส่วนท่อน 2 มีทำนองเพลงเช่นเดียวกับท่อน 2 ของเพลงแสนสุสดาวาท

ในการวิเคราะห์เพลงแมลงปอทองอัตราสองซันท่อน 1 เมื่อนำมาวิเคราะห์ลูกตกพบว่า ลูกตกเพลงแมลงปอทองอัตราสองซัน และเพลงฉิ่งกระบอทองอัตราครึ่งซันมีลูกตก ดังจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราครึ่งซันและสองซันให้เห็นชัดเจนดังนี้

วิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงปอทอง

ประโยคที่ 1

ครึ่งซัน	-- ม่ม'	ร้ด'-ร'						
สองซัน	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	ด้ด'-ร'	ร้ร'-ม'	-ด'--	ร้ม'-ซ'	-ล'-ซ'	-ม'-ร'

ประโยคที่ 2

ครึ่งซัน	-- ม่ม'	ร้ด'-ร'						
สองซัน	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	ด้ด'-ร'	ร้ร'-ม'	-ด'--	ร้ม'-ซ'	-ล'-ซ'	-ม'-ร'

ประโยคที่ 3

ครึ่งซัน	-- ม่ม'	ร้ด'-ร'						
สองซัน	--ด้ด'	ด้ด'-ร'	ร้ร'-ม'	ม่ม'-ซ'	--ด้ล	ด้ลล	ลลล	ลลล

ประโยคที่ 4

ครึ่งซัน	-ซ'-ม'	-ร'-ด'						
สองซัน	-ฟ้ล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ซ'-ด'	-ร'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงปอทองอัตราสองซัน โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราครึ่งซันและสองซัน พบว่าการขยายอัตรามีลูกตกดังนี้

ตาราง 23 เปรียบเทียบลูกตกเพลงฉิ่งกระบอทองและเพลงแมลงปอทอง

ฉิ่งกระบอทอง ครึ่งชั้น ท่อน 2 ห้องที่	ลูกตก	แมลงปอทอง สองชั้น ท่อน 1 ประโยคที่	วรรคที่	ลูกตก
1	มี	1	1	มี
2	เร	1	2	เร
3	มี	2	1	มี
4	เร	2	2	เร
5	มี	3	1	ชอล
6	เร	3	2	เร
7	มี	4	1	ลา
8	โด	4	2	โด

เมื่อเปรียบเทียบเป็นตารางลูกตกทั้ง 2 อัตรา มีเสียงลูกตกต่างกันคือ

เพลงฉิ่งกระบอทองครึ่งชั้น ห้องที่ 5 ลูกตกเสียง มี
เพลงแมลงปอทองสองชั้น ประโยคที่ 3 วรรคที่ 1 ลูกตกเสียง ชอล

เพลงฉิ่งกระบอทองครึ่งชั้น ห้องที่ 7 ลูกตกเสียง มี
เพลงแมลงปอทองสองชั้น ประโยคที่ 4 วรรคที่ 1 ลูกตกเสียง ลา

2. วิวัฒนาการเพลงแมลงปอทอง จากการศึกษาข้อมูลเพลงแมลงปอทอง นอกจากจะใช้บรรเลงในเพลงเรื่องนางหงส์ เพลงนี้ได้วิวัฒนาการโดยการขยายเป็นอัตราสามชั้น และตัดทอนลงเป็นอัตราชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถา พร้อมทั้งปรับปรุงสำนวนเพลงและแก้ไขลูกตกในอัตราสองชั้นคือ
- ท่อน 1 แก้ไขลูกตกในวรรคที่ 2 จากเสียงเรเป็นเสียงมี ในวรรคที่ 5 จากเสียงชอลเป็นเสียงเร และในวรรคที่ 6 จากเสียงเรเป็นเสียงลา
- ท่อน 2 แก้ไขลูกตกในวรรคที่ 1 จากเสียงชอลเป็นเสียงโด ในวรรคที่ 2 จากเสียงโดเป็นเสียงลา ในวรรคที่ 4 จากเสียงเรเป็นเสียงชอล ในวรรคที่ 6 จากเสียงโดเป็นเสียงเร และในวรรคที่ 7

จากเสียงเรเป็นเสียงโด ดังจะวิเคราะห์โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบการแกไขลูกตกเพลงแมลงปอ-ทองในเพลงเรื่องนางหงส์ และเพลงแมลงปอทองในเพลงเถา ซึ่งจะใช้สัญลักษณ์ แสดงให้เห็นชัดเจндังนี้

เพลงแมลงปอทอง (ในเพลงเรื่องนางหงส์)

เพลงแมลงปอทอง (ในเพลงเถา)

ท่อน 1
วรรคที่

ท่อน 1
วรรคที่

-ซ'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
-ด'-	ร'-ม'-ซ'	-ล'-ซ'	-ม'()
-ซ'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
-ด'-	ร'-ม'-ซ'	-ล'-ซ'	-ม'-ร'
--ด'-	ด'-ร'	ร'-ม'	ม'-ม'()
--ด'-	ด'-ลม	ขมลข	ลมข()
-ฟซล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล
-ซ-ด'	-ร'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'

---ร'	-ม'-ม'	---ซ'	-ม'-ม'
-ซ'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'()
-ด'-	-ซ-ล	-ด'-ล	-ซ-ม
-มขร	มรดล	-ซ-ล	ด-ร
-ล-ซ	ซซ-ล	ลล-ด'	ด'-ร'()
-ม'-ซ'	-ม'-ร'	ร'-ด'	ด'-ล'()
-ร'-ด'	ด'-ลม	-ร-ม	-ซ-ล
-ซ-ด'	-ร'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'

ท่อน 2
วรรคที่

ท่อน 2
วรรคที่

-ฟซล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ซ()
-ฟมร	-ม-ซ	-ม--	ฟซล()
-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟซล	-ด'-ร'
-ด'-	ร'-ม'-ซ'	-ล'-ซ'	-ม'()
-ฟซล	-ด'-ร'	-ด'-ท	-ล-ซ
-ฟมร	-ม-ซ	-ม--	ฟซล()
-ม'-ร'	-ด'-ล	-ฟซล	-ด'-ร'()
-ซ-ด'	-ร'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'

---ล	-ด'-ด'	---ร'	-ด'-ด'()
-ท-ล	-ซ-ม	-ด'-ร'	-ซ-ล()
---ล	-ลลล	-ซ-ล	-ด'-ร'
-ม'-ร'	-ด'-ล	-ม'-ร'	-ล-ซ()
-ร-ด	ดล-ร	ร-ร-ม	ม-ม-ซ
--ด'-	ด'-ลม	ขมลข	ลมข()
-ซ-ด	-ด'-ร'	-ล-ม	ขมร()
-ด'-ร'	ร-ม	ม-ร-ด	ด-ร-ด

เพลงแมลงปอทองเถาที่จะนำเสนอนี้ ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากจาก พ.จ.อ. วินัย หริมพานิช ได้ให้สัมภาษณ์ว่า นายชื้น หริมพานิช ผู้เป็นบิดา มีนิสัยรักดนตรีไทยและชอบฟังรายการการบรรเลงเพลงไทยจากวิทยุเป็นประจำ ด้วยมีความจำเป็นเลิศ บิดามักจะใช้วิธีจดจำโดยการบันทึกเป็นโน้ตเพลงแมลงปอทองเถา จึงเป็นเพลงหนึ่งซึ่งท่านได้บันทึกเป็นโน้ตไว้ มีทำนองเพลงดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแมลงปอทอง สามชั้น

ท่อน 1	---ร	-มมม	---ช	-มมม	-ร--	ลร-ช	-ทลช	-ฟ-ม
	---ช'	---ม'	---ร'	---ด'	-ม'ร'	-ช-ด'	--ชล	ทด'ร'
	-----	-----	-ด'ร'	-ช-ล	-ด'-ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
	-----	ชลด'ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	--มช	รรมช	--ล'	ชลด'ร'
	---ช	---ล	--ร'ร'	ม'ร'ด'	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'ด'-ร'
	---ล'	---ช'	---ม'	---ร'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	ร'ร'-ด'	ด'ด'-ล
	-----	รรมช	-ร'ด'	ด'ลชม	-ม-ร	รรม	มม-ช	ชช-ล
	-ลชม	ชมร'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'

ท่อน 2	---ล	-ด'ด'ด'	---ร'	-ด'ด'ด'	-มชล	-ด'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'
	-ด'ร'	รรมฟช	-ล'ด'ช	ลชฟม	ชมร'	รรม	ร'ด'ร'	รรมฟช
	-----	---ช	-ชชช	-ช-ช	---ฟ	---ช	---ท	---ด'
	-ร'-ฟ	-ร'-ด'	ด'ด'-ท	ทท-ช	--ร'ด'	ร'ท'ด'ช	ทช'ด'ท	ด'ช'ทฟ
	ททฟท	ด'ร'มฟ	-ฟฟฟ	-ฟ-ฟ	---ด'	---ร'	---ม'	---ช'
	-----	-มชล	-ร'ด'ล	ด'ลชม	-----ล'	---ช'	-ม'-ร'	-----
	-ลชม	ชมร'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ด'
	-ด'-	ร'ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ด'-ร'	ร'ร'-ด'

ส่วนอัตราชั้นเดียว ได้ตัดทอนโดยคงลูกตกเพลงแมลงปอทองอัตราสองชั้นในเพลงเถา มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแมลงปอทอง ชั้นเดียว

ท่อน 1	-ม'ม'ม'	-ม'ม'ม'	-ด'ด'ด'	-ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	---ร'	-ร'-ร'
	-ฟ'ชล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'

ท่อน 2	---ด'	-ด'ด'ด'	-ช-ฟ	-ช-ล	-ลลล	-ด'-ร'	-ด'-ล	ชฟ-ช
	-----	ด'ร'มช	-ล-ช	-ม-ร	-ด'ร'ม	-ช-ร	มร'ด'ล	ด'ร-ด

2.1 วิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงปอทองอัตราสามชั้น ในการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงปอทองอัตราสามชั้น จะใช้อัตราสองชั้นในเพลงเถาทั้ง 2 ท่อนเป็นต้นแบบ ดังจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราสองชั้นและสามชั้นให้เห็นชัดเจนดังนี้

ท่อน 1

1

---ร'	-ม่ม'	---ช'	-ม่ม'
---	-มม	---	-มม

-ร---	ลร-ช	-ทลช	-ฟ-ม
-------	------	------	------

2

-ช'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'
---	---	---	---

-ม'ร'	-ช-ด'	--ชล	ทด'ร'
-------	-------	------	-------

3

-ด'ร'	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ม
---	---	-ด'ร'	-ช-ล

-ด'-ร'	-ด'-ล	ลล-ช	ชช-ม
--------	-------	------	------

4

-มชร	มรคล	-ช-ล	ค-ร
---	ชลด'ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล

--มช	รชล	--ลด'	ชลด'ร'
------	-----	-------	--------

5

-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ร'
---	---	--ร'	ม'ร'

-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด'	ด'-ร'
------	------	-------	-------

6

-ม'-ช'	-ม'-ร'	ร'-ด'	ด'-ล
---	---	---	---

-ม'-ช'	-ม'-ร'	ร'-ด'	ด'-ล
--------	--------	-------	------

7

-ร'ด'	ด'ลชม	-ร-ม	-ช-ล
---	รชล	-ร'ด'	ด'ลชม

-ม-ร	ร-ม	มม-ช	ชช-ล
------	-----	------	------

8

-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
-ลชม	ชมร'	ด'-ร'	ร'-ม'

-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'-ร'	ร'-ด'
--------	--------	-------	-------

ท่อน 2

1 | ---ล | -ดัดัด | ---ร | -ดัดัด | |
 | ---ล | -ดัดัด | ---ร | -ดัดัด | -มชล | -ด-ร | -ด-ล | -ช-ด |

2 | -ท-ล | -ช-ม | -ดรร | -ช-ล | |
 | -ดรร | รรพช | -ลัดช | ลชพม | ชมรด | รรรม | รดรร | รรพช |

3 | ---ล | -ลลล | -ช-ล | -ด-ร | |
 | --- | ---ช | -ชชช | -ช-ช | ---ฟ | ---ช | ---ท | ---ด |

4 | -ม-ร | -ด-ล | -ม-ร | -ล-ช | |
 | -ร-ฟ | -ร-ด | ดัด-ท | ทท-ช | --ร-ด | รัดช | ทชดท | ดชทฟ |

5 | -ร-ด | ดด-ร | รร-ม | มม-ช | |
 | ททฟท | ดรรพ | -ฟฟฟ | -ฟ-ฟ | ---ด | ---ร | ---ม | ---ช |

6 | --ดล | ดชล | ชมช | ลมช | |
 | --- | -มชล | -ร-ด | ดลช | ---ล | ---ช | -ม-ร | --- |

7 | -ช-ด | -ดรร | -ลชม | ชมรด | |
 | -ลชม | ชมรด | ดัด-ร | ร-ร-ม | -ช-ล | -ช-ม | ม-ร | ร-ร-ด |

8 | -ดรร | รรช | มรด | ด-ด | |
 | -ด- | ร-ม-ช | -ล-ช | -ม-ร | -ม-ร | -ด-ล | -ด-ร | ร-ร-ด |

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงปอทองอัตราสามชั้น โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบ
 อัตราสองชั้นและสามชั้น พบว่าการขยายอัตราเพลงแมลงปอทองสามชั้นทั้ง 2 ท่อนมีลูกตกดังนี้

ตาราง 24 เปรียบเทียบลูกตกเพลงแมลงปอทอง สามชั้น

สองชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	มี	1	1	มี
2		มี	2		มี
3		มี	3		มี
4		เร	4		เร
5		เร	5		เร
6		ลา	6		ลา
7		ลา	7		ลา
8		โด	8		โด
1	2	โด	1	2	โด
2		ลา	2		ซอล
3		เร	3		โด
4		ซอล	4		ฟา
5		ซอล	5		ซอล
6		เร	6		เร
7		โด	7		โด
8		โด	8		โด

เมื่อเปรียบเทียบเป็นตารางลูกตกทั้ง 2 อัตรา ในท่อน 2 มีเสียงลูกตกต่างกันคือ

วรรคที่ 2 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ลา ประโยคที่ 2 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ซอล

ผลการวิเคราะห์ เนื่องจากผู้ประพันธ์มีเจตนาให้ลูกตกปลายประโยคที่ 2 ของอัตราสามชั้น
ตกเสียง ซอล ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ลูกตกเสียงซอล ไปสัมผัสกับลูกตกปลายวรรคแรกของประโยคที่
3 ซึ่งปรากฏลูกตกเสียง ซอล เช่นเดียวกัน ดังจะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็นชัดเจนดังนี้

ประโยคที่ 2

-ดรม	รมฟช	-ลด์ช	ลชฟม	ชมรด	รมรม	รดรม	รมฟช
------	------	-------	------	------	------	------	------

สัมผัสประโยคที่ 3

----	---ช	-ชชช	-ช(ช)	---ฟ	---ช	---ท	---ด'
------	------	------	-------	------	------	------	-------

วรรคที่ 3 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง เร
ประโยคที่ 3 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง โด

วรรคที่ 4 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง ซอล
ประโยคที่ 4 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ฟา

ผลการวิเคราะห์เนื่องจากผู้ประพันธ์มีเจตนาให้ลูกตกปลายประโยคที่ 4 ของอัตราสามชั้น
ตกเสียง ฟา ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ลูกตกเสียงฟา ไปสัมผัสกับลูกตกปลายวรรคแรกของประโยคที่ 5
ซึ่งปรากฏลูกตกเสียง ฟา เช่นเดียวกัน ดังจะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็นชัดเจนดังนี้

ประโยคที่ 4

-ร'-ฟ	-ร'-ด'	ด'-ท	ทท-ช	--ร'ด'	ร'ทด'ช	ทชด'ท	ด'ชท(ฟ)
-------	--------	------	------	--------	--------	-------	---------

สัมผัสประโยคที่ 5

ททฟท	ดรมฟ	-ฟฟฟ	-ฟ(ฟ)	---ด'	---ร'	---ม'	---ช'
------	------	------	-------	-------	-------	-------	-------

2.2 วิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงปอทองอัตราชั้นเดียว ในการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงปอทองอัตราชั้นเดียว จะใช้อัตราสองชั้นในเพลงเก่าทั้ง 2 ท่อนเป็นต้นแบบ ดังจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราชั้นเดียวและสองชั้นให้เห็นชัดเจนดังนี้

ท่อน 1

1

-ม่ม่ม	-ม่ม่ม	-ดัดัด	-ร-ม
---	---	---	---

-ช-ม	-ร-ด	ดัด-ร	ร-ม
---	---	---	---

2

-ช-ล	-ช-ม	---	-ร-ร
---	---	---	---

-มช	มรด	-ช-ล	ด-ร
---	---	---	---

3

-ฟช	-ด-ร	-ม-ร	-ด-ล
---	---	---	---

-ม-ช	-ม-ร	ร-ด	ด-ล
---	---	---	---

4

-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด
---	---	---	---

-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด
---	---	---	---

ท่อน 2

1

---	-ดัดัด	-ช-ฟ	-ช-ล
---	---	---	---

-ท-ล	-ช-ม	-ด-ร	-ช-ล
---	---	---	---

2

-ลลล	-ด-ร	-ด-ล	ชฟ-ช
---	---	---	---

-ม-ร	-ด-ล	-ม-ร	-ล-ช
---	---	---	---

3

---	ด-ร	-ล-ช	-ม-ร
---	---	---	---

--ด	ด-ล	ช-ล	ล-ช
---	---	---	---

4

-ด-ร	-ช-ร	มรด	ด-ด
---	---	---	---

-ด-ร	ร-ช	มรด	ด-ด
---	---	---	---

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงปอทองอัตราชั้นเดียว โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราชั้นเดียวและสองชั้น พบว่าการตัดทอนเป็นอัตราชั้นเดียว ยังคงลูกตกเป็นเสียงเดียวกันดังนี้

ตาราง 25 เปรียบเทียบลูกตกเพลงแมลงปอทองชั้นเดียว

ชั้นเดียว วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สองชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	มี	1	1	มี
2		เร	2		เร
3		ลา	3		ลา
4		โด	4		โด
1	2	ลา	1	2	ลา
2		ซอล	2		ซอล
3		เร	3		เร
4		โด	4		โด

ไม่ว่าจะเป็นการขยายหรือตัดทอนอัตราเพลงแมลงปอทอง จะเห็นว่าท่วงทำนองเพลง และลูกตก มีความสัมพันธ์และสอดคล้องตามหลักการประพันธ์เพลงไทย เว้นแต่บางวรรคและบาง ประโยคเพลง ที่มีลูกตกต่างกัน ซึ่งจะบันทึกเป็นทำนองเพลงแมลงปอทองเถาที่สมบูรณ์ดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแมลงปอทอง เถา

สามชั้น ท่อน 1	---ร	-มมม	---ช	-มมม	-ร--	ลฺร-ช	-ทลช	-ฟ-ม
	---ช'	---ม'	---ร'	---ด'	-ม'ร'ค'	-ช-ค'	--ชล	ทด'ร'ม'
	----	----	-ด'ร'ม	-ช-ล	-ค'-ร'	-ค'-ล	ลล-ช	ชช-ม
	----	ชลด'ร'	-ม'-ร'	-ค'-ล	--มช	รмชล	--ลค'	ชลด'ร'
	---ช	---ล	--ร'ร'	ม'ร'ค'ล	-ล-ช	ชช-ล	ลล-ค'	ค'ค'-ร'
	---ล'	---ช'	---ม'	---ร'	-ม'-ช'	-ม'-ร'	ร'ร'-ค'	ค'ค'-ล
	----	รмชล	-ร'ค'ล	ค'ลชม	-ม-ร	ร'ร-ม	มม-ช	ชช-ล
	-ลชม	ชมรค'	ค'ค'-ร'	ร'ร'-ม'	-ช'-ล'	-ช'-ม'	ม'ม'-ร'	ร'ร'-ค'

สามชั้น
ท่อน 2

---ล	-ดัดัด	---ร	-ดัดัด	-มชล	-ด-ร	-ด-ล	-ช-ด
-ดรม	รมฟช	-ลคช	ลชฟม	ชมรด	รมรม	รดรม	รมฟช
----	---ช	-ชชช	-ช-ช	---ฟ	---ช	---ท	---ด
-ร-ฟ	-ร-ด	ดัด-ท	ทท-ช	--รด	ราดช	ทชดท	ดชทฟ
ททฟท	ดรมฟ	-ฟฟฟ	-ฟ-ฟ	---ด	---ร	---ม	---ช
----	-มชล	-รคล	คลชม	----ล	---ช	-ม-ร	----
-ลชม	ชมรด	ดัด-ร	ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	ม-ร	ร-ด
-ด--	ร-ม	-ล-ช	-ม-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ด-ร	ร-ด

สองชั้น
ท่อน 1

---ร	-ม่ม	---ช	-ม่ม	-ช-ม	-ร-ด	ดัด-ร	ร-ม
-ดรม	-ช-ล	-ด-ล	-ช-ม	-มชล	มรดล	-ช-ล	ด-ร
-ล-ช	ชช-ล	ลล-ด	ดัด-ร	-ม-ช	-ม-ร	ร-ด	ดัด-ล
-รคล	คลชม	-ร-ม	-ช-ล	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด

สองชั้น
ท่อน 2

---ล	-ดัดัด	---ร	-ดัดัด	-ท-ล	-ช-ม	-ดรม	-ช-ล
---ล	-ลลล	-ช-ล	-ด-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ม-ร	-ล-ช
-ร-ด	ดด-ร	รร-ม	มม-ช	--ดล	ดชลม	ชมลช	ลมชร
-ช-ด	-ดรม	-ลชม	ชมรด	-ดรม	รมชร	มรดล	ด-ร

ชั้นเดียว
ท่อน 1

-ม่ม	-ม่ม	-ดัดัด	-ร-ม	-ช-ล	-ช-ม	---ร	-ร-ร
-ฟชล	-ด-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด

ชั้นเดียว
ท่อน 2

---ด	-ดัดัด	-ช-ฟ	-ช-ล	-ลลล	-ด-ร	-ด-ล	ชฟ-ช
----	ดรมช	-ล-ช	-ม-ร	-ดรม	-ช-ร	มรดล	ด-ร

3. โครงสร้างเพลงแมลงปอทอง เป็นเพลงประเภทหน้าทับปรบโก้อัตราสองชั้นมี 2 ท่อน
ท่อนละ 4 จังหวะ ใช้สำหรับบรรเลงระโคมยามในเพลงเรื่องนางหงส์มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแมลงปอทอง

ท่อน 1	-ซ้-ม่	-ร้-ด้	ด้ด้-ร้	ร้ร้-ม่	-ด้--	ร้ม่-ซ้	-ล้-ซ้	-ม่-ร้
	-ซ้-ม่	-ร้-ด้	ด้ด้-ร้	ร้ร้-ม่	-ด้--	ร้ม่-ซ้	-ล้-ซ้	-ม่-ร้
	--ด้ด้	ด้ด้-ร้	ร้ร้-ม่	ม่ม่-ซ้	--ด้ล	ด้ชลม	ชมลช	ลมชร
	-ฟ้ชล	-ด้-ร้	-ม่-ร้	-ด้-ล	-ช-ด้	-ร้-ม่	-ซ้-ม่	-ร้-ด้

ท่อน 2	-ฟ้ชล	-ด้-ร้	-ด้-ท	-ล-ช	-ฟ้มร	-ม-ช	-ม--	ฟ้ชล-ด้
	-ม่-ร้	-ด้-ล	-ฟ้ชล	-ด้-ร้	-ด้--	ร้ม่-ซ้	-ล้-ซ้	-ม่-ร้
	-ฟ้ชล	-ด้-ร้	-ด้-ท	-ล-ช	-ฟ้มร	-ม-ช	-ม--	ฟ้ชล-ด้
	-ม่-ร้	-ด้-ล	-ฟ้ชล	-ด้-ร้	-ช-ด้	-ร้-ม่	-ซ้-ม่	-ร้-ด้

ในการวิเคราะห์โครงสร้างเพลงแมลงปอทอง แยกเป็นหัวข้อในการวิเคราะห์ดังนี้

3.1 การแบ่งทำนองเพลงแมลงปอทอง เป็นลักษณะทำนองเพลงทางพื้น

ประกอบด้วย

3.1.1 แบ่งเป็นประโยคได้ 4 ประโยค

ประโยคที่

ท่อน 1

1	-ซ้-ม่	-ร้-ด้	ด้ด้-ร้	ร้ร้-ม่	-ด้--	ร้ม่-ซ้	-ล้-ซ้	-ม่-ร้
2	-ซ้-ม่	-ร้-ด้	ด้ด้-ร้	ร้ร้-ม่	-ด้--	ร้ม่-ซ้	-ล้-ซ้	-ม่-ร้
3	--ด้ด้	ด้ด้-ร้	ร้ร้-ม่	ม่ม่-ซ้	--ด้ล	ด้ชลม	ชมลช	ลมชร
4	-ฟ้ชล	-ด้-ร้	-ม่-ร้	-ด้-ล	-ช-ด้	-ร้-ม่	-ซ้-ม่	-ร้-ด้

ส่วนรูปแบบทำนองเพลงแมลงปอทองท่อน 2 แบ่งเป็น 4 ประโยค เช่นเดียวกับท่อน 2

เพลงแสนสุตสวาท

3.1.2 แบ่งเป็นวรรคได้ 8 วรรค

ท่อน 1									
วรรคที่	วรรคที่								
1	5								
<table><tr><td>-ช-ม</td><td>-ร-ด</td><td>ด-ด-ร</td><td>ร-ร-ม</td></tr></table>	-ช-ม	-ร-ด	ด-ด-ร	ร-ร-ม	<table><tr><td>--ด-ด</td><td>ด-ด-ร</td><td>ร-ร-ม</td><td>ม-ม-ช</td></tr></table>	--ด-ด	ด-ด-ร	ร-ร-ม	ม-ม-ช
-ช-ม	-ร-ด	ด-ด-ร	ร-ร-ม						
--ด-ด	ด-ด-ร	ร-ร-ม	ม-ม-ช						
2	6								
<table><tr><td>-ด--</td><td>ร-ม-ช</td><td>-ล-ช</td><td>-ม-ร</td></tr></table>	-ด--	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร	<table><tr><td>--ด-ล</td><td>ด-ช-ล-ม</td><td>ช-ม-ล-ช</td><td>ล-ม-ช-ร</td></tr></table>	--ด-ล	ด-ช-ล-ม	ช-ม-ล-ช	ล-ม-ช-ร
-ด--	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร						
--ด-ล	ด-ช-ล-ม	ช-ม-ล-ช	ล-ม-ช-ร						
3	7								
<table><tr><td>-ช-ม</td><td>-ร-ด</td><td>ด-ด-ร</td><td>ร-ร-ม</td></tr></table>	-ช-ม	-ร-ด	ด-ด-ร	ร-ร-ม	<table><tr><td>-พ-ช-ล</td><td>-ด-ร</td><td>-ม-ร</td><td>-ด-ล</td></tr></table>	-พ-ช-ล	-ด-ร	-ม-ร	-ด-ล
-ช-ม	-ร-ด	ด-ด-ร	ร-ร-ม						
-พ-ช-ล	-ด-ร	-ม-ร	-ด-ล						
4	8								
<table><tr><td>-ด--</td><td>ร-ม-ช</td><td>-ล-ช</td><td>-ม-ร</td></tr></table>	-ด--	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร	<table><tr><td>-ช-ด</td><td>-ร-ม</td><td>-ช-ม</td><td>-ร-ด</td></tr></table>	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด
-ด--	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร						
-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด						

ส่วนรูปแบบทำนองเพลงแมลงปอท่อน 2 แบ่งเป็น 8 วรรค เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุตสวาท

3.1.3 แบ่งเป็นวรรคถามและวรรคตอบ

ท่อน 1

วรรคถามที่

วรรคตอบที่

1

-ช-ม	-ร-ด	ด-ด-ร	ร-ร-ม
------	------	-------	-------

1

-ด--	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร
------	-------	------	------

2

-ช-ม	-ร-ด	ด-ด-ร	ร-ร-ม
------	------	-------	-------

2

-ด--	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร
------	-------	------	------

3

--ด-ด	ด-ด-ร	ร-ร-ม	ม-ม-ช
-------	-------	-------	-------

3

--ด-ล	ด-ช-ล-ม	ช-ม-ล-ช	ล-ม-ช-ร
-------	---------	---------	---------

4

-พ-ช-ล	-ด-ร	-ม-ร	-ด-ล
--------	------	------	------

4

-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด
------	------	------	------

ส่วนรูปแบบทำนองเพลงแมลงปอท่อน 2 แบ่งเป็นวรรคถามและวรรคตอบ เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุตสวาท

ส่วนรูปแบบกระสวนจังหวะของทำนองเพลงแมลงปอทองท่อน 2 แบ่งเป็น 4 ประโยค
เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสวาท

3.2.2 รูปแบบกระสวนจังหวะของทำนองเพลง แบ่งเป็น 8 วรรค

ท่อน 1

วรรคที่

วรรคที่

1	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X	5	--XX	XX-X	XX-X	XX-X
2	-X--	XX-X	-X-X	-X-X	6	--XX	XXXX	XXXX	XXXX
3	-X-X	-X-X	XX-X	XX-X	7	-XXX	-X-X	-X-X	-X-X
4	-X--	XX-X	-X-X	-X-X	8	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X

ส่วนรูปแบบกระสวนจังหวะของทำนองเพลงแมลงปอทองท่อน 2 แบ่งเป็น 8 วรรค
เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสวาท

3.2.3 สรุปรูปแบบกระสวนจังหวะ เพลงแมลงปอทองใช้กระสวนจังหวะ
รูปแบบต่างๆ ดังจะสรุปแยกเป็นวรรคกระสวนจังหวะดังนี้

ท่อน 1

-X-X	-X-X	}	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองเริ่มต้น และทำนองเด่น
XX-X	XX-X		
-X--	XX-X		
-X-X	-X-X		
--XX	XX-X	}	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองร่วมกัน
XX-X	XX-X		
--XX	XXXX	}	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองกระชั้นร่วมกัน
XXXX	XXXX		

-XXX	-X-X
------	------

เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองสับ

-X-X	-X-X
------	------

เป็นรูปแบบที่นำมาใช้เป็นทำนองพื้นฐาน และทำนองจบ

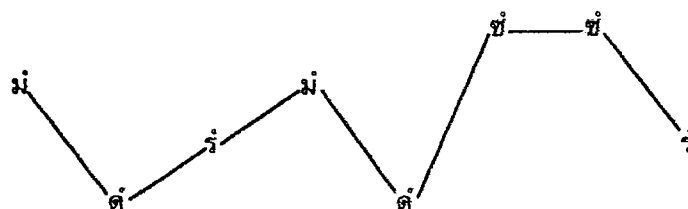
สรุปรูปแบบกระสวนจังหวะของทำนองเพลงแมลงปอทองท่อน 2 ใช้กระสวนจังหวะเช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุตสวาท

3.3 กระสวนทำนองเพลง เพลงแมลงปอทองมีรูปแบบทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง ดังจะแยกวิเคราะห์เป็นประโยคเพลงดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 1	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'	-ด'-	ร'-ม'-ซ'	-ล'-ซ'	-ม'-ร'
โครงสร้าง	ม'	ด'	ร'	ม'	ด'	ซ'	ซ'	ร'

ประโยคที่ 1 เป็นทำนองเริ่มต้นของท่อน 1 และเป็นทำนองเด่นของเพลง โครงสร้างทำนองเพลงจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคแรกเริ่มดำเนินทำนองเพลงในห้องแรกด้วยเสียงซอล อันเป็นเสียงขั้นที่ 5 เคลื่อนที่ในระดับเสียงสูงด้วยกลุ่มเสียงโนบันไดเสียงเดียวกัน ตกแต่งทำนองไปยังเสียงมี อันเป็นเสียงขั้นที่ 3 และเป็นลูกตกปลายวรรคแรก จากนั้นทำนองเพลงในวรรคต่อไปเคลื่อนที่รองรับวรรคแรกในระดับเสียงสูงเช่นเดียวกัน โดยเริ่มดำเนินทำนองในห้องแรกด้วยเสียงโด อันเป็นเสียงขั้นที่ 1 ตกแต่งทำนองเพลงด้วยกลุ่มเสียงโนบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงเร อันเป็นเสียงขั้นที่ 3 และเป็นลูกตกปลายวรรคต่อไป ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 2
โครงสร้าง

-ช'-ม'	-ร'-ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'	-ด'-	ร'ม'-ช'	-ล'-ช'	-ม'-ร'
ม'	ด'	ร'	ม'	ด'	ช'	ช'	ร'

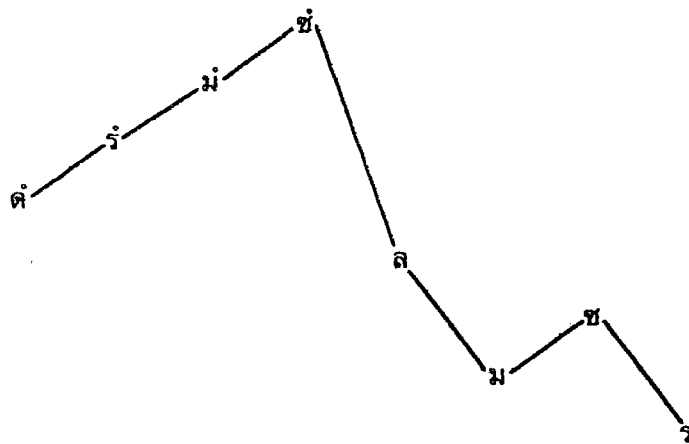
ประโยคที่ 2 ลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง เช่นเดียวกับประโยคที่ 1

ท่อน 1

ประโยคที่ 3
โครงสร้าง

--ด'ด'	ด'ด'-ร'	ร'ร'-ม'	ม'ม'-ช'	--ด'ล	ด'ช'ล'ม	ช'ม'ล'ช	ล'ม'ช'ร
ด'	ร'	ม'	ช'	ล	ม	ช	ร

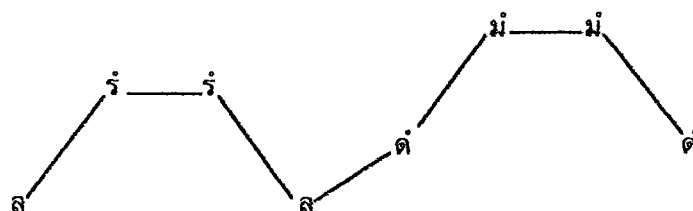
ประโยคที่ 3 โครงสร้างของทำนองเพลงจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคแรกเริ่มดำเนินทำนองเพลงในห้องแรกด้วยด้วยเสียงโด อันเป็นเสียงขั้นที่ 1 เคลื่อนที่ในระดับเสียงสูง ตกแต่งทำนองเพลงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงซอล อันเป็นเสียงขั้นที่ 5 และเป็นลูกตกปลายวรรคแรก จากนั้นวรรคตอนเคลื่อนที่รองรับวรรคแรก โดยเริ่มดำเนินทำนองในห้องแรกด้วยเสียงโด เคลื่อนที่จากสูงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงเร อันเป็นเสียงขั้นที่ 2 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอน ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 4	-ฟิซล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ช-ด'	-ร'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ด'
โครงสร้าง	ล	ร'	ร'	ล	ด'	ม'	ม'	ด'

ประโยคที่ 4 โครงสร้างจะอยู่ในบันไดเสียงโด โดยในวรรคถามเริ่มดำเนินทำนองเพลงในห้องแรกด้วยกลุ่มโน้ตสับด โดยใช้เสียงฟา อันเป็นเสียงชั้นที่ 4 หรือโน้ตจอร์ ผ่านทำนองด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงโด ไปยังเสียงลา อันเป็นเสียงชั้นที่ 6 และเป็นลูกตกปลายวรรคถาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอบ เคลื่อนที่รองรับวรรคถามโดยเริ่มดำเนินทำนองเพลงในห้องแรกด้วยเสียงซอล อันเป็นเสียงชั้นที่ 5 ตกแต่งทำนองด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงโด อันเป็นเสียงชั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอบ ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ส่วนเพลงแมลงปอทองท่อน 2 มีลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุขสวาท

3.4 บันไดเสียง ในการวิเคราะห์บันไดเสียงเพลงแมลงปอทอง พบว่าเพลงแมลงปอทองท่อน 1 มีการใช้บันไดเสียงดังนี้

3.4.1 บันไดเสียงโด พบว่าท่อน 1 ประโยคที่ 1-4 ใช้บันไดเสียงโด

ดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 1 และ 2	-ซ'-ม'	-ร'-ด'	ด'-ร'	ร'-ม'	-ด'-	ร'-ม'-ซ'	-ล'-ซ'	-ม'-ร'
----------------------	--------	--------	-------	-------	------	----------	--------	--------

ประโยคที่ 3	--ด'	ด'-ร'	ร'-ม'	ม'-ม'-ซ'	--ด'	ด'ขลม	ขมลข	ลมขร
-------------	------	-------	-------	----------	------	-------	------	------

ประโยคที่ 4	-ฟ'ซล	-ด'-ร'	-ม'-ร'	-ด'-ล	-ซ'-ด'	-ร'-ม'	-ซ'-ม'	-ร'-ด'
-------------	-------	--------	--------	-------	--------	--------	--------	--------

ส่วนบันไดเสียงเพลงแมลงปอทองท่อน 2 เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุขสวาท

3.5 การเปลี่ยนบันไดเสียง เพลงแมลงปอทองท่อน 1 และท่อน 2 ไม่พบการเปลี่ยนบันไดเสียง

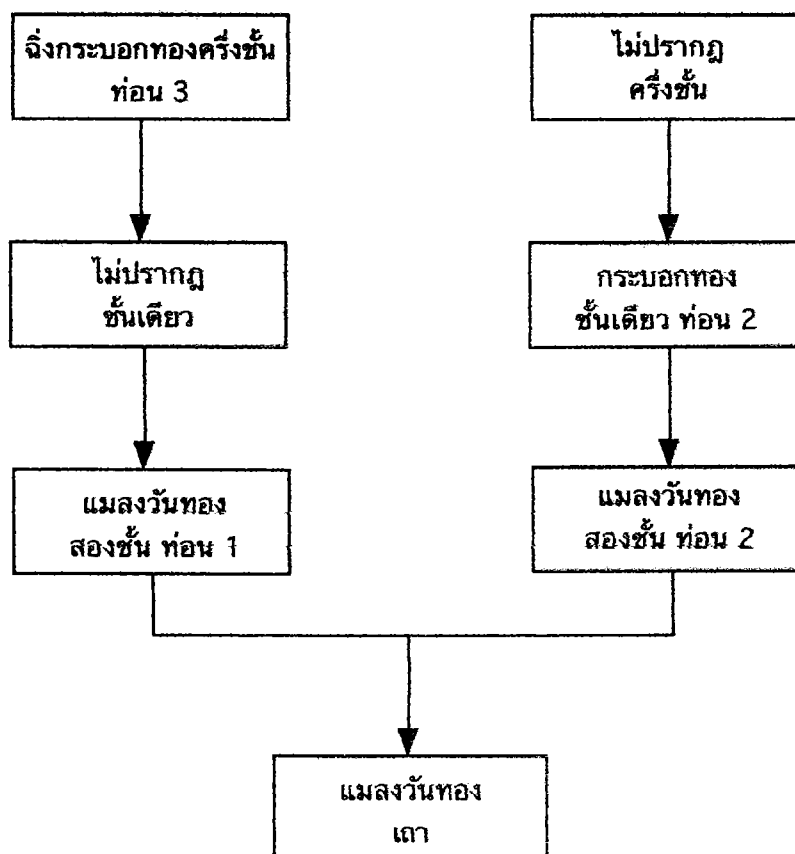
3.6 สรุปกระสวนทำนองเพลงแมลงปอทอง

จากการวิเคราะห์โครงสร้างกระสวนทำนองเพลง พบว่าเพลงแมลงปอทอง มีทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง โดยเคลื่อนที่จากเสียงสูงลงมายังเสียงต่ำ และจากเสียงต่ำขึ้นไปยังเสียงสูง ส่วนใหญ่จะเป็นทำนองทางขึ้น การดำเนินทำนองเพลงทั้ง 2 ท่อน จะอยู่ในระดับเสียงสูง ซึ่งการเคลื่อนที่ดังกล่าว มักจะเคลื่อนที่ไปตามลำดับขั้นของบันไดเสียง

เพลงแมลงวันทอง

เพลงแมลงวันทอง ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประวัติที่มาและวิวัฒนาการ ตามแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่มาและวิวัฒนาการเพลงแมลงวันทอง

1. จากการศึกษาประวัติที่มาเพลงแมลงวันทอง เป็นเพลงในตอนที่ 2 ต่อจากเพลงแมลงปอทอง และอยู่ในอันดับที่ 5 ของเพลงเรื่องนางหงส์ ส่วนเพลงเป็นทำนองทางพื้นประเภทหน้าทับปรบไก่อัฒราสองชั้น มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ เพลงนี้ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง สันนิษฐานว่าเป็นเพลงสำนวนเก่ามาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ต่อมาพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ได้นำมาเรียบเรียงไว้ในเพลงเรื่องนางหงส์ มีทำนองเพลงดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแมลงวันทอง

ท่อน 1

---ดํ	-ดํ-ดํ	--ซซ	ซซ-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มด-ร
---ร	-ร-ร	--ซซ	ซซ-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มด-ร
---ร	-ร-ร	--ซซ	ซซ-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	รร-ม	มม-ฟ
-ด-ฟ	-ซ-ล	-ดํ-ล	-ซ-ฟ	-ฟซล	-ดํ-ร	-ดํ-ร	รํ-ดํ

ท่อน 2

-ฟซล	-ดํ-ร	-ดํ-ท	-ล-ซ	-ฟมร	-ม-ซ	-ม--	ฟซล-ดํ
-ม-ร	-ดํ-ล	-ฟซล	-ดํ-ร	-ดํ--	รํ-ม-ซ	-ล-ซ	-ม-ร
-ฟซล	-ดํ-ร	-ดํ-ท	-ล-ซ	-ฟมร	-ม-ซ	-ม--	ฟซล-ดํ
-ม-ร	-ดํ-ล	-ฟซล	-ดํ-ร	-ซ-ด	-ร-ม	-ซ-ม	-ร-ด

ในการศึกษาข้อมูลประวัติที่มาเพลงแมลงวันทอง พบว่าเพลงนี้มีรากฐานมาจากเพลงฉิ่งกระบอกทองอัตราครึ่งชั้น เช่นเดียวกับเพลงแมลงปอทอง หากแต่เพลงแมลงวันทอง นำเพลงฉิ่งกระบอกทองครึ่งชั้นท่อน 3 ประโยคที่ 3 มาขยายเป็นเพลงแมลงวันทองอัตราสองชั้นท่อน 1 มีทำนองเพลงดังนี้

โน้ตทำนองเพลงฉิ่งกระบอกทองครึ่งชั้น ท่อน 3

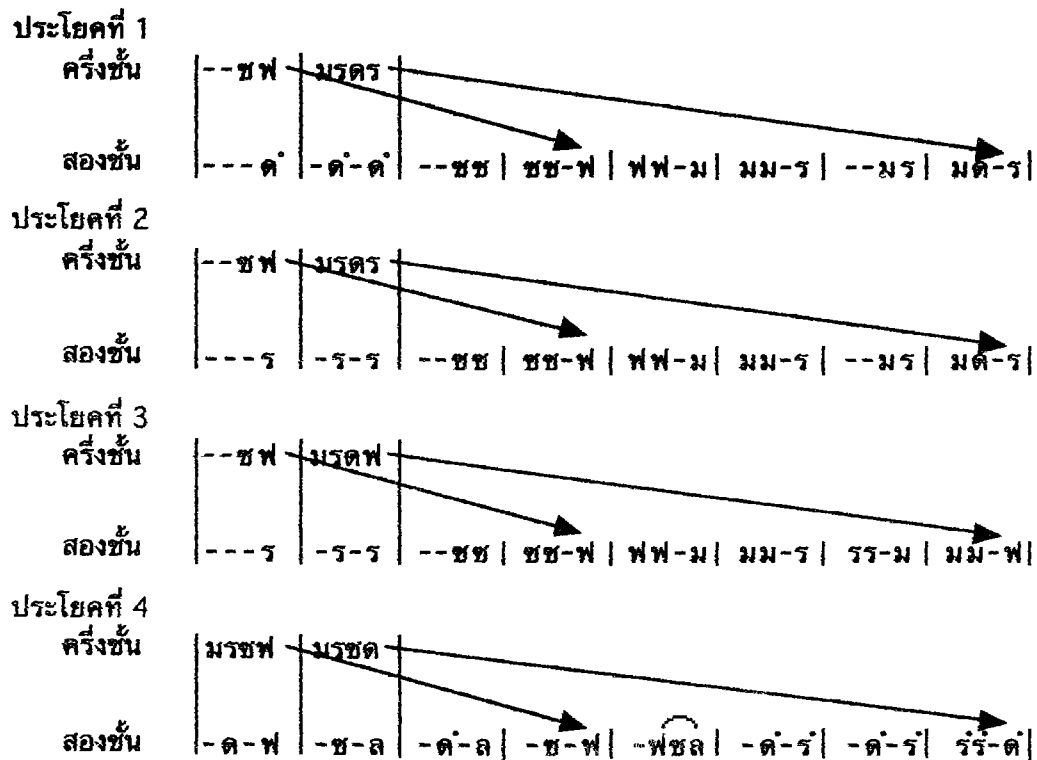
ประโยคที่

1	-ซซซ	-ล-ดํ	-ม-ซ	-ม-ร	-ซซซ	-ล-ดํ	-ดํ-ร	รํ-ดํ
2	-ซซซ	-ล-ดํ	-ม-ซ	-ม-ร	-ซซซ	-ล-ดํ	-ดํ-ร	รํ-ดํ
3	--ซฟ	มรดร	--ซฟ	มรดร	--ซฟ	มรดฟ	มรซฟ	มรซด
4	--ซฟ	มรดร	--ซฟ	มรดร	--ซฟ	มรดฟ	มรซฟ	มรซด

การขยายอัตราเป็นเพลงแมลงวันทองสองชั้น เป็นวิธีเดียวกับเพลงแมลงปอทองคือ ขยายอัตราเป็นสองเท่า ส่วนท่อน 2 มีทำนองเพลงเช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุตสวาทและเพลงแมลงปอทอง

ในการวิเคราะห์เพลงแมลงวันทองอัตราสองชั้นท่อน 1 เมื่อนำมาวิเคราะห์ลูกตกพบว่า ลูกตกเพลงแมลงวันทองอัตราสองชั้น และเพลงฉิ่งกระบอกทองอัตราครึ่งชั้น มีลูกตกเป็นเสียงเดียวกัน ดังจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราครึ่งชั้นและสองชั้นให้เห็นชัดเจนดังนี้

วิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงวันทอง สองชั้น

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงวันทองอัตราสองชั้น โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบ อัตราครึ่งชั้นและสองชั้น พบว่าการขยายอัตรา ยังคงลูกตกเป็นเสียงเดียวกันดังนี้

ตาราง 26 เปรียบเทียบลูกตกเพลงฉิ่งกระบอกทองและเพลงแมลงวันทอง

ฉิ่งกระบอกทอง ครึ่งชั้น ท่อน 2 ห้องที่	ลูกตก	แมลงวันทอง สองชั้น ท่อน 1 ประโยคที่	วรรคที่	ลูกตก
1	ฟา	1	1	ฟา
2	เร	1	2	เร
3	ฟา	2	1	ฟา
4	เร	2	2	เร
5	ฟา	3	1	ฟา
6	ฟา	3	2	ฟา
7	ฟา	4	1	ฟา
8	โด	4	2	โด

2. วิวัฒนาการเพลงแมลงวันทอง จากการศึกษาข้อมูลเพลงแมลงปอทอง นอกจากจะใช้บรรเลงในเพลงเรื่องนางหงส์ เพลงนี้ได้วิวัฒนาการโดยการขยายเป็นอัตราสามชั้น และตัดทอนลงเป็นอัตราชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถา พร้อมทั้งปรับปรุงสำนวนเพลงและแก้ไขลูกตกในอัตราสองชั้นคือ

ท่อน 1 ยังคงลูกตกเป็นเสียงเดียวกับท่อน 1 ในเพลงเรื่องนางหงส์ ส่วนทำนองเพลงได้ปรับปรุงสำนวนเพลงในประโยคที่ 4 วรรคที่ 1 และ 2 ดังจะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงตำแหน่งลูกตก และสัญลักษณ์ □ แสดงการปรับปรุงสำนวนเพลง ดังนี้

เพลงแมลงวันทอง ในเพลงเรื่องนางหงส์

เพลงแมลงวันทอง ในเพลงเถา

ท่อน 1

วรรคที่

วรรคที่

1	---ด'	-ด'-ด'	--ชช	ชช-ฟ
2	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มด-ร
3	---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ
4	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มด-ร
5	---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ
6	ฟฟ-ม	มม-ร	รร-ม	มม-ฟ
7	-ด-ฟ	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ฟ
8	-ฟชล	-ด'-ร	-ด'-ร	รร'-ด'

1	---ด'	-ด'-ด'	--ชช	ชช-ฟ
2	ฟฟ-ม	มม-ร	รร-ด	ดต-ร
3	---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ
4	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มด-ร
5	---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ
6	ฟฟ-ม	มม-ร	รร-ม	มม-ฟ
7	ฟฟ-ม	มม-ร	---ช	ชช-ฟ
8	ฟฟ-ม	มม-ร	---ด'	-ด'-ด'

ท่อน 2 แก้ไขลูกตกในวรรคที่ 1 จากเสียงซอลเป็นเสียงโด ในวรรคที่ 2 จากเสียงโดเป็นเสียงเร ในวรรคที่ 3 จากเสียงเรเป็นเสียงโด ในวรรคที่ 4 จากเสียงเรเป็นเสียงโด ในวรรคที่ 5 จากเสียงซอลเป็นเสียงโดในวรรคที่ 6 จากเสียงโดเป็นเสียงเร และในวรรคที่ 7 จากเสียงเรเป็นเสียงโด ดังจะวิเคราะห์โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบการแก้ไขลูกตกเพลงแมลงวันทองในเพลงเรื่องนางหงส์ และเพลงแมลงวันทองในเพลงเถา ซึ่งจะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็นชัดเจนดังนี้

เพลงแมลงวันทอง ในเพลงเรื่องนางหงส์

เพลงแมลงวันทอง ในเพลงเถา

ท่อน 2

วรรคที่

วรรคที่

1	-ฟชล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ช
2	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด
3	-ม-ร	-ด-ล	-ฟชล	-ด-ร
4	-ด--	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร
5	-ฟชล	-ด-ร	-ด-ท	-ล-ช
6	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ด
7	-ม-ร	-ด-ล	-ฟชล	-ด-ร
8	-ช-ด	-ร-ม	-ช-ม	-ร-ด

1	-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟชล-ด
2	-ดรม	-ช-ล	-ช-ฟ	-ม-ร
3	-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟชล-ด
4	-ฟชล	-ด-ร	-ด-ร	ร-ร-ด
5	-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟชล-ด
6	-ดรม	-ช-ล	-ช-ฟ	-ม-ร
7	-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟชล-ด
8	-ฟชล	-ด-ร	-ด-ร	ร-ร-ด

เพลงแมลงวันทองเถาที่จะนำเสนอนี้ นายสำราญ เกิดผล ได้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่า แต่ครั้งที่ครูจางวางทั่วแต่งเพลง มักเรียกนาขอาจ สุนทร มาเป็นผู้ด้นบันทึกเป็นโน้ตสากลเสมอ เพลงแมลงวันทอง จึงเป็นเพลงหนึ่งที่ท่านได้แต่งไว้ โดยนำเพลงแมลงวันทองอัตราสองชั้นซึ่งอยู่ใน เพลงเรื่องกระบอก มาขยายและตัดทอนอัตราครบเป็นเพลงเถา มีทำนองเพลงดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแมลงวันทอง สามชั้น

ท่อน 1

-ดรม	-ช-ล	-ร-ด	-ล-ช	-ล-ด	-ล-ช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม
---ม	-ม-ม	-ช-ม	-ร-ด	-ช-ด	-ร-ม	-ร-ม	ม-ม-ร
---ด	-ร-ร-ร	---ม	-ร-ร-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ม-ร-ด	-ล-ช
-ร-ดล	ร-ดลช	ดลชฟ	ลชฟร	-ช-ม	-ร-ด	-ร-ม	ม-ม-ร
-ร-ท	ลช-ร	-ชลท	ด-ร-ร	--ม-ร	ร-ร-ม	มม-ช	ชช-ล
-ล-ช	ชช-ด	ด-ด-ร	ร-ร-ม	-ด--	ดรม-ฟ	-ช-ฟ	-ม-ฟ
-ฟ-ช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ฟ	-ช-ช	ชช-ล	ลล-ช	ชช-ฟ
-ช-ช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ด-ร	ร-ร-ด

ท่อน 2	-ค'-ล	ขฟ-ด	-ฟชล	ทค'-ค'	-ทวล	ทลขม	-ร-ม	-ช-ล
	-ล-ข	ขข-ล	ลล-ค'	คค'-ร'	-ค'-	ร'-ม-ช	-ล'-ช	-ม'-ร'
	-ทวล	ทลขม	-ร-ม	-ช-ล	-รค'	คลขม	-ร-ม	-ช-ล
	-ล-ข	ขข-ล	ลล-ค'	คค'-ร'	-ฟชล	-ค'-ร'	-ค'-ร'	ร'-ค'
	---ท	-ท-ท	-ม'-ร'	-ท-ล	-ท-ล	-ช-ม	-ค'ร'	-ช-ล
	-ล-ข	ขข-ล	ลล-ค'	คค'-ร'	-ค'-	ร'-ม-ช	-ล'-ช	-ม'-ร'
	---ท	-ท-ท	-ม'-ร'	-ท-ล	-ท-ล	-ช-ม	-ค'ร'	-ช-ล
	-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ขข-ล	-ฟชล	-ค'-ร'	-ค'-ร'	ร'-ค'

ส่วนอัตราส่วนเดียว ได้ตัดทอนจากเพลงแมลงวันทองอัตราสองชั้นในเพลงเถา มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแมลงวันทอง ชั้นเดียว

ท่อน 1	-ทลข	-ฟ-ม	-ชลท	ลขฟม	-ลทค'	ทค'ร'	-ชลท	ลขฟม
	-ทลข	ลขฟม	ฟมร	ฟชลข	ลทลข	ลขฟม	มรลท	ด-ร-ค

ท่อน 2	-รค'	คลขฟ	-ฟชล	ชลค'	ชลขม	ชลขร	มรลท	ด-ร-ค
	-รค'	คลขฟ	-ฟชล	ชลค'	ชลขม	ชลขร	มรลท	ด-ร-ค

2.1 วิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงวันทองอัตราสามชั้น ในการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงวันทองอัตราสามชั้น จะใช้อัตราสองชั้นในเพลงเถาทั้ง 2 ท่อนเป็นต้นแบบ ดังจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราสองชั้นและสามชั้น ให้เห็นชัดเจนดังนี้

ท่อน 1

1

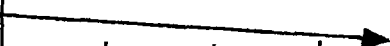
---ค'	-ค'-ค'	--ชช	ขข-ฟ					
-ค'ร'	-ช-ล	-ร-ค'	-ล-ข	-ล-ค'	-ล-ช	ขข-ฟ	ฟฟ-ม	

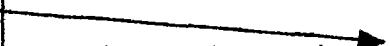
2

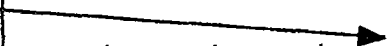
ฟฟ-ม	มม-ร	รร-ค	คค-ร					
---ม'	-ม'-ม'	-ช'-ม'	-ร'-ค'	-ช-ค'	-ร'-ม'	-ร'-ม'	ม'-ม'-ร'	

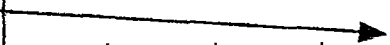
3

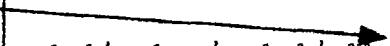
---ร	-ร-ร	--ชช	ขข-ฟ					
---ค'	-ร'-ร'	---ม'	-ร'-ร'	-ม'-ร'	-ค'-ล	-ม'-ค'	-ล-ช	

4 |ฟฟ-ม | มม-ร | รร-ด | ดด-ร |
 | -รัดล | รัตลช | ดลชฟ | ลชฟร | -ช-ม | -ร-ด | -ร-ม | ม-ร |

5 | ---ร | -ร-ร | --ชช | ชช-ฟ |
 | -ร-ท | ลช-ร | -ชลท | ดร์-ร | --ม-ร | รร-ม | มม-ช | ชช-ล |

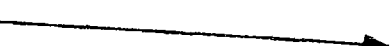
6 |ฟฟ-ม | มม-ร | รร-ม | มม-ฟ |
 | -ร-ท | ลช-ร | -ชลท | ดร์-ร | --ม-ร | รร-ม | มม-ช | ชช-ล |

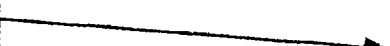
7 |ฟฟ-ม | มม-ร | ---ช | ชช-ฟ |
 | -ฟ-ช | ชช-ฟ | ฟฟ-ม | มม-ฟ | -ช-ช | ชช-ล | ลล-ช | ชช-ฟ |

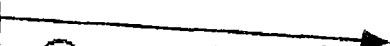
8 |ฟฟ-ม | มม-ร | ---ด | -ด-ด |
 | -ช-ช | ชช-ฟ | ฟฟ-ม | มม-ร | -ม-ร | -ด-ล | -ด-ร | ร-ด |

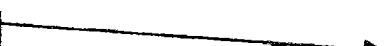
ท่อน 2

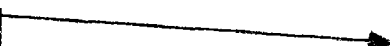
1 | -ททท | -ล-ช | -ม- - | ฟชล-ด |
 | -ด-ล | ชฟ-ด | -ฟชล | ทด-ด | -ทรล | ทลชม | -ร-ม | -ช-ล |

2 | -ดรม | -ช-ล | -ช-ฟ | -ม-ร |
 | -ล-ช | ชช-ล | ลล-ด | ดด-ร | -ด- - | ร-ม-ช | -ล-ช | -ม-ร |

3 | -ททท | -ล-ช | -ม- - | ฟชล-ด |
 | -ทรล | ทลชม | -ร-ม | -ช-ล | -รัดล | ดลชม | -ร-ม | -ช-ล |

4 | -ฟชล | -ด-ร | -ด-ร | ร-ด |
 | -ล-ช | ชช-ล | ลล-ด | ดด-ร | -ฟชล | -ด-ร | -ด-ร | ร-ด |

5 | -ททท | -ล-ช | -ม- - | ฟชล-ด |
 | ---ท | -ท-ท | -ม-ร | -ท-ล | -ท-ล | -ช-ม | -ดรม | -ช-ล |

6 | -ดรม | -ช-ล | -ช-ฟ | -ม-ร |
 | -ล-ช | ชช-ล | ลล-ด | ดด-ร | -ด- - | ร-ม-ช | -ล-ช | -ม-ร |

7

-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟิชล-ค'	-ท-ล	-ช-ม	-ดรม	-ช-ล
---	-ท-ท	-ม'ร'	-ท-ล	-ท-ล	-ช-ม	-ดรม	-ช-ล

8

-ฟิชล	-ค'-ร'	-ค'-ร'	ร'-ค'	-ฟิชล	-ค'-ร'	-ค'-ร'	ร'-ค'
-ม-ร	รร-ม	มม-ช	ชช-ล	-ฟิชล	-ค'-ร'	-ค'-ร'	ร'-ค'

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงวันทองอัตราสามชั้น โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบ
อัตราสองชั้นและสามชั้น พบว่าการขยายอัตราเพลงแมลงปอทองสามชั้นทั้ง 2 ท่อนมีลูกตกดังนี้

ตาราง 27 เปรียบเทียบลูกตกเพลงแมลงวันทอง สามชั้น

สองชั้น วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สามชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	ฟา	1	1	มี
2		เร	2		เร
3		ฟา	3		ชอล
4		เร	4		เร
5		ฟา	5		ลา
6		ฟา	6		ลา
7		ฟา	7		ฟา
8		โด	8		โด
1	2	โด	1	2	ลา
2		เร	2		เร
3		โด	3		ลา
4		โด	4		โด
5		โด	5		ลา
6		เร	6		เร
7		โด	7		ลา
8		โด	8		โด

เมื่อเปรียบเทียบเป็นตารางลูกตกทั้ง 2 อัตรา ในท่อน 1 และ 2 มีเสียงลูกตกต่างกันคือ

ท่อน 1

วรรคที่ 1 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง ฟา
ประโยคที่ 1 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง มี

วรรคที่ 3 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง ฟา
ประโยคที่ 3 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ซอล

วรรคที่ 5 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง ฟา
ประโยคที่ 5 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ลา

วรรคที่ 6 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง ฟา
ประโยคที่ 6 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ลา

ท่อน 2

วรรคที่ 1 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง โด
ประโยคที่ 1 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ลา

วรรคที่ 3 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง โด
ประโยคที่ 3 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ลา

วรรคที่ 5 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง โด
ประโยคที่ 5 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ลา

วรรคที่ 7 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง โด
ประโยคที่ 7 อัตราสามชั้น ลูกตกเสียง ลา

2.2 วิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงวันทองอัตราชั้นเดียว ในการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงปอทองอัตราชั้นเดียว จะใช้อัตราสองชั้นในเพลงเก่าทั้ง 2 ท่อนเป็นต้นแบบ ดังจะบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบอัตราชั้นเดียวและสองชั้นให้เห็นชัดเจนดังนี้

ท่อน 1

-ทลช	-ฟ-ม	-ชลท	ลขฟม	←
---ด'	-ด'-ด'	--ชช	ชช-ฟ	

ฟฟ-ม	มม-ร	รร-ด	ดด-ร
------	------	------	------

-ลทด'	ทด'รมี	-ชลท	ลขฟม	←
---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ	

ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มด-ร
------	------	------	------

-ทลช	ลขฟม	ฟมรรม	ฟชลช	←
---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ	

ฟฟ-ม	มม-ร	รร-ม	มม-ฟ
------	------	------	------

ลทลช	ลขฟม	มรลท	ดฺร-ด	←
ฟฟ-ม	มม-ร	---ช	ชช-ฟ	

ฟฟ-ม	มม-ร	---ด'	-ด'-ด'
------	------	-------	--------

ท่อน 2

-ร'ดล	ดลชฟ	-ฟชล	ชลด'ร	←
-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟชล-ด'	

-ด'รม	-ช-ล	-ช-ฟ	-ม-ร
-------	------	------	------

ชลชม	ชลชร	มรลท	ดฺร-ด	←
-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟชล-ด'	

-ฟชล	-ด'-ร'	-ด'-ร'	ร'ร'-ด'
------	--------	--------	---------

-ร'ดล	ดลชฟ	-ฟชล	ชลด'ร	←
-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟชล-ด'	

-ด'รม	-ช-ล	-ช-ฟ	-ม-ร
-------	------	------	------

ชลชม	ชลชร	มรลท	ดฺร-ด	←
-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟชล-ด'	

-ฟชล	-ด'-ร'	-ด'-ร'	ร'ร'-ด'
------	--------	--------	---------

จากการวิเคราะห์ลูกตกเพลงแมลงวันทองอัตราชั้นเดียว โดยบันทึกเป็นโน้ตเปรียบเทียบ
อัตราชั้นเดียวและสองชั้น พบว่าการตัดทอนเป็นอัตราชั้นเดียวทั้ง 2 ท่อน มีลูกตกดังนี้ดังนี้

ตาราง 28 เปรียบเทียบลูกตกเพลงแมลงวันทองชั้นเดียว

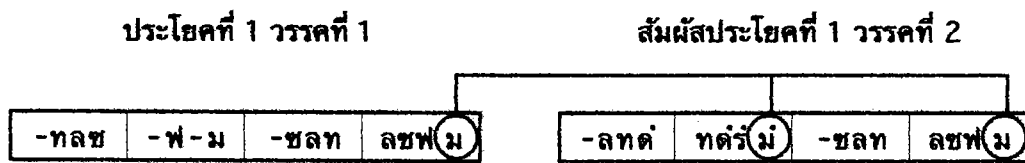
ชั้นเดียว วรรคที่	ท่อน	ลูกตก	สองชั้น ประโยคที่	ท่อน	ลูกตก
1	1	มี	1	1	เร
2		มี	2		เร
3		ซอล	3		ฟา
4		โด	4		โด
1	2	เร	1	2	เร
2		โด	2		โด
3		เร	3		เร
4		โด	4		โด

เมื่อเปรียบเทียบเป็นตารางลูกตกทั้ง 2 อัตรา พบว่าท่อน 1 มีเสียงลูกตกต่างกันคือ

วรรคที่ 1 อัตราชั้นเดียว ลูกตกเสียง มี
ประโยคที่ 1 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง เร

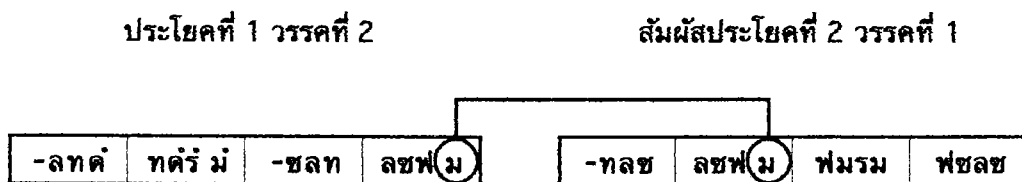
ผลการวิเคราะห์ เนื่องจากผู้ประพันธ์มีเจตนาให้ลูกตกปลายวรรคที่ 1 ของประโยคที่ 1
อัตราชั้นเดียวตกเสียง มี ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ลูกตกเสียง มี ไปสัมผัสกับลูกตกปลายท่อนที่ 2
และลูกตกปลายวรรคที่ 2 ของประโยคที่ 1 ซึ่งปรากฏลูกตกเสียง มี เช่นเดียวกัน ดังจะใช้สัญลักษณ์

○ แสดงให้เห็นชัดเจน ดังนี้

วรรคที่ 2 อัตราชั้นเดียว ลูกตกเสียง มี
ประโยคที่ 2 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง เร

ผลการวิเคราะห์เนื่องจากผู้ประพันธ์มีเจตนาให้ลูกตกปลายวรรคที่ 2 ของประโยคที่ 1 อัตราชั้นเดียวตกเสียง มี ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ลูกตกเสียง มี ไปสัมผัสกับลูกตกปลายห้องที่ 2 ของวรรคที่ 2 ประโยคที่ 2 ซึ่งปรากฏลูกตกเสียง มี เช่นเดียวกัน ดังจะใช้สัญลักษณ์ ○ แสดงให้เห็นชัดเจนดังนี้

วรรคที่ 3 อัตราชั้นเดียว ลูกตกเสียง ซอล
ประโยคที่ 3 อัตราสองชั้น ลูกตกเสียง ฟา

ไม่ว่าจะเป็นการขยายหรือตัดทอนอัตราเพลงแมลงวันทอง จะเห็นว่าท่วงทำนองเพลง และลูกตกมีความสัมพันธ์และสอดคล้องตามหลักการประพันธ์เพลงไทย เว้นแต่บางวรรคและบางประโยคเพลงที่มีลูกตกต่างกัน ซึ่งจะบันทึกเป็นทำนองเพลงแมลงวันทองเถาที่สมบูรณ์ดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแมลงวันทอง เกา

สามชั้น
ท่อน 1

-ดรัม	-ช-ล	-ร-ด	-ล-ช	-ล-ด	-ล-ช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม
---ม	-ม-ม	-ช-ม	-ร-ด	-ช-ด	-ร-ม	-ร-ม	มม-ร
---ด	-ร-ร	---ม	-ร-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ม-ร	-ล-ช
-ร-ด	ร-ด	ด-ช	ล-ช	-ช-ม	-ร-ด	-ร-ม	มม-ร
-ร-ท	ล-ช-ร	-ช-ล	ด-ร-ร	--ม-ร	ร-ม	ม-ช	ชช-ล
-ล-ช	ชช-ด	ด-ด-ร	ร-ร-ม	-ด--	ดรัม-ฟ	-ช-ฟ	-ม-ฟ
-ฟ-ช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	ม-ฟ	-ช-ช	ชช-ล	ล-ช	ชช-ฟ
-ช-ช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	ม-ร	-ม-ร	-ด-ล	-ด-ร	ร-ร-ด

ท่อน 2

-ด-ล	ชฟ-ด	-ฟ-ล	ท-ด	-ท-ล	ท-ล	-ร-ม	-ช-ล
-ล-ช	ชช-ล	ล-ด	ด-ด-ร	-ด--	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร
-ท-ล	ท-ล	-ร-ม	-ช-ล	-ร-ด	ด-ล	-ร-ม	-ช-ล
-ล-ช	ชช-ล	ล-ด	ด-ด-ร	-ฟ-ล	-ด-ร	-ด-ร	ร-ร-ด
---ท	-ท-ท	-ม-ร	-ท-ล	-ท-ล	-ช-ม	-ดรัม	-ช-ล
-ล-ช	ชช-ล	ล-ด	ด-ด-ร	-ด--	ร-ม-ช	-ล-ช	-ม-ร
---ท	-ท-ท	-ม-ร	-ท-ล	-ท-ล	-ช-ม	-ดรัม	-ช-ล
-ม-ร	ร-ม	ม-ช	ชช-ล	-ฟ-ล	-ด-ร	-ด-ร	ร-ร-ด

สองชั้น
ท่อน 1

---ด	-ด-ด	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	ม-ร	ร-ด	ด-ด-ร
---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	ม-ร	ร-ด	ด-ด-ร
---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	ม-ร	ร-ม	ม-ฟ
ฟฟ-ม	ม-ร	---ช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	ม-ร	---ด	-ด-ด

ท่อน 2

-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟ-ล-ด	-ดรัม	-ช-ล	-ช-ฟ	-ม-ร
-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟ-ล-ด	-ฟ-ล	-ด-ร	-ด-ร	ร-ร-ด
-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟ-ล-ด	-ดรัม	-ช-ล	-ช-ฟ	-ม-ร
-ททท	-ล-ช	-ม--	ฟ-ล-ด	-ฟ-ล	-ด-ร	-ด-ร	ร-ร-ด

ชั้นเดียว

ท่อน 1

-ทลช	-ฟ-ม	-ชลท	ลชฟม	-ลทค้	ทค้ร้มี	-ชลท	ลชฟม
-ทลช	ลชฟม	ฟมรม	ฟชลช	ลทลช	ลชฟม	มรลทุ	ดร-ค

ท่อน 2

-ร้ค้ล	ค้ลชฟ	-ฟชล	ชลค้ร้	ชลชม	ชลชร	มรลทุ	ดร-ค
-ร้ค้ล	ค้ลชฟ	-ฟชล	ชลค้ร้	ชลชม	ชลชร	มรลทุ	ดร-ค

3. โครงสร้างเพลงแมลงวันทอง เป็นเพลงประเภทหน้าทับปรบโก้อัตราสองชั้นมี 2 ท่อน
ท่อนละ 4 จังหวะ ใช้สำหรับบรรเลงระโคมฆาโมในเพลงเรื่องนางหงส์ มีทำนองดังนี้

โน้ตทำนองเพลงแมลงวันทอง

ท่อน 1

---ค้	-ค้-ค้	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มค-ร
---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มค-ร
---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	รร-ม	มม-ฟ
-ค-ฟ	-ช-ล	-ค้-ล	-ช-ฟ	-ฟชล	-ค้-ร้	-ค้-ร้	ร้ร้-ค้

ท่อน 2

-ฟชล	-ค้-ร้	-ค้-ท	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ค้
-ม้-ร้	-ค้-ล	-ฟชล	-ค้-ร้	-ค้--	ร้ม้-ช้	-ล้-ช้	-ม้-ร้
-ฟชล	-ค้-ร้	-ค้-ท	-ล-ช	-ฟมร	-ม-ช	-ม--	ฟชล-ค้
-ม้-ร้	-ค้-ล	-ฟชล	-ค้-ร้	-ช-ค้	-ร้-ม้	-ช้-ม้	-ร้-ค้

ในการวิเคราะห์โครงสร้างเพลงแมลงวันทอง แยกเป็นหัวข้อในการวิเคราะห์ดังนี้

3.1 การแบ่งทำนองเพลงแมลงวันทอง เป็นลักษณะทำนองเพลงทางพื้น
ประกอบด้วย

3.1.1 แบ่งเป็นประโยคเพลงได้ 4 ประโยค

ท่อน 1

ประโยคที่

1	---ค้	-ค้-ค้	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มค-ร
2	---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มค-ร
3	---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	รร-ม	มม-ฟ
4	-ค-ฟ	-ช-ล	-ค้-ล	-ช-ฟ	-ฟชล	-ค้-ร้	-ค้-ร้	ร้ร้-ค้

ส่วนรูปแบบทำนองเพลงแมลงปอทองท่อน 2 แบ่งเป็น 4 ประโยค เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสวาท และเพลงแมลงปอทอง

3.1.2 แบ่งเป็นวรรคเพลงได้ 8 วรรค

ท่อน 1

วรรคที่

วรรคที่

1	---ด' -ด'-ด' --ชช ชช-ฟ	5	---ร -ร-ร --ชช ชช-ฟ
2	ฟฟ-ม มม-ร --มร มด-ร	6	ฟฟ-ม มม-ร รร-ม มม-ฟ
3	---ร -ร-ร --ชช ชช-ฟ	7	-ด-ฟ -ช-ล -ด'-ล -ช-ฟ
4	ฟฟ-ม มม-ร --มร มด-ร	8	-ฟชล -ด'-ร' -ด'-ร' ร'ร'-ด'

ส่วนรูปแบบทำนองเพลงแมลงวันทองท่อน 2 แบ่งเป็น 8 วรรค เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสวาท และเพลงแมลงปอทอง

3.1.3 แบ่งเป็นวรรคถามและวรรคตอบ

ท่อน 1

วรรคถามที่

วรรคตอบที่

1	---ด' -ด'-ด' --ชช ชช-ฟ	1	ฟฟ-ม มม-ร --มร มด-ร
2	---ร -ร-ร --ชช ชช-ฟ	2	ฟฟ-ม มม-ร --มร มด-ร
3	---ร -ร-ร --ชช ชช-ฟ	3	ฟฟ-ม มม-ร รร-ม มม-ฟ
4	-ด-ฟ -ช-ล -ด'-ล -ช-ฟ	4	-ฟชล -ด'-ร' -ด'-ร' ร'ร'-ด'

ส่วนรูปแบบทำนองเพลงแมลงปอทองท่อน 2 แบ่งเป็นวรรคถามและวรรคตอบ เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสวาท และเพลงแมลงปอทอง

3.1.4 ลูกตก แบ่งเป็น ลูกตกปลายประโยค และลูกตกปลายวรรค

ท่อน 1

ลูกตกปลายวรรค

ท่อน	ลูกตก ปลายประโยคที่	เสียง
1	1	เร
	2	เร
	3	ฟา
	4	โต

ลูกตกปลายประโยค

ท่อน	ลูกตก ปลายวรรคที่	เสียง
1	1	ฟา
	2	เร
	3	ฟา
	4	เร
	5	ฟา
	6	ฟา
	7	ฟา
	8	โต

ส่วนลูกตกปลายประโยค และลูกตกปลายวรรคเพลงแมลงวันทองท่อน 2 เช่นเดียวกับ
ท่อน 2 เพลงแสนสุคนธ์ และเพลงแมลงปอทอง

3.1.5 สรุปรูปแบบทำนองเพลงแมลงปอทอง ทั้งท่อน 1 และท่อน 2
ประกอบด้วย

- ทำนองเพลงแบ่งเป็น 2 ท่อน
- ทำนองเพลงแบ่งเป็น 4 ประโยค 8 วรรค
- ในแต่ละประโยคแบ่งเป็น 2 วรรค คือ วรรคถามและวรรคตอบ

3.2 กระสวนจังหวะ เป็นรูปแบบของจังหวะที่ได้จากทำนองเพลงแมลงวันทอง
ดังนี้

3.2.1 รูปแบบกระสวนจังหวะของทำนองเพลง แบ่งเป็น 4 ประโยค

ท่อน 1

ประโยคที่

1	---X	-X-X	--XX	XX-X	XX-X	XX-X	--XX	XX-X
2	---X	-X-X	--XX	XX-X	XX-X	XX-X	--XX	XX-X
3	---X	-X-X	--XX	XX-X	XX-X	XX-X	XX-X	XX-X
4	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X	-XXX	-X-X	-X-X	-X-X

ส่วนรูปแบบกระสวนจังหวะของทำนองเพลงแมลงวันทองท่อน 2 แบ่งเป็น 4 ประโยค
เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสวาทและเพลงแมลงปอทอง

3.2.2 รูปแบบกระสวนจังหวะของทำนองเพลง แบ่งเป็น 8 วรรค

ท่อน 1

วรรคที่

วรรคที่

1	---X	-X-X	--XX	XX-X	5	---X	-X-X	--XX	XX-X
2	XX-X	XX-X	--XX	XX-X	6	XX-X	XX-X	XX-X	XX-X
3	---X	-X-X	--XX	XX-X	7	-X-X	-X-X	-X-X	-X-X
4	XX-X	XX-X	--XX	XX-X	8	-XXX	-X-X	-X-X	XX-X

ส่วนรูปแบบกระสวนจังหวะของทำนองเพลงแมลงวันทองท่อน 2 แบ่งเป็น 8 วรรค
เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสวาท และเพลงแมลงปอทอง

3.2.3 สรุปรูปแบบกระสวนจังหวะ เพลงแมลงวันทองใช้กระสวนจังหวะ
รูปแบบต่างๆ ดังจะสรุปแยกเป็นวรรคกระสวนจังหวะดังนี้

ท่อน 1

--XX XX-X	}	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกันเป็นทำนองเด่น
XX-X XX-X		
---X -X-X	}	เป็นรูปแบบที่นำมาใช้ร่วมกัน เป็นทำนองพื้นฐาน มักจะปรากฏในเพลงเรื่องนางหงส์
-X-X -X-X		
-XXX -X-X		
-X-X XX-X		

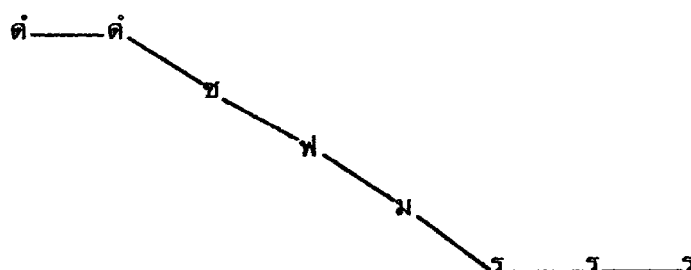
สรุปรูปแบบกระสวนจังหวะของทำนองเพลงแมลงวันทองท่อน 2 ใช้กระสวนจังหวะ
เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสวาทและเพลงแมลงปอทอง

3.3 กระสวนทำนองเพลง เพลงแมลงวันทองมีรูปแบบทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง ดังจะแยกวิเคราะห์เป็นประโยคเพลงดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 1	--- ต'	- ต' - ต'	-- ขข	ขข-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	-- มร	มด-ร
โครงสร้าง	ต'	ต'	ข	ฟ	ม	ร	ร	ร

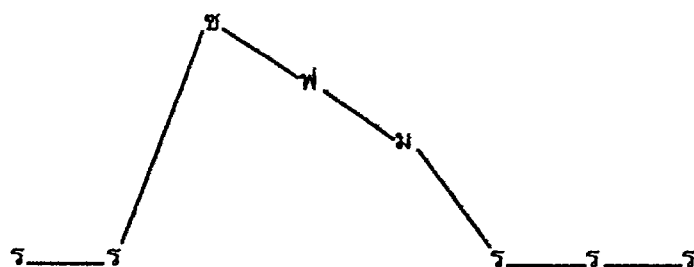
ประโยคที่ 1 เป็นทำนองเริ่มต้นของท่อน 1 และเป็นทำนองเด่นของเพลง โครงสร้างทำนองเพลงจะอยู่ในบันไดเสียงฟา โดยในวรรคสามเริ่มดำเนินทำนองเพลงในห้องแรกด้วยเสียงโด อันเป็นเสียงขั้นที่ 5 เคลื่อนที่ด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ตกแต่งทำนองไปยังเสียงฟา อันเป็นเสียงขั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลาวรรคสาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอบเคลื่อนที่รองรับวรรคสาม โดยเริ่มดำเนินทำนองเพลงในห้องแรกในลักษณะการใช้กระสวนจังหวะเดียวกับห้องที่ 4 ของวรรคสามด้วยเสียงฟา อันเป็นเสียงขั้นที่ 1 ตกแต่งทำนองเพลงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงฟาไปยังเสียงเร อันเป็นเสียงขั้นที่ 6 และเป็นลูกตกปลาวรรคตอบ แม้เสียงมีจะปรากฏอยู่ในห้องที่ 1 2 3 และ 4 ของวรรคตอบ เสียงนี้มีได้เป็นเสียงหลักของบันไดเสียงโด หากแต่เป็นเสียงรองขั้นที่ 7 ทำหน้าที่เป็นโน้ตจร ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 2	---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มด-ร
โครงสร้าง	ร	ร	ช	ฟ	ม	ร	ร	ร

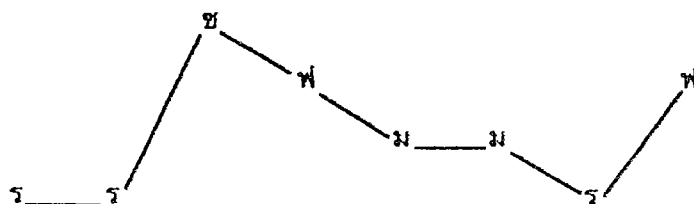
ประโยคที่ 2 โครงสร้างอยู่ในบันไดเสียงฟา เป็นทำนองเพลงที่ใช้กระสวนจังหวะเดียวกับประโยคที่ 1 หากแต่เปลี่ยนเสียงโดสูงในวรรคสามห้องที่ 1 และ 2 ของประโยคที่ 1 มาเป็นเสียงเรต่ำในวรรคสามห้องที่ 1 และ 2 ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 3	---ร	-ร-ร	--ชช	ชช-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	รร-ม	มม-ฟ
โครงสร้าง	ร	ร	ช	ฟ	ม	ร	ม	ฟ

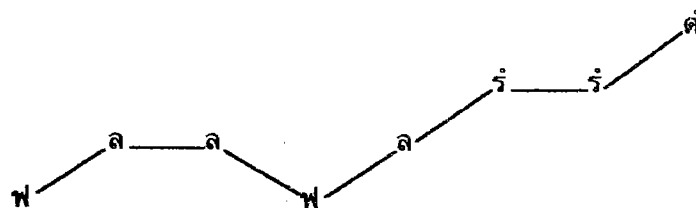
ประโยคที่ 3 โครงสร้างอยู่ในบันไดเสียงฟา เป็นทำนองเพลงที่ใช้กระสวนจังหวะเดียวกับประโยคที่ 1 และ 2 หากแต่เปลี่ยนกระสวนจังหวะห้องที่ 3 และ 4 ของวรรคสอง มาเป็นกระสวนเดียวกับห้องที่ 4 ในวรรคสาม และตกแต่งทำนองเพลงไปยังเสียงฟา อันเป็นเสียงชั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคสอง แม้เสียงนี้จะปรากฏในห้องที่ 1 2 3 และ 4 ของวรรคสอง เสียงนี้เป็นเสียงรองชั้นที่ 7 ทำหน้าที่เป็นโน้ตจรเชื่อมทำนองเพลง ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 4	-ด-ฟ	-ช-ล	-ด'-ล	-ช-ฟ	-ฟขล	-ด'-ร'	-ด'-ร'	ร'-ด'
โครงสร้าง	ฟ	ล	ล	ฟ	ล	ร'	ร'	ด'

ประโยคที่ 4 โครงสร้างจะอยู่ในบันไดเสียงฟา โดยเริ่มดำเนินทำนองในห้องแรกด้วยเสียงโด อันเป็นเสียงชั้นที่ 5 ตกแต่งทำนองเพลงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงเดียวกัน ไปยังเสียงฟา อันเป็นเสียงชั้นที่ 1 และเป็นลูกตกปลายวรรคถาม จากนั้นทำนองเพลงในวรรคตอบเคลื่อนที่รองรับวรรคถาม ด้วยการเปลี่ยนบันไดเสียง เป็นบันไดเสียงโด โดยเริ่มดำเนินทำนองเพลงในห้องแรกด้วยกลุ่มโน้ตสับดี ตกแต่งทำนองเพลงด้วยกลุ่มเสียงในบันไดเสียงโด ไปยังเสียงโดอันเป็นเสียงชั้นที่ 5 และเป็นลูกตกปลายวรรคตอบ แม้เสียงฟาจะปรากฏในห้องที่ 1 ของวรรคตอบ เสียงฟามีได้เป็นเสียงหลักของบันไดเสียงโด หากแต่เป็นเสียงรองชั้นที่ 4 ทำหน้าที่เป็นโน้ตจรเชื่อมทำนองเพลง ดังลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลงตามโครงสร้างดังนี้

ส่วนเพลงแมลงวันทองท่อน 2 มีลักษณะทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสาวาท และเพลงแมลงปอทอง

3.4 บันไดเสียง ในการวิเคราะห์บันไดเสียงเพลงแมลงวันทอง พบว่าเพลงแมลงวันทองท่อน 1 มีการใช้บันไดเสียงดังนี้

3.4.1 บันไดเสียงฟา พบว่าท่อน 1 ประโยคที่ 1 2 3 และ 4 (เฉพาะวรรคถาม) ใช้บันไดเสียงโด ดังนี้

ท่อน 1

ประโยคที่ 1

---	ด'	-ด'-ด'	--ซซ	ซซ-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มด-ร
-----	----	--------	------	------	------	------	------	------

ประโยคที่ 2

---	ร	-ร-ร	--ซซ	ซซ-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	--มร	มด-ร
-----	---	------	------	------	------	------	------	------

ประโยคที่ 3

---	ร	-ร-ร	--ซซ	ซซ-ฟ	ฟฟ-ม	มม-ร	รร-ม	มม-ฟ
-----	---	------	------	------	------	------	------	------

	วรรคถาม				วรรคตอบ			
ประโยคที่ 4	-ด-ฟ	-ซ-ล	-ด'-ล	-ซ-ฟ	----	----	----	----

ท่อน 1 3.4.2 บันไดเสียงโด พบว่าท่อน 1 ประโยคที่ 4 ใช้บันไดเสียงโด เฉพาะวรรคตอบดังนี้

	วรรคถาม				วรรคตอบ			
ประโยคที่ 4	----	----	----	----	-ฟซล	-ด'-ร'	-ด'-ร'	ร'-ด'

ส่วนบันไดเสียงเพลงแมลงวันทองท่อน 2 เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสวาท และ เพลงแมลงปอทอง

3.5 การเปลี่ยนบันไดเสียง พบว่า ในท่อน 1 ประโยคที่ 4 มีการเปลี่ยนเป็นบันไดเสียงโดในวรรคตอบดังนี้

ประโยคที่ 4

วรรคถามบันไดเสียงฟา				วรรคตอบบันไดเสียงโด			
-ด-ฟ	-ซ-ล	-ด'-ล	-ซ-ฟ	-ฟซล	-ด'-ร'	-ด'-ร'	ร'-ด'

3.6 สรุปกระบวนการทำนองเพลงแมลงวันทอง

จากการวิเคราะห์โครงสร้างกระบวนการทำนองเพลง พบว่าเพลงแมลงวันทองมีทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง โดยเคลื่อนที่จากเสียงสูงลงมายังเสียงต่ำ และจากเสียงต่ำขึ้นไปยังเสียงสูง ในท่อน 1 ทำนองเพลงจะเป็นลักษณะเรียงเสียง ส่วนใหญ่จะเป็นทำนองทางขึ้น ซึ่งการเคลื่อนที่ดังกล่าว มักจะเคลื่อนที่ไปตามลำดับขั้นของบันไดเสียง

บทที่ 5

สรุปผลการอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในการวิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์อัคราสองชั้น ที่ได้ข้อมูลจากนายจิรัส อัจฉรงค์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูล ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบองค์ประกอบเพลงเรื่องนางหงส์ โดยใช้ 3 หัวข้อใหญ่เป็นประเด็นหลัก ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

ผลการวิเคราะห์

1. ประวัติที่มาเพลงเรื่องนางหงส์

เพลงเรื่องนางหงส์เป็นเพลงสำนวนเก่า สันนิษฐานว่ามีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางค์กูร) ได้นำมาเรียบเรียงผูกไว้เป็นพวกเดียวกัน มีจำนวน 5 เพลง ให้ชื่อตามหน้าทับว่า “นางหงส์” ในแต่ละเพลงของเพลงเรื่องนางหงส์ เป็นทำนองเพลงทางพื้น อัคราสองชั้น มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ เป็นต้นกำเนิดเพลงเรื่องที่ ใช้บรรเลงในงานอวมงคลด้วยวงปี่พาทย์นางหงส์ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงจนปัจจุบัน เรียงลำดับ ดังนี้

1.1 เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน เป็นเพลงในอันดับที่ 1 แบ่งออกเป็น 2 ทาง เรียกชื่อตามที่นายหนูดำ (ไม่ทราบนามสกุล) ทำนักร้องในถ้ำวัดสระเกศเพื่อถือศีลในการแต่ง เพลงนี้ว่า “เพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ” มีจำนวน 6 ท่อน เป็นทางสำหรับปี่ชวาเป่าในวงบัลลวยทางหนึ่ง และเรียกชื่อตามเดิมว่า “เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน” และอีกทางหนึ่ง พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางค์กูร) ได้ปรับปรุงจากเพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ จาก 6 ท่อน เหลือเพียง 2 ท่อน เป็นทางสำหรับบรรเลงในวงปี่พาทย์นางหงส์ ทั้ง 2 ทาง เรียกชื่อเป็นสามัญตามหน้าทับอีกชื่อหนึ่งว่า “เพลงนางหงส์”

1.2 เพลงสาวสอดแหวน เป็นเพลงในอันดับที่ 2 ใช้บรรเลงในโอกาสต่างๆ

1.3 เพลงแสนสุดสวาท เป็นเพลงในอันดับที่ 3 มีรากฐานการขยายเป็นอัคราสองชั้นจากเพลงกระบอกทองชั้นเดียวทั้ง 2 ท่อน

1.4 เพลงแมลงปอทอง เป็นเพลงในอันดับที่ 4 ในท่อน 1 มีรากฐานการขยายเป็นอัคราสองชั้น (ขยายเป็นสองเท่า) จากเพลงจิ้งกระบอกทองครึ่งชั้น ท่อน 2 ประโยคที่ 3 ส่วนทำนองเพลงแมลงปอทองท่อน 2 เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสวาท

1.5 เพลงแมลงวันทอง เป็นเพลงในอันดับที่ 5 ในท่อน 1 มีรากฐานการขยายเป็นอัตราสองชั้น (ขยายเป็นสองเท่า) จากเพลงฉิ่งกระบอทองครึ่งชั้น ท่อน 3 ประโยคที่ 3 ส่วนทำนองเพลงแมลงวันทองท่อน 2 เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุตสวาทและเพลงแมลงปอทอง

เนื่องด้วยในท่อน 2 ของเพลงแสนสุตสวาท เพลงแมลงปอทองและเพลงแมลงวันทองปรากฏทำนองเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะทำนองเพลงดังกล่าว มีรากฐานการขยายเป็นอัตราสองชั้นจากเพลงกระบอทอง ซึ่งรวมอยู่ในเพลงเรื่องกระบอ จึงให้เรียกชื่อในท่อน 2 เป็นชื่อเดียวกับท่อน 1 ของเพลงนั้นๆ

2. วิวัฒนาการเพลงเรื่องนางหงส์ พบว่าใน จำนวน 5 เพลง ได้มีการแก้ไขลูกตออัตราสองชั้นบางวรรคบางประโยค แล้วนำมาขยายเป็นอัตราหกชั้น สามชั้น และตัดทอนลงเป็นชั้นเดียว โดยนักประพันธ์หลายท่าน เรียงตามลำดับดังนี้

2.1 เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน ได้วิวัฒนาการเป็นเพลงสำหรับบรรเลงในงานอวมงคลและงานมงคลดังนี้

2.1.1 งานอวมงคล พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางค์กูร) ได้นำเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนอัตราสองชั้น มาขยายเป็นอัตราสามชั้น ใช้สำหรับบรรเลงเป็นเพลงเรื่องนางหงส์อีกประเภทหนึ่ง ต่อมาหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ขยายเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนอัตราสามชั้น เป็นอัตราหกชั้น ใช้สำหรับบรรเลงเป็นเพลงเรื่องนางหงส์อีกประเภทหนึ่ง

2.1.2 งานมงคล ครูบัว (ไม่ทราบนามสกุล) ได้นำเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนอัตราสองชั้น มาขยายเป็นอัตราสามชั้น ใช้สำหรับบรรเลงรับร้องในงานมงคลทั่วไป และตั้งชื่อใหม่ว่า “เพลงเทพนิมิต” ต่อมาเมื่อตัดทอนจากอัตราสองชั้น ลงเป็นอัตราชั้นเดียวครบเป็นเถา

2.2 เพลงสาวสอดแหวน ได้วิวัฒนาการเป็นเพลงสำหรับบรรเลงในงานอวมงคลและงานมงคลดังนี้

2.2.1 งานอวมงคล มีผู้นำเพลงสาวสอดแหวนอัตราสองชั้น มาขยายเป็นอัตราสามชั้น ใช้บรรเลงติดต่อกับเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวนอัตราสามชั้นและหกชั้น เรียบเรียงเป็นเพลงเรื่องนางหงส์อีกประเภทหนึ่ง

2.2.2 งานมงคล หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้นำเพลงสาวสอดแหวนอัตราสองชั้น มาขยายเป็นอัตราสามชั้น ใช้สำหรับบรรเลงรับร้องในงานมงคล ต่อมาเมื่อตัดทอนจากอัตราสองชั้น ลงเป็นอัตราชั้นเดียวครบเป็นเถา

2.3 เพลงแสนสุตสวาท ได้วิวัฒนาการเป็นเพลงสำหรับบรรเลงรับร้องในงานมงคล แบ่งเป็น 2 เพลง

2.3.1 เพลงเทพริฎจวนอัคราเถา

อัคราสามชั้นเที่ยวแรก ประพันธ์โดยพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางค์กูร)

อัคราสามชั้นเที่ยวกลับ ประพันธ์โดยพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลกประสานศัพท์)

และครูช้อย สุนทรวาทิน

อัคราสองชั้น เที่ยวแรกและเที่ยวกลับ ประพันธ์โดยหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

อัคราชั้นเดียว เที่ยวแรกและเที่ยวกลับ ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง

2.3.2 เพลงแสนสุดสวาทเถา

อัคราสามชั้น ประพันธ์โดยหลวงเสนาะดุริยางค์ (ทองดี ทองหิฐ)

อัคราสองชั้นและชั้นเดียว ประพันธ์โดยนายจำเนียร ศรีไทยพันธ์

2.4 เพลงแมลงปอทอง ได้วิวัฒนาการเป็นเพลงสำหรับบรรเลงรับร้องในงานมงคล โดยมีผู้นำเพลงแมลงปอทองอัคราสองชั้น มาขยายเป็นอัคราสามชั้นและตัดทอนลงเป็นอัคราชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถา

2.5 เพลงแมลงวันทอง ได้วิวัฒนาการเป็นเพลงสำหรับบรรเลงรับร้องในงานมงคล โดยมีผู้นำเพลงแมลงวันทองอัคราสองชั้น มาขยายเป็นอัคราสามชั้นและตัดทอนลงเป็นอัคราชั้นเดียวครบเป็นเพลงเถา

3. โครงสร้างเพลงเรื่องนางหงส์ พบว่าใน จำนวน 5 เพลง มีโครงสร้างเป็นลักษณะเรียงตามลำดับดังนี้

3.1 เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน

3.1.1 รูปแบบทำนองเพลง

- เป็นเพลงอัคราสองชั้น มี 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ
- มี 4 ประโยค 8 วรรค
- แบ่งเป็นวรรคถามและวรรคตอบ
- แบ่งเป็น ลูกตกปลายประโยค และลูกตกปลายวรรค

3.1.2 กระสวนจังหวะ

- แบ่งเป็น 4 ประโยค
- แบ่งเป็น 8 วรรค
- ใช้รูปแบบต่างๆ มาเป็นทำนองเพลง

3.1.3 กระสวนทำนองเพลง พบว่าเพลงเรื่องนางหงส์ ซึ่งมีจำนวน 5 เพลง มีทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง โดยเคลื่อนที่จากเสียงสูงลงมายังเสียงต่ำ และจากเสียงต่ำขึ้นไปยังเสียงสูง ซึ่งการเคลื่อนที่ดังกล่าว มักจะเคลื่อนที่ไปตามลำดับชั้นของบันไดเสียง

3.1.4 บันไดเสียง

เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน ประกอบด้วยบันไดเสียงโดและบันไดเสียงซอล เป็นหลัก
 เพลงสาวสอตแหวน ประกอบด้วยบันไดเสียงโดและบันไดเสียงซอล เป็นหลัก
 เพลงแสนสุดสวาท ประกอบด้วยบันไดเสียงโดและบันไดเสียงฟาและบันไดเสียงซอล เป็นหลัก

เพลงแมลงปอทอง ประกอบด้วยบันไดเสียงโดและบันไดเสียงฟา เป็นหลัก

เพลงแมลงวันทอง ประกอบด้วยบันไดเสียงโดและบันไดเสียงฟา เป็นหลัก

3.1.5 การเปลี่ยนบันไดเสียง

เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน พบว่าในท่อน 1 ประโยคที่ 2 มีการเปลี่ยนบันไดเสียงคือ จากบันไดเสียงโดในวรรคถาม เป็นบันไดเสียงซอลในวรรคตอบ

เพลงสาวสอตแหวน พบว่าในท่อน 2 ประโยคที่ 4 มีการเปลี่ยนบันไดคือ จากวรรคถาม บันไดเสียงซอล เป็นบันไดเสียงโดในวรรคตอบ

เพลงแสนสุดสวาท ไม่พบการเปลี่ยนบันไดเสียง

เพลงแมลงปอทอง ไม่พบการเปลี่ยนบันไดเสียง

เพลงแมลงวันทอง พบว่าในท่อน 1 ประโยคที่ 4 วรรคถามซึ่งอยู่ในบันไดเสียงฟา เปลี่ยนเป็นบันไดเสียงโดในวรรคตอบ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการวิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์ ที่บรรเลงโดยนาฏจิรัส อัจฉรวงศ์ ในแง่มุมอื่นๆต่อไป
2. ควรมีการบันทึกโน้ตเพลงเรื่องนางหงส์ของครูท่านอื่นๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ
3. ควรมีการศึกษาและวิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์ เกี่ยวกับวิชาการดนตรีในแง่มุมต่างๆต่อไป
4. ควรได้มีการศึกษาและวิเคราะห์ทำนองเพลงที่เรียกว่า “ท่ายาว” ว่าอยู่ในลักษณะเพลงมงคล หรือเพลงอวมงคล ในแง่มุมต่างๆ

อนึ่งเพลงเรื่องนางหงส์ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของเพลงเรื่องที่ใช้บรรเลงในงานอวมงคล และมีอิทธิพลต่อสังคมดนตรีไทย ได้สะท้อนความเป็นวัฒนธรรมที่หล่อหลอมไปด้วยพระพุทธศาสนา อันน่าภาคภูมิใจยิ่ง แม้ทำนองเพลงจะดำเนินเป็นทางสั้นๆ เรียบๆ เสียงกลองทัดที่ดัง ครึ้ม-ครึ้ม และเสียงปี่ชวาที่เป่าอย่างไพเราะหวาน แต่ก็แฝงไปด้วยอรรถรสความสงบวิเวกวังเวงและโศรกเศร้าต่อผู้ฟังด้วยความสลดใจ นับว่าเป็นผลงานอันทรงเกียรติที่พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางค์กูร) ได้สร้างไว้ และสมควรสืบทอดเจตนารมณ์เพื่อวัฒนธรรมต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา อินทรสุนานนท์. “ดนตรีไทยกับพระมหากษัตริย์ไทย,” ใน ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 27. หน้า 79. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา, 2539.
- กวี ศิริธรรม. “ดนตรีกาหลอ,” ใน ดนตรีอุดมศึกษาครั้งที่ 21. หน้า 125-131. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2532.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. คึกฤทธิ์กับความเป็นไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สยามรัฐ, 2537.
- จรินทร์ เทพสงเคราะห์. การศึกษาเพลงดนตรีกาหลอในจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2540. ถ่ายเอกสาร
- เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี. “รสดนตรีไทย,” ใน ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 14. หน้า 23-24. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2530.
- ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์. การวิเคราะห์ทางม้องเพลงสาธการ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2534. ถ่ายเอกสาร
- . ดนตรีกาหลอ. สงขลา : คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา, 2538.
- . “แนวดำเนินทำนองเพลงโหมโรงโอยเรศทางซอด้,” ใน ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 25. หน้า 133 -134. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- . ดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 25. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- ถาวร ศรีม้อง. ศึกษาเพลงเรื่องเพลงยาว. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2540. ถ่ายเอกสาร
- บุญช่วย โสวัตร. การวิเคราะห์เนื้อทำนองหลักของเพลงแขกมอญบางขุนพรหม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538. ถ่ายเอกสาร
- บุญเชิด พิณพาทย์. ศึกษาเพลงเดี่ยวกราวในสามชั้นทางระนาดเอก. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2540. ถ่ายเอกสาร
- ปรานี วงศ์เทศ. “การละเล่นและพิธีกรรมในสังคมไทย,” ใน โครงการไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 225-324. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

พิชิต ชัยเสรี. “ดนตรีในปรัชญา,” ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายเทียบ คงลายทอง.

หน้า 91. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์เสียงชัย, 2525.

ภัทราวรรณ จันทิราช. ศึกษาดนตรีภาพลอในอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์

ศศ.ม. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2534. ถ่ายเอกสาร.

มานพ วิสุทธิแพทย์. “ดนตรีวิเคราะห์,” ใน ที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 22. หน้า 3.

กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์, 2524.

มนตรี ตราโมทและวิเชียร กุลคณห์. ฟังและเข้าใจเพลงไทย. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ไทยเซหม,

2523.

มนตรี ตราโมท. ศัพท์สังคีต. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิพร, 2507.

_____. โสมส่องแสง ชีวิตดนตรีไทยของมนตรี ตราโมท. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2527.

_____. “ปกิณกนิพนธ์,” ใน หนังสือพระราชทานเพลิงศพนายมนตรี ตราโมท. หน้า 18.

กรุงเทพฯ ฯ : 2538.

สุรัชย์ เครือประดับ. ไหว้ครูดนตรีไทยและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับดนตรีไทย. กรุงเทพฯ ฯ :

ม.ป.ท., 2524.

สมาน น้อยนิธย์. “หน้าทับพิเศษ,” ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ครูพริ้ง

กาญจนผลิน. หน้า 97. กรุงเทพฯ ฯ : 2529.

สมาน กาญจนผลิน. “ดนตรีคือภาษา,” ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายสมาน

กาญจนผลิน. หน้า 63-65. กรุงเทพฯ ฯ : 2538.

สมภพ ภิรมย์. “ชื่อเพลงเรียงตามลำดับเสียงของอักษร,” ใน อนุสรณ์อาปนกิจศพ นางฟู

ศิลปบรรเลง. หน้า 64. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์กรมแผนที่, 2523.

สัจด์ ภูเขาทอง. การดนตรีและทางเข้าสู่ดนตรีไทย. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

2532.

วิภา คงคากุล. “ความสำคัญของดนตรีต่อสังคม,” ใน ถนนดนตรี. หน้า 34-35. ตุลาคม

2529.

วิมาลา ศิริพงษ์. การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในสังคมไทยปัจจุบันศึกษากรณีสกุลการชาย

โกศลและสกุลศิลปบรรเลง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยธรรม-

ศาสตร์. 2534. อัดสำเนา.

อนุমানราชชน, พระยา. ชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม. โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง). กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์บรรณาคาร, 2515.

อารีรัตน์ เรืองกำเนิด. ดนตรีกาหลอและตมโหม่ง. สารนิพนธ์ระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2538.

อุทิศ นาคสวัสดิ์. ทฤษฎีและปฏิบัติดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร : เทพนมิตรการพิมพ์, 2522.

อรรณพ บรรจงศิลป์และโกวิท ชันทศิริ. รายงานผลการวิจัยพัฒนาการของเพลงไทยสมัย

รัตนโกสินทร์. ม.ป.ท., 2526.

การสัมภาษณ์

นายกาหลง พึ่งทองคำ	5 ตุลาคม 2539	จังหวัดนนทบุรี
นายจิรัส อางณรงค์	4 พฤศจิกายน 2539	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายไชยยะ ทางมีศรี	13 ธันวาคม 2539	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายเชื้อ ดนตรีรส	25 ธันวาคม 2539	สถาบันราชภัฏพระนคร
นายเดือน พาทยกุล	3 มกราคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายประสิทธิ์ ถาวร	6 มีนาคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายبيب คงลาซทอง	14 มีนาคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายพินิจ ฉายสุวรรณ	20 เมษายน 2540	กรุงเทพมหานคร
นายมนัส ชาวปลื้ม	14 มีนาคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายสังเวียร ทองคำ	6 ตุลาคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
พ.จ.อ. วินัย หริมพานิช	27 เมษายน 2540	กองดุริยางค์ทหารเรือ
ม.ล.สุรักษ์ สวัสดิกุล	14 มีนาคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายสมาน น้อยนิตย	10 พฤษภาคม 2540	วิทยาลัยนาฏศิลป์
นายสำราญ เกิดผล	17 มิถุนายน 2540	จังหวัดอยุธยา

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ประวัติและผลงานนายจิรัส อัจฉรวงค์

นายจิรัส อัจฉรวงค์เกิดวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2474 บิดาชื่อนายหลิม อัจฉรวงค์ มารดาชื่อนางล้อม อัจฉรวงค์ เริ่มเรียนในระดับชั้นประถมที่โรงเรียนวัดบางช้างใต้ อ. สามพราน จ.นครปฐม และศึกษาในระดับชั้นมัธยมที่โรงเรียนนาครประสิทธิ์จนถึงมัธยมปีที่ 5 แล้วเข้าศึกษาต่อที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ตั้งแต่ชั้นต้นจนถึงชั้นสูง

เริ่มเรียนดนตรีไทยจากบิดา โดยเรียนฆ้องวงใหญ่ ต่อมาเข้าศึกษาต่อที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ได้เรียนดนตรีไทยขั้นพื้นฐาน จากหลวงบำรุงจิตรเจริญ พระประณีตวรศัพท์ ครูสอน วงฆ้อง ครูโองการ กลีบชิ้น ครูเจิม เรือนนาค ครูโชติ ดุริยประณีต และครูพริ้ง กาญจนผลิน จนได้รับประสบการณ์ และมีความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับในสังคมดนตรีไทย นอกจากนี้ยังได้ศึกษาการขับร้องเพลงไทยจากครูท้วม ประสิทธิ์กุล คุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง และครูศรีนาฏ เสริมศิริ และศึกษาทฤษฎีดนตรีไทยจากครูมนตรี ตราโมท

เมื่อศึกษาจบจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ ได้รับราชการที่แผนกดุริยางค์ไทย กองการสังคีต เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2493 จนได้รับตำแหน่งครั้งสุดท้าย เป็นศิลปินระดับ 8 ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์

นายจิรัส อัจฉรวงค์ มีผลงานทางวัฒนธรรมดนตรีไทยคือ

- ติดต่อประสานงานครูดนตรีอาวุโส บันทึกเสียงเพื่ออนุรักษ์บทเพลงประเภทต่างๆ
- เป็นผู้บรรเลงระนาดเอก และควบคุมวงปี่พาทย์ในงานพระราชพิธีพระราชทานครอบทำráองค์พระพิราพ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
- เป็นผู้บรรเลงระนาดเอก และควบคุมวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์
- เผยแพร่ดนตรีไทยและนาฏศิลป์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- แต่งเพลงประเภทอัตราสามชั้น เก้า ทั้งทางดนตรีและขับร้องเช่น เพลงศรีสุขสังคีตเถา เพลงศรีสุขรำลึก เพลงศรีสุขมัจฉลานุสรณ์ เพลงนาคพัน ระบำอสุธยา และเรียบเรียงเพลงระบำขอม
- เป็นพิธีกรไหว้ครูดนตรีไทย
- เป็นผู้บรรจเพลงร้อง ดนตรีและหน้าพาทย์
- เป็นคณะกรรมการจัดทำหนังสือ และตรวจสอบโน้ตเพลงไทยของกรมศิลปากร

ภาคผนวก ข โน้ตเพลงเรื่องนางหงส์ และวิวัฒนาการเพลงเรื่องนางหงส์

เพลงเรื่องนางหงส์

เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน

ท่อน 1

ท่อน 2

เพลงสาวสอดแหวน

ท่อน 1

ท่อน 2

เพลงแสนสุดสวาท

ท่อน 1

ท่อน 2

เพลงแมลงปอทอง

ท่อน 1

ท่อน 2

เพลงแมลงวันทอง

ท่อน 1

ท่อน 2

วิวัฒนาการเพลงในเพลงเรื่องนางหงส์
เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน อัตรสามชั้น

ท่อน 1

ปี่ขึ้น

ท่อน 2

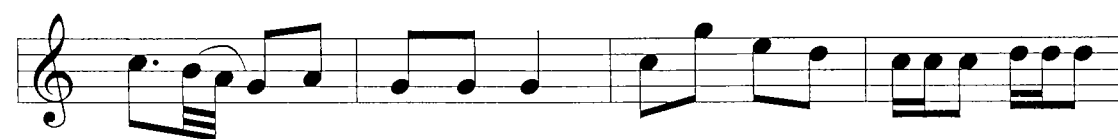
เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน อัตรากชั้น

ท่อน 1

ปี่ขึ้น

ปี่ขึ้น

ท่อน 2

เพลงเทพนิมิต เถา

สามชั้น ท่อน 1

ท่อน 2

2/4

ลื้อ รับ ลื้อ รับ

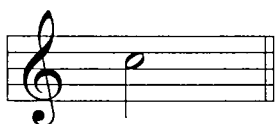
ลื้อ รับ

สองชั้นท่อน 1

ท่อน 2

ชั้นเดี่ยว ท่อน 1

ท่อน 2

เพลงสาวสอด้แวน สามชั้น (ทางพื้น)

ท่อน 1

ท่อน 2

เพลงสาวสอหดเหวนเถา (ทางรับร้อง)

สามชั้น ท่อน 1

The musical score is written in a single line on a treble clef staff. The time signature is 2/4, and the key signature is one sharp (F#). The melody is composed of a series of eighth and sixteenth notes, with some rests. The score is divided into nine staves. The first staff begins with a treble clef, a 2/4 time signature, and a key signature of one sharp. The melody is written in a single line. The second staff continues the melody with a treble clef. The third staff continues the melody with a treble clef. The fourth staff continues the melody with a treble clef. The fifth staff continues the melody with a treble clef. The sixth staff continues the melody with a treble clef. The seventh staff continues the melody with a treble clef. The eighth staff continues the melody with a treble clef. The ninth staff continues the melody with a treble clef.

ท่อน 2

ท่อน 2

ลื้อ

รับ

ลื้อ

รับ

ลื้อ

รับ

ลื้อ

รับ

สองชั้นท่อน 1

ท่อน 2

ชั้นเดียวท่อน 1

ท่อน 2

เพลงเทพริญจวน เถา

สามชั้น เทียวแรก ท่อน 1

ท่อน 2

สามชั้น เทียวกลับ ฟ้อน 1 เทียวแรก

ท่อน 1 เทียวหลัง

ลื้อ รับ ลื้อ รับ

ท่อน 2 เที้ยวแรก

ล้อ รับ ล้อ รับ

ล้อ รับ ล้อ รับ

ท่อน 2 เที้ยวหลัง

[illegible]

สองชั้น เทียวแรก ท่อน 1

ท่อน 2

สองชั้น เที้ยวกลับ ท่อน 1 เที้ยวแรก

ท่อน 1 เที้ยวหลัง

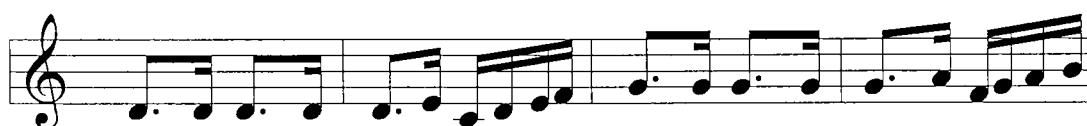
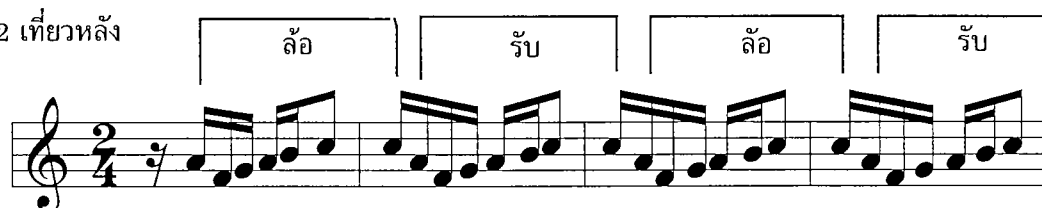

ท่อน 2 เที้ยวแรก

ท่อน 2 เทียบหลัง

ชั้นเดี่ยว เที้ยวแรก ท่อน 1

ท่อน 2

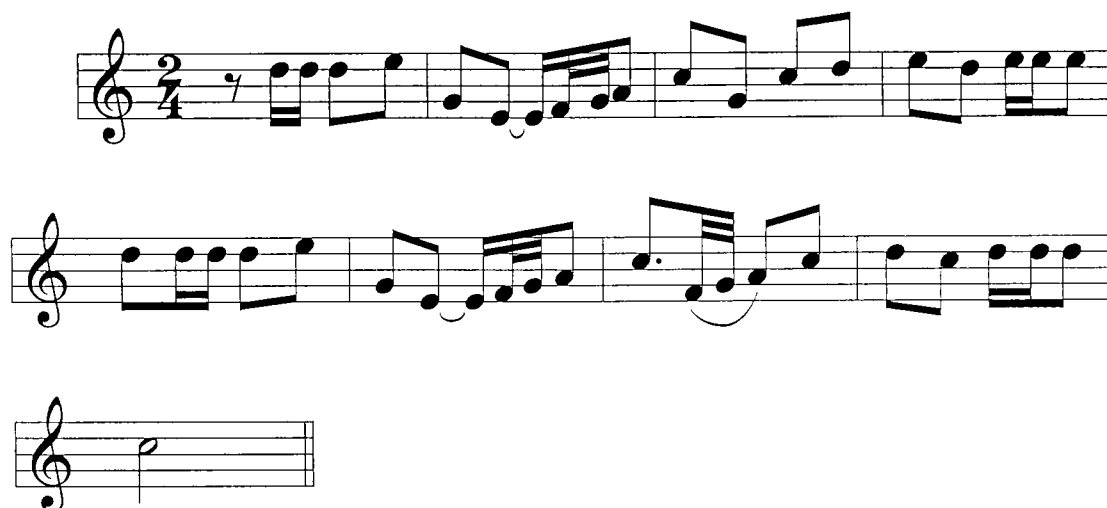
ชั้นเดี่ยว เที้ยวกลับ ท่อน 1 เที้ยวแรก

ท่อน 1 เที้ยวหลัง

ท่อน 2 เที้ยว แรก

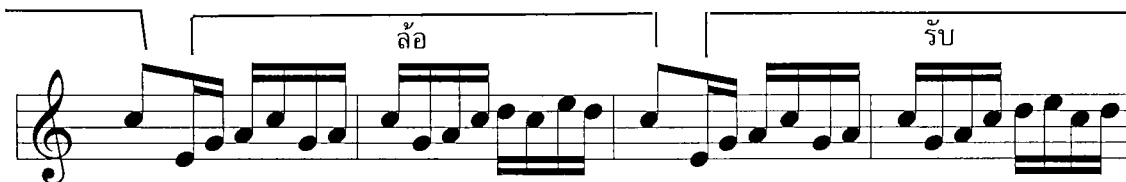
ท่อน 2 เที้ยวหลัง

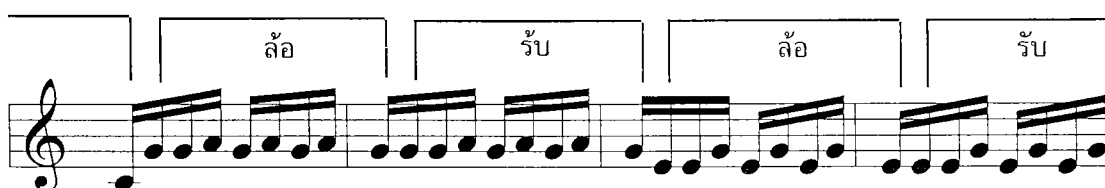
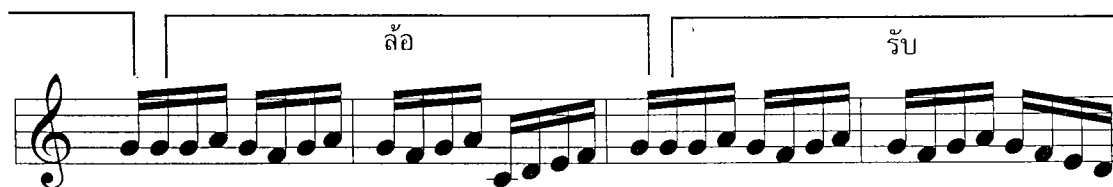
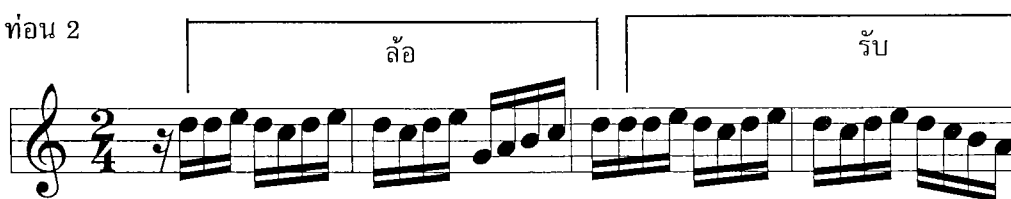
เพลงแสนสวาท เถา

สามชั้น ท่อน 1

ท่อน 2

ล้อ รับ ล้อ รับ

ล้อ รับ

สองชั้น ท่อน 1

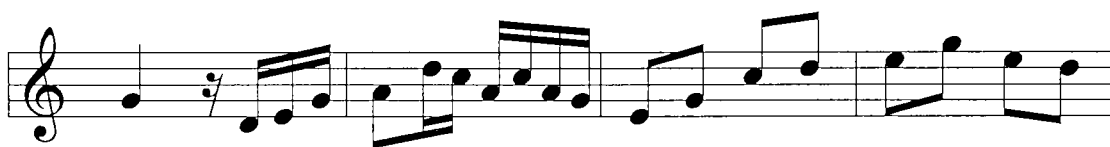

ท่อน 2

ชั้นเดี่ยว ท่อน 1

ท่อน 2

เพลงแมลงปอทอง เถา

สามชั้น ท่อน 1

The musical score is written on a single treble clef staff in 2/4 time. It begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and quarter notes. The melody includes several slurs and ties, indicating a continuous flow. The score consists of nine measures, with the final measure ending on a whole note. The notation is clear and legible, with standard musical symbols used throughout.

ท่อน 2

The musical score for 'ท่อน 2' (Part 2) is written in 2/4 time and consists of nine staves. The notation is as follows:

- Staff 1: Treble clef, 2/4 time signature. The melody begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, ending with a quarter note.
- Staff 2: Treble clef. The melody continues with a series of eighth and sixteenth notes, ending with a quarter note.
- Staff 3: Treble clef. The melody continues with a series of eighth and sixteenth notes, ending with a quarter note.
- Staff 4: Treble clef. The melody continues with a series of eighth and sixteenth notes, ending with a quarter note.
- Staff 5: Treble clef. The melody continues with a series of eighth and sixteenth notes, ending with a quarter note.
- Staff 6: Treble clef. The melody continues with a series of eighth and sixteenth notes, ending with a quarter note.
- Staff 7: Treble clef. The melody continues with a series of eighth and sixteenth notes, ending with a quarter note.
- Staff 8: Treble clef. The melody continues with a series of eighth and sixteenth notes, ending with a quarter note.
- Staff 9: Treble clef. The melody continues with a series of eighth and sixteenth notes, ending with a quarter note.

สองชั้น ท่อน 1

ท่อน 2

ชั้นเดียว ท่อน 1

ท่อน 2

เพลงแมลงวันทอง เถา

สามชั้น ท่อน 1

ท่อน 2

The musical score for 'ท่อน 2' (Part 2) is written in 2/4 time and consists of 8 staves. The notation is as follows:

- Staff 1:** Starts with a treble clef and a 2/4 time signature. It begins with a quarter rest, followed by a quarter note G4, an eighth note A4, and a quarter note B4. The next measure contains an eighth note G4, an eighth note A4, and a quarter note B4. The third measure contains an eighth note G4, an eighth note A4, and a quarter note B4. The fourth measure contains an eighth note G4, an eighth note A4, and a quarter note B4. The fifth measure contains an eighth note G4, an eighth note A4, and a quarter note B4. The sixth measure contains an eighth note G4, an eighth note A4, and a quarter note B4. The seventh measure contains an eighth note G4, an eighth note A4, and a quarter note B4. The eighth measure contains an eighth note G4, an eighth note A4, and a quarter note B4.
- Staff 2:** Contains a sequence of eighth and quarter notes, including a half note G4 in the fifth measure.
- Staff 3:** Continues the melodic line with various eighth and quarter note patterns.
- Staff 4:** Features a half note G4 in the fifth measure and a quarter note B4 in the sixth measure.
- Staff 5:** Includes a half note G4 in the fifth measure and a quarter note B4 in the sixth measure.
- Staff 6:** Continues the melodic line with various eighth and quarter note patterns.
- Staff 7:** Includes a half note G4 in the fifth measure and a quarter note B4 in the sixth measure.
- Staff 8:** Ends with a single half note G4.

สองชั้น ท่อน 1

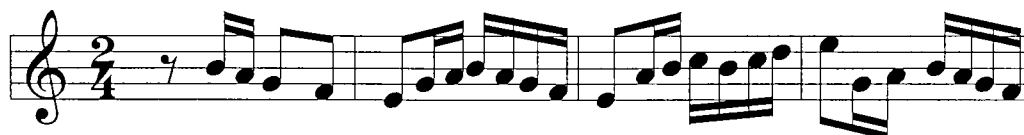

ท่อน 2

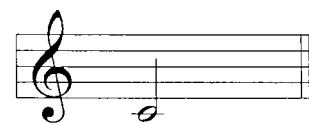
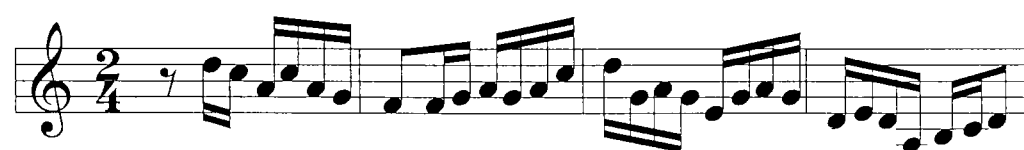

ชั้นเดี่ยว ท่อน 1

ท่อน 2

ประวัติย่อของมูลนิธิ

ชื่อ จักรพล น้อยนิตย์

ภูมิสำเนา 250 25 ต. บ้านช้างหล่อ อ. บางกอกน้อย จ. กรุงเทพมหานคร

การศึกษา

พ.ศ. 2511 จบชั้นประถมปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดอ่างทอง จ. อ่างทอง

พ.ศ. 2523 จบชั้นสูงจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ จ. กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2527 จบปริญญาตรีจากจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประธานมิตร

หน้ากระดาษ

พ.ศ. 2524 รัชกาลที่วชิราวุฒนาฏศิลป์

ปัจจุบัน ตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 7

วิเคราะห์เพลงเรือนางหงส์

บทคัดย่อ
ของ
ฐิระพล น้อยนิคย์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
มีนาคม 2542

การศึกษาเพื่อวิเคราะห์ในปริยฐานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาเพลงเรื่องนางหงส์ โดยมีจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์ 3 หัวข้อดังนี้

1. วิเคราะห์ประวัติที่มาเพลงเรื่องนางหงส์
2. วิเคราะห์วิวัฒนาการในเพลงเรื่องนางหงส์
3. วิเคราะห์โครงสร้างเพลงเรื่องนางหงส์

การวิเคราะห์เพลงเรื่องนางหงส์อัตราสองชั้น ดำเนินการศึกษาข้อมูลทำนองฆ้องวงใหญ่ที่ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากนายจิรัส อัจฉรงค์ มีจำนวน 5 เพลง มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบความสำคัญของเพลงเรื่องนางหงส์ ต้องการทราบรูปแบบทำนองทางฆ้อง ซึ่งได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ทางวิชาการ การสัมภาษณ์ และข้อมูลจากการปฏิบัติภาคสนาม แล้วนำมาวิเคราะห์สรุปผลด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย พบว่า ประวัติเพลงเรื่องนางหงส์ พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางค์กูร) เป็นผู้เรียบเรียง และเป็นต้นกำเนิดเพลงเรื่องที่ใช้บรรเลงเฉพาะงานศพด้วยวงปี่พาทย์นางหงส์ ทั้งในพระราชพิธีแลพิธีของประชาชนทั่วไป

บทเพลงในเพลงเรื่องนางหงส์ มีประวัติที่มาดังนี้

1. เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน มีที่มาจากการปรับปรุง แก้ไขและเพิ่มเติมจากเพลงนางหงส์ทางหลวงหรือนางหงส์ทางวัดสระเกศ
2. เพลงสาวสอด้หวาน เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงอิสระในโอกาสต่างๆ
3. เพลงแสนสุดสวาท มีรากฐานการขยายเป็นอัตราสองชั้นจากเพลงกระบอกทองชั้นเดียวทั้ง 2 ท่อน
4. เพลงแมลงปอทอง มีรากฐานการขยายเป็นอัตราสองชั้นจากเพลงฉิ่งกระบอกทองครึ่งชั้นท่อน 2 ส่วนทำนองเพลงแมลงปอทองท่อน 2 เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสวาท
5. เพลงแมลงวันทอง มีรากฐานการขยายเป็นอัตราสองชั้นจากเพลงฉิ่งกระบอกทองครึ่งชั้นท่อน 3 ส่วนทำนองเพลงแมลงปอทองท่อน 2 เช่นเดียวกับท่อน 2 เพลงแสนสุดสวาท และเพลงแมลงปอทอง

ในแต่ละเพลงของเพลงเรื่องนางหงส์ มีวิวัฒนาการตามลำดับคือ

1. เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน ขยายเป็นอัตราสามชั้น หกชั้น บรรเลงในงานอวมงคล และเป็นเพลงเถา บรรเลงในงานมงคล โดยเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า "เพลงเทพนิมิต"
2. เพลงสาวสอด้หวาน ขยายเป็นอัตราสามชั้น (ทางพื้น) บรรเลงติดต่อกับเพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน และเป็นเพลงเถา

3. เพลงแสนสลดสวาท ซ้ายและตัดทอนอัตราเป็นเพลงเถา 2 เพลง คือ

เพลงเทพริญจวน และเพลงแสนสลดสวาท

4. เพลงแมลงปอทอง ซ้ายและตัดทอนอัตราเป็นเพลงเถา

5. เพลงแมลงวันทอง ซ้ายและตัดทอนอัตราเป็นเพลงเถา

ส่วนโครงสร้างของบทเพลงเรื่องนางหงส์ พบว่าทุกเพลงแบ่งเป็น 2 ท่อน ท่อนละ 4 จังหวะ ในแต่ละท่อนยังแบ่งเป็น 4 ประโยค 8 ววรรค โดยแยกเป็นวรรคถามและวรรคตอบ และแบ่งเป็นลูกตกปลายประโยค ลูกตกปลายวรรค สำหรับบันไดเสียงของเพลงเรื่องนางหงส์ ประกอบด้วยบันไดเสียงโด บันไดเสียงฟาและบันไดเสียงซอลเป็นหลักคือ

1. เพลงพราหมณ์เก็บหัวเหวน ประกอบด้วยบันไดเสียงโดและบันไดเสียงซอล
2. เพลงสาวสอดแหวน ประกอบด้วยบันไดเสียงโดและบันไดเสียงซอล
3. เพลงแสนสลดสวาท ประกอบด้วยบันไดเสียงโด
4. เพลงแมลงปอทอง ประกอบด้วยบันไดเสียงโด
5. เพลงแมลงวันทอง ประกอบด้วยบันไดเสียงโด และบันไดเสียงฟา

จากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเพลงเรื่องนางหงส์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 โดย พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางค์กูร) ได้ยึดถือและปฏิบัติ โดยมีได้มีการเปลี่ยนแปลงบทเพลง แต่อย่างใดจนปัจจุบัน แม้สภาวะการณ์การดนตรีไทย จะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงด้วยประการใด ก็ไม่สามารถทำให้เพลงเรื่องนางหงส์สูญสลายได้

AN ANALYSIS OF PLENG RUANG NANG HONG

AN ABSTRACT
BY
THIRAPOL NOINITH

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Arts degree in Ethnomusicology
at Srinakarinwirot University
March 1999

This thesis is to study and analyze a Thai suit, Pleng Ruang Nang Hong. The objectives of this study are;

1. to study the legend of Pleng Ruang Nang Hong
2. to study the development of Pleng Ruang Nang Hong
3. to analyze the structure of Pleng Ruang Nang Hong.

The analysis based on the Khong Wong Yai melody transmitted from Master Jirat Ardnarong. There are 5 songs namely Pram Gep Huawan, Sao Sord Wan, San Sud Saward, Malangpor Thong, and Malangwan Thong, in the suit were studied. The significances and melodies were the aims of the study. The data were collected from books, research works, theses, interview, fieldwork.

The study found that the melody of Pleng Ruang Nang Hong was composed by Phra Pradit Piroh. The melody has been used for funeral both royal and public ceremony.

Each song has its own legend as follow;

1. Pram Gep Huawan has derived the melody from Nang Hong Thang Luang or Nang Hong Thang Wat Saket.
2. Sao Sord Wan has commonly used in any occasion.
3. San Sud Saward was extended from Krabog Thong Chandio.
4. Malangpor Thong, 1st section was extended from Pleng Ching Krabog Thong Krungchan, 2nd section was extended from 2nd section of Krabog Thong Chandio.
5. Malangwan Thong, 1st section was extended from 3rd section of Pleng Ching Krabog Thong Krungchan, 2nd section was extended from 2nd section of Krabog Thong Chandio.

The development of the 5 songs in Pleng Ruang Nang Hong are

1. Pram Gep Huawan has been extended to Samchan and Hogchan in Pleng Ruang Nang Hong and has developed as Pleng Thao called Thep Nimit.
2. Sao Sord Wan has been extended to Samchan in Pleng Ruang Nang Hong.
3. San Sud Saward has been extended to 2 Pleng Thao called Thep Runjuan and Sud Saward
4. Malangpor Thong has been extended to Pleng Thao.
5. Malangwan Thong has been extended to Pleng Thao.

Each song in Pleng Ruang Nang Hong has two sections, each section consists 4 Nataps or 8 Waks. The scale of each song is as follow;

1. Pram Gep Huawan is in the Do and Sol scale.
2. Sao Sord Wan is in the Do and Sol scale.
3. San Sud Saward is in the Do scale.
4. Malangpor Thong is in the Do scale.
5. Malangwan Thong is in the Do and Fa scale.

Pleng Ruang Nang Hong was first composed in the reign of King Rama III and has been playing an important role in Thai society until the present days,